

**PANDEMİ SÜRECİNİN KENTSEL KAMUSAL
MEKÂNLARA SOSYO-PSİKOLOJİK
YANSIMASI: ERZURUM ÖRNEĞİ**

Şebnem Zekiye KOKARCA

**Danışman: Doç. Dr. Tuna BATUHAN
Yüksek Lisans Tezi
Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı
2022
(Her hakkı saklıdır.)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL TASARIM ANA BİLİM DALI
KENTSEL TASARIM DİSİPLİNLER ARASI BİLİM DALI

**PANDEMİ SÜRECİNİN KENTSEL KAMUSAL MEKÂNLARA
SOSYO-PSİKOLOJİK YANSIMASI: ERZURUM ÖRNEĞİ**

(Socio-Psychological Reflection of the Pandemic Process in Urban Public Spaces: The Case
of Erzurum)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şebnem Zekiye KOKARCA

Danışman: Doç. Dr. Tuna BATUHAN

Erzurum
Ağustos, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

PANDEMİ SÜRECİNİN KENTSEL KAMUSAL MEKÂNLARA SOSYO-PSİKOLOJİK YANSIMASI: ERZURUM ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Tuna BATUHAN danışmanlığında, Şebnem Zekiye KOKARCA tarafından hazırlanan bu çalışma, 25/08/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Tuna BATUHAN

Danışman *Atatürk Üniversitesi*

Aslı Islak İmzalıdır.

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ

Atatürk Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır.

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Rümeyza BAYAR

Erzurum Teknik Üniversitesi

Aslı Islak İmzalıdır.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Saltuk Buğrahan CEYHUN

Enstitü Müdürü

Bu çalışma Atatürk Üniversitesi BAP kapsamında desteklenmiştir.
Proje No:9691

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak *Doç. Dr. Tuna Batuhan* danışmanlığında sunulan “Pandemi Sürecinin Kentsel Kamusal Mekânlara Sosyo-Psikolojik Yansıması: Erzurum Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	4	30
Kuramsal Temeller	8	30
Materyal ve Yöntem	0	35
Bulgular	0	20
Tartışma	0	20
Tezin Geneli	2	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'ten büyük olmaması gerekir.

Beyan edilen bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Şebnem Zekiye Kokarca	Doç. Dr. Tuna BATUHAN
29.7.2022	29.7.2022
İmza: Aslı Islak İmzalıdır.	İmza: Aslı Islak İmzalıdır.

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, pandemi sürecinde uzaktan eğitim olmasına rağmen, kendisine danıştığım her adımda ve anımda yanımda olan, değerli akademik bilgilerini ve desteklerini sabırla ve özenle benimle paylaşan, psikolojik olarak desteğini eksik etmeyen danışman hocam Doç. Dr. Tuna BATUHAN’a sonsuz saygılarımı, sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürimde yer alan ve kıymetli katkılarını sunan Dr. Öğr. Üyesi Emriye KAZAZ’a ve Dr. Öğr. Üyesi Rümeyza Bayar’a da teşekkür ederim.

Atatürk Üniversitesi BAP 9691 ID no.lu “Pandemi Sürecinin Kentsel Kamusal Mekânlara Sosyo-Psikolojik Yansıması: Erzurum Örneği” adlı tez çalışmama destek verdiği için, Atatürk Üniversitesi BAP birimine teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca, yaşadığım her zorlukta ve güzellikte, bana benden daha çok inanan ve güvenen, maddi – manevi her türlü desteğini hiç ama hiçbir zaman eksik etmeyen, her zaman yanımda olan, birbirinden kıymetli canım ailemin her bir üyesine çok ama çok teşekkür ederim.

Lisans hayatımda tanıştığım ve hayatımda büyük yer edinen, tez çalışmam sürecince yardımlarını asla esirgemeyen sevgili arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunmayı da borç bilirim.

Şehir Plancısı Şebnem Zekiye KOKARCA

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
**PANDEMİ SÜRECİNİN KENTSEL KAMUSAL MEKÂNLARA SOSYO-
PSİKOLOJİK YANSIMASI: ERZURUM ÖRNEĞİ**

Şebnem Zekiye KOKARCA

Danışman: Doç. Dr. Tuna BATUHAN

Amaç: Bu çalışmada kentsel kamusal mekânların Erzurum’da yaşayan kullanıcılar tarafından pandemi öncesi ve sonrası kullanım düzeyleri irdelenerek yeterlilik, esneklik, bağlılık ve dirençlilik kavramları çerçevesinde değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlar dahilinde pandemi gibi kriz süreçlerine karşı dirençli kentsel kamusal mekânların tasarlanması konusunda öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışmada iki aşamalı yöntem uygulanmıştır. İlk aşamada pandemi-kentsel kamusal mekân-insan ilişkisinin literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda Erzurum kentinden seçilen çalışma alanlarının mekânsal analizleri, saha gözlemleri ve anket sonuçları ile pandemi öncesi ve sonrası kullanım değişikliği tespit edilmiştir. İkinci aşamada ise ilk aşamada elde edilen veriler, yazar tarafından oluşturulan “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” kapsamında analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Matriste verilen bileşenler, kentsel kamusal mekânların kalitesine ve dirençliliğine sağladığı katkıya ve önem seviyesine göre puanlandırılarak seçilen kentsel kamusal mekânların dirençlilik puanları hesaplanmıştır.

Bulgular: Yürütülen çalışmalar sonucunda elde edilen verilere ve Erzurum kentinden seçilen kentsel kamusal mekânların matris analizlerine göre Havuzbaşı Kent Meydanı’nın pandemi sürecine karşı dirençsiz olduğu, Yakutiye Meydanı’nın ve Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın pandemi sürecine karşı orta dirençli olduğu, Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun ve Olimpiyat Parkı’nın ise pandemi sürecine karşı dirençli olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Yapılan analizlerle seçilen kentsel kamusal mekânların dirençlilik seviyeleri tespit edilmiş, bu tespit çerçevesinde dirençsiz kamusal mekânların yeniden planlanması gerektiği, orta dirençli kamusal mekanların değiştirilip/dönüştürülmesi gerektiği ve dirençli kamusal mekanların ise sürekli iyileştirilmesi gerektiği ortaya konmuştur. Ayrıca bu kamusal mekanların daha dirençli hale getirilebilmesiyle ilgili öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Kamusal Mekânlar, Pandemi, Erzurum, Kentsel Tasarım, Kentsel Dirençlilik.

Ağustos 2022, 210 Sayfa

ABSTRACT
MASTER THESIS

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL REFLECTION OF THE PANDEMIC PROCESS IN
URBAN PUBLIC SPACES: THE CASE OF ERZURUM**

Şebnem Zekiye KOKARCA

Supervisor: Assoc. Dr. Tuna BATUHAN

Objective: In this study, it is aimed to evaluate the usage levels of urban public spaces by the users living in Erzurum before and after the pandemic, within the framework of the concepts of competence, flexibility, immunity and resilience, and to offer suggestions for designing urban public spaces that are resistant to crisis processes such as pandemics.

Method: In this study, a two-stage method was applied. In the first stage, a literature review of the pandemic-urban public space-human relationship was made. In this context, the spatial analysis of the study areas selected from the city of Erzurum, field observations and survey results, and the change in use before and after the pandemic were determined. In the second stage, the data obtained in the first stage were analyzed and evaluated within the scope of the "Spatial Quality and Resilience Matrix in Urban Public Spaces" created by the author. The components given in the matrix were scored according to their contribution to the quality and resilience of urban public spaces and their level of importance, and the resilience scores of the selected urban public spaces were calculated.

Results: According to the data obtained as a result of the studies carried out and the matrix analysis of the urban public spaces selected from the city of Erzurum, it has been determined that the Havuzbasi City Square is not resistant to the pandemic process, Yakutiye Square and the Recep Tayyip Erdoğan Recreation Area are moderately resistant to the pandemic process, and Erzurum Castle Culture Road and the Olympic Park are resistant to the pandemic process.

Conclusion: The resilience levels of the selected urban public spaces have been determined with the analyzes made, and it has been revealed that non-resilient public spaces should be re-planned, medium-resistance public spaces should be changed/transformed, and resistant public spaces should be constantly improved. In addition, suggestions were made to make these public spaces more resistant.

Keywords: Urban Public Spaces, Pandemic, Erzurum, Urban Design, Urban Resilience.

August 2022, 210 pages

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER	xiv
GİRİŞ.....	1
Amaç/Gerekçe.....	2
Konu ve Kapsam	3
Araştırmanın Önemi.....	3
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
Kent ve Mekân	5
“Eski Normal” de Kentsel Kamusal Mekân ve İnsan İlişkisi	9
Pandemi Sonrası “Yeni Normal” ve Kent.....	13
Pandemi sonrası kentlerde planlama ve tasarım düşünceleri	15
Pandemi sürecinde kentsel kamusal mekânların değişimi ve pandeminin insanlar üzerindeki etkisi	35
MATERYAL VE YÖNTEM	45
Tez Çalışmasının Akışı	45
Tez Çalışmasında Kullanılacak Materyaller ve Yöntemler	46
Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi’nin İçeriği.....	48
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	62
Örnek Alanların İncelenmesi: Erzurum	62
Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı.....	69
Çalışma alanı 2 – Yakutiye Meydanı	90
Çalışma alanı 3 – Erzurum Kalesi Kültür Yolu	111
Çalışma alanı 4 – Olimpiyat Parkı	132
Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı	153
SONUÇ VE ÖNERİLER	176
KAYNAKÇA	179
EKLER	185
EK 1. Anket Formu	185
EK 2. Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi	188
EK 3. Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi’nin Erzurum Kentinde Seçilen Mekanlardaki Değerlendirilmesi	189
EK 4. Etik Kurul Onayı.....	192
ÖZGEÇMİŞ.....	193

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yaya hareket, davranış ve yönelmelerini etkileyen faktörler	12
Tablo 2. Mekânsal kalite göstergeleri	20
Tablo 3. Kamusal alanların tasarımına ilişkin kalite ölçütleri	22
Tablo 4. Mekânda Kalite Değerlendirme Kriterleri.....	23
Tablo 5. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı mekân kullanımı ölçüm değerleri	72
Tablo 6. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi.....	73
Tablo 7. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi.....	76
Tablo 8. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi.....	78
Tablo 9. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi.....	81
Tablo 10. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi.....	81
Tablo 11. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	83
Tablo 12. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	84
Tablo 13. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi.....	85
Tablo 14. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi.....	87
Tablo 15. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi	89
Tablo 16. Çalışma alanı 2 - Yakutiye Meydanı mekân kullanımı ölçüm değerleri	93
Tablo 17. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi.....	94
Tablo 18. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	97
Tablo 19. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	99

Tablo 20. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	102
Tablo 21. Yakutiye Meydanı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi.....	102
Tablo 22. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	104
Tablo 23. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	105
Tablo 24. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi.....	106
Tablo 25. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	107
Tablo 26. Yakutiye Meydanı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi ..	109
Tablo 27. Çalışma alanı 3 - Erzurum Kalesi Kültür Yolu mekân kullanımı ölçüm değerleri	114
Tablo 28. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi	115
Tablo 29. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	118
Tablo 30. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	120
Tablo 31. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	123
Tablo 32. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi	123
Tablo 33. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	125
Tablo 34. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	126
Tablo 35. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi...	127
Tablo 36. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi.....	129

Tablo 37. Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'nun "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değeriendirilmesi	131
Tablo 38. Çalışma alanı 4 - Olimpiyat Parkı mekân kullanımı ölçüm değeri	135
Tablo 39. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değeriendirilmesi.....	136
Tablo 40. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	139
Tablo 41. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	141
Tablo 42. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	144
Tablo 43. Olimpiyat Parkı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde fiziksel boyutlarının değeriendirilmesi	144
Tablo 44. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değeriendirilmesi	146
Tablo 45. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değeriendirilmesi	147
Tablo 46. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değeriendirilmesi	148
Tablo 47. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değeriendirilmesi	150
Tablo 48. Olimpiyat Parkı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değeriendirilmesi	152
Tablo 49. Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı mekân kullanımı ölçüm değeri	157
Tablo 50. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değeriendirilmesi.....	158
Tablo 51. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi.....	161
Tablo 52. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi.....	163
Tablo 53. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi	166

Tablo 54. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi	167
Tablo 55. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	168
Tablo 56. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	169
Tablo 57. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	170
Tablo 58. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi	172
Tablo 59. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi	174

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yapılaşmış ve yapılaşmamış alanlar	5
Şekil 2. Mekânsal örgütlenmede sınırlayıcı (a), yönlendirici (b), odaklayıcı (c), birleştirici ve ayırıcı roller	7
Şekil 3. Özel mekân ile kamusal mekân arası geçiş.....	8
Şekil 4. Kullanım şekline ve işlevine göre kentsel kamusal mekânlar	10
Şekil 5. DQI kalite ana prensipleri	19
Şekil 6. PPS'in tanımladığı kamusal mekân kalitesi diyagramı.....	21
Şekil 7. Yüzeylerin aktif kullanımına uygun açık mekân örnekleri.....	26
Şekil 8. Fonksiyon esnekliğine uygun açık mekân örnekleri.....	27
Şekil 9. Esnek donatılara sahip olan açık mekân örnekleri	28
Şekil 10. Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı sağlayan açık mekân örnekleri	29
Şekil 11. İnsan-kent bağışıklığı unsurları.....	30
Şekil 12. Dirençlilik şeması	33
Şekil 13. OECD'nin yayınladığı kentsel dirençliliği sağlayan boyutlar	33
Şekil 14. Pandemi sonrası kamusal mekânın özel mekâna dönüşümü	36
Şekil 15. 16. Sosyal mesafeyi sağlamak için deniz makarnaları ve şişme botlar.....	37
Şekil 17. Pandemi sonrası meydanlarda oluşturulan sosyal mesafe çemberleri	37
Şekil 18. Açık kentsel kamusal mekânlarda kentli sağlığı korumak amacıyla oluşturulmuş sosyal mesafe şemaları	38
Şekil 19. Sağlıklı, erişilebilir gıda dağıtımı için oluşturulan mahalle pazarı sistemi.....	38
Şekil 20. Sosyal mesafeli pazar alanı	39
Şekil 21. Meydanlara taşan izole spor stüdyoları.....	40
Şekil 22. Pandemi sonrası yeşil alanda oluşturulan sosyal mesafe çemberleri.....	40
Şekil 23. Kullanıcılar arası etkileşimi en aza indirmeyi amaçlayan park.....	41
Şekil 24. 25. Pandemi sonrası tasarlanan sosyal mesafeli bahçe	42
Şekil 26. 27. 28. Pandemi sonrası değişen kentsel mobilya tasarımları.....	42
Şekil 29. 30. “Yeni normal” sonrası oturma alanlarına “korona bank” çözümü.....	43
Şekil 31. Çalışmanın akışı.....	45
Şekil 32. Kamusal mekânda direnç değerlendirme aralıkları.....	49
Şekil 33. Kentsel kamusal mekânda mekânsal kaliteyi ve dirençliliği ölçmeye yardımcı olabilecek boyutlar, ölçütler ve bileşenler	50
Şekil 34. Kentsel kamusal mekânda bulunması gereken kentsel tasarım bileşenleri.....	51

Şekil 35. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel esneklik bileşenleri.....	53
Şekil 36. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel yeterlilik bileşenleri.....	55
Şekil 37. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel bağışıklık bileşenleri.....	58
Şekil 38. Kentsel kamusal mekânda sosyal dirençliliği sağlayacak sosyo-psikolojik bileşenler	59
Şekil 39. Erzurum kent makroformu ve çalışma alanlarının kent içindeki yeri.....	63
Şekil 40. Erzurum kentinde yapılan anket çalışmasının yaş aralıklarına göre dağılımı.....	64
Şekil 41: Erzurum kentinde yapılan anket çalışmasına göre kullanıcıların çalışma alanları dışında kent içerisinde sıklıkla ziyaret ettiği diğer kamusal mekânların dağılımı.....	65
Şekil 42: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde boş zamanlarını geçirdiği kent mekânlarının dağılımı	66
Şekil 43: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde yetersiz bulunduğu kent mekânlarının dağılımı	67
Şekil 44: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde varlığından memnun olduğu kent mekânlarının dağılımı	68
Şekil 45. Kentsel kamusal mekânda mekânsal kaliteyi ve dirençliliği sağlayan kavramlar	68
Şekil 46. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı yakın çevre analizi	69
Şekil 47. Erzurum Halk Eğitim Merkezi - Kent Meydanı değişimi.....	70
Şekil 48. Havuzbaşı Kent Meydanı mekân kullanımı	70
Şekil 49. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı'ndan fotoğraflar	71
Şekil 50. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları	74
Şekil 51. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın gece görüntüsü	80
Şekil 52. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı	89
Şekil 53. Çalışma alanı 2 - Yakutiye Meydanı yakın çevre analizi	90
Şekil 54. Erzurum Yakutiye Meydanı'nın değişimi.....	91
Şekil 55. Yakutiye Meydanı mekân kullanımı	91
Şekil 56. Çalışma alanı 2 - Yakutiye Meydanı'ndan fotoğraflar	92
Şekil 57. Yakutiye Meydanı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları	95
Şekil 58. Yakutiye Meydanı'nın gece görüntüsü	101
Şekil 59. Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı	110
Şekil 60. Çalışma alanı 3 - Erzurum Kalesi Kültür Yolu yakın çevre analizi.....	111
Şekil 61. Erzurum Kalesi ve çevresinin değişimi	111

Şekil 62. Erzurum Kalesi Kültür Yolu mekân kullanımı	112
Şekil 63. Çalışma alanı 3 – Erzurum Kalesi Kültür Yolu’ndan fotoğraflar	113
Şekil 64. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları	116
Şekil 65. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun gece görüntüsü	122
Şekil 66. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı	132
Şekil 67. Çalışma alanı 4 - Olimpiyat Parkı yakın �evre analizi.....	132
Şekil 68. Olimpiyat Parkı ve çevresinin değişimi	133
Şekil 69. Olimpiyat Parkı mekân kullanımı	134
Şekil 70. Çalışma alanı 4 – Olimpiyat Parkı’ndan fotoğraflar	134
Şekil 71. Olimpiyat Parkı’nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları.....	137
Şekil 72. Olimpiyat Parkı’nın gece görüntüsü	143
Şekil 73. Olimpiyat Parkı’nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı	152
Şekil 74. Çalışma alanı 5 - Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı yakın �evre analizi...	153
Şekil 75. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı ve çevresinin değişimi	154
Şekil 76. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı mekân kullanımı	155
Şekil 77. Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’ndan fotoğraflar	156
Şekil 78. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları.....	159
Şekil 79. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın gece görüntüsü	165
Şekil 80. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı	175
Şekil 81. Kamusal mekânın dirençlilik seviyesine göre müdahale	176
Şekil 82. Dirençli kamusal mekân.....	178

KISALTMALAR VE SİMGELER

ÇŞB	: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DQI	: The Design Quality Indicator (Tasarım Kalite Göstergesi)
MPYY	: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü)
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İstatistik Paketi)
PPS	: Project for Public Space (Kamusal Alan Projesi)
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

GİRİŞ

Dünya son yıllarda bulaşıcı ve ölümcül bir virüs olan Covid-19 ile sarsılmaya başlamıştır. 2019 yılının son aylarında, Çin'nin Wuhan kentinde ortaya çıkan "Covid-19" virüsü, hızla yayılmaya devam etmesiyle kısa zamanda tüm dünyayı tehdit etmeye başlamış, 11 Mart 2020 tarihinde DSÖ'nün "küresel pandemi" ilanı ile süreç farklı bir boyut kazanmıştır (Anonymous 2020). Damlacık yoluyla insandan insana bulaşan, hayatımızı birçok yönde olumsuz etkileyen Covid-19 pandemisi, en çok insanların yoğun olarak yaşadığı kentlerde gözlemlenmiştir. Covid-19 pandemi sürecinin ortaya çıkmasıyla yoğun yaşam alanları olan kentler; çevresel (su kaynakları, hava kalitesi, diğer faktörler), kentsel (ulaşım, kentsel tasarım), yönetsel (akıllı şehirler, akıllı yönetim) ve sosyo-ekonomik (ekonomik sermaye, sosyal sermaye) açıdan birçok alanda değişime uğramıştır (Sharifi ve Khavarian-Garmsir 2020). Bu değişim ve dönüşüm sürecinin yakın zamanda devam edeceğini ve kent hayatının geleceğini de şekillendireceğini söylemek mümkündür.

Pandemi sürecinde ve sonrasında kent hayatının mevcut dinamikleri tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle kentsel kamusal mekânların kullanımı pandemi sonrasında değişime uğramış, bu değişimle birlikte kentsel kamusal mekânların tasarımı yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar, kamusal mekân anlayışını sorgulatan birtakım soruları beraberinde getirmiş, kentsel kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerine karşı nasıl tasarlanması ve planlanması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. Bu tez çalışması bu alanda bilimsel katkı sunmak üzere atılmış bir adım olarak değerlendirilebilir.

Kamusal mekânlar insanların kent içerisinde sosyal ve kültürel faaliyetlerini yürütebilecekleri, yaşam stresini azaltabilecekleri ve boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanlardır (Çam 2020). COVID-19 pandemisi mekânların hareket alanlarımızın ne denli merkezinde olduğunu biz insanlara tekrar hatırlatmıştır. Pandemi süreci sonrası kamusal mekânlar en kolay ulaşılabilen, nefes aldırان, ferahlatan, stresi azaltan ve evden sonra kentlerdeki en sağlıklı mekânlar olarak görülmeye başlanmıştır (Oruç ve Kara 2020). Ancak Covid-19 salgınının dünya genelinde hızla yayılıp pandemiye dönüşmesi sonucu birçok ülkede insanların kullanımını azaltması istenilen öncelikli alanlar, insanların günlük hayatlarında en sık ve kalabalık olarak kullandığı kapalı ve açık kentsel kamusal mekânlar olmuştur. Bu kısıtlamaların temel sebebi sosyal mesafe kuralının uygulanmasıyla kentsel kamusal mekânların, kalabalık insan topluluklarına sosyo-psikolojik ve fiziksel olarak cevap ver(e)meyen, ihtiyaçlarına göre esne(ye)meyen, fiziksel olarak yetersiz ve sağlıklı kalan

mekânlar haline gelmesidir. Bu tez çalışması kapsamında kentsel kamusal mekânlarda ortaya çıkan bu sorunlar ele alınmıştır.

Amaç/Gerekçe

Kentsel kamusal mekânlar, kentsel tasarım ilke ve araçlarına uygun tasarlan(a)mamış ise, pandemi gibi fiziksel mekân kullanımının ve bu mekânların varlığının büyük önem arz ettiği kriz süreçlerinde esneyemeyen, yetersiz ve dirençsiz mekânlara dönüşebilmektedir. Özellikle kriz süreçlerinde kentlerde yaşanan toplumsal sorunların en aza indirilebilmesinde kentsel kamusal mekânların varlığı önemlidir. Pandemi sürecinde kent hayatında ortaya çıkan olumsuzluklar, pandemi sürecinin kentsel kamusal mekân ve insan ilişkisi bağlamında ele alınması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda “pandemi-kentsel kamusal mekân-insan” ilişkisi düşünüldüğünde; şehircilik kapsamında cevap aranması gereken sorular şu şekilde sıralanabilir:

- Kentler ve kentsel kamusal mekânlar pandemi sürecine kolayca ayak uydurabildi mi?
- Kentsel kamusal mekânların kullanıcı üzerindeki sosyo-psikolojik etkisi neydi, pandemi süreci sonrası bu etki nasıl değişti?
- Pandemi süreci ile kentlerde ele alınması gereken planlama ve tasarım kararları neler olmalı?
- Pandemi sonrası kentsel kamusal mekân planlaması ve tasarımında gözetilmesi gereken kriter(ler) neler olmalı?
- Pandemi süreci sonrası kentsel kamusal mekânı aynı işlevsel çeşitlilikte kullanmaya devam edebilecek miyiz?
- Pandemi gündemiyle var olan ve sonrasında miras olarak sahiplenmek durumunda kalacağımız yeni yaklaşımlar neler olacaktır?
- Pandemi sürecinde ve sonrasında değişen insan davranışları sosyo-psikolojik olarak kentsel kamusal mekâna nasıl yansdı?
- Pandemi bitip de “yeni normal” e geçildiğinde kentsel kamusal mekân tasarımı nasıl olmalı?

Bu çerçevede bu araştırma kapsamında yukarıda belirlenen sorulara cevap aranmış, 2020 yılı başından bu yana tüm dünyada birçok boyutta etkilerini hissettirmeye devam eden pandemi sürecinin sosyo-psikolojik etkileri Erzurum örneğinde incelenmiştir. Bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak kriz anlarına karşı bağışık, yeterli, esneyebilen ve dirençli kentsel kamusal mekânların nasıl tasarlanması gerektiği ile ilgili öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mevcut kentsel tasarım ilkelerine eklenecek yeni kriterler ile kriz süreçlerini ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak yönetmeye yardımcı olabilecek dirençli kentsel tasarımlar

elde edilebilir. Bu çalışmanın amacı Erzurum örneğinde mevcuttaki kentsel tasarım kriterlerine eklenebilecek yeni tasarım kriterlerini tespit ederek dirençli kentsel tasarımların ortaya koyulmasına yardımcı olmaktır.

Konu ve Kapsam

Erzurum kent merkezi konumu itibari ile bölgesinde ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerde öncü olması sebebiyle hem kendi içerisinde hem de çevresindeki kent merkezlerine oranla daha fazla insan topluluğuna ve etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır. Erzurum kent merkezi bu tarz etkinliklere ve topluluklara ev sahipliği yaparken meydan, cadde ve sokak, açık yeşil alan, ticaret alanları gibi kentsel kamusal mekânlardan faydalanmaktadır.

Bu araştırma kapsamında Erzurum kenti içerisinde yer alan Havuzbaşı Kent Meydanı, Yakutiye Meydanı, Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Olimpiyat Parkı ve Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı olmak üzere beş kamusal mekân seçilmiştir. Bu kamusal mekanlar seçilirken kent içindeki anlamları, önemleri ve kullanımları dikkate alınmıştır. Bu kentsel kamusal mekânların pandemi öncesi ve sonrası kullanımındaki sosyo-psikolojik ve fiziksel değişimler belirlenmiş, pandeminin kamusal mekân kullanımına etkisi ortaya konulmuş ve pandemi gibi kriz süreçlerine karşı kamusal mekânları ve kentleri dirençli hale getirebilecek kriterler belirlenmiştir. Belirlenen kriterler doğrultusunda “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” oluşturulmuştur. Belirlenen çalışma alanlarının pandemi gibi kriz anlarına karşı tasarımı, esnekliği, yeterliliği, bağışıklığı ve dirençliliği oluşturulan matris ile değerlendirilerek tartışılmıştır. Sonuç olarak dirençsiz kalan kentsel kamusal mekânların kriz süreçlerine karşı nasıl dirençli hale getirilebileceği konusunda öneriler ve fikirler sunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın ana hipotezi pandemi sürecinde kentsel kamusal mekânların kullanımında pandemi koşulları nedeniyle önemli değişimler olduğudur. Buna bağlı olarak çalışmanın bir diğer hipotezi ise kentsel kamusal mekân kullanımındaki değişimin temel sebeplerinden birisinin kentsel kamusal mekânların “yeni normal” koşullarına uygun olarak tasarlanmamış olmasıdır. Başka bir ifadeyle kentlerin krizlere karşı dirençsiz olması, yetersiz ve sağlıklı mekânların ortaya çıkmasına ve kent insanının stresinin daha fazla artmasına neden olmaktadır. Bu araştırma “yeni normalde” kentsel kamusal mekânların tasarımındaki yetersizlikler sebebiyle kentsel kamusal mekân algısının ve tanımının da değişmesi gerektiğini öngörmektedir. Bu araştırma kapsamında Erzurum kentinde belirlenen-seçilen kentsel kamusal mekânların kullanımında pandemi nedeniyle ortaya çıkan değişimler incelenmiş, bu kamusal mekânların kentsel dirençliliği kentsel esneklik, kentsel bağışıklık ve kentsel yeterlilik

kavramları çerçevesinde tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu tespitler bağlamında “yeni normal” koşullarına uygun kentsel kamusal mekân tasarım fikir ve önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Pandemi süreci bilimsel çalışmalarda daha çok sağlık ve ekonomi boyutuyla ele alınıyor olsa da kent hayatını ve kentli insanın yaşam biçimini doğrudan ve dolaylı birçok açıdan etkilemektedir (Koca ve Tural 2021). Sosyal bir varlık olan insanoğlu özellikle salgın gibi kriz durumlarından psikolojik olarak etkilenmekte ve kentin kendisine alternatifler üretmesini beklemektedir. Pandemi ile “eski normal” olarak adlandırılan yaşam biçiminin değişime uğraması özellikle kentsel kamusal mekân kullanımlarında kısıtlamaları da beraberinde getirmiştir. Kentsel kamusal mekânların kentsel kriz anlarında insanları ferahlatan, nefes aldırان ve streslerini azaltan alanlar olması beklenmektedir. “Eski normal” koşullarında tasarlanmış olan kentsel kamusal mekânların pandemi döneminde insanlar için stresten kaçış alanları olmadıkları, tersine insanların sosyal sorunlarını ve streslerinin daha fazla artırdıkları görülmüştür.

Pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının hayatımızda yer edinmesi sonucu bekleme, sohbet etme, oturma-zaman geçirme-dinlenme, görüşme ve eğlenme gibi sosyo-psikolojik davranışlarda birtakım değişiklikler gözlenmiştir (Mumcu ve Alpak 2018). Sosyal mesafe kuralı ve kısıtlamalar sonrası, kentsel kamusal mekânlarda sergilenen durağan ve uzun süreli sosyo-psikolojik davranışların yerini, daha hareketli ve ihtiyaçlara göre şekillenen kısa süreli davranışlar almıştır. İnsanlar kentsel kamusal mekânlardaki davranışlarını artık istekleri doğrultusunda değil, zorunluluk doğrultusunda değiştirip, gerçekleştirmeye başlamıştır. Başka bir ifadeyle pandemi süreci sosyo-psikolojik davranışların değişimine ve kentlerdeki kamusal mekân ezberinin bozulmasına sebep olmuştur. Kentsel kamusal mekânlar, keyif ve haz alınan “mekân” olmaktan çıkıp, insanların robotik düzende zorunlu ihtiyaçlarını karşıladığı “yer” haline gelmeye başlamıştır (Oruç ve Kara 2020).

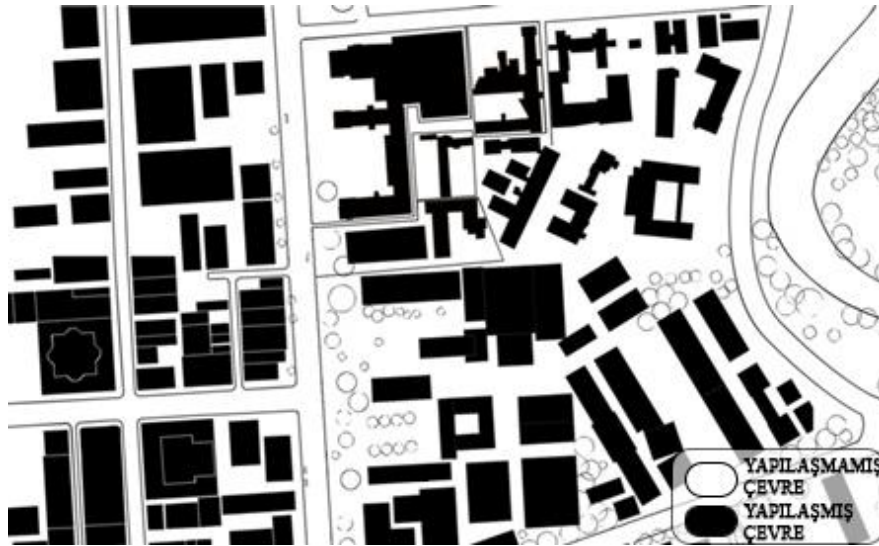
Bu çerçevede bu çalışma pandemi sürecinin kentsel kamusal mekânların kullanımı üzerindeki etkilerini Erzurum kenti örneğinde incelemeyi amaçlamaktadır. Erzurum’un kentsel dirençliliğinin kentsel kamusal mekânlar bağlamında tespit edilmesi aynı zamanda yerel ölçekte geliştirilen politikaların dönüşümüne ve önceliklerin daha doğru belirlenmesine de katkı sağlayacaktır. Tüm bu analiz ve tespitler Erzurum’da yaşanabilir, kaliteli, nitelikli, sürdürülebilir ve insan dostu kamusal mekânların tasarlanmasında yönlendirici nitelikte olacaktır. Son olarak bu araştırmanın çıktılarının, pandemi ve kent ilişkisi hakkında bilimsel çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara yol gösterici olması ve önemli yönlendirici bir veri kaynağı olması umulmaktadır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak kent-mekân ilişkisi tartışılarak “eski normal”de kentsel kamusal mekân algısı irdelenmiş ve kamusal mekân-insan ilişkisinin sosyo-psikolojik boyutları tartışılmıştır. Sonrasında pandemi sonrası “yeni normal” olarak adlandırılan süreçte kamusal mekânlarda ve kullanıcılarda ortaya çıkan değişimler ve dönüşümler incelenmiştir. Kentsel kamusal mekânlarda yaşanan değişimler ve dönüşümler ise dünyadan ve Türkiye’den örnekler üzerinden ortaya konmuştur. Bu çerçevede kentsel kamusal mekânların pandemi öncesi ve sonrasındaki önemi incelenmiştir. Daha sonra kentsel kamusal mekân ve sosyo-psikolojik ilişki ortaya konulmuş, pandemi sonrası bu ilişkinin değişimini ve kentlere nasıl yansıdığı örnekler ile detaylandırılmıştır. Son olarak “pandemi süreci-kentsel kamusal mekân-insan” ilişkisi tartışılmış ve kentlerin pandemi gibi kriz durumlarına karşı nasıl daha dirençli hale getirilebileceği irdelenmiştir.

Kent ve Mekân

Tarih boyunca kentler, kültür ve medeniyetlerin doğduğu, geliştiği ve yayıldığı yerler olmuştur. Kenti, insanların bir arada yaşama ihtiyacıyla ortaya çıkan, bununla birlikte ticaret, eğitim, sağlık, turizm, sanayi, eğlence gibi ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetleri de bünyesinde barındıran yerleşim alanları olarak tanımlamak mümkündür (Güven 2016).

Şekil 1. Yapılaşmış ve yapılaşmamış alanlar (Anonymous 2013b.)

Fiziksel olarak kent, genel bir çerçeve içinde yapılaşmış ve yapılaşmamış alanlardan meydana gelmektedir (Şekil 1). Yapılaşmış alanlar binaları, yapılaşmamış alanlar ise kentsel mekânları kapsamaktadır. Kent içerisindeki yapılaşmamış alanların bir kısmını, cadde ve sokak gibi yapılaşmış alanları birbirine bağlayan temel ulaşım sistemleri oluştururken, diğer kısmını ise caddelerin ve sokakların kesiştiği noktalarda bulunan, insanların gün içerisinde aktif veya

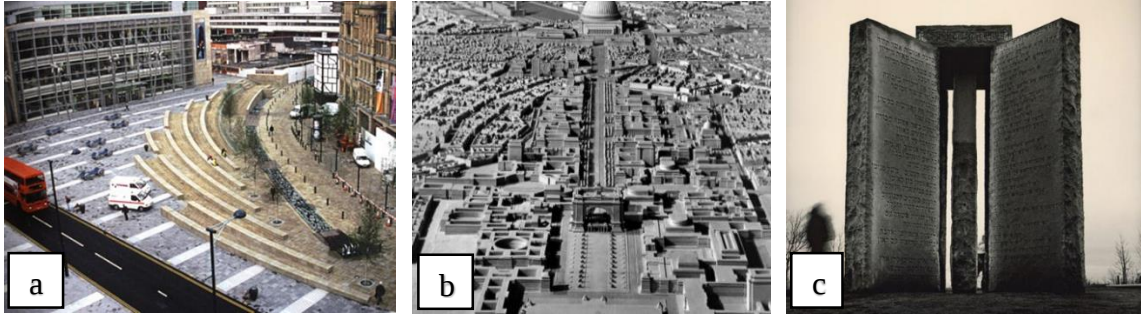
pasif şekilde kullandığı, eğlenme, dinlenme ve boş zaman geçirme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşıladıkları kentsel mekânlar oluşturmaktadır (Şahin ve Dostoğlu 2007). Bu kentsel mekânlar; insanı çevresinden belirli ölçüde psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak ayırırken, aynı zamanda içerisinde eylemlerini sürdürmesine olanak sağlamaktadır. İnsanlar tarafından aktif olarak kullanılan bu kentsel mekânların, kentsel tasarım ölçüt ve ilkelerine göre tasarlanması kentler için ekonomik, sosyo-psikolojik, ekolojik ve fiziksel vb. birçok açıdan fayda sağlar.

Kent yaşamını en iyi şekilde yansıtan öğelerden biri olan mekân, insanı çevresinden fiziksel ve sosyal olarak belli bir ölçüde ayıran, içinde çeşitli eylemlerini sürdürmesine yardımcı olan kent parçası olarak tanımlanabilir. Mekânın tanımlanmasındaki en temel öge insandır. İçine girilemeyen ve/veya kullanıcılar tarafından kullanılamayan bir yer, mekân olarak tanımlanamaz (Kürkçüoğlu 2015). De Certeau'nın terminolojisine göre (1984), yer ölüyken, mekân hareketlidir. De Certeau (1984) yeri açıklarken haritadaki konumlardan oluşan lokasyonları, mekânı açıklarken ise kullanıcı eylemlerinden oluşan harita mevkilerinden bahseder. De Certeau (1984) mekânların "içerisinde kullanıcıların bulunduğu canlı sokaklar", yerlerin ise "bu sokakların var olmasını sağlayan meskenler veya yapılar" olduğunu düşünmektedir. Augé' göre (2017) ise, mekân kullanılan yerdir ve sürekliliklerin kesiştiği noktadır. Yeri mekâna dönüştürenler, içerisinde canlı eylemlerde bulunan kullanıcılarıdır (Ar 2021).

Zevi (1990) mekân kavramını, temel olarak iç mekân ve kentsel mekân olmak üzere ikiye ayırmış ve binaların bu iki tür mekânın oluşmasındaki eşik olarak kabul etmiştir. Krier (1979) kentsel estetik kaygısı söz konusu değilse; kentlerde binalar arasında kalan mekân türlerinin tamamını kentsel mekân olarak tanımlamıştır. Trancik (1986) ise kentsel mekânı fiziksel ve fonksiyonel özellikleri açısından çeşitlendirmiş, kentsel mekânı oluşturan elemanları kentsel doluluklar ve kentsel boşluklar şeklinde sınıflandırmıştır (Kürkçüoğlu 2015).

Kentsel mekân, sosyo-psikolojik olarak birtakım ihtiyaçlara cevap verebilirken, fiziksel olarak da ölçülebilir ve algılanabilir olmalıdır. Lefebvre'ye göre (1974, çev.: Ergüden 2014) mekân toplumsal bir üründür ve her toplum kendi mekânını üretir. Toplum, mekânı sosyal ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirir ve dönüştürür. Ayrıca Lefebvre (1974, çev.: Ergüden 2014) mekânı; algılanan, tasarlanan ve yaşanılan mekân olarak açıklar, bu üçlemeyi alanın katmanlarını incelemek için kullanır. Algılanan mekân, çevremizde fiziksel olarak bulunan mekânı ifade ederken, , tasarlanan mekân ise bilir kişi veya kişilerin soyut bir çalışma sonucu ortaya koyduğu somut mekânı ifade eder. Yaşanılan mekân ise; algılanan ve tasarlanan mekânın birleşimi sonucu, toplumun tecrübe ve deneyimleri ile anlam ve önem kazanan mekândır.

Yaşanılan mekân, sosyal yaşam ile birbirine bağlıdır ve sosyal yaşamın vazgeçilmez bir ögesidir (Tepe 2019).

Şekil 2. Mekânsal örgütlenmede sınırlayıcı (a), yönlendirici (b), odaklayıcı (c), birleştirici ve ayırıcı roller (Çağrı 2019)

Kentsel mekânın sosyo-psikolojik boyutunu insan oluştururken, fiziksel boyutunu ise barındırdığı çeşitli bileşen ve öğeler oluşturmaktadır. Mekânsal örgütlenmede bu bileşen ve öğeler çok farklı roller üstlenir. Mekânın bileşen ve öğeleri, mekânsal örgütlenmede sınırlayıcı, yönlendirici, odaklayıcı, birleştirici ve ayırıcı gibi roller alır (Şekil 2) Bu roller, gözlemcinin mekânı kavrayabilmesine önemli derecede yardımcı olur (Çağrı 2019). Sınırlayıcı öğeler (Şekil 2a), mekânın fiziksel olarak ortaya çıkmasını sağlar, kullanıcıda sınırlılık hissi uyandırır. Kapalı mekânlarda duvarlar, açık mekânlarda ise binalar birer sınırlayıcı öğedir. Yönlendirici öğeler (Şekil 2b), hareket sirkülasyonunu sağlayan ve mekânlar arası geçişe olanak sağlayan unsurlardır. Kapalı mekânlarda koridorlar, açık mekânlarda ise sokaklar ve caddeler, kullanıcıyı yönlendiren öğelerdir. Odaklayıcı öğeler (Şekil 2c) ise sınırlanan mekânda, simgesel olarak ortamdaki diğer elemanlardan ayrılan öğelerdir. Kullanıcıyı etrafında toplar ve dikkatini çeker. Açık mekânda bir anıt, kapalı mekânda ise karşılayıcı bir öğe, mekânda odaklayıcı etki yaratabilir (Çağrı 2019). Sınırlayıcı, yönlendirici ve odaklayıcı öğelerin bir araya gelmesi ile birleştirici ve ayırıcı roller ortaya çıkmaktadır. Bileşen ve öğelere ek olarak mekânın, birbiriyle ilişkili bir takım ölçüt ve ilkeleri de barındırması gerekmektedir. Bu ölçüt ve ilkeler;

- Fiziksel kimlik
- Sosyal kimlik
- Kullanım çeşidi
- Mekân kalitesi
- Kentsel estetik

olarak sıralanabilir. Bir mekânı tasarlarırken kullanılması gereken bu ölçüt ve ilkeler, insanları mekânı kullanması için teşvik eder, mekânlar arasındaki değişimi ve sürekliliği en üst düzeyde sağlar (Yavaş 2012).

Kentsel mekânlar, toplu yaşamın tüm etkinliklerinin sürdüğü fiziksel kent parçalarıdır. Sosyo-psikolojik yaşamın fiziksel mekâna yansımaları, kentsel mekânı kullanım şekline göre çeşitlendirmiştir. Kent ve toplum için büyük bir önem arz eden, gün içerisinde insanların aktif veya pasif olarak kullandığı kentsel mekânlar, kullanım şekline göre; özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekân olarak karşımıza çıkmaktadır (*Şekil 3*) (Erdönmez ve Akı 2005). Yalnız kalma, tek başına olma isteği veya diğer insanlardan uzak olma arzusu mahremiyet olgusunun doğmasına neden olmuş, bu olguda kentlerde özel mekânların oluşmasına sebebiyet vermiştir (Derbentoğulları 2015). Özel mekânlar, belirli kişi veya kişilerin kullanımına açık, yalnız o kişi veya kişiler tarafından kullanılabilen mekânlardır. Özel mekân, insanda fiziksel ve sosyal olarak kapalılık hissi uyandırır, kullanıcılar kendilerine ait, tanımlı ve sınırlı alanlarında kendi koyduğu kurallarla yaşarlar. Özel mekâna örnek olarak konut gibi kişisel yaşam alanlarını göstermek mümkündür. Yarı özel mekânda kullanım yine belirli kişi veya kişilere aittir, ancak kapalılık hissi daha az olduğundan diğer kişiler tarafınca gözlenip, algılanabilme olasılığı yüksektir. Yarı özel mekâna örnek olarak konut bahçeleri gibi belirli kişiler tarafından kullanılabilen alanlar gösterilebilir.

Şekil 3. Özel mekân ile kamusal mekân arası geçiş (Erdönmez ve Akı 2005)

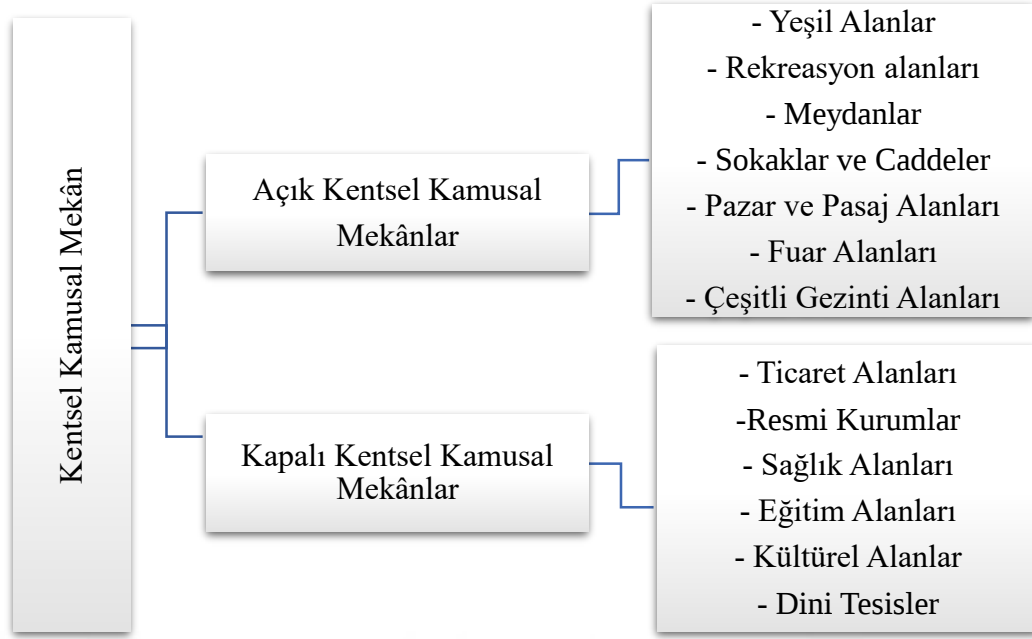
İnsanlar sosyalleşme ihtiyacı duyar ve psikolojik olarak toplum içerisine karışmayı, diğer insanlarla zaman geçirmeyi, eğlenmeyi ve iletişim kurmayı ister. İnsanların bu sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabileceği kent mekânları yarı kamusal ve kamusal mekânlardır. Yarı kamusal mekân, yasal olarak özel kişi ya da kuruma ait mekân olarak tanımlanmaktadır. Kendi içerisinde kullanıcı denetim sistemi bulunan yarı kamusal mekânlar fiziksel olarak açık veya kapalı çevreden oluşabilir ve belirli kurallar oluşturularak bu mekanları her kullanıcının kullanması engellenir. Üniversite kampüsleri, alışveriş merkezleri gibi mekânlar yarı kamusal mekânlardır. Kamusal mekân ise, özel kişi veya kurumlar tarafından yönetilmeyen kentsel mekândır. Kamusal mekânlar toplumun ortak malıdır, ortak çıkar ve kullanımlar için oluşturulmuştur. Herkesin kullanımına açık olan bu mekânlarda eşitlik esastır; yaş, din, dil, ırk,

eğitim ve meslek gibi kişisel kriterler gözetilmez. Açık veya kapalı mekânlardan oluşabilen kamusal mekân örnekleri kent içinde bulunan meydanlar, sokaklar, ibadet haneler, kütüphaneler, pazar alanları ve parklardır(Akka 2012). Kamusal mekânların otomobil, toplu taşıma, yaya ve bisiklet yolları gibi ulaşım sistemleriyle entegreli şekilde tasarlanması kentleri sürdürülebilir, sağlıklı, güvenli ve yaşanılabilir hale getirmede yardımcı olur.

“Eski Normal” de Kentsel Kamusal Mekân ve İnsan İlişkisi

“Eski normal” de kentsel kamusal alanları; özel, yarı özel ve yarı kamusal mekânların dışında kalan, her an herkes tarafından eşit bir şekilde kullanılabilen, topluluklara fiziksel ve kültürel ev sahipliği yapan, sosyal anlamda etkileşimin kent içerisinde en yüksek olduğu mekânlar olarak tanımlanabilir.

Sennett’e (1996) göre kamusal mekân demokrasinin taşıyıcısı, kentin kalbi, yurttaşlık hislerinin, anılarının yer aldığı kentin ruhu ve kentin kimliğidir. Bu mekânlar fiziksel, sosyal ve kültürel olarak kenti dönüştürmek ve yeniden biçimlendirmek için birer araçtır (Uzgören ve Erdönmez 2017). Benn ve Gaus’a (1983) göre kamusal ve özel kavramlarını erişilebilirlik, aktör ve fayda ölçütlerine göre tanımlamak mümkündür. Bu ölçütler görgül araştırmalarda sistematik bir yaklaşım sunmaktadır. Düşünüldüğünde askeri alanlar, devlet binaları gibi bazı kentsel alanlar, kamusal alan olarak nitelendirilse de insanlar için kullanımı kapalı veya kontrollüdür. Öte yandan bazı müzeler ve parklar özel olarak işletilse de herkesin kullanımına açıktır. Erişilebilirlik, aktör ve fayda ölçütleri doğrultusunda, önemli olan kamusal alanın kimler tarafından denetlendiği, kamuya yararını ne kadar gözettiği, içerdiği kaynakların, faaliyetlerin herkese ne kadar açık ve erişilebilir olduğudur (Akka 2012). Gehl’e (1987) göre kentsel kamusal mekânlar, çok işlevli kent parçalarıdır. Günlük hayatta işe, okula, alışverişe giderken veya yürüyüş, fiziksel aktivite, oyun oynama, diğer insanlarla iletişime geçme gibi eğlence amaçlı, isteğe bağlı sosyal faaliyetlerin gerçekleştirildiği mekânlardır. Arendt’e (1958) göre ise kamusal mekânlar, ortak deneyim mekânıdır. Kamusal mekânlar insanların görülebildiği ve kamusal statü kazandığı alandır (Çörek Özataş 2021).

Şekil 4. Kullanım şekline ve işlevine göre kentsel kamusal mekânlar (Erdönmez ve Akı 2005 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

“Eski normal” de kullanım şekline ve işlevine göre kentsel kamusal mekânlar, fiziksel olarak açık ve kapalı mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4). Yeşil alanlar (parklar ve bahçeler, çocuk oyun alanları, spor alanları, doğal/yarı doğal yeşil alanlar vb.) rekreasyon alanları (piknik alanları, mesire alanları, kumsal, kıyı şeritleri vb.), meydanlar, pazar alanları, fuar alanları, pasajlar, sokaklar ve caddeler, gezinti alanları gibi alanlar açık kentsel kamusal mekânlardır. Ticaret alanları, sağlık alanları, eğitim alanları, kültürel alanlar (sinema, tiyatro, kütüphane vb.), resmî kurumlar ve dini tesisler gibi alanlar ise kapalı kentsel kamusal mekânlardır (Erdönmez ve Akı 2005). Açık kentsel kamusal mekânlar, insanların ücretsiz erişebildiği herkesin kullanıma açık alanlardır. Parklar ve açık alanlar insanlara sadece hoş ve doğal bir ortam sunmaz, aynı zamanda kentsel alandaki yaşam kalitesini yükseltir ve gerekli çevresel fonksiyonları üretir (Uzgören ve Erdönmez 2017). Rob Krier (?) ise açık kamusal mekânları, kullanıcılara istemli ve istemsiz, rastgele hareketlilik sağlayan, içinde sürekli ve yönlendirilmiş bir hareket düzeninden çok oturma imkânı veren ve hareketliliğe zorlamayan mekânlar olarak tanımlamaktadır. “Eski normal” de birçok kentsel olayın gerçekleştiği açık kamusal mekânlar, çeşitli mekânsal öğelerinde de bir araya geldiği nirengi noktalarıdır. Yoğun insan ve araç trafiğinin kesiştiği alanlar olan nirengi noktaları, işlevsel olarak kent için büyük öneme sahiptirler (Erel 2007).

Açık kentsel kamusal mekânlar kent ve kentli için büyük önem arz etmektedir. Kullanıcı farklı amaçları için farklı açık kentsel kamusal mekânları tercih eder. Farklı amaçlar için kullanılan açık kentsel kamusal mekânlar kullanıcının hayat tecrübesinin kalitesini artırmaya yardımcı olur (Woolley 2003). Çocuklar için oyun alanları ve parklar, yetişkinler için açık spor

alanları ve eğlence alanları, yaşlılar için oturma ve dinlenme alanları gibi kamusal mekânlar hayatlarında önemli bir yer tutar. Ayrıca kamusal mekânlar fiziksel olarak da kent için büyük öneme sahiptir. Fiziksel olarak başarılı planlanmış ve kaliteli tasarlanmış kentsel kamusal mekânlar insan ölçeğinde sürdürülebilir, sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir bir şehir sunar (Gehl 2010). Kamusal mekânın kalitesi ve görseelliği, kentsel estetik özelliğini artırır (Tepe 2019). Açık kentsel kamusal mekânların varlığı insanların fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından da gereklidir.

Açık kentsel kamusal mekânların geniş alanlar, güneşli ortamlar ve temiz hava sağlamanın XIX. ve XX. yüzyıllarda yaşanan veba gibi salgın hastalıkların etkisini azalttığı ve kentsel sağlığı olumlu yönde etkilediği söylenebilir (Woolley 2003).

Hem geçiş alanı hem de kentlilerin sosyalleşme alanları olan kentsel kamusal mekânlar, çeşitli faaliyetlerin gerçekleştiği, insanların birbirleriyle ilişki kurdukları alan görevini görmektedir. Sürekli kullanım halinde olan bu alanların ekonomik ve sosyal yaşama uygun, konfor ve güvenlik seviyesi yüksek, isteklere yanıt verebilen kaliteli ve yaşanabilir mekânlar olması gerekmektedir (Çelikyay 2017). Bu alanlar yarıca temsil ettikleri tarihi, kültürel, toplumsal ve siyasal değerler aracılığıyla kentte simge haline gelerek, kente kimlik kazandırır. Bu kentsel kimliği kazandıran tarihi bir bina, kültürel bir park veya anıtsal bir meydan olabilir.

İnsanların gündelik yaşamının en önemli parçalarından biri olan kentsel kamusal mekânlar, kullanıcılar üzerinde değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Gündelik yaşam ile kentsel kamusal mekânı ayrı düşünmemek gerekir. Kentsel kamusal mekândaki herhangi bir değişim gündelik yaşamı etkilerken, aynı şekilde gündelik yaşamdaki herhangi bir değişim kentsel kamusal mekânı da doğrudan veya dolaylı bir yoldan etkilemektedir (Ünal 2013). Lefebvre'ye (1998) göre gündelik yaşam, kentsel mekânda durağan ve fark edilmeden yapılan sabit rutinlerdir. Lefebvre'ye benzer şekilde Bourdieu (1995) gündelik yaşamı, alışkanlıklar ve çevresel etkileşimler üzerinden, yaptıkları etkileşimler ile insanların kendilerini o alana ait hissetmeleri olarak tanımlamıştır. Yapılan tanımlamalara bakıldığında gündelik yaşamda insan ve kamusal mekân sürekli ilişki içindedir. Günlük alışılmış pratikler kamusal mekânlarda gerçekleştirilmektedir (Tekçe 2021).

İnsan, mekân ile olan iletişimini yaya olarak hareket ederken kurmaktadır. Yaya bulunduğu noktadan başka bir noktaya gitmek istediğinde bir güzergâh seçer. Bu güzergâhı seçerken zaman, mekân, iklim koşulu gibi pek çok kriteri analiz eder ve kişisel özelliklerine, psikolojik durumuna göre hareket eder (Kürkçüoğlu 2015). Analiz sonucu uygun olacağını düşündüğü güzergâhı seçer ve kullanır. Analiz süreci kişinin ihtiyaç ve isteğine göre sürekli

değişiklik gösterir. Her an değişebilir bu süreç doğrultusunda kentsel mekân içinde farklı davranışlar/hareketler sergileyen yayalar, bütüncül olarak karmaşık bir ağ oluştururlar (Gezer 2012).

Yaya hareketleri sürecinde güzergâh seçimini ve yönlenmeyi etkileyen başka faktörler de bulunmaktadır (*Tablo 1*). Yol tarifi isteme, tabelaları takip etme, anıt gibi düğüm noktaları veya yardım alınan dijital navigasyon sistemleri güzergâhın ve hareket yönünün değişmesine neden olur. Özellikle görsel olarak uzaktan görülebilen dikkat çekici ve cezbedici anıt, heykel ve kent mobilyaları gibi öğeler yayayı yönlendirmede ve güzergâh seçmede büyük ölçüde rol oynar. Ayrıca kalabalığın fazla olduğu alanlar, aydınlatma ve eğim gibi faktörler sebebiyle güvenlik hissi veren alanlar yaya tarafından psikolojik olarak tercih edilmektedir (Kürkçüoğlu 2015).

Tablo 1. Yaya hareket, davranış ve yönelmelerini etkileyen faktörler (Kürkçüoğlu 2015)

Faktörler	Ayrıntılar
İnsan ve Toplum Faktörü	Yayaların kişisel tercihleri
	Kalabalık oranı / gürültü oranı
	Diğer yayaların hareket hızı
Fiziksel Yapıya Bağlı Faktörler	Fonksiyon / zemin kat kullanımı
	Kapalılık / bina yüksekliği – yol genişliği oranı
	Aktarma noktalarına yakınlık
	Ergonomik ve estetik kalite (aydınlatma, peyzaj unsurları, zemin kaplaması vb.)
	Yönlendirici – bilgilendirici öğeler
	Engeller (bariyer, tümsek, yürümeyi kısıtlayan diğer unsurlar)
Doğal Yapıya Bağlı Faktörler	Topografya / Eğim
	Güneş, rüzgâr, yağmur vb. hava durumları
	Doğal peyzaj ve manzara
Zaman Faktörü	İşlevlere bağlı olarak günün hangi saati, haftanın hangi günü vb. zamansal olgular

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Diğer insanlarla ve çevresiyle iletişime geçme ihtiyacı hisseder. İhtiyacını karşılarlarken duyuları ve duygularıyla algılayıp anlamlandırdığı kentsel mekânları kullanır (Karaman 2014). Bu nedenle insan, diğer insanlarla ve çevresiyle iletişime geçerken birtakım davranışlar sergiler. “Eski normal” de insan kentsel mekânda bekleme, oturma, dinlenme, yürüyüş yapma, sohbet etme, eğlenme ve zaman geçirme gibi aktivitelerde bulunuyordu. Bu aktiviteleri zorunlu veya isteğe bağlı olarak gerçekleştirmekteydi. Zorunlu aktiviteler, gün içerisinde gerçekleştirdiğimiz bekleme, okula veya işe gitme, alışveriş yapma ve ulaşım gibi mekândan bağımsız ihtiyaçları ve davranışları

içerir (Gehl 2011). İsteğe bağlı aktiviteler ise, zamanını ve mekânını kişinin kendisinin belirlediği eğlenme, sohbet etme, zaman geçirme, hava alma, oturma ve güneşlenme gibi mekâna bağlı sosyo-psikolojik ihtiyaçları kapsamaktadır (Gehl 2011). İnsanlar kamusal mekânlarda kendiliğinden ya da çevresi tarafından yönlendirilerek toplumun diğer üyeleri ile bir araya gelir, sosyal anlamda kendini toplumun bir parçası olarak hisseder. Ayrıca kamusal mekânda çevresiyle iletişime geçerek sosyal ihtiyaçlarını psikolojik olarak karşılar.

Pandemi Sonrası “Yeni Normal” ve Kent

Kentlerin modernleşmesi ve teknolojinin gelişmesi, kentler arası ulaşım olanaklarını artırırken mesafelerin kısılmasını sağlamıştır. Ancak bu durum insanlarla birlikte hastalık taşıyıcı mikroorganizmaların daha hızlı ve tehlikeli şekilde kentler arasında yayılmasına neden olmuştur (Tekeli 2020). Hastalıkların toplumlar arasında hızlıca yayılması ise salgınları oluşturmuştur. Salgın; bir enfeksiyon hastalığının belirli bir toplumda, bölgede veya zamanda, normal sıklığından daha fazla görülme durumudur (Nişancı 2020). Pandemi ise; dünya üzerinde birden çok ülkede, farklı kıtalarda gözlenen, çok sayıda insanı ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel olarak etkileyen salgın hastalıktır (Çınar ve Özkaya 2020). Salgınlar birer doğal afettir. Afet; fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak kayıplara neden olan, kentsel yaşamı sınırlandıran doğal veya beşerî temelli olaylardır (Uluğ 2009). Kentin konumu, iktisadi, toplumsal ve sosyal durumu afeti yönetme sürecinde farklılık yaratabilir. Planlama açısından ve toplumsal açıdan afetlere karşı bilinçli ve dirençli olmayan kentler sosyal, ekonomik ve ekolojik olarak savunmasız kalmaktadır.

Tarihte yaşanan salgınlar; bulaşıcı hayvan hastalıkları, zorlayıcı yaşam koşulları, temiz suya ulaşma sıkıntıları, farklı bölgelerdeki insan gruplarının bir araya gelmesi ve büyük insan grupları arasında hastalığın hızlıca yayılması gibi benzer sorunlar ile ortaya çıkmıştır (Özden ve Özmat 2014). Dünya tarihinde bilinen yaklaşık 20 salgın hastalık baş göstermiş, yaşanan salgınlar sosyo-ekonomik etkilerin yanı sıra kentlerde büyük değişimlere neden olmuş ve bu hastalıkların yaşanması sürekli olarak kentleri şekillendirmiştir (Türk vd. 2020). Bunun yanında bazı salgınlarda kentsel değişimler de gözlenmiştir. XIV. yüzyılda Avrupa’da yaşanan veba salgınından sonra kentlerde mekânsal sağlık çalışmaları yapılmış, kent sınırları genişletilmiş, karantina tesisleri kurulmuş, fiziksel olarak daha büyük ve daha az yoğunluklu kamusal mekânlar oluşturulmuş ve bunlar yapılırken profesyonel ekiplerin bilgilerine başvurulmuştur (Lubell 2020). Sanayi devrimi sonrasında kentlerin kalabalıklaşmasıyla İngiltere’de kolera salgını baş göstermiş, salgının ortaya çıkması da kent yönetim sistemlerinin değişmesine, şehir planlama disiplinleri oluşturulmasına öncü olmuştur (Özüduru 2020). Kolera salgını sonrası kanalizasyon sistemi oluşturmak için yollar düz ve geniş olarak planlanmış, aşırı kalabalık

yaşam alanlarını önlemek içinse yeni imar düzenlemeleri yapılmıştır (Vitezic 2020). XX. yüz yılda tüberküloz, tifo, çocuk felci ve İspanyol gribi gibi pandemi süreçlerinin ortaya çıkması şehir planlamasına, gecekonduların temizliğine, kiralık konut reformuna, atık yönetimine ve daha geniş yüzeyde havadar alanların artırılmasına yol açmıştır (Lubell 2020). İspanyol gribinin ortaya çıkması sonucu ise halka açık tiyatro, sinema ve kilise gibi kamusal mekânlarda kullanım sıklığı azaltılmış ve toplu taşımadaki kişi sayıları sınırlandırılmıştır (Martini vd. 2019). Salgınlar sonrası yaşanan bu değişimler, başta halk sağlığı için yapılmış olsa da zamanla kent yönetiminin ve planlamasının ele alınması gerektiğinin önemini ortaya koymuştur. Covid-19 virüsünü aynı anda salgın, pandemi ve afet olarak nitelendirmek mümkündür ve yönetim süreci büyük önem taşımaktadır. Bu durum afet yönetim sürecince kentlerde ele alınması gerekmektedir.

Covid-19 virüsünün ortaya çıkması dünyayı derinden etkilemiştir. Wuhan kentinde ilk Covid-19 vakasının ilan edilmesiyle birlikte başta çıkış yeri olan Çin Halk Cumhuriyeti'ni, ardından da diğer dünya ülkelerini hızla etkisi altına almıştır (Budak ve Korkmaz 2020). Covid-19, ülkelerde en çok insanların yoğunlukla yaşadığı yerler olan kentleri etkilemiştir. Yapılan araştırmalarda , nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu yerler ile virüsün yayılma hızı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Özuduru 2020). Nüfusun yoğun olduğu yerler riskli ve sağlıklı, az yoğun olduğu yerler ise ferah ve sağlıklı olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Kırsal alanda yaşayan insanların kentlerde yaşayanlara oranla pandemi sürecinden daha az etkilendikleri görülmüştür (Ergönül 2020). Ancak bu durum kentten kente değişim gösterebilir. Vaka artışlarının sadece nüfus yoğunluğundan değil, aynı zamanda sosyal yaşamın yapısından da kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Covid-19 pandemisiyle birlikte kentlere, virüsün yayılma hızını en aza indirmek ve kentli sağlığını korumak için seyahatler, spor etkinlikleri, konserler, pazarlar ve kültürel etkinlikler gibi insan davranışlarını ve kentsel kamusal mekânları kapsayan kısıtlamalar ve yasaklar getirilmiştir (Aksoy 2021). Bu kısıtlamalar ve yasaklar sonucu insanlar evlerine kapanıp kent üzerine olan düşüncelerini ve görüşlerini, değiştirmeye ve dönüştürmeye başlamıştır. Ev artık aynı anda hem yaşam alanı hem eğitim alanı hem iş alanı hem eğlence/oyun alanı hem spor alanı hem de sosyalleşme mekânı olmuştur (Hasgül 2020). Bu durum kentler hakkında bilinenlerin insanlar tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Pandemi sürecinde getirilen kısıtlamalar ve yasaklar insanların eğlenme, dinlenme, zaman geçirme, iletişime geçme vb. gibi sosyal alışkanlıklarını değiştirmesine veya bu alışkanlıklarından vazgeçmesine neden olmuştur. Değişen ve dönüşen alışkanlıklar beraberinde yeni alışkanlıkları da getirmiştir. Alışkanlıklardaki zorunlu bu değişimler, dönüşümler ve

yenilikler kentteki vakit geçirilen mekânların önemini büyük oranda artırmıştır. Günlük yaşamda ortaya çıkan küresel çaptaki bu anlık değişim kentte, kentlide ve kentli psikolojisinde şok etkisi yaratmış, kentin ve kentlinin geleceğini ekonomik ve sosyal olarak olumsuz etkilemiştir (Beyaz Özbey 2021). Edinilen yeni alışkanlıkları “eski normal” deki kentsel kamusal mekânlarda sergilemek mümkün olmadığı için “ yeni normal” de kentsel kamusal mekânlarda değişmeye, dönüşmeye ve yenilenmeye başlamıştır.

Pandemi süreci sağlık başta olmak üzere, eğitim ve öğretim sistemlerini, ekonomik düzeni, siyasal alanları, yaşamın sosyolojik, psikolojik ve sosyal alanlarını etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir (Koca ve Tural 2021). Sağlık kurumları yoğunluk nedeniyle yetersiz hale gelmiş ve acil durumlar dışındaki uygulamalara kapatılmıştır. Eğitim kurumlarında yüz yüze eğitim sisteminden, uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Resmi ve özel kurumlar, evden veya esnek mesai ile hizmet vermeye başlamıştır. İtalya’da toplu taşıma araçlarının giderek sağlıklılaşmasıyla insanlar yürümeye, bisiklet ve elektrikli scooter sürmeye, en çok da özel araç kullanmaya yönelmiş, kent içi ulaşım sistemleri değişmiştir (Pınar 2020). Eğlence alanları (oyun salonları, sinemalar, tiyatrolar vb.), yeşil alanlar (spor alanları, parklar, mesire alanları vb.), kültürel alanlar (tarihi mekânlar, müzeler, meydanlar, kütüphaneler vb.) ve ticaret alanları (market, alışveriş merkezleri, pazar alanları vb.) gibi sosyo-kültürel ihtiyaçların karşılandığı, herkes tarafından kullanılan kalabalık kentsel kamusal mekânlarda kısıtlamaya ve kapanmaya gidilmiştir. İnsanlar giderek yetersiz, sağlıklı, stresli ve kısıtlı hale gelmeye başlayan kalabalık kapalı mekânlar yerine, daha sağlıklı, ferah, stressiz ve sakin alanlar olarak düşündüğü açık kentsel kamusal mekânları tercih etmeye başlamıştır (Çam 2020). İnsanları günlük yaşam sıkıntılarından uzaklaştıran ve rahatlatan açık kentsel kamusal mekânların yeterli olmaması veya uygun tasarlanmaması, bu mekânların kalabalık ve iç içe olmasına neden olmaktadır. Pandemi öncesi kalabalık kamusal mekânlarda vakit geçirmek insanlara cazip gelse de pandemiden sonra bu mekânlarda vakit geçirmek artık eskisi kadar cazip gelmemektedir (Tekçe 2021). İnsanlar kentsel mekânları sahiplenirken sorun ve stres yaşamaya başlamıştır. “Yeni normal” de insan, kentsel mekândaki aidiyet duygusunu yitirmeye başlamıştır.

Pandemi sonrası kentlerde planlama ve tasarım düşünceleri

Pandeminin ilan edilmesi ile kentlere getirilen kısıtlamalar ve yasaklar ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Türkiye, ABD, İspanya, İtalya, Fransa, Belçika ve daha birçok ülkede yurt içi ve yurt dışı ulaşım yasakları getirilmiştir. Ulaşım yasaklarına ek olarak sadece temel ihtiyaçları karşılamak suretiyle sokağa çıkma yasağı konulmuştur. Bunun yanı sıra maske takma zorunluluğu ve sosyal mesafe kuralı getirilmiş, sosyal yaşam faaliyetleri evden

yürütülmeye başlanmıştır (Anadolu Ajansı 2020). Dünya çapında farklı kentlerde kentlilere geniş alanlar yaratmak için bazı sokaklar trafiğe kapatılmıştır. Örneğin, California Oakland'da yaklaşık 100 km uzunluğundaki sokak ve cadde sadece yaya ve bisiklet trafiği için kapatılmıştır (Constable 2020). Paris, San Francisco, Vancouver ve Vilnius gibi kentlerde kafelerin ve restoranların açık oturma alanları meydanlara, kaldırımlara, otopark alanlarına doğru genişletilmiş ve hatta bazı bölgelerdeki yollar kapatılmıştır (Dinç 2020). Bunlar gibi getirilen kısıtlamalar ve yasaklar pandemi sürecinde insanların yaşam stresini artırmıştır. Kentsel kamusal mekânlar, sosyal mesafe kuralı nedeniyle pandemi sürecinde daha az sayıda insan ağırlayabilir hale gelmiştir (Çam 2020). Kapalı kamusal mekanların yasaklar dahilinde kullanıma kapatılması insanların artık açık kentsel kamusal mekânları daha fazla tercih etmesine sebep olmuştur. Bu nedenle sosyo-psikolojik olarak insan ihtiyaçlarına cevap veremeyen kamusal mekanlar için “eski normal” den, “yeni normal”e geçiş aşaması başlamıştır. Bu tarz olumsuz durumların ortaya çıkması “pandemi-kentsel kamusal mekân-insan” ilişkisinin şehircilik kapsamında ele alınması gerektiğini ve birtakım sorunlara cevap aranması gerektiğini göstermektedir. “Yeni normal” süreçte fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak yeterli, kriz anlarına maddi-manevi kolayca uyum sağlayan, kent sağlığının biyolojik ve psikolojik olarak konumunu koruyan kentlerin inşa edilmesi, pandemi gibi kriz süreçlerinde kent ve kentli için büyük avantaj sağlayacaktır.

Pandemi süreciyle birlikte günlük hayatta ve akademik alanda yapılan tartışmalara bakıldığında, gelecek dönemde bir süre gündemde yer alacak bazı konular öne çıkmaktadır (Ayalp 2020). Covid-19 pandemisinin kentleri ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetsel olarak beklenenden daha fazla zarara uğratması ve bu zararın alınacak tedbirler ile en aza düşürülebileceğinin farkına varılması, farklı kentsel planlama ve tasarım kavramlarını akıllara getirmiştir. Bu konuların çoğunluğu “kentsel yeterlilik, kentsel esneklik, kentsel bağışıklık” ve bunları içerisinde barındıran “kentsel dirençlilik” ile ilgilidir (Ayalp 2020). “Yeni normal” döneminde bu kavramların ele alınması kentler için büyük fayda sağlayacaktır. Devam eden bölümlerde sırasıyla kentsel yeterlilik, kentsel esneklik, kentsel bağışıklık ve kentsel dirençlilik kavramlarının içeriği, kriterleri ve pandemi gibi kriz süreçlerinde kentler için taşıdıkları önem açıklanacaktır.

Kentsel yeterlilik

İnsanın hem psikolojik hem de fiziksel sağlığına pek çok fayda sağlayan açık kentsel kamusal mekânlar (parklar, meydanlar, sokaklar, caddeler, oyun ve spor alanları, kültür alanları vb.), kent içinde ve çevresinde kentsel kaliteyi artırmaktadır. Bu alanlardan üst düzeyde yararlanmak için bu alanların konum, büyüklük, ulaşılabilirlik, hizmet ve nitelik gibi konularda

kent ve kentli için yeterli koşulları sağlaması gerekmektedir. Korkut vd. (2010) göre; açık ve yeşil alanların kent içindeki dağılımı, kişi başına düşen yeşil alan miktarı ve fiziksel, görsel, sosyal, psikolojik işlevi bir kentin açık ve yeşil alan sistemini oluşturması açısından büyük önem taşımaktadır (Özdede vd. 2021).

Hastalığın kapalı mekânlarda bulaşıcılığının artmasıyla da insanlar, pandemi sürecinde açık kamusal mekânları daha sık kullanmaya ve tercih etmeye başlamıştır. Açık kamusal mekânlardaki kullanım yoğunluğunun artmasıyla ve 1,5 metrelik sosyal mesafe kuralının uygulanmasıyla birlikte mekânlarda “yeterlilik” algısı tartışılır hale gelmiştir. “Eski normal” de aynı anda birbiriyle etkileşim ve iletişim halinde olan binlerce kişiye ev sahipliği yapan açık kamusal mekânlar, “yeni normal” de sosyal mesafe kuralı sonrası ancak aynı anda ayrı ayrı birkaç yüz kişiye ev sahipliği yapabilir hale gelmiştir. Bu durum pandemi sürecinde açık kamusal mekânların fiziksel olarak yetersiz kaldığını göstermektedir. Fiziksel olarak yetersiz kalan kent mekânlarının pandemi gibi kriz süreçlerinde kentlerin dirençliliğini düşürdüğünü söylemek mümkündür.

Mekânın fiziksel yeterliliği, kentsel mekân standartları ile ortaya konabilir. Kamusal açık yeşil mekânın, kullanacak nüfusa fiziksel boyut olarak uygun olarak tasarlanması gerekmektedir. Ülkemizin kentsel planlama mevzuatına göre, kişi başına belirli büyüklükte yeşil alan tasarlanmalıdır. 17 Mayıs 2014’te çıkarılan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde, kentsel ortamlarda kişi başına sağlanması gereken aktif yeşil alan miktarı 10 m²’ye çıkarılmıştır (MPYY 2014).

Pandemi süreci, kamusal açık yeşil alanların “eski normal” de olması gerektiği gibi planlanmadığını en iyi şekilde gözler önüne sermiştir. Kamusal açık yeşil mekânların nüfusa uygun büyüklükte ve miktarda tasarlanmaması, bu mekânların fiziksel olarak yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bir diğer açık kamusal mekânlar olan meydanlar, sokaklar ve caddeler de pandemi sürecinde yetersiz duruma gelmiştir. Pandemi sürecinde ticaret alanları, spor alanları, oyun alanları vb. gibi kapalı kentsel kamusal mekânlar, ekonomik varlığını sürdürme ve sağlık kriterlerini karşılama gibi sebepler ile meydanlara, sokaklara ve caddelere taşınmış, öyle ki bazı cadde ve sokaklar araç trafiğine kapatılmıştır (Constable 2020). Ancak bu değişiklikler karşısında ekonomik ve sosyal olarak mekânların kalkınması yine de sağlanamamıştır. Meydanların, kullanıcının konforunu ve güvenliğini üst seviyede tutacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Meydanlar, oturma alanı, yeşil alan, oyun-eğlence alanı, kültürel alan, otopark, kişisel ihtiyaç alanı (tuvalet vb.) gibi fonksiyonları bünyesinde barındırmalıdır (Semerci 2014, ÇŞB 2017). Pandemi sürecinde bu fonksiyonların yetersizliği veya eksikliği, meydanların sağlıklı ve dirençsiz kentsel kamusal mekânlar haline gelmesine

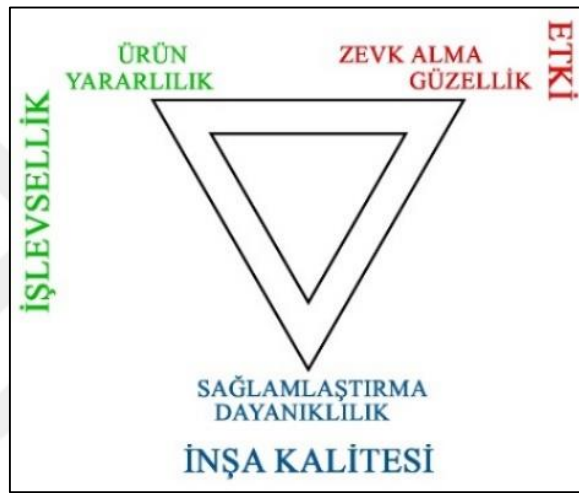
neden olmuştur. Aynı şekilde sokakların ve caddelerin yaya, bisiklet, toplu taşıma ve özel araç gibi ulaşım çeşitlerinin yoğunluğuna uygun olacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Ayrıca kullanım yoğunluğuna ve şekline göre uygun genişliğe ve fiziksel (araç kullanımına göre şerit sayısı, kullanıcı sayısına ve profiline göre kaldırım genişliği ve çeşidi gibi) özelliklere sahip olmalıdır. Cadde ve sokaklarda bisiklet için uygun şeritler bulunmalı, yeşil sistemler ile yol boyu kullanıcı güvenliği sağlanmalıdır (ÇŞB 2017). Sokakların ve caddelerin belirli kriterlere uygun olarak tasarlanmaması, bu mekânların pandemi gibi kriz anlarında yetersiz ve sağlıklı kalmasına neden olmuştur. Özel araç kullanımının teşvik edilmesi yerine yaya, bisiklet ve toplu ulaşım önem verilmelidir. Ancak pandemi sürecinde kentlerde bu önceliklerin gözötilmediği, gözötilse dahi birçok nedenle yetersiz kalındığı söylenebilir.

Pandemi süreci sonrası “yeni normal” döneminde açık kamusal mekânların sadece fiziksel boyutuyla değil, içerdği işlevler doğrultusunda da yeterliliğinin ele alınması gerekmektedir. İnsan, mekânın fiziksel, sosyal ve zamansal boyutuyla karşılıklı bir etkileşim içindedir. Bu nedenle mekânda bulunan işlevler kullanıcılara görsel, sosyal ve psikolojik rahatlık ve yeterlilik sağlamalıdır (Edgü 2003). İşlevsel olarak yeterliliği mekânsal kalite kriterleri ile ölçmek mümkündür. Mekânsal kalite kriterleri insanlar için aynı anda fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yeterlilik hissi vermeye yardımcı olur. Kentsel kamusal mekânların sayısının ve kalitesinin artırılması, kentleri daha yaşanabilir hale getirebilmektedir (İnceoğlu ve Aytuğ 2009). İnsanlar için kentsel mekân oluşturulurken, aynı anda kalite ve yaşanabilirlik hissi de üst seviyede vermek gerekmektedir. Oluşturulan kentsel mekânlarda insanlar için fiziksel boyut, koruma, konfor ve eğlence (zevk alma) üst seviyede olmalı, bununla birlikte her kentsel mekân için ideal olan seçimler yapılmalıdır (Gehl 2002). Kentsel mekânın artan kalite düzeyi, kullanım sıklığını ve insanın yaşam kalitesini doğru oranda etkilemektedir. Bu nedenle kentsel mekândaki kalite ve yaşanabilirlik parametreleri de yeterlilik bakımından büyük önem taşımaktadır. “Yeni normal” süreçte de mevcut kentsel mekânların tasarımı iyileştirilmeli, yeni yapılacak kentsel mekânlar ise bu çerçevede tasarlanmalıdır. Böylelikle kentsel mekânlardaki kentsel dirençlilik seviyesi artacaktır.

Kentsel yeterliliği fiziksel kriterlerin yanı sıra mekânsal kalite kriterleri ile ölçmekte mümkündür. Kalite kavramı kullanıldığı bilim dalı veya konuya göre değişiklik gösterebilir. Genel olarak kalite, belirlenen öğenin “ihtiyaçları karşılayabilme” kabiliyetidir (Anonim 2019). Kalite kavramına mekân üzerinden geliştirilen ilk yaklaşım, Romalı mimar Vitruvius’un “De Architectura” adlı çalışmasıdır. Romalı Mimar çalışmasında, başarılı bir mimarlığın koşulları olarak “utilitas, firmitas, venustas” yani “kullanışlılık, sağlamlık ve güzellik” kavramlarını ortaya koymuştur. Bu yaklaşım günümüzde de geçerliliğinin korumaya devam etmektedir. Bu

nedenle işlevsel açıdan etkin, yapısal açıdan sağlam ve görsel açıdan çekici bir yapı kaliteli olarak nitelendirilmektedir (Kahraman 2014). Rapoport (1982) ise mekânsal kaliteyi; tasarımda fark edilen ve göze çarpan farklılıklar olarak açıklar. Algılanan ya da gözlemlenen mekânda oluşan çeşitlilik de bu unsurlardan kaynaklanmaktadır (İnceoğlu ve Aytuğ 2009). İnsan kullandığı mekânda ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabiliyorsa o mekânda kaliteden bahsetmek mümkündür.

1999 yılında birçok şirket ve kurum, sadece okul binalarını ve çevresini kalite bakımından değerlendirmek için DQI Kalite Ana Prensipleri (Şekil 5) oluşturulmuştur. DQI kalite ana prensiplerine göre bir çevrenin kalitesi; inşaat kalitesi, çevre işlevselliği ve kullanıcı üzerindeki etkisi ile ölçülebilir (İnceoğlu ve Aytuğ 2009).

Şekil 5. DQI kalite ana prensipleri (İnceoğlu ve Aytuğ 2009)

Kentsel mekânın sahip olduğu kalite; Van der Voort (2005) tarafından işlevsel aktivitelerinin, estetik kalitesinin, ekonomik kalitesinin ve teknik kalitesinin içerdiği göstergeler doğrultusunda ölçülerek ortaya konmaktadır (Tablo 2) (Yener Metin 2020). İşlevsel kalite, mekânın barındırması gereken fonksiyonları içinde ne kadar barındırdığı ve ne kadar kullanılabildiğini göstermektedir. Estetik kalite, mekânın görseelliği ile ilgilidir. Bir mekânın güzelliği, cezbedici ve çekici oluşu ve kentin diğer parçaları ve geçmişi ile uyumlu oluşu estetik kalite ile alakalıdır. Ancak estetik kalite kullanıcının deneyimi ve algısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Ekonomik kalite, mekânın finansal kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı ile ölçülen kalitedir. Teknik kalite ise, mekânın fiziksel olarak güvenliğini, konforlu oluşunu, doğal özellikleri ile beşerî özelliklerinin uyumluluğunu ortaya koymaktadır (Kahraman 2014).

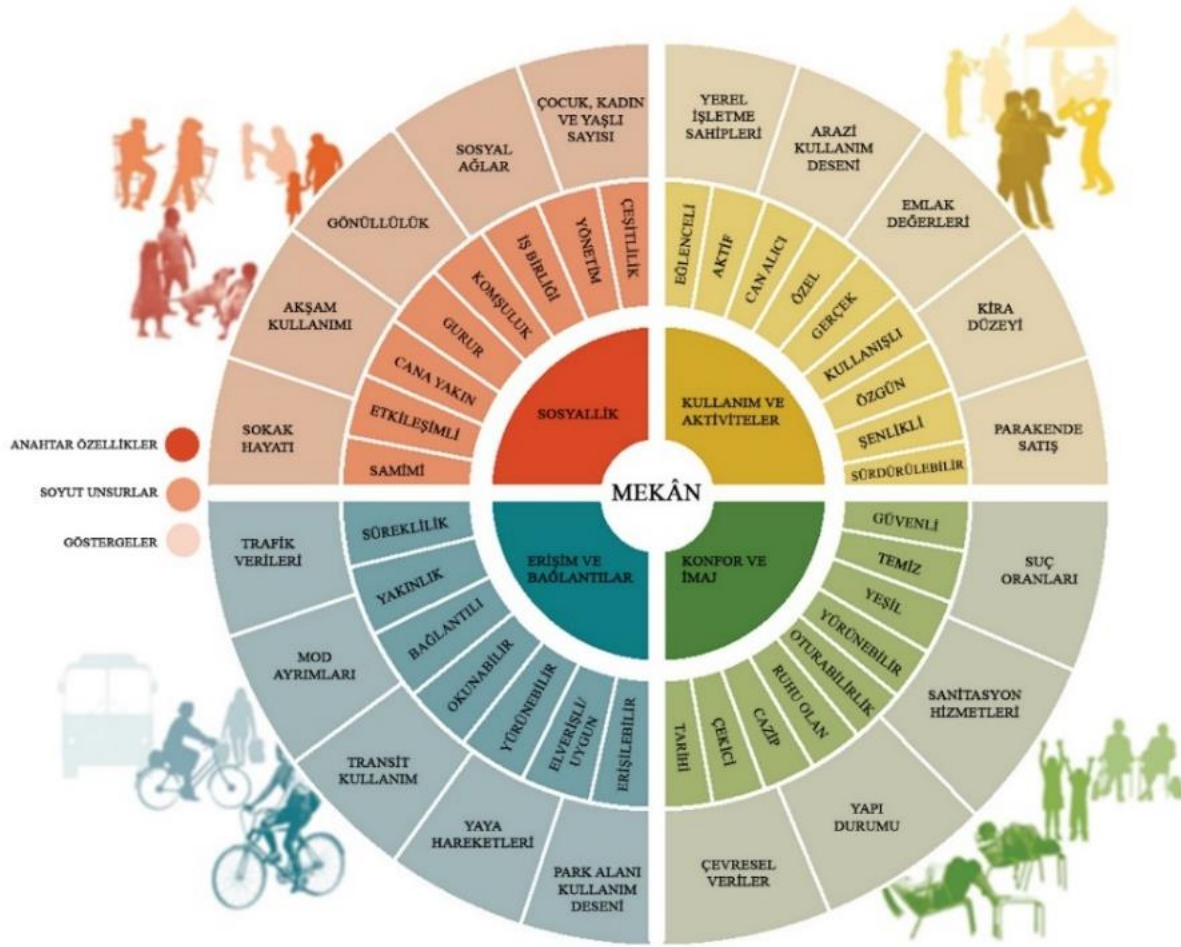
Tablo 2. Mekânsal kalite göstergeleri (Kahraman 2014)

Kalite Ölçütleri	Göstergeler
İşlevsel Aktivite	Ulaşım ve Otopark Olanakları
	Erişilebilirlik
	Etkililik
	Esneklik
	Güvenlik (Ergonomik, Kamusal)
	Mekânsal Yönelme
	Bölgesellik, Mahremiyet, Sosyal İlişki
	Fiziksel İyi Olma (Işıklandırma, Gürültü, Isıtma, Havalandırma, Rutubet)
	Sürdürülebilirlik
Estetik Kalite	Görsel Kalite
	Düzen
	Karmaşıklık
	Sunumsal Kalite
	Sembolik ve Göstergebilimsel Değer
	Tarihsel ve Kültürel Değer
Ekonomik Kalite	Yatırım Maliyetleri
	Kullanım Maliyetleri
	Zamanla Sağlanan Gelir
	Kamu ve Özel Düzenlemeler
Teknik Kalite	Yangın Güvenliği
	Yapısal Güvenlik
	Yapı Fiziği
	Çevresel Uyumluluk
	Fiziksel Büyüklük
	Sürdürülebilirlik

Ancak mekânın genel olarak kalitesini bu dört ölçüt altında sadece biri ile ölçmek mümkün değildir. Tüm ölçütlerin bir arada ölçülmesi kaliteyi yansıtmaktadır. Bu ölçütler her ne kadar kullanıcıyla ilişkili olsa da işlevsel ve estetik kalite öznel niteliklere, ekonomik ve teknik kalite ise nesnel niteliklere karşılık gelmektedir (Kahraman 2014).

Cazip ve kaliteli kamusal mekanlar, sürekli canlı kalmasına yardımcı olacak ölçekli ve uyumlu öğeler ile tasarlanarak elde edilebilir. PPS'e göre dünya genelinde 1000'den fazla kamusal mekânda yapılan araştırmalar sonucu başarılı bir kamusal mekân için dört temel kalite ölçütü bulunmaktadır (*Şekil 6*) (Yener Metin 2020). 1975 yılında kurulan, kamusal açık alanlarda mekân kalitesi üzerine çalışmalar yürüten PPS, açık kamusal alanlarda mekân kalitesini dört anahtar özellik (sosyallik, kullanım ve aktiviteler, erişim ve bağlantılar, konfor

ve imaj) ile tanımlamıştır (Şekil 6) (Anonymous 2017). Her anahtar özelliğin sosyal unsurları ve göstergeleri bulunmaktadır (Uzgören ve Erdönmez 2017). Bir mekânın başarılı olup olmadığını anlamak ve dirençliliğini artırmak için bu kriterlerin varlığı gözetilmelidir.

Şekil 6. PPS'in tanımladığı kamusal mekân kalitesi diyagramı (Anonymous 2017 kaynağından yararlanarak yazar tarafından çevrilmiştir.)

Gehl (2002), kamusal alanların kalitesini ortaya koymak için temel ögesi insan olan koruma, konfor ve eğlence ölçütlerini (Tablo 3) geliştirmiştir. Gehl (2002)'e göre kişisi, amacı ve işlevi bulunmayan veya anlaşılamayan mekânlar kaliteden uzaktır. İnsan, mekân ile giderdiği ihtiyaçları kadarıyla etkileşimde bulunur. Bu ilişki toplumsal açıdan da büyük önem taşır (Kahraman 2014).

Tablo 3. Kamusal alanların tasarımına ilişkin kalite ölçütleri (Gehl 2002 kaynağından faydalanılarak yazar tarafından çevrilmiştir.)

K O R U M A	1. Trafik ve kazalara karşı koruma	2. Suç ve şiddete karşı koruma (güvenlik)	3. Hoş olmayan iklim koşullarına karşı koruma
	- Trafik kazalarına karşı	- Yaşanılan/kullanılan yerler	- Rüzgâr/hava akımı
	- Trafik korkusuna karşı	- Sokak yaşamı	- Yağmur/kar
	- Diğer kazalara karşı	- Sokak izleyicilerinin gerekliliği	- Soğuk/sıcak
K O N F O R	4. Yürüyüş olanakları	5. Durma ve bekleme olanakları	6. Oturmak olanakları
	- Rahatça yürümek için uygun alan	- Konaklama bölgeleri	- Oturma bölgeleri
	- Sıkıcı olmayan sokak düzeni	- Kenar etkileri	- Maksimum avantaj
	- İlginç cepheler	- Bekleme için tanımlanmış noktalar	- Birincil ve ikincil oturma pozisyonları
E Ğ L E N C E	7. Görüş olanakları	8. Duyma ve konuşma olanakları	9. Oyun ve açık alan eylem olanakları
	- Engelsiz	- Duraklama için destekler	- Dinlenmek için banklar
	- Önemli noktalara iyi erişilebilirlik		
E Ğ L E N C E	10. Ölçek	11. İklimin olumlu özelliklerinden yararlanma	12. Estetik kalite/olumlu duyum ve deneyimler
	- Duyular, hareketler, boyut ve davranışlarla ilgili önemli insana uygun bina ve mekânların boyutlandırılması	- Düşük gürültü seviyesi	- Gündüz/gece fiziksel aktivitelere, oyunlara ve eğlenceye davet
		- Tezgâh düzenlenmeleri	
		- “konuşma manzarası”	
E Ğ L E N C E			

Kentsel yaşam kalitesi insanın sosyal, ekonomik, yapısal ve çevresel faktörler ile etkileşiminden ortaya çıkan ilişkidir. Mekânda kalite değerlendirme kriterleri ile yaşam kalitesini ortaya koymak mümkündür (Tablo 4). Ancak her yere aynı yaşanabilirlik kriterlerini uygulamak mümkün değildir, çünkü her yerleşimin kendine özgü özellikleri ve dinamikleri bulunmaktadır. Bu nedenle kentsel mekânda meydana gelen her türlü fiziksel ve görsel değişiklik, kentsel yaşanabilirliği etkilemektedir (Kuru ve Özkök 2017). Kentsel dirençliliğin sağlanabilmesi için kentsel kalite kriterlerinin kente özel olarak seçilip uygulanması en uygun yöntem olacaktır.

Tablo 4. Mekânda Kalite Değerlendirme Kriterleri (Kuru ve Özkök 2017)

Mekânda Kalite Değerlendirme Kriterleri			
Mekânsal Karakter	Sınırlılık	Tasarım ve Malzeme	Kentsel mobilyaların varlığı ve kalitesi
	Erişilebilirlik		Malzeme kalitesi
	Rahatsız edici etmenler (rüzgâr, gürültü vb.)		Peyzaj öğelerinin kalitesi
	Süreklilik		Tasarım düzeni ve kullanıcı uygunluğu, insan ölçeği
	Güvenlik		Konfor
	Okunabilirlik		Doğal çevreye uygunluk (rüzgâr, güneşlenme vb.)
	Fiziksel büyüklük		
Algısal Sembol Değer	Kimlik değeri	İşlevsel uyum	Aktivitelere yönelik kullanılabilirlik
	Manzara değeri		Kullanıcı-mekân ilişkisi
	Görsel Cazibe ve çekicilik		Canlılık
			Aktivite çeşitliliği

Tasarlanmış/tasarlanacak olan kentsel kamusal mekânların, kaliteli, başarılı ve yeterli olabilmesi için belirlenen kriterlerin, ölçütlerin ve yaklaşımların yerleşim yerine özgü olacak şekilde dikkate alınması gerekmektedir. Dikkate alınması gereken bu kriterler, ölçütler ve yaklaşımlar, kentsel kamusal mekânlardaki yaşanabilirliği ve yeterliliği üst seviyeye çıkarmaktadır. Mekânlardaki kalitenin, başarının, yeterliliğin ve yaşanabilirliğin artması, doğru orantıda mekânın kullanımını ve önemini etkiler, insanın kamusal mekân ile olan etkileşimini artırır ve sonuçta kentsel dirençliliğin sağlanmasına yardımcı olur.

Kentsel esneklik

Olası bir kriz durumunu önceden kestirmek imkânsızdır, ancak beklenmedik değişimlere adapte olabilen, çözüm üretebilen kentsel sistem ve organizasyon planlaması yapmak mümkündür. Böylece kentler, krizlerde oluşan olumsuzluklara karşı kolaylıkla çözüm ve alternatif üretilebilir hale gelebilirler (Aksoy 2021). Kentler, mekânsal ve yönetsel olarak her daim kullanıcının fiziksel ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına cevap verebilmeli, değişken kentsel yaşam karşısında alternatifler sunmalı ve olumsuz durumlara uyum sağlayabilir olmalıdır (Doğru 2019, Anonim 2021). Ancak pandemi sürecinin ortaya çıkmasıyla kentlerde mekânsal değişimler meydana gelmiştir. Yaşanan değişimler sonrası mevcut kentsel mekânlar, kullanıcıların fiziksel ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına uyum sağlayamaz, alternatif çözümler üretemez hale gelmiştir. Bu nedenle kentsel kamusal mekânlardaki mekânsal kalite tartışılmaya başlanmıştır (Balaban 2020, Türkoğlu 2020).

Pandemi sürecinin başlaması ile getirilen kısıtlamalar sonrası insanlar kent içerisinde açık kentsel kamusal mekânları normal sürece göre daha fazla tercih etmek zorunda kalmıştır.

“Eski normal” de kapalı mekânlarda gerçekleştirilen uygulamaların ve aktivitelerin yoğunluğu “yeni normal” dönemde açık kentsel kamusal mekânlara taşınmıştır. Açık kentsel kamusal mekânlardaki kullanım yoğunluğunun artması, mekânların fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak kullanıcıya ayak uyduramamasına neden olmuştur. Böylece açık kentsel kamusal mekânlara taşınan uygulamalar ve aktiviteler sürdürülebilirliğini yitirmiştir. Pandemi süreci, açık kentsel kamusal mekânların kriz süreçlerine karşı uyum sağlayamadığını, fiziksel olarak kullanıcı için çeşitli ve dönüşümlü çözümler üretemediğini, sosyo-psikolojik olarak rahat ve konforlu ortam sunamadığını göstermiştir. Bu durum mekânların tasarlanması sırasında ele alınması gereken “kentsel esneklik” kavramını akıllara getirmektedir.

“Esneklik” kavramı 1980 sonrasında planlama literatüründe yerini almıştır. Esneklik, “beklenmedik değişimlere uyum sağlayabilme, olumsuzlukları absorbe edebilme ve karşılık verebilme” olarak tanımlanabilir (Özkan 2012). Kentsel esneklik ise, “bir kent sisteminin fiziksel ve psikolojik bağlamda onu oluşturan tüm ekolojik, sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin, beklenmeyen bir düzensizlik karşısında istenilen düzene kolay ve hızlı dönme yeteneği” olarak ifade edilebilir (Aksoy 2021). Evans’a (1982) göre, bir sistemin beklenmedik değişimlere uyum sağlayabilmesi ve değişimlere cevap verebilmesi esneklik olgusudur. Booth’a (1996) göre, esneklik değişken planlama sürecinde teknik anlamda önemlidir. Booth (1996) gerektiği yerde bilinmeyene adapte olabilmek için esneklik olgusuna yer verilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Ku’aya (1995) göre ise; esneklik hızlıca değişme, yeni alternatifler üretme veya dönüştürmedir (Özkan 2012). Kronenburg (2011) ise “adaptasyon, mobilite, dönüşüm ve etkileşim” kavramlarını esneklik olgusu için anahtar kelime olarak tanımlamaktadır. Utku (2006), esneklik olgusunu kalite kavramı ile ilişkilendirmiş, esnekliğin kalite göstergesi olduğunu savunmuştur.

İnsanlar yaşadıkları çevreyi terk etmeden, daha uzun süreli ve verimli kullanmak için kendilerine göre değiştirme ve dönüştürme ihtiyacı hissederler. Açık kentsel kamusal mekânda oluşturulan peyzaj ve tasarım çevresi, değişen ve dönüşen sosyal ilişkileri kurmada ve zaman geçirmede kullanıcılara fiziksel ve psikolojik olarak yardımcı olur. Ancak önemli olan bu mekânların kullanıcının ihtiyaç ve isteklerine göre değişmesi, dönüşmesi ve adapte olabilmesidir. Böylelikle kent içerisinde başarılı ve canlı mekânlar oluşturmak mümkün olur. Bu nedenle kentsel tasarımcılar, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilen, değişebilen ve dönüşebilen esnek mekânlar tasarlama çabası içerisindeyler (Alpak ve Düzenli 2018).

Tschumi (1983), açık kentsel kamusal mekânların zamanla değişen kent planlama sistemi doğrultusunda evrim geçireceğini ön görmüş, bu nedenle stratejik ve esnek kent modelinin gerekliliğini savunmuştur. Tek merkezli, geleneksel dokuya sahip kentler çok

merkezli ve ışınsal dokulu hale gelmiştir. Kentlerde meydana gelen tasarım ve planlama değişiklikleri sebebiyle açık kentsel kamusal mekân tasarımları da değişmeye başlamış, açık kentsel kamusal mekânlar çok katmanlı, dinamik ve sistematik hale gelmiştir (Erbaş Gürler 2016). Mehta'ya (2013) göre açık kentsel kamusal mekânlarda adaptasyon ve esneklik, çevrenin insan ihtiyaçlarına göre değişebilme yeteneğidir. Açık kentsel kamusal mekân farklı grupların (yaş, cinsiyet, meslek, din, dil, ırk vb.) farklı ihtiyaçlarını (eğlenme, dinlenme, zaman geçirme, iletişim kurma vb.) karşılayabilen, çok boyutlu bir sistem olmalıdır (kaynak). Açık kentsel kamusal mekânda birden çok kullanıcı farklı aktiviteleri aynı anda veya farklı zamanlarda bir arada gerçekleştirebilmelidir. Bu sayede dönüşebilen, konforlu ve özgür açık kentsel kamusal mekânlar oluşturulmuş olur (Alpak ve Düzenli 2018).

Geçmişten günümüze geleneksel açık kentsel kamusal mekânlar, belirli bir düzene sahip, sınırları belirli, fiziksel olarak yapılarla çevrili, kullanımı itibarıyla kamusal ve önceden belirlenmiş işlevler sunan mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak son yıllarda kentlerdeki ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmeler nedeniyle birçok değişiklik meydana gelmiştir. Geleneksel açık kentsel kamusal mekânların evrim geçirdiği bu son dönemlerde geçicilik, esneklik, uyum sağlama gibi olgular açık kentsel kamusal mekânlarda karşımıza çıkmaya başlamıştır (Erbaş Gürler 2016). Açık kentsel kamusal mekânlar içinde yapılan etkinliklere ve sosyal ilişkilere göre karşılık verebilmeli, kullanıcıda bağlılık duygusu ve mekân kimliği olgusunu oluşturmalıdır. Mekânın değişik zamanlarda değişik faaliyetler için kullanılıyor olması, mekânın kullanıcı zihninde kalıcılığını artırır (Alpak ve Düzenli 2018).

Açık kentsel kamusal mekânların, esnek mekânlar olarak tasarlanabilmesi için sahip olması gereken birtakım kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler (Erbaş Gürler, 2016):

- Yüzeylerin aktifliği,
- Fonksiyonel esneklik,
- Esnek kentsel donatılara sahip olma ve
- Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığıdır.

Yüzeylerin aktifliği: Günlük hayatta fark edilmeyen olayları ve parçaları bir araya getiren açık kentsel kamusal mekânların, farklı ihtiyaç ve olaylara göre dönüşebilmesi, her türlü aktiviteyi içinde barındırması ve en önemlisi her yaştan kullanıcıya, her daim, farklı ihtiyaçlara göre hizmet verebilmesidir (*Şekil 7*) (Erbaş Gürler 2016).

Pixeland (Mianyang - Çin)

Dinlenme Parkı (Moncrieff - Avustralya)

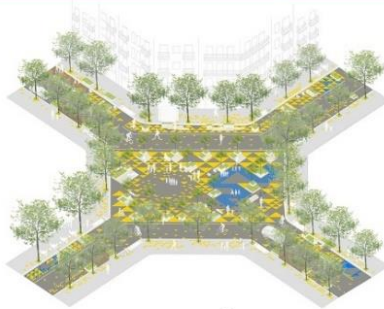
Pegasus Yolu (Chongqing - Çin)

Şekil 7. Yüzeylerin aktif kullanımına uygun açık mekân örnekleri (Anonymous 2019b, 2021a, 2021b faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Fonksiyonel esneklik: Mekânın kullanıcıya sabit ve sürekli tekrarlanan faaliyetler yerine, farklılaşan ihtiyaçlara, zamana ve kente göre değişen, yoğun ve esnek faaliyetler içeren program sunabilmesidir (Erbaş Gürler 2016). Değişen etkinlik programı ile mekânın sürdürülebilirliği sağlanmalıdır (Şekil 8).

Box Hill Bahçeleri (Melbourne - Avustralya)

Süperblox (Barselona - İspanya)

Big Bang (Şangay - Çin)

Şekil 8. Fonksiyon esnekliğine uygun açık mekân örnekleri (Anonymous 2013a, 2019c; Leku Studio 2019 kaynaklarından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

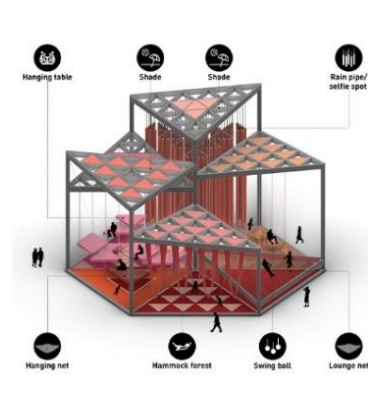
Esnek kentsel donatılara sahip olma: Mekânın gece-gündüz ve mevsimsel-iklimsel değerleri baz alan, anlık değişimlere ve kendiliğinden gelişen durumlara adapte olabilen, uyum yeteneği yüksek olan esnek kent donatılarına sahip olmasıdır. Bu esneklik sayesinde mekân kullanıcıda aidiyet duygusunun yanı sıra sahiplenme hissini de yaratmalıdır (Erbaş Gürler 2016). Bu sayede mekân kentin ve kentlinin istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayabilen, değişebilen ve dönüşebilen bir esnekliğe sahip olabilir (Şekil 9).

Yagan Meydanı (Perth WA - Avustralya)

Açık Hava Kütüphanesi (Mumbai - Hindistan)

Oyalanmak (Şangay - Çin)

Şekil 9. Esnek donatılara sahip olan açık mekân örnekleri (Anonim 2020a; Anonymous 2018, 2019a kaynaklarından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı: Mekânın farklı deneyimlere imkân vermesi, kısa veya uzun süreli olaylara ev sahipliği yapabilmesi, geçici kullanımlar ile desteklenmesi ve kamusal olduğu kadar yerine göre bireysellik de sunmasıdır(Erbaş Gürler 2016). Bu kapsamda herkesin kullanımına açık olan mekân, kullanıcı profiline göre dönüşebilmeli ve çeşitli deneyimler sunmalıdır (Şekil 10).

Cheonggyecheon Deresi (Seoul - Güney Kore)

Su Aynası (Bordeaux - Fransa)

Şekil 10. Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı sağlayan açık mekân örnekleri (Anonim 2010; Anonymous 2010 kaynaklarından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Açık kentsel kamusal mekânların bu kriterler çerçevesinde tasarlanması sonucu dinamik, açık uçlu, etkileşime açık, üretken, aktif, değişimlere uyum sağlayabilen, kullanıcı deneyimini artıran stratejik tasarıma sahip kaliteli ve krizlere karşı dirençli mekânlar elde edilmiş olur. Kentsel mekânın başarısı ve kalitesi, fiziksel biçimden daha çok faaliyetlerin, olayların, deneyimlerin, eylemlerin zenginliğine ve kullanıcının deneyimsel tepkisine bağlıdır (Erbaş Gürler 2016). Pandemi gibi kentsel kriz süreçlerinde fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak başarılı ve kaliteli mekânların üretilmesi için değişimlere adapte olabilen, çeşitlilik ve dönüşüm imkânı sağlayan, fonksiyonel ve aktif kentsel mekânların yaratılabilmesine yardımcı olan kentsel esneklik kavramının tasarımlarda ele alınması gerekmektedir. Ele alınan esneklik kriterleri sayesinde kentlerin dirençlilik seviyesi de artmış olacaktır.

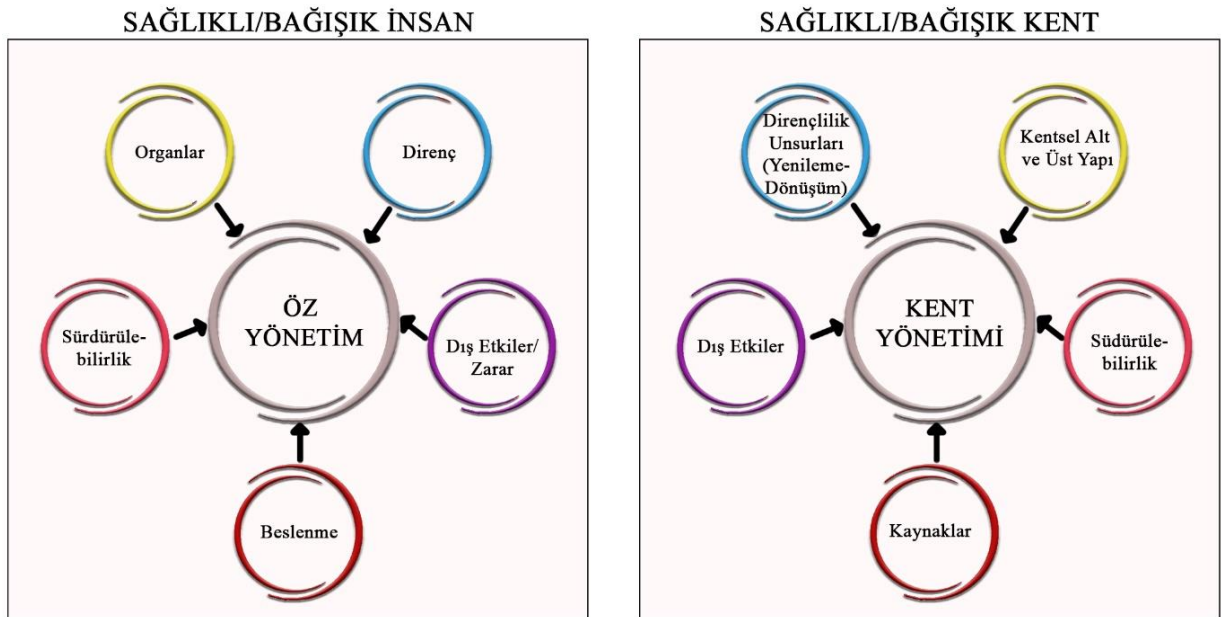
Kentsel bağışıklık

Tarih boyunca yaşanan pandemi olayları kentlerin gelişimini olumsuz etkilemiş, kentlerde keskin ve kalıcı dönüşümlere neden olmuş, sadece insan yaşamını değil ülke ve dünya çapında sosyo-ekonomik yaşamı da kısıtlamıştır (Öztaş Karlı ve Çelikyay 2020). Salgınlar karşısında verilen mücadeleler başta sadece kentli sağlığını korumayı hedeflemiş olsa da geçen süre zarfında yaşanan kayıplar ve olumsuzluklar, sadece kentlinin değil aynı zamanda kent sağlığının da korunması gerektiğini ortaya koymuştur (Negiz ve Savaş 2021). Covid-19 salgının tüm dünyada hızla yayılması ve kısa sürede pandemi süreci olarak ilan edilmesi,

şimdiye kadar yapılan planlama ve tasarım çalışmalarında kentli sağlığının yeterince ele alınmadığını göstermiştir. Kentlinin ve kentsel mekânların salgın sürecinden bu denli etkilenmesi ve yaşanan bu olumsuz dönüşümler, kentsel mekânların tasarlanması sırasında “kentsel bağışıklık” kavramının ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Öztaş Karlı ve Çelikyay 2020).

İnsan ile kent sağlığı birbiri ile ilişkilidir. Halk sağlığı aynı zamanda toplumsal mekân ve kamusal planlama sorunsalıdır (TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2020). İnsanların tek tek sağlıklı olmasının yanı sıra yaşadıkları toplumun ve çevrenin sağlıklı olması gerekmektedir. Kentsel alanların işlevi ve niteliği, kullanıcı sağlığını da doğrudan etkiler. COVID-19 pandemisi sonucunda artan izolasyon ihtiyacı sebebiyle, pandemi sonrası dönemde mekân koşullarının ve mekânda verilen hizmetlerin iyileştirilmesi önerilmektedir (Özdede vd. 2021).

Negiz ve Savaş (2021) kentsel bağışıklığı, kentin alt ve üst yapı faktörlerinde ekonomik, ekolojik, sosyal ve sağlık üzerine sürdürülebilirliği hedeflemiş, planlı-kontrollü büyüme hızı yakalamış ve tüm bu faaliyetleri yönetebilecek özelliklere sahip olma durumu olarak tanımlamaktadır. İnsan vücudunun ve kent yapısının aynı zamanda benzer bağışıklık özellikleri de gösterdiğini savunmuştur (Şekil 11). İnsan vücudu hastalıklara karşı bağışıklık gösterebiliyorsa, kentler de hastalıklara ve afetlere karşı bağışıklık gösterebilir olmalıdır. Bir hastalığa karşı bağışık olma, o hastalığa karşı dirençli olmak ve en az hasar ile hastalığı atlattırmak anlamına gelmektedir. Bu çerçevede kentsel bağışıklığı; “kentsel mekânların afetlere ve salgınlara karşı direnç göstererek en az hasarla atlattırması” olarak tanımlamak mümkündür.

Şekil 11. İnsan-kent bağışıklığı unsurları (Negiz ve Savaş 2021)

Kent mekânının fiziksel, biyolojik ve sosyo-psikolojik olarak kullanıcıya sağlıklı bir çevre sunması gerekmektedir. Kaliteli ve başarılı planlanmayan/tasarlanmayan kent mekânı zamanla yaşanan değişimler ve dönüşümler sonrası ihtiyaçlara cevap vermediği için sağlıklı hale gelmektedir. “Eski normal” de kentsel kamusal mekânın günlük hayatta stres azaltıcı, güvenilir ve sağlıklı olması beklenir. Ancak pandemi süreci sonrası “yeni normal” de kentsel kamusal mekânların kullanıcının stresini azaltmayan, sosyal hayatını korumayan, hareketlerini kısıtlayan ve sağlıklı olmayan mekânlara dönüştüğü görülmüştür. Pandemi süreci ve diğer biyolojik kentsel kriz olaylarında kentli için hijyen sağlayan altyapı sistemlerinin oluşturulması, krizleri ortaya çıkaran sebepleri asgari düzeye indirebilen, acil ve anlık dokunuşlar yapmaya imkân veren mekânsal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Ayalp 2020). Kent mekânına fiziksel olarak iyi yansıtılmış bağışıklık ilkeleri ve kriterleri kentlerin dirençliliğini artırabilir, kriz anlarında kentin ve kentlinin sağlıklı kalmasına yardımcı olabilir.

Kriz sonrası kentin mevcut işlevlerini ve çevresel faktörlerini kaliteli ve başarılı hale getirmek, iyileştirmek, bağışık hale getirmek veya güçlendirmek için mekânlarda fiziksel olarak “değişim ve dönüşüm” uygulamalarının yapılması gerekmektedir (Akkar 2006). Değişim ve dönüşüm uygulamalarının koruma, yenileme, yeniden geliştirme, temizleme, yeniden canlandırma, sağlıklaştırma ve soylulaştırma gibi yöntemleri bulunmaktadır. Koruma; tarih ve kültür değeri taşıyan mekânların ve taşınmaz kültürel varlıkların yok olmaması için önerilen uygulama yöntemidir. Yenileme; zamanla eskiyen ve işlevini kaybetmeye başlayan, kent ve kentli için sağlıksızlaşan mekânların dönüşümü için kullanılan uygulama yöntemidir. Yeniden geliştirme; köhneleşen sorunlu kent mekânının tamamen ortadan kaldırılarak başka mekâna taşınması ve yerine yeni bir kentsel işlev kazandırılmasıdır. Temizleme; sağlığa aykırı nitelikleri barındıran kent mekânlarında doku yenilemesi yapmak için uygulanan bir yöntemdir. Yeniden canlandırma; ekonomik, fiziksel ve sosyal olarak çöküşe geçen kent mekânlarının kente yeniden kazandırılmasını sağlayan yöntemdir. Sağlıklaştırma; çöküntü sonrası sorunlu hale gelen kent mekânlarının küçük dokunuşlar ile yaşanabilir kent mekânlarına dönüşmesine yardımcı olan bir uygulama yöntemidir. Son olarak soylulaştırma ise; kent merkezinde fiziksel ve sosyal olarak köhneleşen kent mekânlarının mülkiyet değişimi ile dönüştürülmesini içermektedir (Negiz ve Savaş 2021).

Bu uygulama yöntemleri, kriz sonrası sorunlu ve sağlıksız hale gelen kent mekânlarının fiziksel ve sosyal açıdan bağışık hale gelmesine, kaliteli ve başarılı olmasına ve kente yeniden kazandırılmasına yardımcı olacaktır. Ancak uygulama yöntemleri mekânın özelliğine ve sorunun niteliğine göre değişim gösterebilir. Önemli olan mekân için doğru olan yöntemi seçebilmektir. Pandemi sürecinde sağlıksızlaşan kent mekânlarının bağışıklığını artırmak için

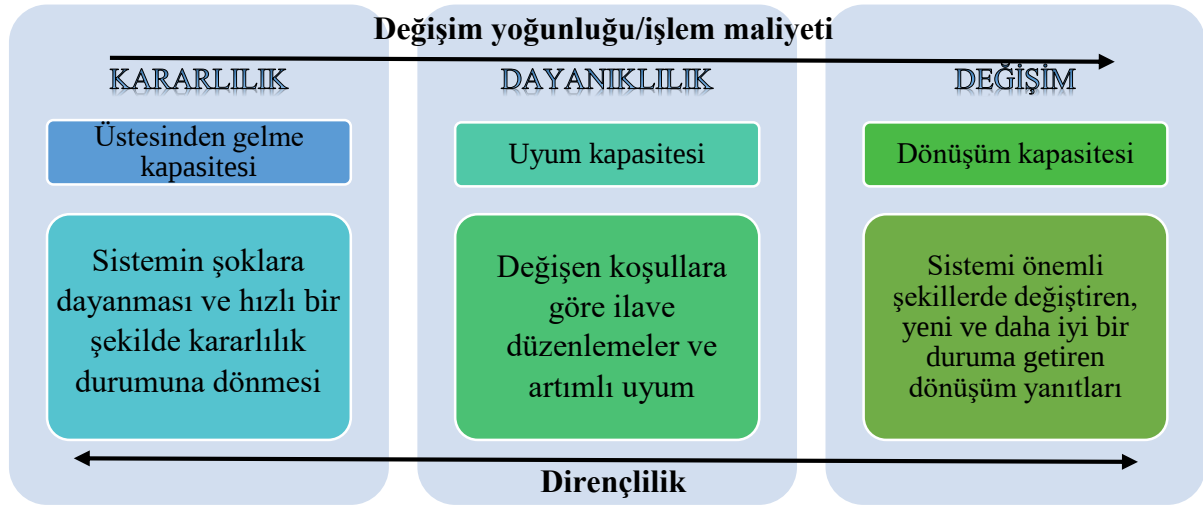
bu uygulama yöntemlerinden yararlanılabilir. Kriz sonrası ortaya çıkan sorunlara göre değişim, dönüşüm, yenileme, geliştirme vb. uygulama yöntemlerinden biri veya birileri seçilmeli ve dirençlilik kriterleriyle birlikte uygulanmalıdır.

Kentsel dirençlilik

Temelini biyoloji ve ekosistem biliminden alan dirençlilik kavramının sosyoloji, psikoloji, ekonomi, ekoloji, fizik vb. gibi alanlarda tanımı mevcuttur. Dirençlilik kavramı ile iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, ekoloji vb. alanlar arasında doğrudan ilişki kurulabilir (Tuğaç 2019). Crawford Stanley Holling, 1970’li yıllarda ekolojik sistemler üzerinden dirençlilik kavramını tanımlamıştır. Holling’e (1973) göre dirençlilik, bir sistemin ve işlevlerinin, anlık değişimlere ve olumsuz etmenlere rağmen varlığını sürdürebilmesidir (Tuğaç 2020). Tainter ve Taylor’a (2004) göre dirençlilik, gerilemeden kurtulma yeteneğidir. Manyena’a (2009) göre ise dirençlilik, krizler sonrası ilerleyebilme ve sürdürülebilir kalkınmayı devam ettirebilme yeteneğidir (Varol ve Buluş Kırıkkaya 2017). Geleneksel olarak fizik ve psikolojide de kullanılan dirençlilik kavramı; fizikte bir objenin çarpma sonrası eski haline dönebilme yeteneği olarak tanımlanırken, psikolojide ise yaşanan şok ve travmaları en iyi şekilde atlatabilme kabiliyetidir (Ersavaş Kavanoz 2020). Holling (1973) ise dirençliliği; bir sistemin içten ve dıştan kaynaklanan değişim süreçlerine uyum sağlaması ve kendini geliştirmesi olarak tanımlamıştır (Özkur Karahan 2018). Dirençlilik aynı zamanda bir sistemin uzun dönemli adaptasyon ve kısa dönemli başa çıkabilme kabiliyetini de ifade eder. Yapılan tanımlamalardan yola çıkarak dirençlilik kavramını, “bir sistemin ansızın ortaya çıkan olumsuzluklar karşısında değişmeden varlığını sürdürebilme veya oluşan sorunlara çözüm üretebilme yeteneği” olarak tanımlamak mümkündür (Tuğaç 2020). Kentsel dirençliliği sadece sabit göstergeler üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Bu bağlamda kentsel dirençliliğin ölçümü, değişim odaklı dinamik nitelikleri göz önünde bulundurarak kırılganlık durumu, karşı koyabilme-beklenmedik tehditlere cevap verme kapasitesi ve yönetim kapasitesi olmak üzere üç temel gösterge grubunun beraber değerlendirilmesiyle sağlanabilir (Yaman Galantini 2020).

Bruneau vd. (2003) göre, dirençliliğin “sağlamlık, yedekleme, başa çıkma ve çabukluk-hız” olmak üzere 4 boyutu bulunmaktadır. Sağlamlık boyutu, bir sistemin fonksiyon kaybı veya bozulma yaşamadan, krize karşı dayanabilme yeteneğini içermektedir. Yedekleme boyutu, var olan sistemin parçalanma, fonksiyon kaybı veya bozulma yaşaması sonrası bu sorunları karşılayabilme kapasitesine sahip olma ve alternatifler sunabilme yeteneklerini barındırmaktır. Başa çıkma boyutu, bir sistemin kriz sonrası oluşan problemlere karşı önceliğini belirleyerek, bu önceliğe ulaşabilmesini sağlayan kaynaklarını ve materyallerini kullanabilme yeteneğini kapsamaktadır. Çabukluk-hız boyutu ise kriz sonrası belirlenen önceliklerin, belirlenen zaman

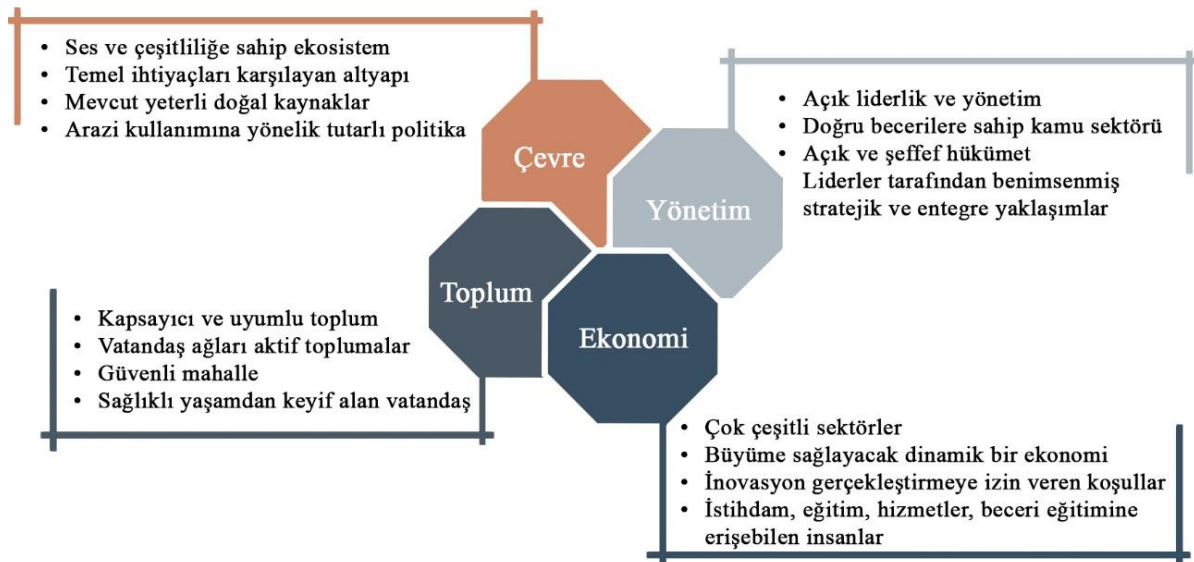
içerisinde yerine getirilme yeteneğidir (Balta 2013). Bu boyutları bir arada bulunduran kentlerin krizlere karşı daha fazla dirençlilik gösterebilir olacağı söylenebilir.

Şekil 12. Dirençlilik şeması (Tuğaç 2019)

Figueiredo vd. (2018) oluşturduğu dirençlilik şemasına (Şekil 12) göre; bir kent olumsuz kriz etkilerine maruz kaldığı zaman içerisinde sabit ve kararlı durumundan, uyumlu ve değişim gösteren duruma geçebiliyorsa dirençliliği artmaktadır. Bu değişim sırası ile dayanıklılık, geçiş ve dönüşüm aşamaları ile gerçekleşmektedir (Tuğaç 2019).

OECD, kentlerin dirençliliklerini nasıl artırabileceğini araştırmış, 21 Haziran 2016 tarihinde yayınladığı “Dirençli Şehirler Raporu”nun ön versiyonunda, kentsel dirençliliği sağlayan 4 kentsel boyutu (Şekil 12) belirlemiştir (OECD 2016).

Şekil 13. OECD'nin yayınladığı kentsel dirençliliği sağlayan boyutlar (OECD 2016)

OECD, kentsel dirençlilikteki kalitenin ve başarının yayınladığı bu dört boyuta (Şekil 13) bağlı olduğunu, bu boyutların kentsel dirençlilik üzerine yapılan veya yapılacak olan

Çalışmalarda bütünleşik yaklaşım sağlaması için ortak olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Kentsel dirençlilik, sorunlara uyum sağlamayı ve beklenmeyen değışimlere cevap verebilmeyi ifade etmektedir (Ersavaş Kavanoz 2020). Kriz süreçlerinde kentli ve kent, kısa dönemde ortaya çıkan sorunları hızlıca örgütlenerek absorbe edebilmeli, uzun dönemde ise geçmiş benzer krizlerden ders çıkararak sorunlara kolayca adapte olabilmelidir. Kentli kentsel kriz sürecinde hızlı karar verebilmeli, sosyal hayatını devam ettirebilmeli ve psikolojik olarak değışimlere kolayca adapte olabilmelidir. Toplumu dirençsiz olan bir kent, krizler karşısında savunmasızdır. Çünkü insan kentin sosyal faaliyetlerini oluşturan ögesidir. Toplumun kriz anlarında ortaya çıkan sorunlar ile baş edebilmesi gerekmektedir. Her ne kadar belirsiz olsa da kriz süreçleri ile başa çıkabilmek, gelecekte yaşanabilecek krizleri yönetebilmek ve bu sorunlar ile yaşamayı öğrenmek kentlerin devamlı karşılaşacağı unsurlardır. Ancak günümüzün güncel dünya krizi olan Covid-19 pandemi sürecinde kentler karşılaştıkları ekonomik, sosyal veya fiziksel sorunları hızlıca absorbe edememiş veya kolayca adapte olamamış, sorunlara çözüm üretememişlerdir. Bu nedenle kentsel planlama ve tasarım aşamalarında yeterlilik, esneklik ve bağışıklık konularını da içerisinde barındıran “dirençlilik (*rezilyans*)” kavramı, güncel konu olan pandemi sürecinde tartışma konusu olarak karşımıza çıkmıştır (Ayalp 2020). Sonuçta bir kentin pandemi gibi kentsel kriz süreçlerine karşı dirençli olabilmesi için aynı anda yeterli, esnek ve bağışık olması gerekmektedir.

Kentsel dirençlilik denilince akla, deprem ve sel gibi kenti fiziksel olarak etkileyen ekolojik krizler gelmektedir. Ancak kentsel dirençlilik sadece ekolojik krizleri yönetebilmek değildir. Kentsel dirençlilik aynı zamanda sosyolojik, politik, ekonomik, kültürel ve biyolojik pek çok krizi de yönetebilme durumudur (Dinçer ve Yalçiner Ercoşkun 2021). Bir kent ekolojik bozulmaların yanı sıra sosyolojik, politik, ekonomik, kültürel ve biyolojik bozulmalara da karşılık verebilecek dirençlilik yeteneklerine sahip olmalıdır. Dirençliliğin yaratılabilmesi veya artırılabilmesi için öncelikle dirençliliğin düzeyinin sosyal, ekonomikselsel, altyapısal, kurumsal gibi çeşitli parametreler üzerinden ölçülebilir olması gereklidir (Gerçek 2021). Günümüzün güncel kent krizi olan Covid-19 pandemisi, biyolojik bir salgın krizidir. İlk başlarda insan sağlığını ve kent yaşamını olumsuz etkileyen Covid-19, ilerleyen zamanlarda kentlerde sosyolojik, ekonomik, kültürel ve politik bir krize de dönüşmüştür. Kenti ve kentliyi neredeyse tüm alanlarda olumsuz olarak etkilemiştir (Yaman Galantini 2021).

Ortaya konulan kentsel dirençlilik boyutlarının kentsel yeterlilik, kentsel bağışıklık ve kentsel esneklik kriterleri ile birleşmesi ile kentlerde dirençlilik olgusundan bahsetmek mümkündür. Tek başına dirençlilik boyutları kentin dirençli hale gelmesine yardımcı olmaz.

Kentsel dirençliliği tam anlamı ile sağlayabilmek için bütün bu planlama ve tasarım fikirlerinin bir arada ilişkili şekilde düşünülerek kurgulanması gerekmektedir.

Pandemi sürecinde kentsel kamusal mekânların değişimi ve pandeminin insanlar üzerindeki etkisi

Covid-19 pandemi sürecinin başlaması ile gündelik faaliyetler yaşam alanlarına doğru geçiş yapmış, yaşam alanları aynı anda pek çok faaliyete ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Yaşam alanları sokağa çıkma yasakları ile eğitim, iş yeri, aktivite, kültür vb. gibi roller üstlenmeye başlamıştır. Bu şekilde mekânların aniden rol değiştirmesi sonucu insanlar birbirinden uzaklaşmış ve mekân ile yabancılaşmaya başlamıştır (Tekçe 2021).

Covid-19 pandemisiyle beraber alınan en temel tedbir fiziksel olarak insanları birbirinden uzaklaştırmaktır. Böylelikle hastalığın yayılmasının önleneceği ve halk sağlığını daha kolay ve kontrollü olarak korunacağı düşünülmüştür. Ancak sağlık için alınan bu tedbir, sosyal bağların zayıflamasına neden olurken aynı anda halkın ruh sağlığı için risk oluşturmaktadır. Karantina boyunca sosyal ilişkilerin azalması, psikolojik ve duygusal olarak insanı olumsuz etkilemiştir (Aşkın vd. 2020). Kısıtlamalar ve kapanmalar dolayısıyla normal süreçte kent içerisinde gerçekleştirilen eylemler/faaliyetler düzenli olarak gerçekleştirilemez hale gelmiştir. Özellikle kamusal mekânlarda fiziksel olarak yerle, sosyal olarak insanlarla kurulan ilişkiler doğallıktan uzaklaşmış, rastgele gelişen ilişkiler tanımlanmaya başlanmıştır. Hatta bu ilişkiler için kurallar belirlenmiş, iletişim zamanı, türü, sıklığı, şekli vb. düzenlemeler ortaya çıkmıştır (Koca ve Tural 2021). Bu süreçte sosyal mesafe kuralı da hayatımızda yerini almıştır. Sosyal mesafe kuralı, 1 metre ile 2 metre arasında, ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ülkemizde sosyal mesafe kuralı, en az 1,5 metre olarak kabul edilmektedir. Uygulanan sosyal mesafe kuralı insanları sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda sosyo-psikolojik olarak da ayırmıştır. Sosyal mesafe kuralı, her ne kadar insanlar arasındaki biyolojik sağlığı korumayı olumlu yönde artırmış olsa da sosyo-psikolojik hayatı olumsuz yönde etkilemiştir (Sağlık Bakanlığı 2020).

Pandeminin ilk şoklarının atlatılmasının ardından kentler, devletler ve politikacılar Covid-19'un yarattığı kriz ve belirsizlik ortamına çözüm üretebilmek için mücadele etmeye başlamıştır. Normal süreçte kalabalık insan topluluklarına ev sahipliği yapan kentsel kamusal mekânlarda sosyal mesafe kuralı sonrası değişimler gözlemlenmiştir. Bu süreçte en temel çıkmaz uzun vadede kalıcı çözümler mi, yoksa kısa vadede anı kurtaran çözümler mi üretilmesi gerektiği sorusu olmuştur.

Pandeminin ilan edilmesinden şu ana kadar insanlar kısa sürede sosyal hayatlarını devam ettirebilmek, pandemi sürecinin yaşam stresinden kurtulabilmek ve kamusal mekânı insan ile

tekrar buluşturabilmek için yaratıcı çözüm arayışına girmiştir. Ürettikleri çözümler kısa vadeli, anı kurtaran, düşük maliyetli ve ölçeklenebilir yaratıcı çözümlerdir (Spektrum Tasarım Rehberi 2020). Üretilen çözümlerdeki amaç kentsel mekânı o anda ekonomik, fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak dirençli hale getirerek faaliyetlerin sürekliliğinin sağlanması olmuştur.

Pandeminin ilan edilmesiyle beraber farklı kentlerde farklı sorun çözümleri ve önerileri karşımıza çıkmıştır. Kentlerde pandemi sürecinin ortaya çıkmasıyla ticaret alanları, meydanlar, sokaklar, yeşil alanlar, pazar alanları gibi kentsel kamusal mekânlar, fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak birtakım dönüşümler ve değişimler geçirmiştir. Bu değişim ve dönüşümlerdeki amaç, gün içerisinde insanların kullandığı bu mekânların, pandemi sürecinde de farklı ihtiyaç ve isteklere cevap verebilmesini sağlamaktır.

Pandemi ile kentlerde pek çok mekân amacının dışına çıkarak, insanların gün içerisinde en çok kullandığı kentsel kamusal mekân olan ticaret mekânlarına dönüşmüş, mevcut ticaret mekânlarında ise yaratıcı çözümlere gidilmiştir. Pandemi süreci sonrası insanı güvende hissettiren, ferahlatan ve keyif veren mekânlar oluşturmak insanların yaşam stresini azaltacak ve psikolojik olarak insanları rahatlatacaktır. Devam eden bölümde pandemi sürecinde kentsel kamusal mekanlarda ortaya çıkan değişim ve dönüşüme örnek uygulamalar aktarılacaktır.

Şekil 14. Pandemi sonrası kamusal mekânın özel mekâna dönüşümü (Spektrum Tasarım Rehberi 2020)

Örneğin Amsterdam’da bir sanat merkezinin farklı amaçlarla kullandığı seralar (Şekil 14), pandemi sonrası kişiye özel restorana dönüştürülmüştür. İki kişilik kapasiteye sahip olan seralar insanlar için izole ve özel mekân oluşturmaktadır (Spektrum Tasarım Rehberi 2020). Bu tarz kullanım değişiklikleri kentsel kamusal mekânların anlık özel mekânlara dönüşmesine yol açmaktadır. Her ne kadar mekân kamusallığını yitirse de psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak varlığını sürdürebilir hale gelmiştir.

15

16

Şekil 15. 16. Sosyal mesafeyi sağlamak için deniz makarnaları ve şişme botlar (Spektrum Tasarım Rehberi 2020)

Bir diğer dönüşüm örneğinde Almanya'nın Schwerin kentinde ticaret mekânlarında insanlar arasındaki sosyal mesafenin korunması için deniz makarnalarından şapkalar yapılmıştır (Şekil 15). Benzer şekilde ABD'nin Maryland eyaletindeyse bir restoranda şişme botları anımsatan masalar (Şekil 16) tasarlanmıştır (Spektrum Tasarım Rehberi 2020). İnsanların bu tarz basit çözümler bulması, psikolojik olarak kendilerini rahatlatmak ve mekânları kullanmayı devam ettirmek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 17. Pandemi sonrası meydanlarda oluşturulan sosyal mesafe çemberleri (Spektrum Tasarım Rehberi 2020)

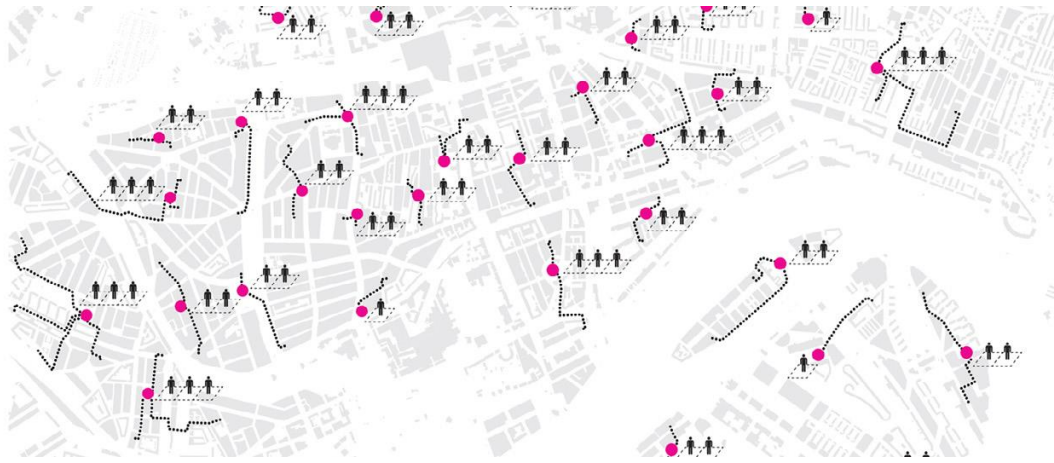
Bazı kentlerde ise meydanlar, kentlinin sağlığını korumak için sosyal mesafe kurallarına uygun olacak şekilde düzenlenmiştir. Bazı kentlerdeyse kentsel kamusal mekânların yetersiz kalması sonucu, pandemi sürecinde insanların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla meydanlara ek olarak cadde ve sokaklar araç kullanımına kapatılmıştır. Amaç kullanıcılar arası teması minimize ederek kent ve kentli sağlığını fiziksel ve psikolojik olarak korumaktır. Paris, San Francisco, Vancouver, Brno (Şekil 17) ve Vilnius'da meydanlar,

kaldırımlar, otopark alanları, hatta bazı bölgelerdeki cadde ve sokaklar kapatılarak, kafe ve restoran gibi insan yoğunluklu mekânların bu alanlara yayılması sağlanmıştır(Spektrum Tasarım Rehberi 2020).

Şekil 18. Açık kentsel kamusal mekânlarda kentli sağlığı korumak amacıyla oluşturulmuş sosyal mesafe şemaları (Arın Ensarioğlu 2021)

Bir başka örnekte ise Singapur’da sıklıkla kullanılan bir açık kentsel kamusal mekânda (Şekil 18), mekânın kullanımını sürdürülebilir hale getirebilmek ve kullanıcı sağlığını fiziksel ve psikolojik olarak koruyabilmek için zeminlere sosyal mesafe şemaları çizilmiştir. Ancak zemine çizilen izler kullanıcı için somut olarak fiziksel bir sınır oluşturmamakta, sosyal mesafenin korunmasında da yeterli olmamaktadır. Fiziksel olarak sınır oluşturamayan bu çözümler genellikle kullanıcılar tarafından göz ardı edilmektedir (Arın Ensarioğlu 2021).

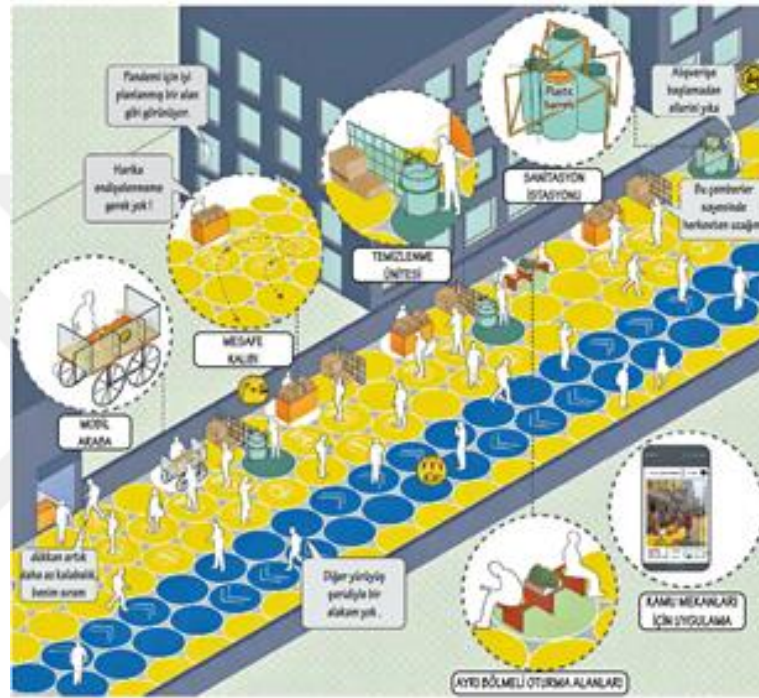

Şekil 19. Sağlıklı, erişilebilir gıda dağıtımı için oluşturulan mahalle pazarı sistemi (Rastogi vd. 2020)

Kent içerisinde insanlar tarafından yoğun bir şekilde kullanılan bir diğer kamusal mekân ise pazar alanlarıdır. Yapılan tasarımlarda, pandemi süreci dikkate alınarak pazar alanlarına

yeni bir soluk getirilmiştir. Bu mekânların tasarlanmasındaki amaç, kentlinin evinden fazla uzaklaşmadan, haftanın pek çok günü, gündelik ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal mesafesini koruyarak sosyalleşmesini sağlamaktır.

Shift Architecture Urbanism tarafından sosyal mesafe kuralı dikkate alınarak tasarlanan mikro pazar yeri projesinde amaç, nüfus yoğunluğuna göre (Şekil 19) güvenli ve erişilebilir gıda dağıtım altyapısı oluşturmaktır. Hiper-yerel pazarlar; insanların pandemiye olan konsantrasyonunu daha da azaltmak için haftada 2 gün değil, haftada en az 5 gün çalışır durumda planlanmıştır (Rastogi vd. 2020).

Şekil 20. Sosyal mesafeli pazar alanı (Rastogi vd. 2020)

Hiper-yerel pazar alanında 1,8 metrelik çemberler ile sosyal mesafe kuralına dikkat edilmiş, satış üniteleriyle satıcı ile alıcı arasındaki etkileşimi ez aza indirecek şekilde tasarlanmıştır. Şekil 20’de yer alan mavi çemberler yaya akışını, yeşil çemberler temizlenme ünitelerini ve sarı çemberler ise müşterilerin bekleme alanlarını göstermektedir (Rastogi vd. 2020).

“Eski normal”de daha çok kapalı mekânda yapılan spor ve kültür aktiviteleri de pandemi süreciyle birlikte açık mekânlara taşınmış, bu durum “yeni normal”de insanları kentsel kamusal yeşil alanları kullanmaya davet etmiştir. İnsanlar pandemi sonrası, günlük hayatta bu eylemleri gerçekleştirirken yürüyüş ve bisiklet gibi ulaşım türlerini tercih etmeye başlamıştır. Yürüyüş ve bisiklet yollarının kullanımının artmasıyla, var olanların genişletilmesi veya yeni bisiklet ve yürüyüş yollarının yapılması gibi planlama kararları alınmış, sokaklar yeniden şekillenmeye başlamıştır (Spektrum Tasarım Rehberi 2020).

Şekil 21. Meydanlara taşan izole spor stüdyoları (Arın Ensarioğlu 2021)

Toronto’da bulunan bir yoga salonu Covid-19 pandemi sürecinde müşterilerine hizmet verebilmek için şeffaf kubbeler (Şekil 21) kullanmıştır. Şeffaf kubbelerin amacı, yoga yapan müşterilerden ve meydanı kullanan diğer kullanıcılardan izole olmaktır. Covid-19 sürecinin kısa sürede biteceği ve eski normal yaşama kaldığı yerden devam edileceği düşüncesi bu geçici çözümün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çözüm uzun vadede etkin olmayıp günü kurtarmayı hedeflemektedir (Arın Ensarioğlu 2021).

Şekil 22. Pandemi sonrası yeşil alanda oluşturulan sosyal mesafe çemberleri (Spektrum Tasarım Rehberi 2020)

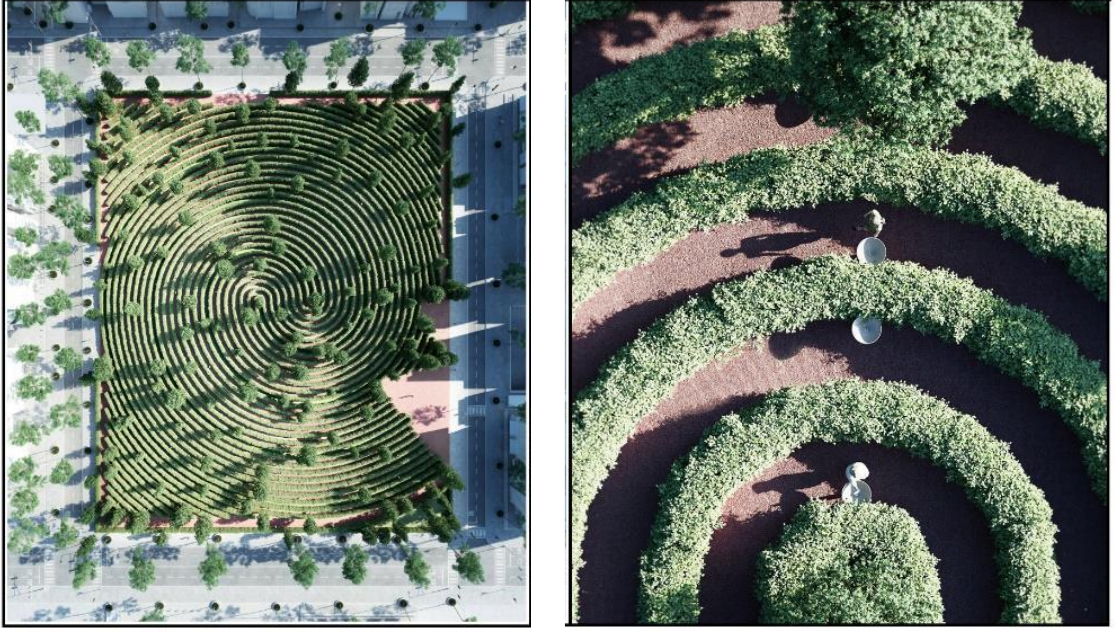
Bir diğer pandemi tedbiri örneği olan sosyal mesafe halkaları ilk olarak Brooklyn’de çimlerin üzerinin boyanması ile uygulanmaya başlanmış (Şekil 22), daha sonra birçok ülkede

ve Türkiye’de bu uygulamanın farklı örnekleri görülmüştür. Bu uygulamadaki amaç, insanların yeşil alanlarda geçireceği zamanı psikolojik olarak kontrollü, güvenli ve konforlu bir hale getirerek onları rahatlatmaktır (Spektrum Tasarım Rehberi 2020). “Eski normal” de kalabalık insan topluluklarının bir arada fiziksel mesafeye dikkat etmeden kullandığı yeşil alanlar, “yeni normal” de hem fiziksel hem de sosyal olarak yalnızlaştırılmış ve sınırlandırılmıştır.

Şekil 23. Kullanıcılar arası etkileşimi en aza indirmeyi amaçlayan park (Arın Ensarioğlu 2021)

Seul’de bitkilerden oluşturulan duvarlar ile birbirinden ayrılarak oluşturulan ve içerisinde kişisel mekânlar barındıran “The Invisible Facemask” parkı (Şekil 23) ise, içindeki yolların düğüm noktalarından farklı kotlarda geçişler sağlayarak, kullanıcılar arasındaki teması en aza indirgeyecek şekilde tasarlanmıştır. Parkın amacı, kullanıcılar arası görsel etkileşimi azaltırken koklama, işitme ve görme gibi duyularını ön plana çıkararak psikolojik rahatlık sağlamaktır (Arın Ensarioğlu 2021). Bu uygulamada da görüldüğü gibi “eski normal” de kalabalık sosyal ortamlara ev sahipliği yapan ve diğer insanlarla etkileşime geçmeyi amaçlayan yeşil alanlar, pandemi sonrası “yeni normal” de etkileşimin az olduğu ve sınırlı kullanıcıya ev sahipliği yapabilecek şekilde tasarlanmaya başlanmıştır.

Şekil 24. 25. Pandemi sonrası tasarlanan sosyal mesafeli bahçe (Koca ve Tural 2021)

Avusturya merkezli mimari uygulama stüdyosu Prencht ise, sosyal mesafeyi korumak ve Covid-19 salgın sürecinden sonra insanların dışarıda sağlıklı vakit geçirmelerine izin verecek yüksek çitleri olan bir spiral bahçe tasarımı (Şekil 24, 25) ortaya koymuştur. Park 90 cm genişliğindeki sürekli çitlerle bölünmüş birden çok rotadan oluşmaktadır. Parka giriş ve çıkışların bir ağ sistemiyle belirlendiği; sosyal mesafe kurallarını içine alan ve ona göre bir çalışma düzeni içerisinde olan bir tasarım prensibine sahiptir. Bu tasarım ile anı anda psikolojik ve biyolojik sağlığı korumak amaçlanmıştır (Koca ve Tural 2021).

Şekil 26. 27. 28. Pandemi sonrası değişen kentsel mobilya tasarımları (Koca ve Tural 2021)

Pandemi sonrası kent sistemlerinin değişmesiyle meydanlarda, sokaklarda ve yeşil alanlarda kişisel mesafe kuralına uygun dönüşümler de gözlenmiştir. Sosyal hayatta etkileşimin azaltılmasıyla birlikte, kent mobilyalarında (Şekil 26, 27, 28) ve peyzaj tasarımında da değişiklikler meydana gelmiştir. Kullanıcının oturma, rahatlama ve sosyalleşme için kullandığı kentsel mobilyalarının tasarımları sosyal mesafe kuralı gözetilerek yeniden ele alınmış ve farklı tasarım yaklaşımları geliştirilmeye başlanmıştır (Koca ve Tural 2021).

Şekil 29. 30. “Yeni normal” sonrası oturma alanlarına “korona bank” çözümü (Balaban 2020)

Pandemi sonrası kentsel mekânlarda bulunan oturma alanlarında halk sağlığını korumak ve kullanımı sürdürülebilir hale getirmek için ülkemizde de yaratıcı çözümler gözlenmiştir. Adana ve İstanbul illerinde “korona bank” (Şekil 29, 30) adı verilen oturma bankları kentlerde yerini almıştır (Balaban 2020).

Kentsel kamusal mekânlardaki bu değişimler, pandemi sürecinde mekân kullanımlarının çeşitlenmesi ve değişmesi gerektiğini, ayrıca insanların sosyo-psikolojik olarak rahatlama ihtiyacı duyduklarını kanıtlamaktadır. İnsanların farkında olmadan bu tarz çözümler bulması, artık kalıcı çözümler getirilmesi gerektiğini göstermektedir. “Eski normal” de ortak kullanım mekânı olan açık kentsel kamusal mekânlar, pandemi süreci sonrası “yeni normal”de geçirdiği değişimler sonucu kamusal olmaktan çıkmış, “localaşmış” yarı özel ve özel mekânlara dönüşmüştür. Localaşan bu mekânlar her ne kadar kamusal mekân olsa da o anda kişiye özel mekâna dönüşmekte, fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak insanları rahatlatmayı hedeflemektedir. Kamusal kavramı, pandemi süreci sonrası yarı özel ve özel kavramlarıyla iç içe geçmiştir (Dinç 2020).

Kentsel kamusal mekânlarda üretilen bu çözümlere rağmen insanlar sosyal hayatlarına eskisi gibi devam edememiş, kentlerde kısıtlamalar ve kapanmalar hüküm sürmüştür. Pandemi sonrası kamusal mekânlar, keyif ve haz alınan alanlar olmaktan çıkıp, insanların robotik düzende zorunlu ihtiyaçlarını karşıladığı “yer” haline gelmeye başlamıştır. Normal süreçte uzun süreli, durağan ve keyfi olan eylemler/hareketler sosyal mesafe kuralı sonrası yerini kısa süreli, hareketli ve zorunlu olan eylemlere/hareketlere bırakmıştır. İnsan hareketlerinin isteklere göre değil de ihtiyaçlara göre şekillenmesinin en büyük nedeni, kentsel kamusal alanların insan ihtiyaçlarına göre fiziksel ve sosyal olarak esneyememesi, yetersiz kalması ve krizlere karşı dirençsiz olmasıdır. Rahatlatması, ferahlatması, stres alması gereken kentsel kamusal mekânlar, artık bu işlevleri yerine getirememeye başlamıştır.

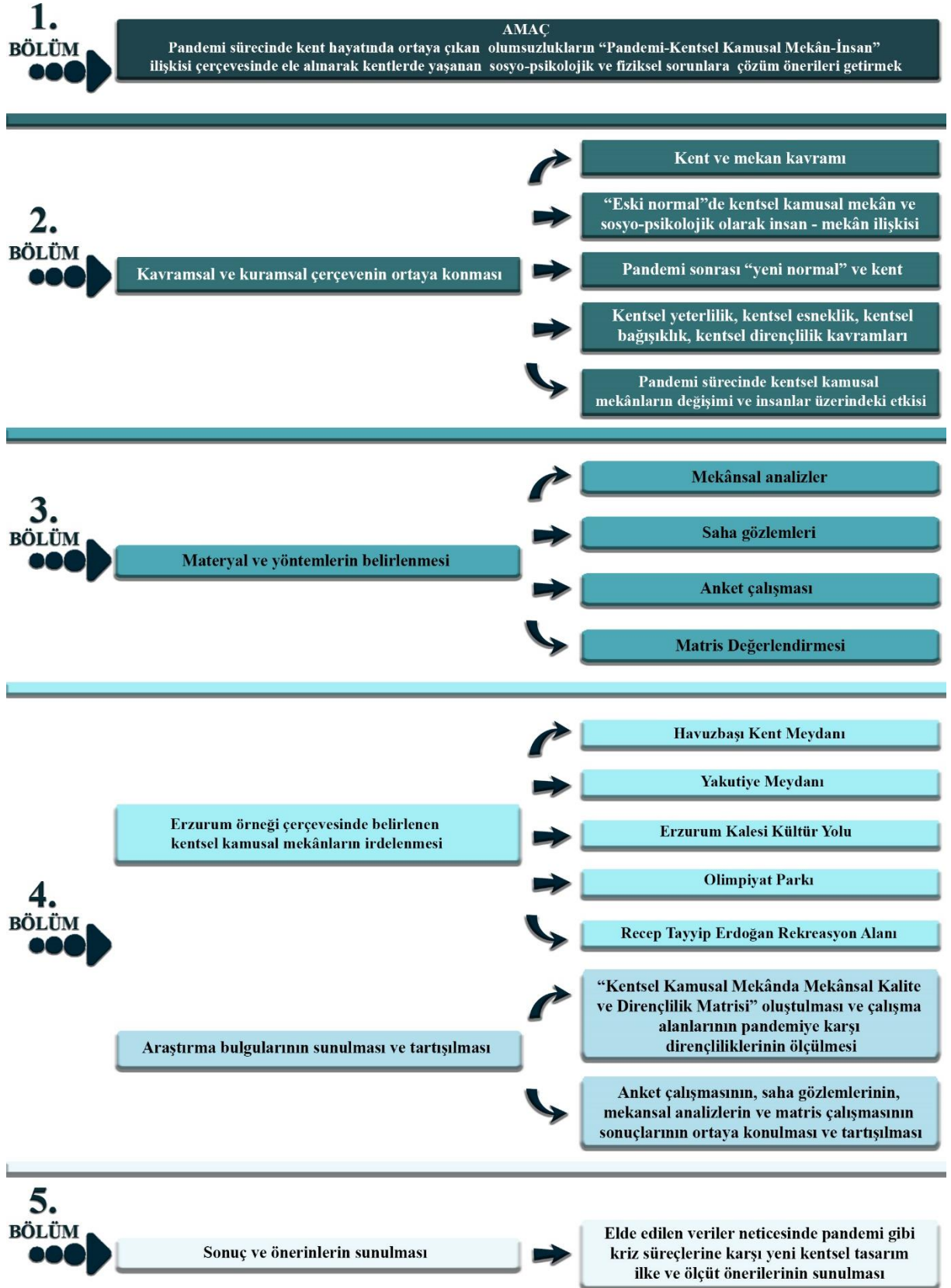
Pandemi süreci gibi kriz durumlarının ne zaman, nerede ve nasıl ortaya çıkacağı bilinmediği gibi ne kadar süreceği de belirsizdir. Pandemi sürecinin başlamasından bugüne

kadar geçen sürede yaşanan tecbe, alınan önlemlerin ve mlerin yeterli olmadığını, kentlerde uzun vadede işe yarayan, daha iyi sonuçlar veren ve kentsel dirençliliği artıran m arayışlarına gidilmesi gerektiğini göstermektedir. Uzun vadede işe yarayacak mlerin üretilmesi hem kentler açısından hem de insanların psikolojik ve beden sağlığı açısından gereklidir. Ayrıca uzun vadede işe yarayacak mlerin üretilmesi mekânların dirençliliğini ve sürdürülebilirliğini artıracak, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak da kente katkı sağlayacaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Tez Çalışmasının Akışı

Şekil 31. Çalışmanın akışı

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır (*Şekil 31*). Birinci bölümde tez içeriği, amacı, kapsamı, önemi ve hedefleri ortaya konulmuştur. İkinci bölümde “eski normal” den “yeni normal” e geçiş sürecinde kentsel kamusal mekânların dönüşümünü içeren alanyazın taraması yapılmış ve süreç örneklerle detaylandırılmıştır. Üçüncü bölümde tez çalışmasında kullanılan materyallerden ve yöntemlerden bahsedilmiş, hangi yöntemlerin ne amaçla kullanıldığı ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde çalışma alanı olan Erzurum örneği üzerinde belirlenen açık kentsel kamusal mekânlar hakkında bilgiler verilmiş, bu kamusal mekânlara ait mekânsal analizler yapılmıştır. Daha sonra yapılan mekânsal analizleri, anket sonuçları ve saha gözlemleri kapsamında “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Son olarak beşinci bölümde ise çalışmanın sonuçları ortaya konulmuş, tez çalışması genelinde elde edilen bilgiler çerçevesinde tasarım önerileri ve fikirleri sunulmuştur.

Tez Çalışmasında Kullanılacak Materyaller ve Yöntemler

Bu tez çalışması kapsamında kentsel kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerine karşı nasıl tasarlanması ve planlanması gerektiği detaylı şekilde incelenmiş ve çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın cevaplamaya çalıştığı araştırma soruları şunlardır:

- Pandemi ile kamusal mekân anlayışımızda ne türden değişimler yaşadık ve gelecekte yaşayacağız?
- Pandemi sonrası “yeni normalde” kamusal mekânları aynı işlevsellikte ve çeşitlilikte kullanmaya devam edebilecek miyiz? Başka bir ifadeyle hayatımıza giren “yeni normal kavramı” kentsel kamusal alanlarında yeniden tanımlanmasına ve tasarlanmasına sebep olacak mı?
- Pandemi sonrası süreçte kamusal mekân planlaması ve tasarlanması konusunda gözetilmesi gereken kriterlerde değişim ortaya çıkacak mı? Bir değişim söz konusu olarsa kentsel tasarımla ilgili genel ilke ve kurallara eklenecek unsurlar nelerdir?

Bu tez çalışmasının araştırma yöntemlerini; mekânsal analizler, anket çalışması, saha gözlemleri ve matris çalışması oluşturmaktadır. Kentsel kamusal mekânlardaki fiziksel değişimleri ve mekân kullanımını ortaya koymak için mekânsal analiz yöntemi seçilmiştir. Erzurum kenti genelinde belirlenmiş kentsel kamusal mekânlarda pandemi sonrası değişen sosyo-psikolojik alışkanlıkların tespit edilmesi için anket çalışması yapılmıştır. Saha gözlemleri ile belirlenen kentsel kamusal mekânlarda sergilenen sosyo-psikolojik kullanım alışkanlıklarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Matris çalışması ile belirlenen kentsel kamusal

mekânların fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak pandemi sürecine hazırlıklı olup olmadıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak Erzurum şehir merkezinde yoğun olarak kullanılan açık kentsel kamusal mekânlar belirlenmiştir. Belirlenmiş olan bu açık kentsel kamusal mekânlarda, mekânsal analizler yapılarak pandemi öncesi ve sonrasında ortaya çıkan fiziksel ve sosyal çevre değişimleri ortaya konmuştur. Fiziksel ve sosyal çevre değişimlerinin belirlenmesinde uydu görüntüleri kullanılmıştır. Ayrıca belirlenen kamusal mekânlarda kullanım alışkanlıklarını ortaya koymak amacıyla farklı gün ve saatlerde (gündüz-akşam, hafta içi-hafta sonu, tatil günleri) saha gözlemleri yapılmış, insanların bu mekânları ziyaret sıklıkları belirlenmiştir. İnsanların pandemi öncesi ve sonrası sosyo-psikolojik durumlarındaki değişimi anlamak ve analiz etmek için belirlenen her çalışma alanında anket uygulaması yapılmıştır. Yapılmış olan anket çalışması 15 yaş üzeri, cinsiyet, din, dil, ırk, eğitim ve gelir gibi kişisel etmenleri gözetmeksizin, belirlenmiş olan kentsel kamusal mekânları eşit haklar ve şartlar dahilinde kullanan insanlara, kabul edilebilir sonucu verecek sayıda uygulanmıştır. Anket çalışmasının 15 yaş üzeri yapılmasının sebebi, sorulacak sorulara alınacak olan cevapların kabul edilebilirliğini artırmaktır. Her çalışma alanına 20 adet olacak şekilde, toplamda 100 adet anket uygulanmıştır. Anket soruları kent genelini ve özel çalışma alanlarını kapsayan birtakım sorulardan oluşmaktadır (*Ek 1*). Anket verileri değerlendirilirken fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak kent geneli için bir değerlendirme, çalışma alanına özel başka bir değerlendirme yapılarak karşılaştırılmıştır.

Yapılan literatür araştırmasından beslenilerek “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” yazar tarafından oluşturulmuştur (*Ek 2*). Çalışma alanlarının Covid-19 pandemisine karşı mekânsal kalitesi ve dirençliliği anket çalışması, mekânsal analizler ve saha gözlemleri kapsamında oluşturulan matris çerçevesinde değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi”, tez çalışmasının “Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve” bölümünde araştırılan yeterlilik, esneklik, bağışıklık ve dirençlilik kavramlarının gereklilikleri doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur. Covid-19 pandemisi kentsel kamusal mekânlarda, ekonomik boyuttaki mekânsal kalite öğelerinden ve bileşenlerinden daha çok fiziksel ve sosyal boyutlardaki mekânsal kalite öğelerini ve bileşenlerini tartışılır hale getirmiştir. Bu nedenle tez çalışmasında Covid-19 kapsamında kentsel kamusal mekânların yeterliliğini, esnekliğini, bağışıklığını ve dirençliliğini mekânsal olarak ölçmeye yarayan fiziksel ve sosyal boyutlardan, ölçütlerden ve bileşenlerden yararlanılmıştır. “Fiziksel kalite ve dirençlilik” boyutları dört ölçütten ve yirmi sekiz bileşenden oluşurken; “sosyal kalite ve dirençlilik” boyutları ise dört ölçütten ve yirmi iki

bileşenden oluşmaktadır. Yer verilen bileşenler, kentsel kamusal mekânların kalitesine ve dirençliliğine sağladığı katkıya ve önem seviyesine göre puanlandırılmıştır. Yapılan mekânsal analizler, anket çalışması, saha gözlemleri ve matris değerlendirmesi sonucu seçilen kentsel kamusal mekânların yeterlilik, esneklik, bağışıklık ve dirençlilik kavramları bağlamında, pandemi gibi kentsel krizlere reaksiyon göstermeye uygun tasarlanıp tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Bu alanlarda tespit edilen sorunlar dikkate alınarak kentsel yaşam kalitesinin arttığı, kriz anlarında esneyebilen, yeterli, bağışık ve dirençli kentsel kamusal mekânların tasarlanabilmesi için gerekli çözüm önerileri ve fikirler sunulmuştur.

Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin İçeriği

Yazar tarafından oluşturulan matriste fiziksel boyutları oluşturan ölçütler ve bileşenler kentsel tasarım, kentsel yeterlilik, kentsel esneklik ve kentsel bağışıklık kavramlarını kapsarken, sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçütler ve bileşenler sosyo-psikolojik unsurları kapsamaktadır (*Şekil 32*). Fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım, kentsel yeterlilik, kentsel esneklik ve kentsel bağışıklık bileşenleri ile kamusal mekanların sahip olduğu fiziksel ve işlevsel kullanıcı yüzeyleri pandemi süreci ve sonrası kapsamında değerlendirilmiştir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan sosyo-psikoloji bileşenleri sayesinde ise kamusal mekân kullanıcılarının pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kamusal mekân deneyimleri psikolojik olarak değerlendirilmiştir. Kentsel dirençliliği sağlarken dikkate alınması gereken tasarım, yeterlilik, esneklik, bağışıklık ve sosyo-psikoloji kavramlarının ölçekleri ve bileşenleri *Şekil 34, 35, 36,37 ve 38*'de verilmiştir.

Seçilen kamusal mekânlar tasarım (*mor*), yeterlilik (*yeşil*), esneklik (*turuncu*), bağışıklık (*sarı*) ve sosyo-psikolojik (*turkuaz*) bileşenlerden oluşan “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (*Ek 2*) çerçevesinde değerlendirilmiştir. Oluşturulan matris, pandemi gibi kriz süreçlerinde kentsel dirençliliği sağlayacak fiziksel ve sosyo-psikolojik boyutları içermektedir. Matriste bulunan fiziksel boyutlar on iki kentsel tasarım bileşeni, beş kentsel esneklik bileşeni, dokuz kentsel yeterlilik bileşeni ve iki kentsel bağışıklık bileşeninden oluşmaktadır. Sosyo-psikolojik boyutlar ise yirmi iki sosyo-psikolojik bileşenden oluşmaktadır (*Ek 2*). Bu bileşenler kötü, orta ve iyi olarak derecelendirilmiştir. Kötü puanlama *kırmızı*, orta puanlama *sarı* ve iyi puanlama *yeşil* renkle belirtilmiştir.

Seçilen kamusal mekanlar bu bileşenler dahilinde dikkate alınarak 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Matrisi oluşturan fiziksel ve sosyo-psikolojik boyutlar tez kapsamında eşit önem seviyesine sahip olduğu için 50-50 olacak şekilde puanlandırılmıştır. Bileşen puanı, seçilen alanda kötü seviyedeysse “0” ile, orta seviyedeysse “0,5” ile, iyi seviyedeysse “1” ile çarpılarak hesaplanmıştır.

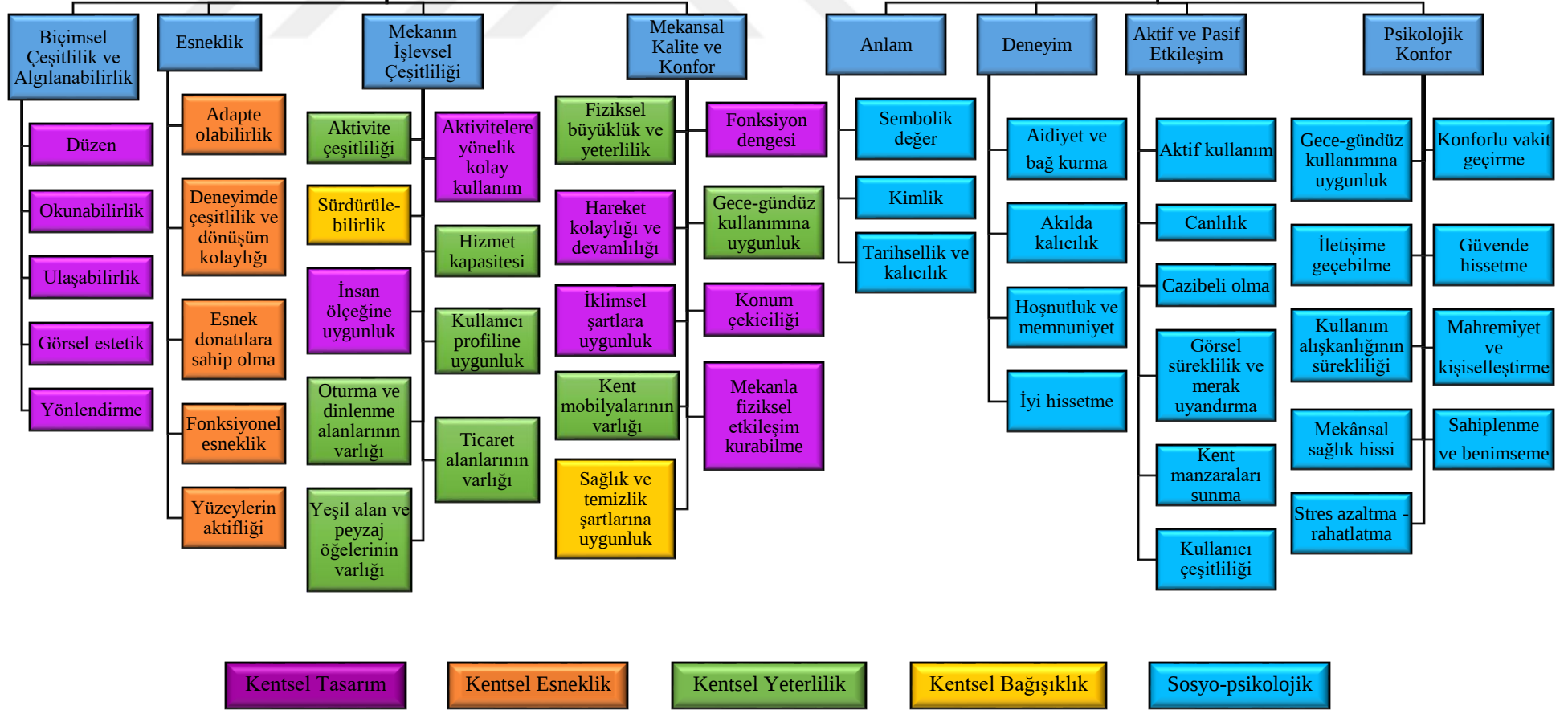
Şekil 32. Kamusal mekânda direnç değerlendirme aralıkları

Toplam puanı 0-45 puan arasında olan kentsel kamusal mekanlar pandemi sürecinde dirençsiz, 45-75 puan arasında kalanlar pandemi sürecinde orta dirençli, 75-100 puan arasında kalanlar ise pandemi sürecinde dirençli olarak kabul edilmiştir (Şekil 32).

Kentsel Kamusal Mekanda Mekansal Kalite ve Dirençlilik

Fiziksel Boyutlar

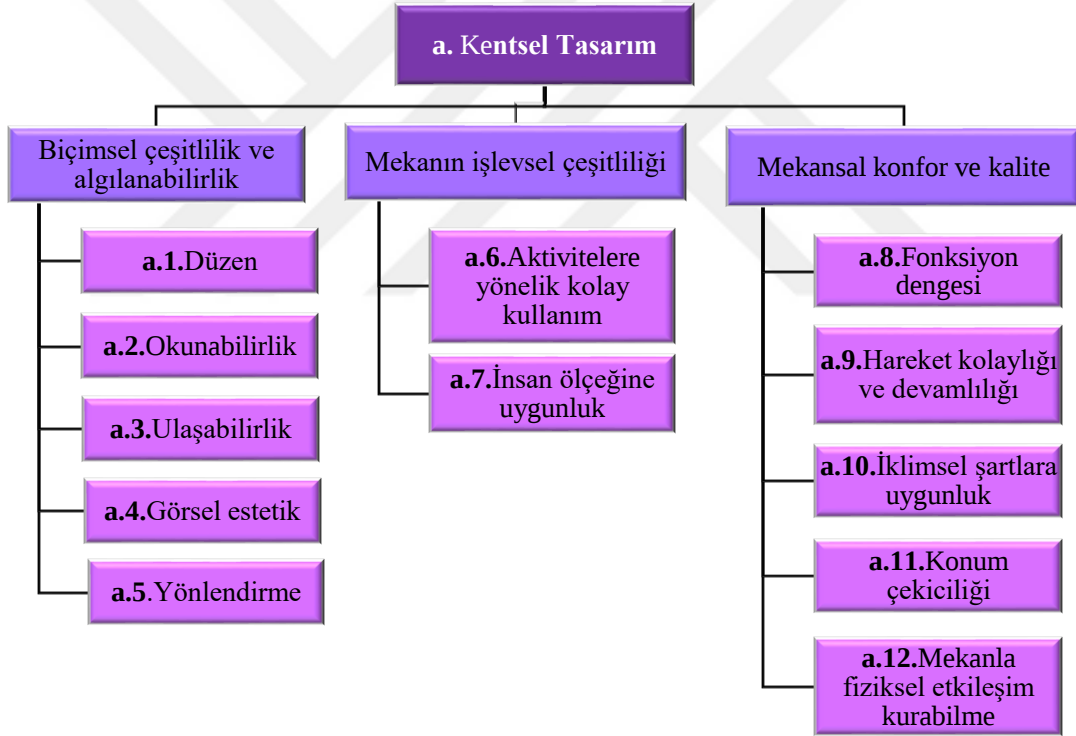
Sosyo-psikolojik Boyutlar

Şekil 33. Kentsel kamusal mekânda mekânsal kaliteyi ve dirençliliği ölçmeye yardımcı olabilecek boyutlar, ölçütler ve bileşenler

Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kaliteyi ve Dirençliliği Ölçmeye Yardımcı Olabilecek Kentsel Tasarım Bileşenleri

Kamusal mekânın kullanıcıya kaliteli ve konforlu hizmet sunabilmesi için belirlenen kentsel tasarım kriterleri çerçevesinde tasarlanması gerekmektedir. Kentsel tasarım bileşenleri sayesinde kamusal mekânın mevcut tasarım ilkelerine uygunluğu ortaya konulabilir. Bir kamusal mekân içerisinde düzen, okunabilirlik, ulaşılabilirlik, görsel estetik, yönlendirme, insan ölçeğine uygunluk, kolay kullanım, denge, hareket kolaylığı, iklim şartlarına uygunluk, konum ve etkileşim kurabilme gibi kentsel tasarım bileşenlerini bulundurmalıdır (Şekil 34). Bu nedenle oluşturulan matriste (Ek 2) bu bileşenlere yer verilmiştir. Kamusal mekânın kentsel tasarım bileşenlerine göre planlanması mekân kullanımını sosyo-psikolojik yönden olumlu etkilemektedir. Kentsel tasarım altında yer alan bileşenler ve ölçütler aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

Şekil 34. Kentsel kamusal mekânda bulunması gereken kentsel tasarım bileşenleri

Düzen: Kentsel tasarım kavramının düzen bileşeni ile kentsel kamusal mekânlarda bulunan kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak düzenli tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konulabilir. Fiziksel olarak düzenli tasarlanan kamusal mekanlar kullanıcılara cazip ortam sağlar.

Okunabilirlik ve Ulaşılabilirlik: Kentsel tasarım kavramının ulaşılabilirlik ve okunabilirlik bileşenleri ile kullanıcıların kamusal mekâna kolay ve güvenli ulaşılabilirliği, buna

ek olarak fark edebilirliği ortaya konulabilir. Kolay ulaşılabilen ve okunabilen kamusal mekanların kullanım yoğunluğu ve ziyaret sıklığı artar.

Görsel Estetik: Kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeni ile kamusal mekânların kullanıcılara hoş görüntü sunup sunmadığı ortaya konulabilir. Hoş görüntü sunan kamusal mekanlar kullanıcıyı rahatlatarak ve ferahlatarak stresini azaltır.

Yönlendirme: Kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeni ile kamusal mekânın kullanıcıyı kent içerisinde yönlendirip yönlendiremediği ortaya konulabilir. Kullanıcıyı yönlendiren öğeleri bünyesinde barındıran kamusal mekanların kullanımı ve bilinirliği artmaktadır.

Aktivitelere Yönelik Kolay Kullanım: Kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeni ile kamusal mekânlarda bulunan kullanıcı yüzeylerinin çeşitli aktiviteler fiziksel olarak kolay kullanım alanları sunup sunmadığı tespit edilebilir. Kamusal mekânın aktivitelerle yönelik kolay kullanım alanları sunması tercih edilebilirliğini, ziyaret sıklığını ve yoğunluğunu etkiler.

İnsan Ölçeğine Uygunluk: Kentsel tasarım kavramının insan ölçeğine uygunluk bileşeni ile kamusal mekânlarda bulunan mobilyaların ve öğelerin fiziksel olarak insan ölçeğine uygun tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konabilir. Kamusal mekânın sahip olduğu mobilya ve öğeler fiziksel olarak insan ölçeğin uygun olması kullanıcı konforunu artırmaktadır.

Fonksiyon Dengesi: Kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeni ile kentsel kamusal mekânlarda bulunan fonksiyon çeşitlerinin fiziksel olarak dengeli tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekânın sahip olduğu fonksiyon dengesinin fiziksel olarak sağlanması kullanım sıklığını artırmakta ve hitap ettiği kullanıcı profilini yelpazesini genişletmektedir.

Hareket Kolaylığı ve Devamlılığı: Kentsel tasarım kavramının hareket kolaylığı ve devamlılığı bileşeni ile kentsel kamusal mekanların kullanıcıya sunduğu yürüme yollarının devamlılığı ve kolay yürünebilirliği ortaya konulabilir. Hareket kolaylığı ve devamlılığı olan kentsel kamusal mekanlar kullanıcıların konforlu vakit geçirebilmesine yardımcı olur.

İklim Şartlarına Uygunluk: Kentsel tasarım kavramının iklim şartlarına uygunluk bileşeni ile kentsel kamusal mekânların sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin yılın her günü ve her mevsimi aktif şekilde kullanılabilirliği ortaya konulabilir. Kentsel kamusal mekanların iklim şartlarına uygun öğelere sahip olması sürdürülebilirliğinin artmasına yardımcı olur.

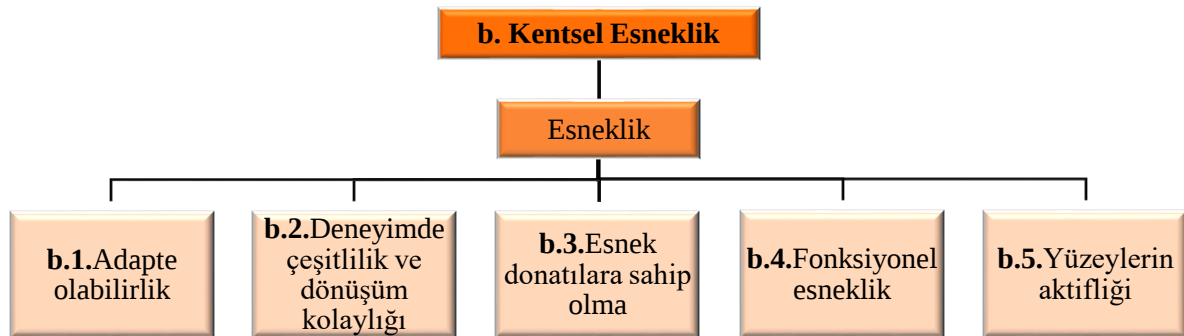
Konum Çekiciliği: Kentsel tasarımın konum çekiciliği bileşeni ile kamusal mekanların konumsal değerleri ortaya konulabilir. Kamusal mekanlar konum itibari ile kentlerin önemli

kesişim noktalarında yer alır. Kamusal mekânların cazibeli konuma sahip olması ziyaret sıklığını ve kullanım yoğunluğunu artırmaktadır.

Mekânla Fiziksel Etkileşim Kurma: Kentsel tasarım kavramının mekânla fiziksel etkileşim kurma bileşeni sayesinde kullanıcının kamusal mekân içerisinde her türlü fiziksel aktivitesini gerçekleştirilebilme düzeyi ortaya konulabilir. Fiziksel etkileşim kurulan kamusal mekânda işlevsel çeşitlilikten bahsedilebilir. Kamusal mekânda kullanıcının kolayca fiziksel etkileşim kurması mekânın tercih edilmesini, ziyaret sıklığını ve kullanım yoğunluğunu artırmaktadır.

Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kaliteyi ve Dirençliliği Ölçmeye Yardımcı Olabilecek Kentsel Esneklik Bileşenleri

Esneklik kavramının pandemi gibi süreçlerde kentsel dirençlilik bağlamında önemli bir rol oynadığı literatür taramasında tespit edilmiştir. Kamusal mekânın esnek olabilmesi için adapte olabilirlik, yüzeylerin aktifliği, deneyimde çeşitlik ve kolaylık, esnek donatılarla sahip olma, fonksiyonel esneklik bileşenlerini fiziksel olarak barındırması gerekmektedir (Şekil 35). Esneklik ölçütünde bulunan adapte olabilirlik, yüzeylerin aktifliği, deneyimde çeşitlik ve kolaylık, esnek donatılarla sahip olma, fonksiyonel esneklik bileşenleri sayesinde kamusal mekân içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerinin esnekliği kentsel dirençlilik kapsamında ölçülebilir hale getirilebilir. Bu nedenle oluşturulan matriste esneklik bileşenlerine yer verilmiştir (Ek 2). Kentsel kamusal mekânların esneklik bileşenlerini bünyesinde barındırması ile kamusal mekânın fiziksel kalitesi ve dirençliliği artırılabilir. Kentsel esneklik altında yer alan bileşenler ve ölçütler aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

Şekil 35. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel esneklik bileşenleri

Adapte olabilirlik: Kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeni ile kentsel kamusal mekanların pandemi gibi kriz süreçlerinde değişen ve dönüşen insan ihtiyaçlarına fiziksel olarak uyum sağlayıp sağlayamadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerinde değişen ve dönüşen kullanıcı ihtiyaçlarına kolayca adapte olabilmelidir.

Deneyimde Çeşitlilik ve Dönüşüm Kolaylığı: Kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeni ile pandemi gibi krizlerde kentsel kamusal mekânların değişen kullanıcı deneyimlere kısa veya uzun süreli ev sahipliği yapabilirliği ve kullanıcıya geçici kullanım alanları sunabilirliği ortaya konulabilir. Kamusal mekânlar barındırdıkları kullanıcı yüzeyleri ile beklenmedik kriz anlarında bile kullanıcıya hizmet edebilmeli ve çeşitlilik sağlayabilmelidir. Kamusal olduğu kadar yerine göre bireysellikte sunabilmelidir. Çeşitli kullanıcı profillerine göre dönüşebilmeli ve çeşitli deneyimler sunabilmelidir. Kamusal mekânın kriz anlarında dahi kullanıcı deneyimlerinde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı sağlaması, mekânın sürekliliğini ve kullanım yoğunluğunu artırmaktadır.

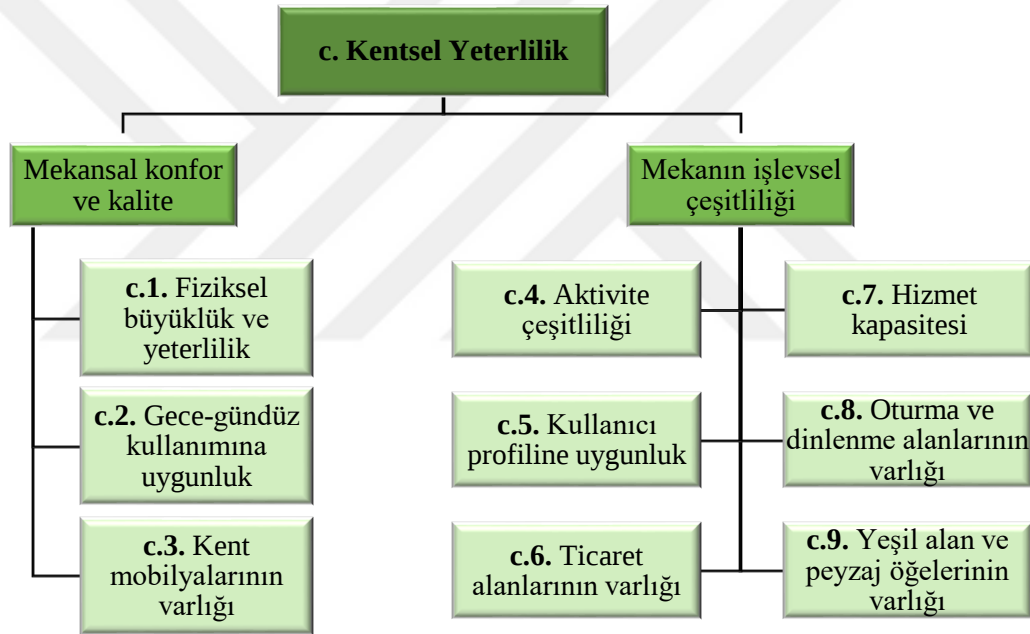
Esnek Donatılara Sahip Olma: Kentsel esneklik kavramını yansıtan esnek donatılara sahip olma bileşeni ile pandemi gibi kriz süreçlerinde kamusal mekanlarda bulunan kent donatılarının değişen kullanıcı ihtiyaçlarına kent özelinde uyum sağlayıp sağlayamadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekânlar sahip olduğu donatılar ile pandemi gibi krizlerde esnek olabilmelidir. Kentin ve kentlinin istek ve ihtiyaçlarına uyum sağlayabilmeli, değişebilmeli ve dönüşebilmelidir. Kamusal mekânların iklim şartlarına, gece-gündüz kullanımına ve sahip olduğu donatılarının kullanıcı ihtiyaçlarına kriz süreçlerinde dahi normal süreçteki gibi cevap verebilir nitelikte olması önemlidir. Ayrıca kamusal mekânın esnek donatılara sahip olması kullanıcıda aidiyet duygusunu ve sahiplenme hissini yaratır.

Fonksiyonel Esneklik: Kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeni ile pandemi sürecinde ve sonrasında kamusal mekanların farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen fonksiyon programları sunup sunmadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekânların pandemi gibi krizlerde farklılaşan ihtiyaçlara, zamana ve kente göre değişen, yoğun ve esnek faaliyetler içeren programlar sunabilmelidir. Kamusal mekanların değişen fonksiyon programları ile sürdürülebilir hale getirilmesi mümkündür.

Yüzeylerin Aktifliği: Kentsel esneklik kavramının yüzeylerin aktifliği bileşeni ile pandemi gibi krizlerde kamusal mekanlarda bulunan kullanıcı yüzeylerinin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına sürekli ve aktif olarak cevap verip veremediği ortaya konulabilir. Kamusal mekânlar pandemi gibi krizlerde farklı ihtiyaçlara ve olaylara göre dönüşebilen yüzey alanları sunabilmelidir. Her türlü aktiviteyi içinde barındırmalıdır. Kriz süreçlerinde bile aktif olarak kullanılabilen kamusal mekân yüzeyleri, kullanıcıların ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmesini ve psikolojik sağlığını koruyabilmesini sağlar.

Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kaliteyi ve Dirençliliği Ölçmeye Yardımcı Olabilecek Kentsel Yeterlilik Bileşenleri

Kamusal mekânlar pandemi gibi kriz süreçlerinde bile kaliteli ve konforlu hizmet sunması gerekmektedir. Kentsel kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerine karşı dirençli olabilmesi için sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin yeterliliği sağlanmalıdır. Kamusal mekânların fiziksel yeterliliği aktivite çeşitliliği, hizmet kapasitesi, profile uygunluk, oturma ve dinlenme alanlarının varlığı, ticaret alanlarının varlığı, yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı, fiziksel büyüklük ve yeterlilik, gece-gündüz kullanımına uygunluk, kent mobilyalarının varlığı bileşenleri ile ölçülebilir (Şekil 36). Bu nedenle yapılan matriste kentsel yeterlilik bileşenlerine yer verilmiştir (Ek 2). Yeterliliği sağlanan kullanıcı yüzeyleri ile dirençli kamusal mekanların elde edilmesi mümkündür. Kentsel yeterlilik altında yer alan bileşenler ve ölçütler aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

Şekil 36. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel yeterlilik bileşenleri

Fiziksel Büyüklük ve Yeterlilik: Kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeni ile kamusal mekanların kentteki anlam ve önemine göre sahip oldukları büyüklükleri ölçülerek pandemi gibi kriz süreçlerine karşı yeterli yüzeyler sunup sunmadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekanlar tasarlanırken belirli bir kullanıcı kitlesi ve ihtiyaçları çerçevesinde tasarlanmalıdır. Ayrıca kent için sahip oldukları anlam ve değer de fiziksel büyüklüğüne karar verilirken önemli rol oynamaktadır. Ancak kamusal mekânın fiziksel olarak büyük olması aynı zamanda yeterli olduğu anlamına gelmemelidir. Fiziksel büyüklük, tasarım öğeleri ve kullanıcı ihtiyaçlarıyla birlikte düşünülmelidir.

Gece-Gündüz Kullanımına Uygunluk: Kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeni ile kamusal mekanların sahip olduğu donatıların ve mobilyaların kullanıcıya 7/24 hizmet verip veremediği ortaya konulabilir. Kamusal mekanlar sahip olduğu donatılar ve mobilyalar ile günün her saati kullanıcıya hizmet verebilir durumda olmalıdır. Günün her saati hizmet verebilen kamusal mekanlar kullanıcılara güvenli ve konforlu ortam sunarlar.

Kent Mobilyalarının Varlığı: Kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyalarının varlığı bileşeni ile kamusal mekanların sahip olduğu kent mobilya çeşitliliği ortaya konulabilir. Kent mobilya çeşitliliğinin fazla olması kamusal mekân kullanım yoğunluğunu artırmaya yardımcı olabilir. Kamusal mekanlar kullanıcıların kullanıcı yüzeylerini destekleyen kent mobilyalarına sahip olabilmelidir. Kamusal mekanların kent mobilyalarına sahip olması kullanıcıların konforlu ve kaliteli vakit geçirmesini sağlar.

Aktivite Çeşitliliği: Kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşene ile kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerinde kullanıcılar için sunduğu çeşitlilik ortaya konulabilir. Kamusal mekânlar, normal süreçte olduğu gibi pandemi gibi kriz süreçlerinde de kullanıcılara çeşitli aktivite alanları sunabilmelidir. Kamusal mekanların pandemi gibi krizlerde kullanıcılara aktivite çeşitliliği sunması kamusal mekânın kullanımını artırmakta ve bu süreçte yaşanan sosyo-psikolojik stresin azalmasına yardımcı olabilir.

Kullanıcıya Profiline Uygunluk: Kentsel yeterlilik kavramının kullanıcıya profiline uygunluk bileşeni ile kamusal mekânların sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin hangi kullanıcı profillerine hitap ettiği ortaya konulabilir. Kamusal mekânlar her kullanıcı profiline uygun yüzeyler barındırmalıdır. Kamusal mekânın her kullanıcı profiline uygun yüzey alanları sunması kullanıcıların kaliteli ve konforlu vakit geçirebilmesini sağlar.

Ticaret Alanlarının Varlığı: Kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeni ile kamusal mekanlarda bulunan ticaret alanlarının kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kapasitede olup olmadığı ortaya konulabilir. Kamusal mekanlar, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabileceği ticaret alanlarını barındırmalıdır. Kamusal mekân içerisinde bulunan ticaret alanlarının içeriği kullanıcı açısından önemli rol oynar. Böylelikle kullanıcılar kamusal mekânı terk etmeden yeme veya içme gibi temel ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilmektedir.

Hizmet Kapasitesi: Kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeni ile pandemi gibi kriz süreçlerinde kamusal mekanların hizmet ettiği kullanıcı kapasitesi ortaya konulabilir. Kamusal mekanların kent içerisinde hizmet ettiği kullanıcı kapasitesi önemlidir.

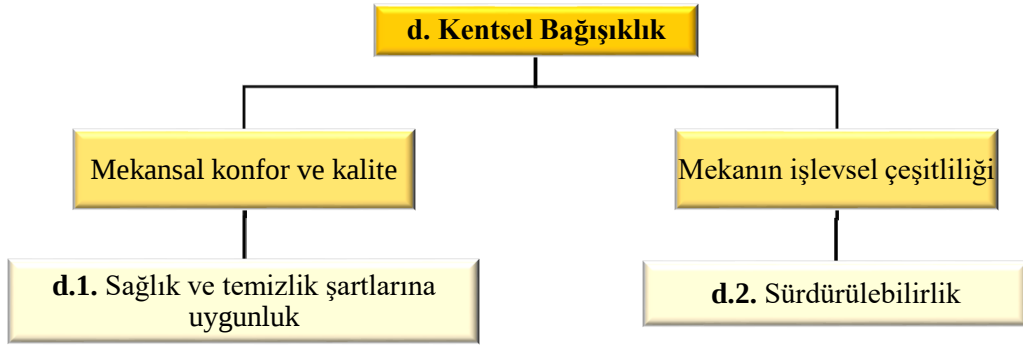
Kapasitesi yüksek olan kamusal mekânlar kolaylıkla kalabalık topluluklara ve etkinliklere ev sahipliği yapabilir.

Oturma ve Dinlenme Alanlarının Varlığı: Kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeni ile pandemi gibi krizlerde kamusal mekanlardaki oturma ve dinlenme alanlarının varlığı ve buna ek olarak normal sürece oranla en fazla kaç kişiyi ağırlayabildiği ortaya konabilir. Kamusal mekanların en çok kullanılan yüzeyi oturma ve dinlenme alanlarıdır. Bu sebepten dolayı kamusal mekanlar kent içerisindeki anlam ve önemine göre kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun ve yeterli olacak sayıda oturma ve dinlenme alanları sunabilmelidir.

Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeni ile kamusal mekanlarda bulunan yeşil alanların ve peyzaj öğelerinin çeşitleri, büyüklükleri ve varlıkları ortaya konulabilir. Kamusal mekanların kullanıcılara yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri sunması onları rahatlatmakta ve memnun etmektedir.

Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kaliteyi ve Dirençliliği Ölçmeye Yardımcı Olabilecek Kentsel Bağışıklık Bileşenleri

Kamusal mekânlarda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi gibi kriz süreçlerinde dahi kullanıcıya konfor, kalite ve işlevsel çeşitlilik sağlayabilmesi için belirli bağışıklık kriterlerine sahip olması gerekmektedir. Kentin ve kentlinin sağlığının sağlanması için kentsel kamusal mekanlarda bulunan kullanıcı yüzeyleri sürdürülebilir olmalı, buna ek olarak sağlık ve temizlik şartlarını sağlamalıdır (*Şekil 37*). Bu nedenle oluşturulan matriste bağışıklık bileşenlerine yer verilmiştir (*Ek 2*). Kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerinde sürdürülebilir, sağlıklı ve temiz olması biyolojik ve fiziksel dirençliliğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca kamusal mekânın bağışıklık bileşenlerine sahip olması kullanıcıların psikolojik olarak rahat hissetmesini sağlayacaktır. Kentsel bağışıklık altında yer alan bileşenler ve ölçütler aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

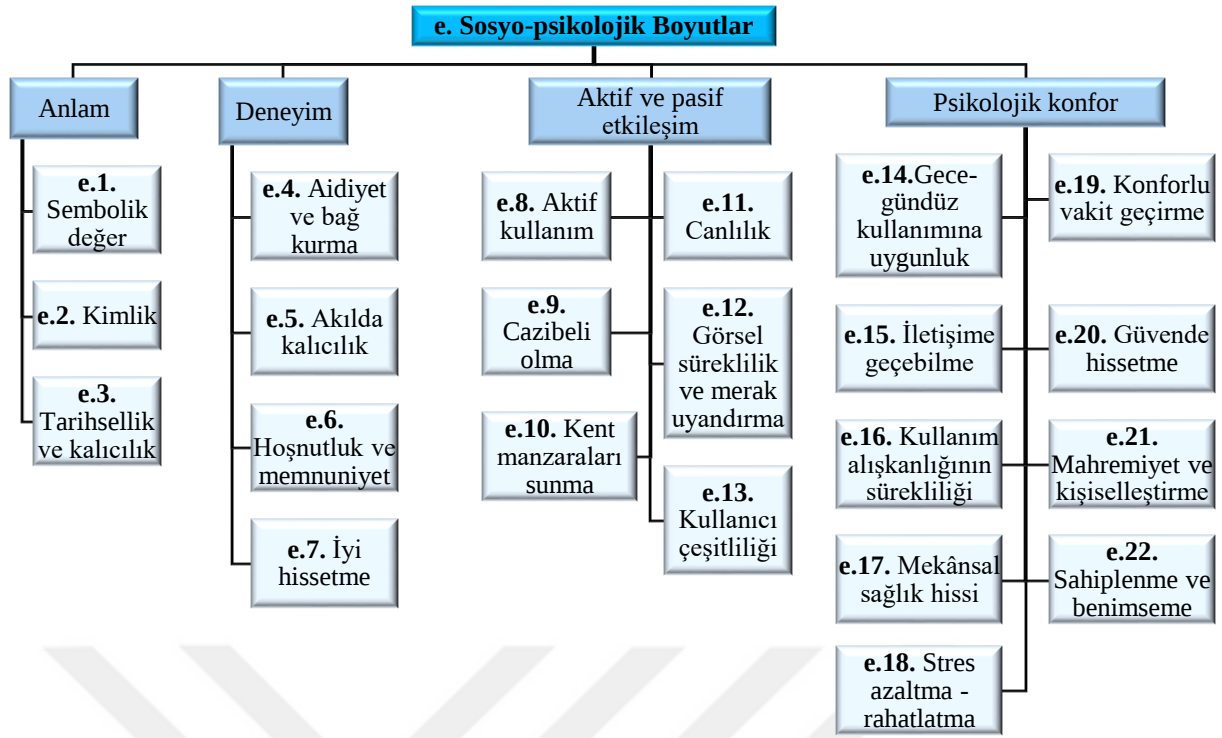
Şekil 37. Kentsel kamusal mekânda fiziksel dirençliliği sağlayacak kentsel bağışıklık bileşenleri

Sağlık ve Temizlik Şartlarına Uygunluk: Kentsel bağışıklık kavramının sağlı ve temizlik şartlarına uygunluk bileşeni ile kamusal mekanların hijyen koşullarına uygun olup olmadığı ortaya konulabilir. Bağışıklık özelliklerine sahip olan kamusal mekanlar bu süreçlerde varlığını ve işlevini kolayca yerine getirebilir. Ayrıca kamusal mekânın bağışıklık kapsamındaki sürdürülebilirliği sağlıklı ve temiz oluşuna da bağlıdır.

Sürdürülebilirlik: Kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik bileşeni ile kamusal mekanların pandemi gibi kriz süreçlerinde varlığını ve işlevini kolayca devam ettirip ettiremediği ortaya konulabilir. Kamusal mekanlar pandemi gibi halk sağlığını olumsuz etkileyen kriz süreçlerinde dahi varlığını koruyabilmeli, işlevini yerine getirebilmeli ve hijyen koşullarını sağlayabilmelidir.

Kentsel Kamusal Mekânda Sosyal Dirençliliği Ölçmeye Yardımcı Olabilecek Sosyo-psikolojik Bileşenler

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel tasarım kullanıcıyı psikolojik olarak doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında oluşturulan matrise sosyo-psikolojik boyut dahil edilmiştir. Sosyo-psikolojik boyut dört ölçekten ve psikolojik bileşenden oluşmaktadır. Yer verilen bileşenler anlam, deneyim, psikolojik konfor ve aktif-pasif etkileşim olmak üzere dört ölçütte ele alınmıştır (Şekil 38). Bu bileşenler, kamusal mekânın kullanıcı için içerdiği anlama ve psikolojik deneyimine göre belirlenmiştir. Bu bileşenlerin amacı anket verileri ve saha gözlemleri neticesinde kentsel kamusal mekânın pandemi sürecine karşı olan sosyo-psikolojik dirençliliğini ortaya koymaktır. Bu nedenle oluşturulan matriste bu bileşenlere yer verilmiştir (Ek 2). Genel olarak kullanıcının psikolojik deneyimlerine dayanan bu bileşenler, kamusal mekânın dirençliliğinin sağlanmasında da büyük rol oynamaktadır. Sosyo-psikolojik boyut altında yer alan bileşenler ve ölçütler aşağıdaki şekilde açıklanabilir:

Şekil 38. Kentsel kamusal mekânda sosyal dirençliliği sağlayacak sosyo-psikolojik bileşenler

Sembolik Değer: Sembolik değere sahip olan kamusal mekanlar sosyo-psikolojik olarak kullanıcılar tarafından daha çok tercih edilmekte, bununla beraber kullanıcıyı psikolojik olarak rahatlatmaktadır. Anlam ölçeği kapsamında sembolik değer bileşeni sayesinde kamusal mekânın kullanıcıdaki yeri sosyo-psikolojik olarak ortaya konulabilir.

Kimlik: Kamusal mekânın kentsel bir kimliğe sahip olması, o mekânın kullanım sıklığını artırmakta, bununla beraber kullanıcıyı psikolojik olarak rahatlatmaktadır. Anlam ölçeği kapsamında kimlik bileşeni sayesinde kamusal mekânın sahip olduğu kimlik ortaya konulabilir.

Tarihsellik ve Kalıcılık: Kamusal mekânın tarihsel bir geçmişe sahip olması kullanıcılar da sosyo-psikolojik olarak olumlu etki bırakmakta ve kalıcılığını artırmaktadır.

Aidiyet ve Bağ Kurma: Kamusal mekânın kullanıcıya aidiyet hissi vermesi ve bağ kurmasına yardımcı olması sosyo-psikolojik olarak kullanıcının stresini azaltmaktadır.

Akılda Kalıcılık: Kamusal mekânın kullanıcıları memnun eden kullanıcı yüzeylerine sahip olması sosyo-psikolojik olarak o mekânın akılda kalıcılığını artırmaktadır.

Hoşnut ve Memnuniyet: Kamusal mekânların pandemi gibi kriz süreçlerinde bile kullanıcıyı hoş tutmalı ve memnun etmelidir. Kriz süreçlerinde de hoş tutan ve memnun hissettiren kamusal mekanlar kullanıcıyı psikolojik olarak olumlu etkilemektedir.

İyi Hissetme: Kamusal mekân normal süreçte olduğu gibi kriz süreçlerinde de kullanıcıyı iyi hissettirmelidir. Kamusal mekânların kriz süreçlerinde bile iyi hissettirmesi kullanıcıyı sosyo-psikolojik olarak olumlu etkilemektedir.

Aktif Kullanım: Kamusal mekânın sahip olduğu kullanıcı yüzeyleri rahatlatmalı ve memnun etmelidir. Sosyo-psikolojik olarak kullanıcılarını rahatlatan kamusal mekanlar daha aktif olarak kullanılmaktadır.

Cazibeli Olma: Kamusal mekânın pandemi gibi kriz süreçlerinde bile kullanıcılara cazibeli yüzeyler sunması kullanım sıklığını artırırken kullanıcının psikolojisini de olumlu etkilemektedir. Bu nedenle bu bileşene oluşturulan matriste yer verilmiştir (Şekil 37).

Kent Manzaraları Sunma: Kamusal mekanların kullanıcılara kent manzaraları sunması sosyo-psikolojik yaşamlarını olumlu etkilemektedir. Kamusal mekanların kent manzaraları sunması kullanıcıların pandemi gibi kriz süreçlerinde artan stresini azaltmakta ve mekânın tercih edilmesini artırmaktadır.

Canlılık: Kamusal mekanların kullanıcılar tarafından aktif olarak kullanılması mekânın canlılığını artırmaktadır. Canlılığı yüksek olan kamusal mekanlar kullanıcıların psikolojisini olumlu yönde etkilemektedir.

Görsel Süreklilik ve Merak Uyandırma: Kamusal mekânın kendi içerisinde bulunan görsel öğeler süreklilik oluşturmali ve kullanıcıya merak uyandıran alanlar sunmalıdır. Merak uyandıran kent mekanları kullanıcıların ilgisini çekerken kullanım yoğunluğunu artırmakta ve psikolojik olarak kullanıcıyı rahatlatmaktadır.

Kullanıcı Çeşitliliği: Kamusal mekanların resmi topluluklara hizmet etmesinin yanı sıra aile veya arkadaş gibi samimi ilişkilerin olduğu topluluklara da hizmet etmesi gerekmektedir. Aile veya arkadaş ilişkilerinin kolayca kurulduğu kamusal mekanlar kullanıcıların sosyo-psikolojik yaşantısını olumlu etkilerken, bu tarz kullanıcı grupları tarafından tercih edilebilirliğini artırmaktadır. Bu nedenle kamusal mekanlar kullanıcı çeşitliliği sağlayan sahip olan mekanlar sunmalıdır.

Gece-Gündüz Kullanımına Uygunluk: Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler ile gece-gündüz kullanımına uygun olması gerekmektedir. Kamusal mekânın gece-gündüz kullanımına uygun ortam sunması kullanıcının psikolojisini olumlu yönde etkiler, stresini azaltır ve tereddüt etmeden kullanmasını sağlar.

İletişime Geçebilme: İnsanın sosyal bir varlık olmasından dolayı bulunduğu ortamda diğer insanlar ile iletişime geçmeyi ister. İnsanların kent içerisinde diğer insanlar ile kolayca iletişime geçebildiği ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabildiği alanlar kamusal mekanlardır.

İletişime geçebilme imkânı sunan kamusal mekanlar kullanıcının psikolojisini olumlu etkiler ve stresini azaltır.

Kullanım Alışkanlığının Sürekliliği: Kamusal mekânın konforlu ve rahat ortam sahip olması, kullanıcının kullanım alışkanlığının sürekliliğini artırmaktadır. Kullanım alışkanlığının sürekli olduğu kullanıcı aynı mekânı tercih etmektedir.

Mekânsal Sağlık Hissi: Kamusal mekânın kullanıcılar üzerinde oluşturduğu sağlık hissi insan psikolojisini olumlu etkilemekte ve stresini azaltmasına yardımcı olmaktadır.

Stres Azaltma Rahatlatma: Kamusal mekanlar normal süreçte kullanıcıların stresini azaltmalı ve rahatlatmalıdır. Covid-19 virüsünün bulaşıcı olması sosyal mesafe kuralının ortaya çıkmasına neden olmuş, bu durum ise kullanıcıların pandemi sürecindeki yaşam stresini artırmıştır. Bu nedenle insanlar pandemi süreci ve sonrası sosyo-psikolojik olarak ihtiyaçlarını karşılamak, streslerini azaltmak ve rahatlamak için kamusal mekanları daha sık tercih etmeye başlamıştır.

Konforlu Vakit Geçirme: Kamusal mekanların kullanıcıların stresini azaltması ve psikolojilerini olumlu yönde etkilemesi için konforlu ortam sunması gerekmektedir. Konforlu ortam sunan kamusal mekanlarda kullanıcılar psikolojik olarak konforlu hisseder. Kullanıcının mutluluk seviyesini artırır.

Güvende Hissetme: Kamusal mekanların sahip olduğu donatılar ve mobilyalar kullanıcıyı güvende hissettirmelidir. Güven hissi veren kamusal mekanlar kullanıcıların stres seviyesini azaltırken, psikolojisini de olumlu yönde etkilemektedir.

Mahremiyet ve Kişiselleştirme: Pandemi süreci ve sonrası kamusal mekanların Covid-19 çerçevesinde kişiselleştirilebilen mahremiyete sahip alanlar sunması gerektiği görülmüştür. Kişiselleştirilebilen ve mahremiyet sunan kamusal mekanlar neticesinde kullanıcılar sosyo-kültürel aktivitelerini stres yaşamadan kamusal mekanlarda gerçekleştirebilir.

Sahiplenme ve Benimseme: Kamusal mekanların sürekli değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uygun yüzeyler sunması, kullanıcının kamusal mekânı kolayca sahiplenmesini ve benimsenmesini sağlamaktadır. Pandemi süreci kamusal mekanların değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kişisel mekanlar sunması gerektiğini ortaya koymuştur.

Devam eden bölümde çalışma kapsamında seçilen 5 kentsel kamusal mekân oluşturulan matris kapsamında detaylı şekilde analiz edilmiştir. Sonrasında her bir bileşen kapsamında iyi, orta ve kötü puan alan mekanların karşılaştırmalı analizi yapılarak bir mekânı ilgili bileşende dirençli hale getirebilecek unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde, tez konusu kapsamında Erzurum kentinde seçilen beş örnek çalışma alanının mekânsal analizleri, saha gözlemleri ve anket sonuçları yazar tarafından oluşturulan “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda seçilen çalışma alanlarının pandemi sürecine karşı olan kentsel dirençlilikleri fiziksel ve sosyo-psikolojik boyutlarıyla analiz edilmiştir.

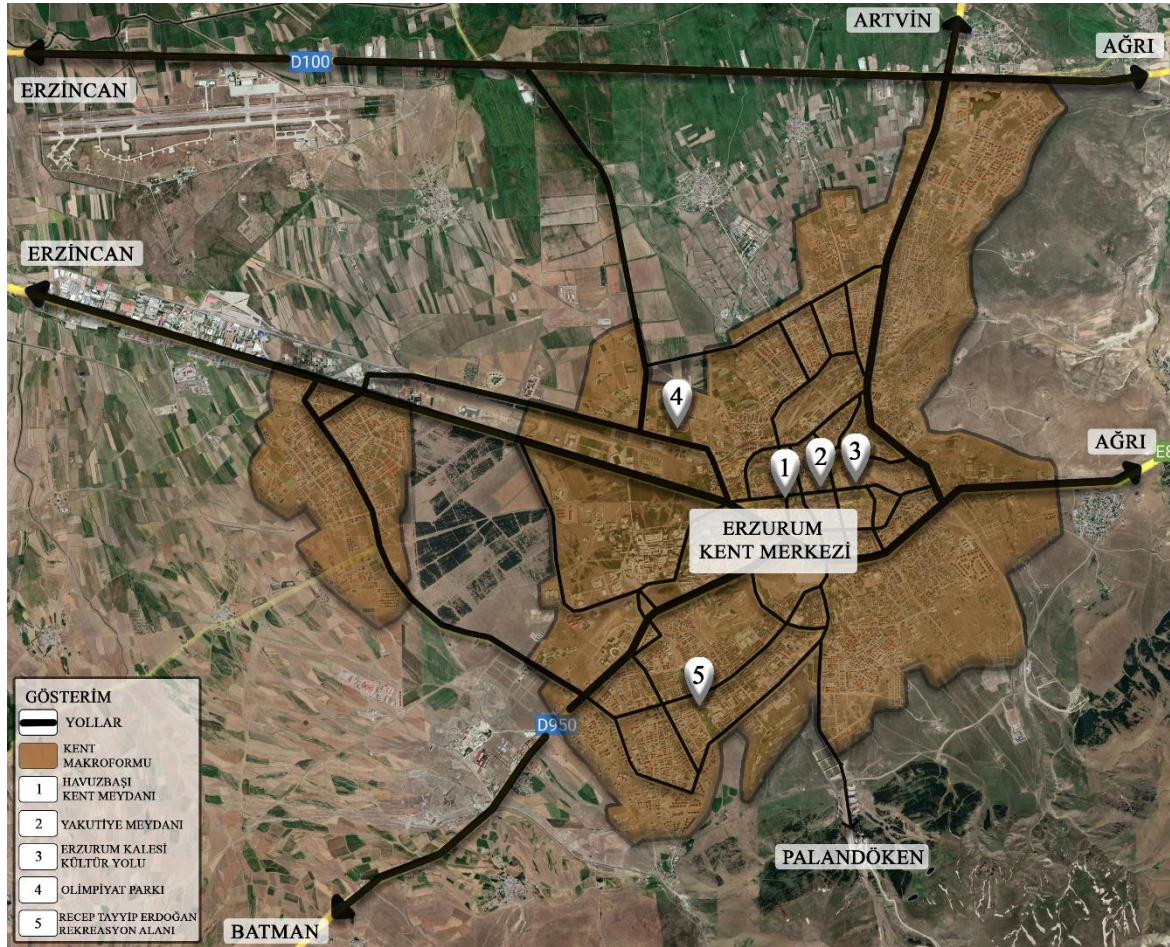
Örnek Alanların İncelenmesi: Erzurum

Erzurum ilinde kentlinin istediği zaman, eşit ve adil bir şekilde kullanabileceği birçok kentsel kamusal mekân bulunmaktadır. Son yıllarda kent içerisindeki ve çevresindeki kentsel kamusal mekânların sayısı artırılmış, eskiyen ve kullanım yoğunluğu düşük olan kentsel kamusal mekânlar ise yenilenmeye başlamıştır. Bu tez çalışması kapsamında Erzurum ilinde sıklıkla kullanılan, son yıllarda kente kazandırılmış ve yenilenmiş kentsel kamusal mekânlar seçilmiştir. Bu kamusal mekânlar:

- Havuzbaşı Kent Meydanı
- Yakutiye Meydanı
- Erzurum Kalesi Kültür Yolu
- Olimpiyat Parkı
- Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanıdır.

Tez çalışması kapsamında ilk çalışma alanı olarak Havuzbaşı Kent Meydanı seçilmiştir. Havuzbaşı Kent Meydanı, Erzurum kenti içerisinde kimlikleşmiş ve bir simge haline gelmiş düğüm noktalarından biridir. Kent içerisinde yapılması planlanan etkinlikler için sıklıkla tercih edilen Havuzbaşı Kent Meydanı, Kentlinin gün içerisinde istemli veya istemsiz olarak sıklıkla kullandığı bir kamusal mekandır. Bu nedenle tez çalışması kapsamında çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında ikinci çalışma alanı olarak Yakutiye Meydanı seçilmiştir. Havuzbaşı Kent Meydanı’ndan olduğu gibi Yakutiye Meydanı da kent içerisinde kimlikleşmiş ve bir simge haline gelmiş bir düğüm noktasıdır. Gün içerisinde kullanıcılar tarafından sık sık kullanılmakta ve tercih edilmektedir. Bu nedenle tez çalışması kapsamında bir diğer çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında üçüncü çalışma alanı olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu seçilmiştir. Erzurum Kalesi Kültür Yolu, son yıllarda kente kazandırılmış bir kamusal mekandır. Kente son zamanlarda kazandırılmasına ve tarihi bir kimliğe sahip olmasından dolayı kentli tarafından sıklıkla tercih edilmekte ve kullanılmaktadır. Bu nedenle tez çalışması kapsamında bir diğer çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında dördüncü çalışma alanı olarak Olimpiyat Parkı seçilmiştir. Olimpiyat Parkı, kentte büyük bir

alana sahip olan kamusal mekanlardan biridir. Kent çerperinde olmasına rağmen sahip olduğu özellikler ve işlevlerden dolayı kullanıcılar tarafından sıklıkla tercih edilmekte ve yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle tez çalışması kapsamında bir diğer çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında beşinci ve sonuncu çalışma alanı olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı seçilmiştir. Olimpiyat Parkı'nda olduğu gibi büyük bir alana sahip olan kamusal mekân, kent çerperinde olmasına rağmen sahip olduğu özellikler ve işlevlerden dolayı kullanıcılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu nedenle tez çalışması kapsamında bir diğer çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Şekil 39. Erzurum kent makroformu ve çalışma alanlarının kent içindeki yeri (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

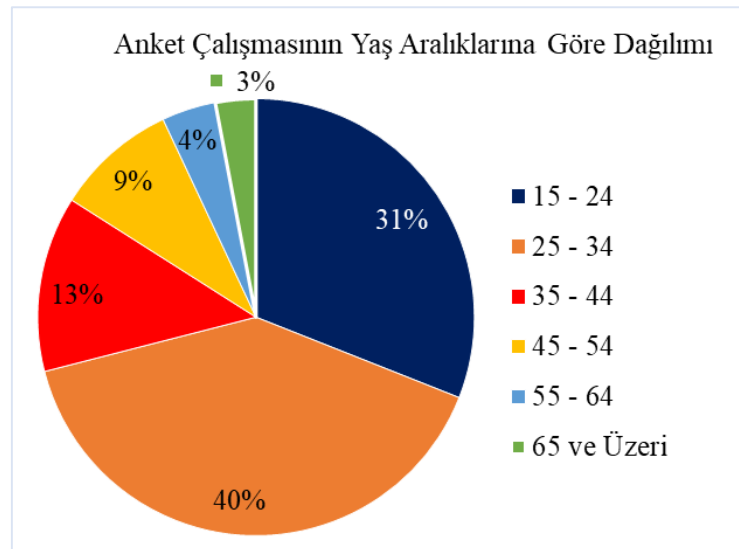
Seçilen 5 açık kentsel kamusal mekân çalışma alanı Erzurum kent merkezinde yer almaktadır. Şekil 39'da yer aldığı şekliyle, 1 numara Havuzbaşı Kent Meydanını, 2 numara Yakutiye Meydanını, 3 numara Erzurum Kalesi Kültür Yolunu, 4 numara Olimpiyat Parkını ve 5 numara Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı temsil etmektedir. 1,2 ve 3 numaralı açık kentsel kamusal mekânlar, kentin ticaret merkezinin üzerinde aynı ulaşım aksı üzerinde yer almaktadır. Ayrıca 1, 2, ve 3 numaralı açık kentsel kamusal mekânlar kentlinin gün içerisinde bilinçli veya bilinçsiz olarak en çok kullandığı/uğradığı açık kentsel kamusal mekânlardır. 4 ve

5 numaralı açık kentsel kamusal mekânlar ise kentteki insanların hafta sonları veya tatil günlerinde vakit geçirmek için yoğunlukla kullandığı ve tercih ettiği açık kentsel kamusal mekânlardır.

Bu çalışma kapsamında belirlenen 5 kentsel kamusal mekânda kullanıcılara anket uygulanmıştır (Anket formu *Ek.1*'de yer almaktadır). Anket çalışması uygulanmadan önce kullanıcı anket hakkında bilgilendirilmiş, bilgilendirilme dahilinde cevaplar vermesi istenmiştir. Yapılan 100 adet anket çalışması sonucunda Erzurum'da yaşayan kullanıcıların öncelikle pandemi öncesi ve sonrası kent hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ardından belirlenmiş olan 5 kentsel kamusal mekâna anket çalışması uygulanarak (her alana 20 adet anket olacak şekilde) kullanıcıların pandemi öncesi ve sonrası kullandığı kentsel kamusal mekân hakkındaki görüşleri tespit edilmiştir. Elde edilen anket sonuçlarından da faydalanarak çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulan matris bileşenleri değerlendirilmiştir. Devam eden bölümde ilgili matris hakkında detaylı bilgi sunulacaktır.

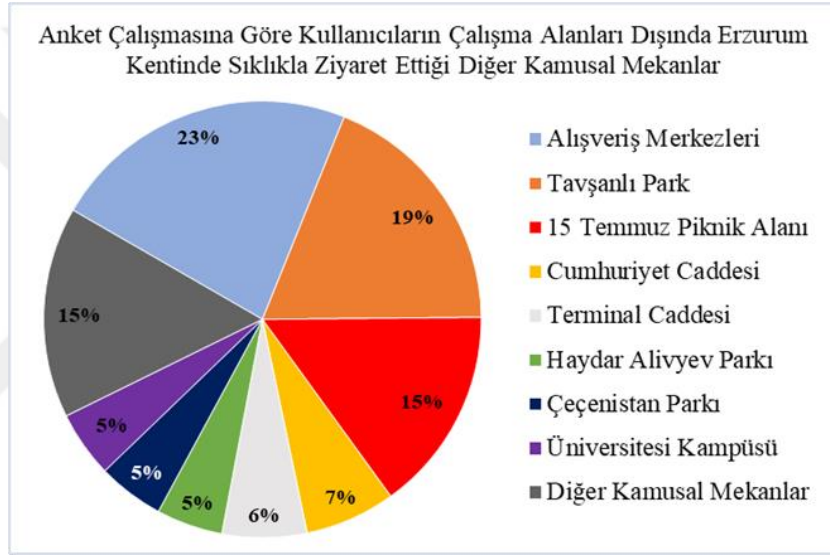
Yapılan anket çalışmasında Erzurum kent genelini kapsayan on iki adet soru bulunmaktadır. Sorulan soruların ilk dördü anket yapılan kişinin yaşı, cinsiyeti, Erzurum'da yaşayıp yaşamadığı ve eğitimi gibi temel cevapları ortaya koymak için sorulmuştur. Diğer sekiz soru ise Erzurum kent genelinde kullanılan kamusal mekânları, kullanıcıların hayatlarındaki yerini, yeterliliğini ve memnuniyetini tespit etmek için sorulmuştur.

Erzurum kentinde uygulanan anket çalışması %54 kadınlara, %46 erkeklere yapılmıştır. Saha gözlemlerinde de iki cinsiyet için kamusal mekân kullanımının neredeyse eşit seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçtan ve yapılan saha gözlemlerinden yola çıkarak Erzurum kentinde bulunan kamusal mekânların kadınlara ve erkeklere eşit seviyede hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

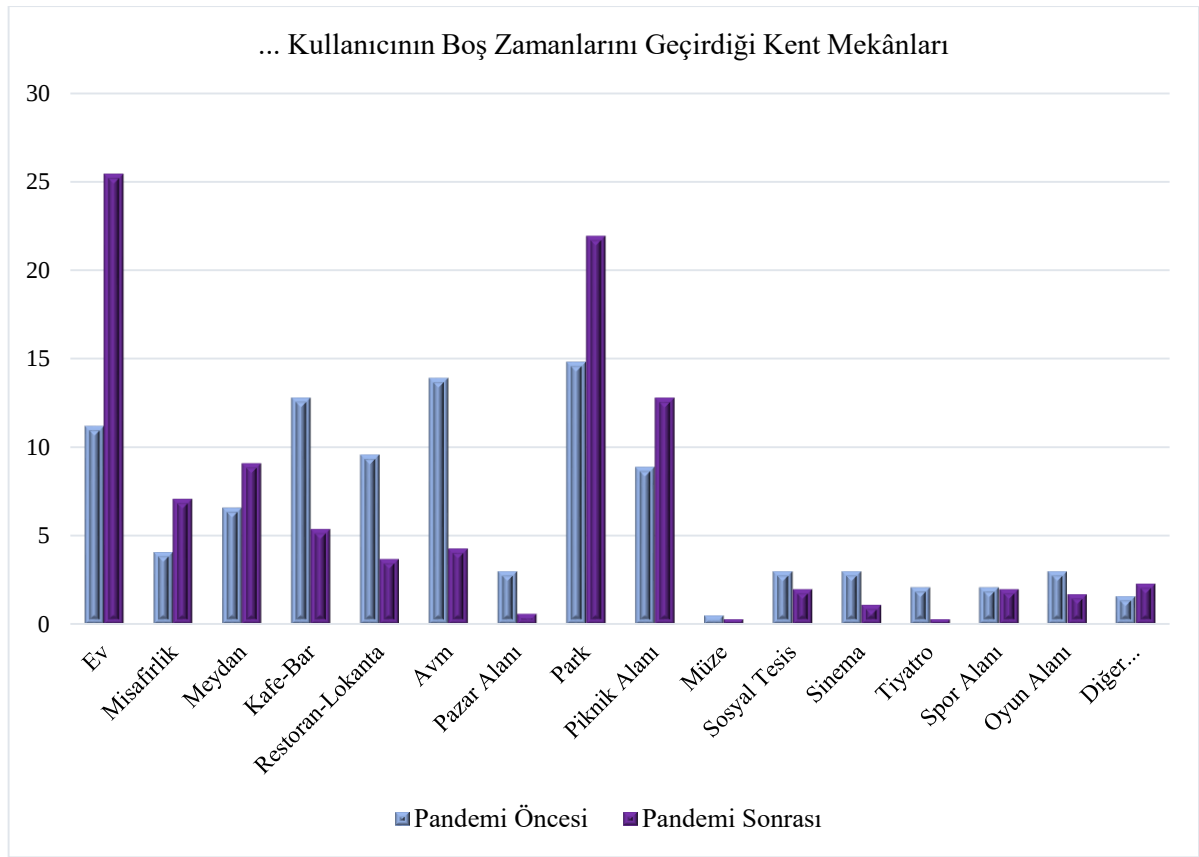
Şekil 40. Erzurum kentinde yapılan anket çalışmasının yaş aralıklarına göre dağılımı

Ankete katılanların %40'ı 25-34 yaş aralığına, %31'i 15-24 yaş aralığına, %13'ü 35-44 yaş aralığına, %9'u 45-54 yaş aralığına ve %7'si 55 yaş ve üzeri olan kullanıcılara uygulanmıştır (*Şekil 40*). 55 yaş ve üzeri yaşa uygulanan anket çalışmasının en az orana sahip olmasının nedeni, anket çalışmasının pandemi süreci hakkında olmasından kaynaklanmaktadır. 55 yaş ve üzerinde bulunan kullanıcılar çoğunlukla pandemi hakkında olan anketi yapmak istemediklerini belirtmişlerdir. Nedeni sorulduğunda ise pandemi sürecinin çok fazla yıprattığını ve psikolojik olarak pandemi içerikli konularla daha fazla alakadar olmak istemediklerini söylemişlerdir. Bu nedenle anket çalışması çoğunlukla genç yaşlardaki kullanıcıları kapsamaktadır. Bu durumdan yola çıkarak çoğunlukla yetişkin ve yaşlı kullanıcıların pandemi sürecinden psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerini söylemek mümkündür.

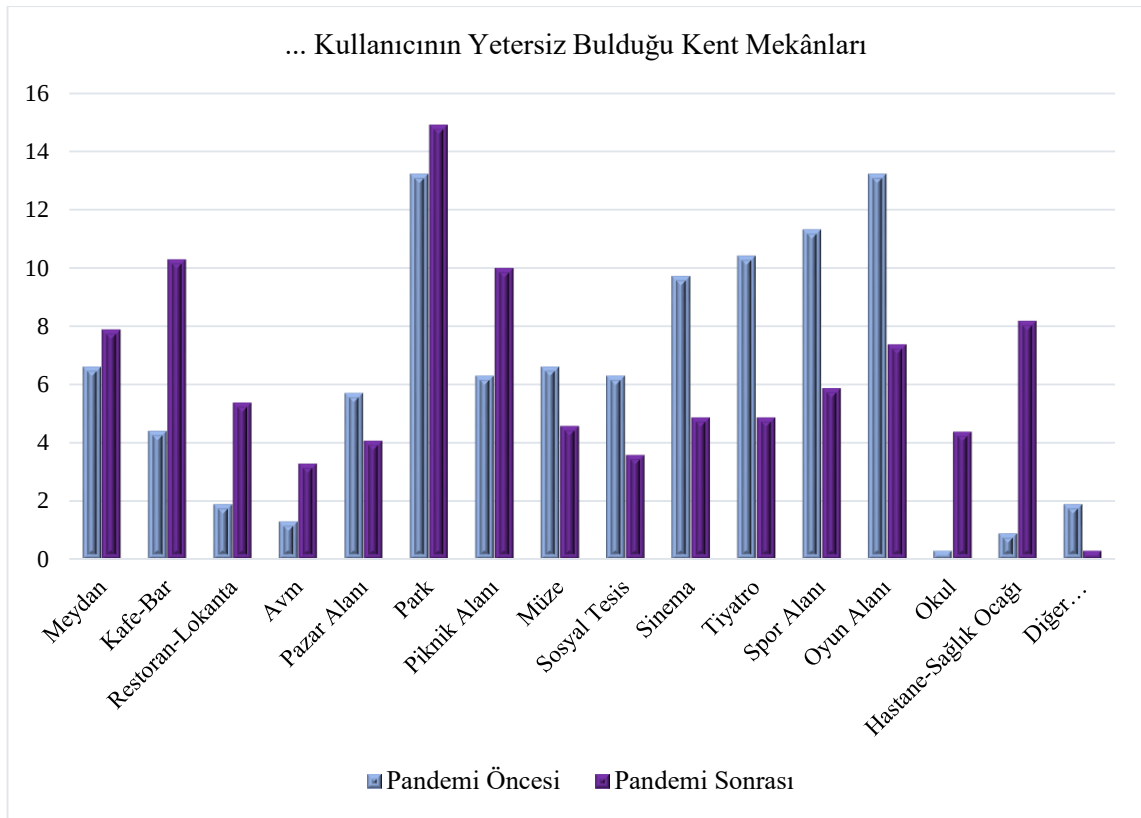
Şekil 41: Erzurum kentinde yapılan anket çalışmasına göre kullanıcıların çalışma alanları dışında kent içerisinde sıklıkla ziyaret ettiği diğer kamusal mekânların dağılımı

Yapılan anket çalışması sonucu kullanıcıların tez çalışması yapılan alanlar dışında Erzurum kentinde en çok alışveriş merkezlerini, Tavşanlı Park'ı ve 15 Temmuz Piknik Alanı'nı tercih ettikleri tespit edilmiştir (*Şekil 41*). Genel olarak bakıldığında %36 oranla kapalı kamusal mekânları (alışveriş merkezleri, cumhuriyet caddesi ve terminal caddesinde bulunan ticaret alanları) kullanan kullanıcıların, %64 oranla açık kentsel kamusal mekânları (parklar, piknik alanları, üniversite kampüsü ve diğer açık kamusal mekânlar) kullandığını söylemek mümkündür. Açık kamusal mekânların, kapalı kamusal mekânlara oranla kullanıcılar tarafından daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Kamusal mekân kullanım tercihleri, mevsimsel dönemlere ve iklim şartlarına göre de değişiklik gösterebilmektedir. Tavşanlı Park'ın bu tez kapsamında örnek alan olarak seçilmemesinin sebebi; bu kamusal mekanın özel işletmeye sahip olmasından ve bir çay bahçesi olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

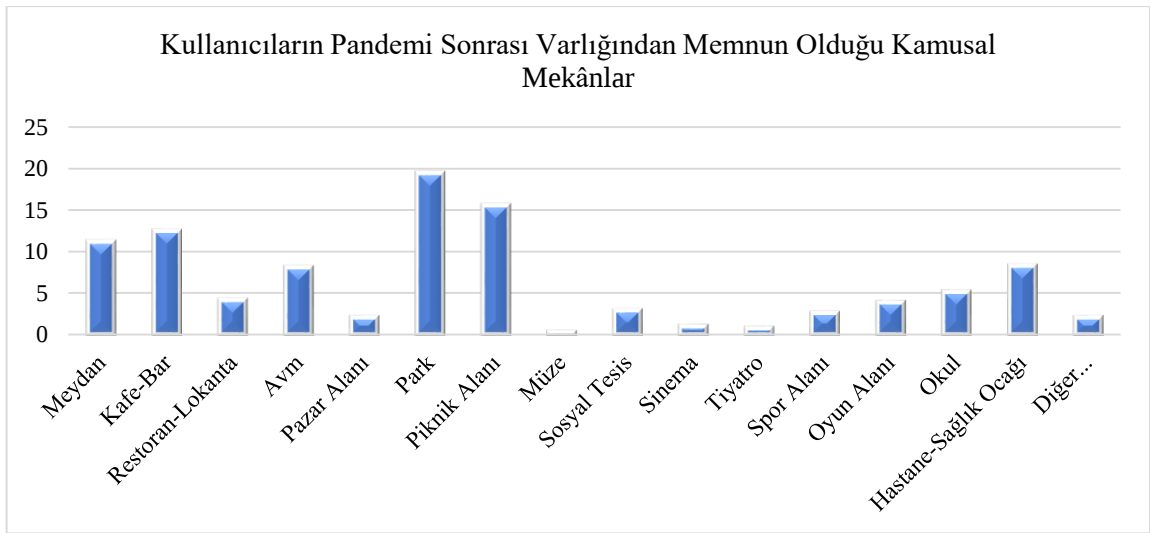
Şekil 42: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde boş zamanlarını geçirdiği kent mekânlarının dağılımı

Yapılan anket çalışması sonucu kullanıcıların pandemi öncesi ve sonrası boş zamanlarını geçirdiği kent mekânlarının dağılımı (Şekil 42) ortaya konmuştur. Pandemi sonrası kullanıcılar, kendilerini sosyo-psikolojik ve fiziksel olarak rahat, ferah ve mutlu hissettireceğini düşündüğü kamusal mekânları yoğunlukla kullanmaya başlamıştır. Sonuca bakıldığında pandemi öncesi kafe-bar, restoran-lokanta, alışveriş merkezi, sosyal tesis, tiyatro ve sinema gibi kapalı kamusal mekânlar kullanıcılar tarafından daha çok tercih edilip kullanılırken, pandemi sonrası bu mekânlar kullanıcılar tarafından daha az tercih edilmeye ve kullanılmaya başlanmıştır. Bununla beraber kullanıcılar, pandemi sonrası ya evde kalmayı tercih etmiş ya da beraberinde meydan, park ve piknik alanı gibi açık kentsel kamusal mekânları daha fazla tercih etmeye ve kullanmaya başlamıştır. Kamusal mekân kullanımındaki bu değişimleri, pandemi sonrası getirilen kurallara ve kullanıcıların pandemiden dolayı yaşadığı sosyo-psikolojik strese bağlamak mümkündür.

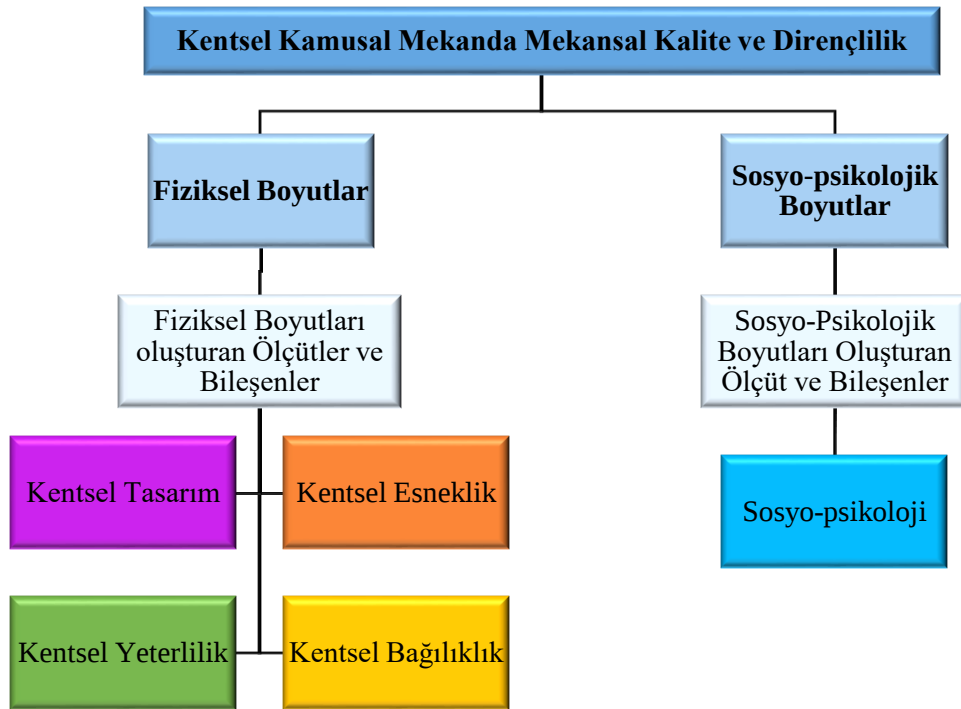
Şekil 43: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde yetersiz bulduğu kent mekânlarının dağılımı

Yapılan anket çalışması sonucu kullanıcıların pandemi öncesi ve sonrası yetersiz bulduğu kent mekânlarının dağılımı (Şekil 43) ortaya konmuştur. Pandemi sonrası getirilen kurallar ve kısıtlamalar sonucu kullanıcılar kentte bulunan kafe-bar, restoran-lokanta, alışveriş merkezi, hastane-sağlık ocağı ve okul gibi kapalı kamusal mekânların yetersiz kaldığını ve pandemi sürecine uyum sağlayamadığını düşünmektedir. Ayrıca pandemi sürecinin kamusal mekân kullanım tercihlerini zorunlu olarak değiştirmesi açık kamusal mekânların, kapalı kamusal mekânlardan daha çok kullanılmasına neden olmuştur. Açık kentsel kamusal mekânların pandemi sürecinde yoğunlaşması ve kalabalıklaşması pandemi sonrası kentte bulunan meydan, park ve piknik alanı gibi açık kamusal mekânların da kullanıcılar tarafından yetersiz olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu durum, Erzurum kentinde bulunan açık ve kapalı kamusal mekânların pandemi sürecine karşı hazırlıksız olduklarını göstermektedir.

Şekil 44: Kullanıcının pandemi öncesinde ve sonrasında Erzurum kentinde varlığından memnun olduğu kent mekânlarının dağılımı

Yapılan anket çalışması kullanıcıların pandemi sonrası kentte bulunan park, piknik alanı, kafe-bar, meydan, alışveriş merkezi, hastane-sağlık ocağı ve okul gibi kamusal mekânların varlığından memnun olduğu göstermektedir (Şekil 44). Ancak kullanıcıların bu kamusal mekânlardan memnun olmaları o mekânın yeterli, uyumlu veya dirençli olmasından değil mekânın sadece var olmasından kaynaklanmaktadır. Kullanıcıların memnun olduğu kamusal mekânların pandemi sürecine karşı hazırlıksız ve yetersiz olduğu Şekil 43'te görülmektedir.

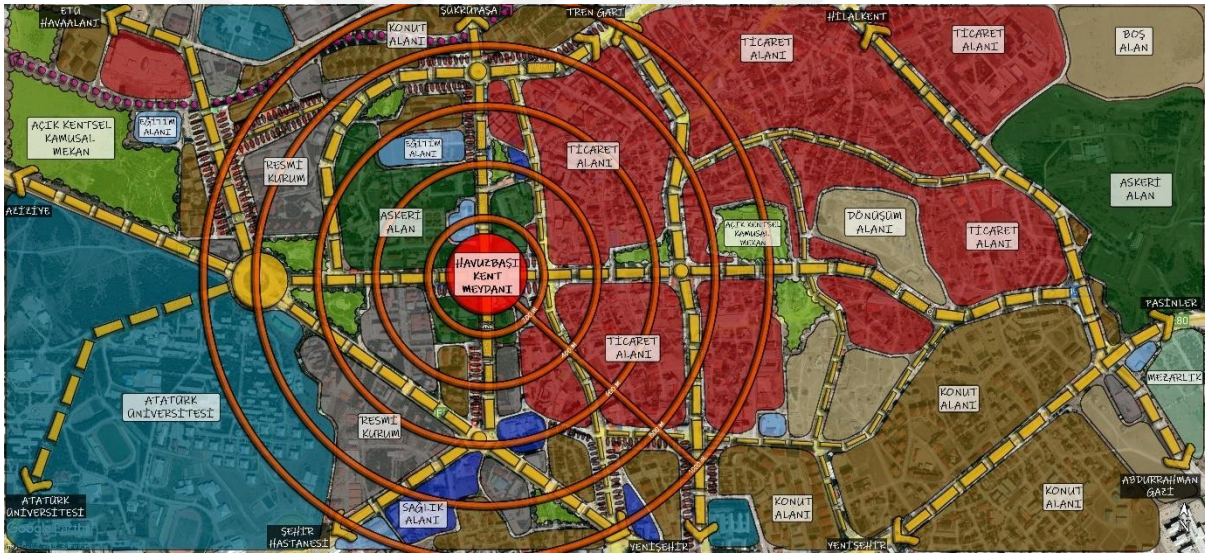
Şekil 45. Kentsel kamusal mekânda mekânsal kaliteyi ve dirençliliği sağlayan kavramlar

Literatür taraması sonrası yazar tarafından “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (Ek 2) oluşturulmuştur. Oluşturulan matris dirençli kentsel kamusal

mekânların sahip olması gereken fiziksel ve sosyo-psikolojik boyutları temel almaktadır. Bu çalışma kapsamında bahsedilen boyutların içerdiği ölçütler ve bileşenler belirlenmiş, bu sayede kamusal mekânların pandemi gibi krizlere karşı sahip oldukları dirençlilik seviyesi yeterlilik, esneklik ve bağışıklık kavramları çerçevesinde ölçülmeye çalışılmıştır.

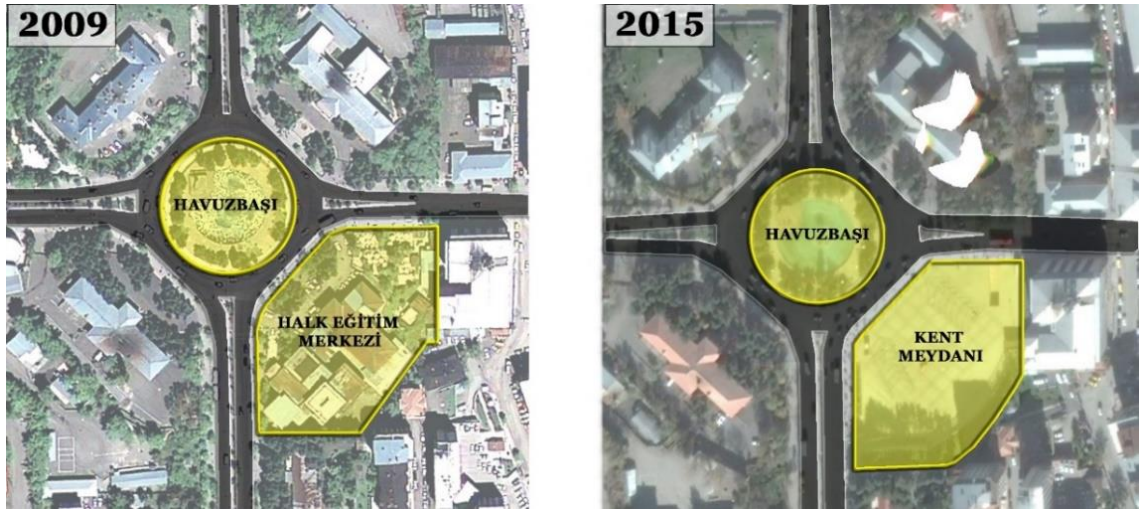
Oluşturulan matriste fiziksel boyutları oluşturan bileşenler kentsel tasarım, kentsel yeterlilik, kentsel esneklik ve kentsel bağışıklık kavramlarını kapsarken; sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bileşenler sosyo-psikolojik kavramını kapsamaktadır (Şekil 45). Fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım, kentsel yeterlilik, kentsel esneklik ve kentsel bağışıklık bileşenleri sayesinde kamusal mekanların sahip olduğu fiziksel ve işlevsel kullanıcı yüzeyleri pandemi süreci ve sonrası kapsamında değerlendirilmiştir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan sosyo-psikoloji bileşenleri sayesinde ise kamusal mekân kullanıcılarının pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kamusal mekân deneyimleri psikolojik olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı

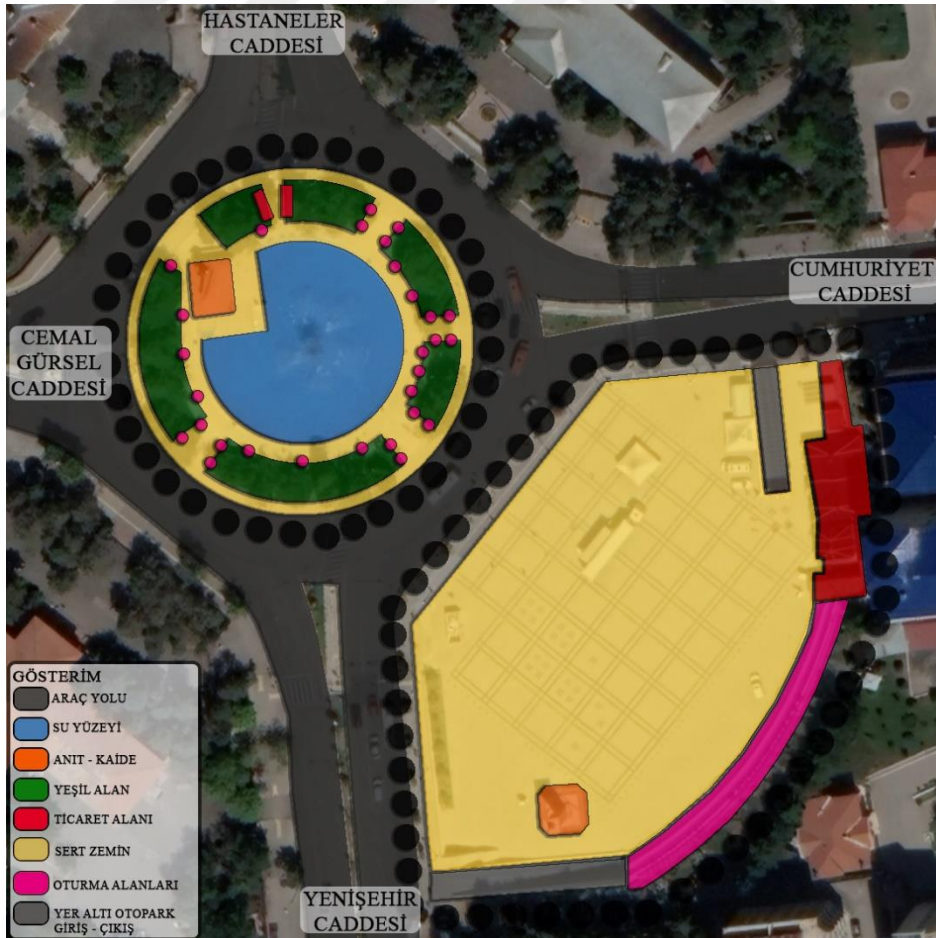
Şekil 46. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı yakın çevre analizi (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Havuzbaşı Kent Meydanı, kent merkezinde merkezi ticaret alanı içerisinde yer almaktadır. Kentsel kimliğe sahip bir kent parçasıdır ve kent için büyük önem arz etmektedir. Meydana kentin birçok parçasından kolayca erişim sağlamak mümkündür. Kuş bakışı 1000 metrelik yürüme mesafesi içerisinde Atatürk Üniversitesi, merkezi ticaret alanı, resmi kurum ve kuruluşlar, Palandöken ve Nenehatun Hastaneleri, askeri alanlar, eğitim alanları, diğer açık kentsel kamusal mekânlar ve konut alanları gibi kentsel alanlar yer almaktadır. Çalışma alanının kuzeyinde, batısında ve güneyinde askeri alanlar bulunurken doğusunda ise merkezi ticaret alanları bulunmaktadır (Şekil 46). Meydan ayrıca kentlinin yoğun olarak kullandığı toplu taşıma güzergahları üzerinde yer almaktadır.

Şekil 47. Erzurum Halk Eğitim Merkezi - Kent Meydanı değişimi (Google Earth 2009 ve 2015, görüntülerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

1939'da Halk Eğitim Merkezi olarak inşa edilen bu alan, 2009 yılında kent meydanı yapılması için yıkılmış, 2015 yılından sonra da planlandığı gibi kent meydanı olarak (Şekil 47) kullanılmaya başlanmıştır (Anonim, 2020b). Havuzbaşı kısmı ise 1965 yılında yapılmış, yapıldığı günden beri de aynı işlevini devam ettirmektedir. Havuzbaşı Kent Meydanı içerdiği anlam ve önem sayesinde kent için bir imge haline gelmiş, kentteki kimliğini oluşturmuştur.

Şekil 48. Havuzbaşı Kent Meydanı mekân kullanımı (google earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Çalışma alanı Cumhuriyet Caddesi, Hastaneler Caddesi, Yenişehir Caddesi ve Cemal Gürsel Caddesinin kesişim noktasında kavşak üzerinde bulunmaktadır. 9800 m² büyüklüğe sahip olan açık kentsel kamusal mekân, Havuzbaşı ve Kent Meydanı olarak iki bölümden (Şekil 48) oluşmaktadır. Bu iki bölüm birbirinden araç yolu ile ayrılmaktadır. 3510 m² olan Havuzbaşı bölümü anıt kaidesi, su yüzeyi, yeşil alan, sert zemin, oturma alanları ve bir çay ocağından oluşmaktadır. 6290 m² olan Kent Meydanı bölümü ise 15 Temmuz anıt kaidesinden, oturma terasından, sert zeminden, bilet satış ünitelerinden ve çadır kafeleri içeren ticaret alanından oluşmaktadır.

Şekil 49. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı'ndan fotoğraflar

Havuzbaşı Kent Meydanı'nın toplu taşıma güzergahları üzerinde ve merkezi ticaret alanı içerisinde konumlanması yaya yoğunluğunu artırmaktadır. Ancak askeri alanlar gibi özel güvenli alanlar ile çevrili olması mekânın kullanımını kısıtlamakta ve azaltmaktadır. Bu nedenle insanlar mekânı kullanırken psikolojik olarak tereddüte düşmekte ve mekânda kısa vakit geçirmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca mekânın işlevsel ve fiziksel kullanım çeşitliliği de kısıtlıdır. Kentsel bir kimliğe sahip olsa da 2015 yılında kent meydanı olarak geçirdiği dönüşümden sonra sadece resmi kutlamalara ve kısa süreli etkinliklere ev sahipliği yapabilir hale gelmiştir. Kullanım sıklığının en yüksek olduğu zamanlar etkinlik ve kutlama zamanlarıdır. Bunun dışında kalan zamanlarda kullanıcılar genellikle kısa süreli dinlenme, oturma ve bekleme eylemlerini burada gerçekleştirmektedir.

Tablo 5. Çalışma alanı 1 - Havuzbaşı Kent Meydanı mekân kullanımı ölçüm değerleri

Alan	Ölçüm
Ticaret Alanları*	320 m ²
Yeşil Alanlar*	749 m ²
Sert Zemin*	7070 m ² (~5960 m ² meydan alanı)
Anıt-Kaide*	196,6 m ²
Su Yüzeyi*	1074,4 m ²
Oturma Alanları	196 m oturma terası (390 m ²) + 29 bank
	Pandemi öncesi oturabilecek sayısı (<i>en az</i>) 29 bank × 3 kişi = 87 kişi, 2 m terasta 3 kişi oturacak şekilde; 196 m / 2 m × 3 kişi = 294 kişi
	Toplam: 381 kişi
	Pandemi sonrası oturabilecek sayısı (<i>en çok</i>) 1,5 m sosyal mesafe kuralı ile; 29 bank × 2 kişi = 58 kişi, 196 m / 1,5 m mesafe = 130 kişi
	Toplam: 188 kişi
Toplam Alan: 9800 m ²	
*Alan ölçümleri Google Earth programı üzerinden yapılmıştır. Yaklaşık değerler içermektedir.	

Çalışma alanının mekân kullanımını ortaya koymak için açık kentsel kamusal mekânı oluşturan öğeler belirlenmiştir. Öğeler kişi ve metrekare cinsinden ölçülmüştür (Tablo 5). Kent meydanı olması sebebi ile en çok sert zeminden ve su yüzeyinden oluşan kentsel kamusal mekânda ticaret alanları sınırlı ve küçük bir alana sahiptir (Şekil 49a, 49b). Çalışma alanındaki yeşil alan sadece Havuzbaşı bölümünde yer almaktadır (Şekil 48, 49d). Kent Meydanı bölümünde ise insanların kullanabileceği hiçbir peyzaj ögesi veya ağaç bulunmamaktadır (Şekil 48, 49a). Açık kentsel kamusal mekânda oturma ve dinlenme alanları tespit edilmiştir (Şekil 49c, 49d, 49e) Pandemi öncesi en az, pandemi sonrası sosyal mesafe kuralı ile en çok kaç kişiyi ağırlayabilir olduğu hesaplanmıştır (Tablo 5). Pandemi öncesi Havuzbaşı Kent Meydanı'nda bulunan oturma ve dinlenme alanları en az 381 kişiye hizmet edebilirken, pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralının gelmesiyle en çok 188 kişiye hizmet edebilir hale gelmiştir. Pandemi süreci sonrası sosyal mesafe kuralı ile açık kentsel kamusal mekânda bulunan oturma ve dinlenme alanları pandemi öncesine kıyasla %51 oranında daha az kişiye hitap edebilir hale gelmiştir.

Havuzbaşı Kent Meydanı'nın Fiziksel Boyutlar Kapsamında Dirençliliğinin Değerlendirilmesi

Yapılan mekânsal analizler sonrası Havuzbaşı Kent Meydanı, öncelikle Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde ele alınmıştır (Ek 2). Fiziksel boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir.

Fiziksel boyutları oluşturan tasarım, esneklik, yeterlilik ve bağımsızlık bileşenleri Havuzbaşı Kent Meydanı'na ait mekânsal analizler ve saha gözlemleri sonucu değerlendirilmiştir.

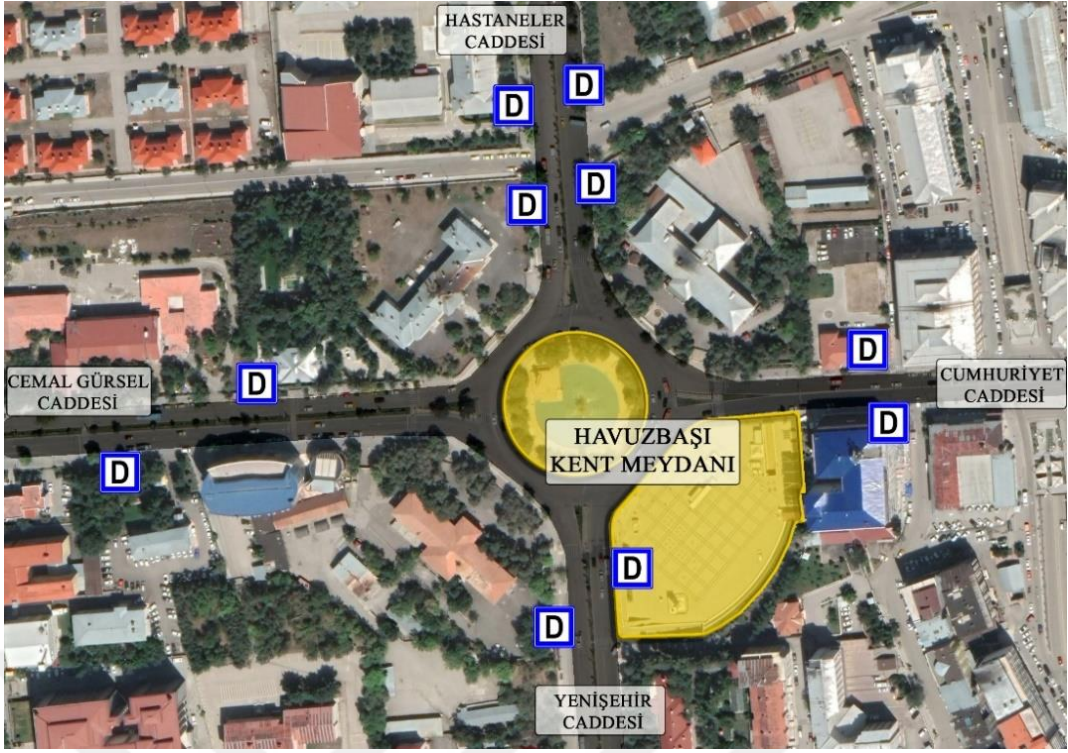
Kentsel Tasarım Ölçütleri ve Bileşenleri

Havuzbaşı Kent Meydanı, ilk olarak matrisin kentsel tasarım bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 6). Matrisin kentsel tasarım bileşenleriyle Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin temel tasarım ilkelerine göre tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 6. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik	Düzen (2)	0		
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşılabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)		1	
	Yönlendirme (2)		1	
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)	0		
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
Mekansal konfor ve kalite	Fonksiyon dengesi (2)	0		
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)	0		
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Mekânla fiziksel etkileşim kurabilme (1)	0		
TOPLAM TASARIM (20)		7,5		

- Düzen: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın tasarımına bakıldığında, sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak belirli bir düzene (Şekil 47) sahip olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının düzen bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 6).

Şekil 50. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

- Ulaşılabilirlik ve Okunabilirlik: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın konumu itibarı ile önemli toplu taşıma durakları (Şekil 50), ulaşım güzergâhları (Şekil 49d,49f) ve yaşam alanları (Şekil 46) üzerinde yer alması ulaşılabilirliğini kolay ve güvenli hale getirmekte, aynı zamanda fark edilebilirliğini artırmaktadır (Şekil 46). Toplu taşıma duraklarında bekleyen veya binen/inen bir yaya kamusal mekânı çok kolay bir şekilde fark edebilir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarımın ulaşılabilirlik ve okunabilirlik bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 6).
- Görsel estetik: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın askeri alanlar gibi özel nitelikli alanlar ile çevrili olması ve çoğunlukla sert zeminden oluşması kullanıcıya görsel estetik sunmamaktadır (Şekil 46). Ancak içerisinde sahip olduğu su yüzeyi ile kullanıcılara kısmen görsel estetik alanları sunabilmektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 6).
- Yönlendirme: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu su yüzeyi ile kullanıcıları kent içerisinde yönlendirebildiği tespit edilmiştir (Şekil 49b, 49e). Yakın çevresinde bulunan bir alan tarif edildiğinde Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu su yüzeyi yönlendirici öğe olarak kullanılmaktadır. Ancak Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu tasarım ve yüzeyler kullanıcıyı alan içerisinde yönlendirememektedir (Şekil 48). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 6).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 10 puan üzerinden 6 puan almıştır (*Tablo 6*).

- Aktivitelere yönelik kolay kullanım: Havuzbaşı Kent Meydanı’nın sahip olduğu fonksiyonların ve işlevlerin (*Şekil 48 ve Tablo 5*) gerçekleştirilen kullanıcı aktivitelerine yönelik kolay kullanım alanları sunmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 6*).
- İnsan ölçeğine uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı’nın sahip olduğu mobilya ve öğelerin (sert zemin, yeşil alanlar ve ticaret alanları) insan ölçeğine kısmen uygun olduğu tespit edilmiştir (*Şekil 48, Şekil 49a, 49b, 49c, 49d*). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarımın insan ölçeğine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 6*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 3 puan üzerinden 0,5 puan almıştır (*Tablo 6*).

- Fonksiyon dengesi: Havuzbaşı Kent Meydanı’nın tasarımına bakıldığında (*Şekil 48*), sahip olduğu fonksiyonların fiziksel olarak bir dengeye (*Tablo 5*) sahip olmadığı ve her profilden kullanıcıya hitap etmediği (engelli ve çocuk vb.) görülmüştür. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 6*).
- Hareket kolaylığı ve devamlılığı: Havuzbaşı Kent Meydanı’nın kent içerisinde önemli bir kavşak üzerinde yer alması yoğun trafiğe sahip olmasına ve iki ayrı alandan oluşmasına neden olmuştur (*Şekil 49d, 49f*). Bu durumda kullanıcılar kamusal mekânda hareket kolaylığı ve devamlılığı sağlayamamaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarımın hareket kolaylığı ve devamlılığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 6*).
- İklim şartlarına uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin (*Şekil 48, Şekil 49a, 49b, 49c, 49d*) kentin genel olarak hâkim olduğu kış iklim şartına uygun tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Kamusal mekânın iklim şartlarına uygun tasarlanmaması, mekânın sadece yılın belirli zamanlarında kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarımın iklim şartlarına uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 6*).
- Konum çekiciliği: Havuzbaşı Kent Meydanı konum itibarı ile kent merkezinde günlük ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları üzerinde yer alması (*Şekil 50*) konumunu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarım kavramının konum çekiciliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 6*).

- Mekânla fiziksel etkileşime geçme: Havuzbaşı Kent Meydanı’nı kullanan kullanıcılarını fiziksel olarak mekânla etkileşime geçemediği gözlemlenmiştir (*Şekil 49a, 49c, 49d, 49e*). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel tasarımın mekânla fiziksel etkileşime geçme bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 6*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “mekânsal konfor ve kalite” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 7 puan üzerinden 1 puan almıştır (*Tablo 6*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Havuzbaşı Kent Meydanı, on iki bileşenden oluşan kentsel tasarım kavramı kapsamında 20 puan üzerinden 7,5 puan olarak tasarım ortalamasının altında kalmıştır (*Tablo 6*). Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı’nın kentsel tasarım kavramı çerçevesinde dikkate alınmadan tasarlandığını göstermektedir.

Kentsel Esneklik Ölçütleri ve Bileşenleri

Havuzbaşı Kent Meydanı, matrisin kentsel tasarım bileşenlerinden sonra kentsel esneklik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 7*). Kentsel esneklik bileşenleri ile Havuzbaşı Kent Meydanı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayıp sağlayamadığı tespit edilmiştir. Böylelikle Havuzbaşı Kent Meydanı’nın pandemi sürecine karşı dirençliliği esneklik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 7. Havuzbaşı Kent Meydanı’nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Esneklik	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)	0		
TOPLAM ESNEKLİK (10)		1		

- Adapte olabilirlik: Havuzbaşı Kent Meydanı’nda bulunan kullanıcı yüzeylerinden sadece oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe kuralına adapte olabilmiş, kullanıcılara hizmet edebilmiştir (*Şekil 48, Tablo 5*). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 7*).

- Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı: Havuzbaşı Kent Meydanı'nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara pandemi öncesinden farklı olarak bir çeşitlilik sağlayamadığı, ayrıca sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında dönüşen kullanıcı ihtiyaçlarına göre de değişen yüzeyler sunamadığı tespit edilmiştir (*Şekil 46, 48, Tablo 5*). Mekân içerisinde kişinin özelleştirebileceği alanlar sunamamıştır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 7*).
- Esnek donatılara sahip olma: Havuzbaşı Kent Meydanı farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen ve dönüşen esnek donatılar sunamadığı tespit edilmiştir (*Şekil 49a, 49d, 49e*). Her ne kadar oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde kullanıcıya hizmet edebilmiş olsa da kapasitesinin pandemi süreci ve sonrası azalması esnek donatılara sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel esneklik kavramının esnek donatılara sahip olma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 7*).
- Fonksiyonel esneklik: Havuzbaşı Kent Meydanı pandemi öncesinde olduğu gibi pandemi sonrasında da kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik kısa veya uzun süreli fonksiyon programları sunamamıştır. Pandemi ile değişen ve kente uygun faaliyetler gerçekleştirememiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 7*).
- Yüzeylerin aktifliği: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu yüzey alanlarının pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına ve olaylarına göre dönüşebilen yüzey alanları sunamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca tüm kullanıcı profillerine uygun yüzeyler de bulunmamaktadır (*Şekil 49*). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı kentsel esneklik kavramının yüzey aktifliği bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 7*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “esneklik” ölçütünü oluşturan kentsel esneklik bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 1 puan almıştır (*Tablo 7*). Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak esneyemediğini ortaya koymuştur.

Kentsel Yeterlilik Ölçütleri ve Bileşenleri

Havuzbaşı Kent Meydanı, matrisin kentsel tasarım ve esneklik bileşenlerinden sonra kentsel yeterlilik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 8*). Kentsel yeterlilik bileşenleri ile Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi gibi krizlere karşı yeterliliği tespit edilmiştir. Böylelikle Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği yeterlilik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 8. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivite çeşitliliği (2)	0		
	Hizmet kapasitesi (2)		1	
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)	0		
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)	0		
Mekansal konfor ve kalite	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)	0		
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0.5	
TOPLAM YETERLİLİK (16)		4		

- Aktivite çeşitliliği: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın mevcut tasarımı itibari ile spor alanları, yeme-içme alanları, çocuk oyun alanları, kültür alanları gibi kullanıcı aktivite alanları sunmadığı tespit edilmiştir (*Şekil 48, Tablo 5*). Havuzbaşı Kent Meydanı her ne kadar meydan tasarımına sahip olsa da az da olsa her kullanıcı profiline uygun alanlar barındırmalıdır. Genel olarak bakıldığında mekân içerisinde oturma ve dinlenme eyleminden başka eylem gerçekleştirilebilecek yüzeyler barındırmamaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 8*).
- Hizmet kapasitesi: Havuzbaşı Kent Meydanı kent içerisindeki en büyük meydan alanına sahiptir (*Şekil 48, Tablo 5*). Ancak Havuzbaşı Kent Meydanı'nın tasarımına bakıldığında meydan alanı kalabalık kullanıcı topluluklarına uygunken, havuz alanı kalabalık kullanıcı topluluklarına uygun değildir (*Şekil 48, 49a*). Ayrıca pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının gelmesi ile meydan alanı belirli sayıdaki kalabalık topluluklara ev sahipliği yapabilir hale gelmiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 8*).
- Kullanıcı profillerine uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerine bakıldığında (*Şekil 48*) çocuk ve engelli gibi kullanıcı profillerine uygun alanlar barındırmadığı tespit edilmiştir. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın tercih edilmesini, kullanımını ve yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı,

kentsel yeterlilik kavramının kullanıcı profillerine uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 8*).

- Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları normal süreçte 381 kişiyi ağırlayabilirken pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe ile 188 kişiyi ağırlayabilir hale gelmiştir (*Tablo 5*). Her ne kadar pandemi süreci ve sonrası oturma ve dinlenme alanları az kişiyi ağırlayabilir hale gelse de insanların oturma ve dinlenme ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Medyanı, kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 8*).
- Ticaret alanlarının varlığı: Havuzbaşı Kent Meydanı kentin merkezi ticaret alanı içerisinde yer almasına rağmen bünyesinde ticaret alanları barındırmaktadır (*Şekil 47*). Bu ticaret alanları çay ocağı, kafe ve bilet satış ünitelerinden oluşmaktadır. Ancak kamusal mekânda bulunan ticaret alanları kullanıcıların yeme-içme gibi ihtiyaçlarına kısmen cevap vermektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 8*).
- Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri kısıtlı ve yetersizdir. Yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri kamusal mekânın havuz kısmında bulunurken, meydan kısmında bulunmamaktadır (*Şekil 48*). Havuz kısmında bulunan yeşil alanlar ise fiziksel olarak yetersizdir, kullanıcılar tarafından aktif olarak kullanılmamaktadır. Peyzaj öğesi olarak ise sadece ağaç bulunmaktadır. Ağaçlarda havuz kısmında bulunan yeşil alanların içerisinde yer almaktadır (*Şekil 49a, 49d*). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 8*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 12 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 8*).

- Fiziksel büyüklük ve yeterlilik: Havuzbaşı Kent Meydanı fiziksel olarak büyük olsa da düzensiz ve dengesiz tasarlanmıştır. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcılara fiziksel olarak büyük olsa da yeterli yüzeyler sunamamasına neden olmuştur. (*Şekil 48, Tablo 5*). Bu nedenlerden dolayı Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 8*).

Şekil 51. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın gece görüntüsü

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın içerisinde bulunan oturma alanları ve diğer kullanıcı yüzeyleri gündüz kullanımına uygunken, aydınlatma donatılarının yetersizliğinden ve su yüzeyinin korunaksız olmasından dolayı gece kullanımına kısmen uygundur. Mekân geceleri kullanıcıya güvenli ve konforlu ortam sunamamaktadır (Şekil 51). Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 8).
- Kent mobilyalarının varlığı: Havuzbaşı Kent Meydanı içerisinde banklar ve oturma terası olmak üzere iki tür kent mobilyası bulunmaktadır (Şekil 48, 49a, 49d). Havuz kısmında bulunan banklar düzenlidir ancak az sayıdadır (Şekil 48, Tablo 5). Meydan kısmında bulunan oturma terası ise konforlu ve rahat kullanım sunmadığı için kullanıcılar tarafından tercih edilmemektedir (Şekil 48). Bu nedenlerden dolayı Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyaları varlığı bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 8).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “mekânsal konfor ve kalite” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 4 puan üzerinden 1 puan almıştır (Tablo 8).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Havuzbaşı Kent Meydanı, dokuz bileşenden oluşan kentsel yeterlilik kavramı kapsamında 16 puan üzerinden 4 puan olarak yeterlilik ortalamasının altında kalmıştır (Tablo 8). Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak yeterli olmadığını ortaya koymuştur.

Kentsel Bağışıklık Ölçütleri ve Bileşenleri

Havuzbaşı Kent Meydanı, matrisin kentsel tasarım, esneklik ve yeterlilik bileşenlerinden sonra son olarak kentsel bağışıklık bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 9). Kentsel bağışıklık bileşenleri ile Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel ve biyolojik olarak pandemi gibi krizlere karşı sağlıklı oluşu tespit

edilmiştir. Böylelikle Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği bağışıklık kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 9. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Sürdürülebilirlik (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM BAĞIŞIKLIK (4)		4		

- Sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı pandemi süreci karşısında her ne kadar fiziksel olarak yetersiz kalmış olsa da normal süreçte olduğu gibi pandemi sürecinde ve sonrasında da varlığını koruyabilmiş, aynı işlev ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber pandemi öncesinde sağladığı hijyen koşullarının pandemi sonrasında değişmemesi kullanıcıya sağlık ortam sunmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 9).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ve “mekânsal kalite ve konfor” ölçütlerini oluşturan kentsel bağışıklık bileşenleri kapsamında 4 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 9). Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı bağışık olduğunu göstermiştir.

Havuzbaşı Kent Meydanı'nın Fiziksel Boyutlarının Genel Değerlendirmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı, fiziksel boyutları oluşturan 28 bileşenin 14'ünden kötü, 9'undan orta ve 5'inden ise iyi puan almıştır (Tablo 10).

Tablo 10. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik (10)	Düzen (2)	0		
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)		1	
	Yönlendirme (2)		1	
Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)	0		

Tablo 10. (devamı)

Mekânın işlevsel çeşitliliği (17)	Aktivite çeşitliliği (2)	0		
	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)	0		
	Sürdürülebilirlik (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)		1	
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)	0		
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)	0		
	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)	0		
Mekansal konfor ve kalite (13)	Fonksiyon dengesi (2)	0		
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)	0		
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0.5	
	Mekanla fiziksel etkileşim kurabilme (1)	0		
	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
	TOPLAM (50)	16,5		

Havuzbaşı Kent Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 16,5 puan olarak ortalamanın altında kalmıştır (Tablo 10). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel kullanıcı yüzeylerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik olarak pandemi sürecine karşı dirençsiz kaldığını göstermektedir. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik kapsamında yeniden ele alınması gerektiği tespit edilmiştir.

Havuzbaşı Kent Meydanı'nın Sosyo-psikolojik Unsurlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler kullanıcıları sosyo-psikolojik olarak etkilemektedir. Bu nedenle fiziksel boyutlar ile değerlendirilen Havuzbaşı Kent Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde de ele alınmıştır (Ek 2). Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bu ölçüt ve bileşenler yapılan anket çalışması sonucu değerlendirilmiştir. Yapılan anket çalışması mekân

kullanıcılarının deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Sosyo-psikolojik bileşenler dört ölçüt kapsamında ele alınmıştır (*Tablo 15*).

Anlam Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı ilk olarak anlam ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçeklerinden olan anlam ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı gözündeki sosyal anlamı ortaya konulmuştur. Anlam ölçütü sembolik değer, kimlik, tarihsellik ve kalıcılık bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 11*).

Tablo 11. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
TOPLAM (6)		5		

- Sembolik değer: Havuzbaşı Kent Meydanı, Erzurum kenti denilince akla gelen kamusal mekanlar arasında yer almaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcılar gözündeki sembolik değeri değişmemiştir. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın kullanıcılar için sembolik bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, anlam ölçütünün sembolik değer bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 11*).
- Kimlik: Aynı şekilde Erzurum kenti denilince Havuzbaşı Kent Meydanı'nın akla geliyor olması mekânın kimlik sahibi olduğunu göstermektedir. Ancak Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamaması mekânın kullanım sıklığını ve yoğunluğunu azaltmıştır. Bu durum ise Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu kimlik değerinin kullanıcı gözünde azalmasına neden olmuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, anlam ölçütünün kimlik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 11*).
- Tarihsellik ve kalıcılık: Pandemi süreci ve sonrası Havuzbaşı Kent Meydanı'nın kalıcılığını etkilememiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, anlam ölçütünün tarihsellik ve kalıcılık bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 11*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı anlam ölçütü kapsamında kullanıcılardan 6 puan üzerinden 5 puan almıştır (*Tablo 11*).

Deneyim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı anlam ölçütünden sonra deneyim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan deneyim ölçütü sayesinde

kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı deneyimleri ortaya konulmuştur. Deneyim ölçütü aidiyet ve bağ kurma, akılda kalıcılık, hoşnut ve memnuniyet, iyi hissetme bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Deneyim	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)			2
TOPLAM (8)		4		

- Aidiyet ve bağ kurma: Havuzbaşı Kent Meydanı kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekân ile sosyo-psikolojik olarak bağ kuramadıklarını belirtmiştir. Bu durum mekânın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, deneyim ölçütünün aidiyet ve bağ kurma bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 12).
- Akılda kalıcılık: Kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında zaman geçirmek için Havuzbaşı Kent Meydanı'nı ilk seçenek olarak görmese de yine de tercih etmektedir. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik olarak akılda kalıcılığını azaltmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, deneyim ölçütünün akılda kalıcılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 12).
- Hoşnutluk ve memnuniyet: Kullanıcılar Havuzbaşı Kent Meydanı'nı geçiş güzergahları üzerinde bulunan oturulup dinlenilecek bir “yer” olarak görmektedir. Bu nedenle kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında mekânı kullanırken kısmen memnun olmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, deneyim ölçütünün hoşnutluk ve memnuniyet bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 12).
- İyi hissetme: Kullanıcılar her ne kadar Havuzbaşı Kent Meydanı ile fiziksel ve sosyal olarak bağ kuramasa da pandemi sürecinde ve sonrasında bu mekânı kullanırken iyi hissetmektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, deneyim ölçütünün iyi hissetme bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 12).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı deneyim ölçütü kapsamında kullanıcılardan 8 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 12).

Aktif ve Pasif Etkileşim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı anlam ve deneyim ölçütlerinden sonra aktif ve pasif etkileşim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan aktif ve pasif etkileşim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekân ile olan etkileşim değişimi ortaya konulmuştur. Aktif ve pasif etkileşim ölçütü aktif kullanım, canlılık, cazibeli olma, görsel süreklilik ve merak uyandırma, kent manzaraları sunma, kullanıcı çeşitliliği bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 13).

Tablo 13. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Aktif ve pasif etkileşim	Aktif kullanım (2)	0		
	Canlılık (2)		1	
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)	0		
	Kent manzaraları sunma (1)	0		
	Kullanıcı çeşitliliği (2)	0		
TOPLAM (10)		2		

- Aktif kullanım: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında normal sürece göre sosyo-psikolojik olarak aktif şekilde kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum mekânın pandemi süreci ve sonrasında fiziksel ve işlevsel olarak yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün aktif kullanım bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 13).
- Canlılık: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın canlılığı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden değil, gündelik yaşam güzergahları üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da bu durum değişmemiştir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün canlılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 13).
- Cazibeli olma: Havuzbaşı Kent Meydanı sahip olduğu oturma alanları ve su yüzeyi ile kullanıcılara kısmen cazibeli gelmektedir. Pandemi süreci ve sonrası bu alanlardan başka kullanıcıların ilgisini çekebilecek farklı kullanıcı yüzeyleri sunamamıştır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün cazibeli olma bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 13).
- Görsel süreklilik ve merak uyandırma: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın içerisinde ve çevresinde bulunan görsel öğelerle kullanıcıya süreklilik sunamamakta, bu durum ise kullanıcılarda merak uyandırmamaktadır. Mekânın kullanıcılarda görsel süreklilik sunmaması ve merak uyandırmaması ziyaret sıklığını ve yoğunluğunu azaltmaktadır. Bu

nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün görsel süreklilik ve merak uyandırma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 13*).

- Kent manzaraları sunma: Kullanıcılar Havuzbaşı Kent Meydanı'nı manzara sunma kriteri çerçevesinde tercih etmediğini belirtmiştir. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın çevresinde askeri alanlar gibi güvenli alanları barındırmasından kaynaklanmaktadır. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın kullanıcılara kent manzaraları sunamaması pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların stres seviyesini azaltamadığı için mekânın ziyaret etme sıklığı da azalmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kent manzaraları sunma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 13*).
- Kullanıcı çeşitliliği: Havuzbaşı Kent Meydanı pandemi süreci ve sonrasında resmi toplulukların beklentilerini fiziksel olarak kısmen karşılayabilirken, aile veya arkadaş gibi samimi ilişkilerin olduğu toplulukların beklentilerini fiziksel olarak karşılayamamaktadır. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında aile veya arkadaş gibi samimi topluluklar tarafından sosyo-psikolojik olarak tercih edilmemesine neden olurken, kullanım yoğunluğunu azaltmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kullanıcı çeşitliliği bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 13*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı aktif ve pasif etkileşim ölçütü bileşenlerinden 10 puan üzerinden 2 puan almıştır (*Tablo 13*).

Psikolojik Konfor Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı anlam, deneyim ve aktif-pasif etkileşim ölçütlerinden sonra son olarak psikolojik konfor ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan psikolojik konfor ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekânı kullanırken yaşadıkları psikolojik konfor değişimi ortaya konulmuştur. Psikolojik konfor ölçütü gece-gündüz kullanımına uygunluk, konforlu vakit geçirme, iletişime geçebilme, güvende hissetme, kullanım alışkanlığının sürekliliği, mahremiyet ve kişiselleştirme, mekânsal sağlık hissi, sahiplenme ve benimsenme, stres azaltma-rahlatma bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 14*).

Tablo 14. Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Psikolojik konfor	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)		1.5	
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)	0		
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)	0		
	Stres azaltma - rahatlatma (3)	0		
	TOPLAM (26)		7	

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu yüzeyler kullanıcılar tarafından gece-gündüz kullanımına kısmen uygun görülmüştür. Bu durum kullanıcıların mekânda kısmen konforlu vakit geçirebilmesine ve güvende hissedebilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 14).
- Konforlu vakit geçirme: Havuzbaşı Kent Meydanı kullanıcıları pandemi öncesi mekân içerisinde bulunan yüzeylerde konforlu vakit geçirebildiğini, ancak pandemi süreci ve sonrasında aynı konforlu ortamın hala var olduğundan emin olmadıklarını belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların değişen sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına konforlu yüzeyler sunamamaya başladığını göstermektedir. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün konforlu vakit geçirme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 14).
- İletişime geçebilme: Havuzbaşı Kent Meydanı'nı kullanan kullanıcılar pandemi öncesi diğer kullanıcılar ile stres yaşamadan iletişime geçebilirken, pandemi süreci ve sonrası stres seviyelerinin artması sonucu diğer kullanıcılarla iletişime geçemediklerini belirtmiştir. Bu durum Covid-19 virüsünün bulaşıcı olması nedeniyle kamusal mekânda bulunan kullanıcıların sağlıklarını korumak için birbirlerinden uzaklaşmasından ve kamusal mekânın fiziksel olarak kullanıcılara uygun ortam sağlamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün iletişime geçebilme bileşenlerinden kötü puan almıştır (Tablo 14).
- Güvende hissetme: Kullanıcılar pandemi süreci ve sonrası Havuzbaşı Kent Meydanı'nda bulunan donatıları ve mobilyaları kullanırken güvende hissetme konusunda kararsız kaldıklarını belirtmiştir. Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu donatıların

ve mobilyaların kullanıcıya sunduğu yetersiz hizmetten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün güvende hissetme bileşenlerinden orta puan almıştır (*Tablo 14*).

- Kullanım alışkanlığının sürekliliği: Havuzbaşı Kent Meydanı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özellikler pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veremediği için kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının sürekliliğini değiştirmiştir. Kamusal mekân kullanım alışkanlığı sürekliliğinin pandemi süreci ve sonrası azalması kullanıcıların stres seviyesini artırmış, sosyo-psikolojik hayatlarının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün kullanım alışkanlığının sürekliliği bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 14*).
- Mekânsal sağlık hissi: Her ne kadar Havuzbaşı Kent Meydanı kullanıcılara psikolojik konforu yüksek bir mekân sunmasa da fiziksel olarak hijyen şartlarını sağlaması, psikolojik olarak kullanıcılarda sağlıklı hissini yaratmaktadır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün mekânsal sağlık hissi bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 14*).
- Sahiplenme ve benimseme - Mahremiyet ve kişiselleştirme: Havuzbaşı Kent Meydanı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerle, pandemi süreci ve sonrası mecburi değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kişisel mekanlar sunamamıştır. Bu durum kullanıcıların Havuzbaşı Kent Meydanı'nı pandemi süreci ve sonrası psikolojik olarak kişiselleştirememesine, sahiplenememesine ve benimseyememesine neden olmuştur. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün sahiplenme ve benimseme bileşeni ile mahremiyet ve kişiselleştirme bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 14*).
- Stres azaltma-rahatlatma: Havuzbaşı Kent Meydanı sahip olduğu fiziksel özelliklerle pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara alternatif aktivite alanları sunmadığı için kullanıcıları rahatlatamamış ve stres seviyelerini azaltamamıştır. Bu nedenle Havuzbaşı Kent Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün stres azaltma-rahatlatma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 14*).

Sonuç olarak Havuzbaşı Kent Meydanı psikolojik konfor ölçütü bileşenlerinden 26 puan üzerinden 7 puan almıştır (*Tablo 14*).

Havuzbaşı Kent Meydanı'nın Sosyo-psikolojik Boyutlarının Genel Değerlendirilmesi

Havuzbaşı Kent Meydanı, sosyo-psikolojik boyutları oluşturan 22 bileşenin 10'undan kötü, 8'inden orta ve 4'ünden ise iyi puan almıştır (*Tablo 15*).

Tablo 15. Havuzbaşı Kent Meydanı’nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Havuzbaşı Kent Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam (6)	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
Deneyim (8)	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)			2
Aktif ve pasif etkileşim (10)	Aktif kullanım (2)	0		
	Canlılık (2)		1	
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)	0		
	Kent manzaraları sunma (1)	0		
	Kullanıcı çeşitliliği (2)	0		
Psikolojik konfor (26)	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)		1.5	
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)	0		
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)	0		
	Stres azaltma - rahatlatma (3)	0		
	TOPLAM (50)	18		

Havuzbaşı Kent Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi’nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 18 puan olarak ortalamanın altında kalmıştır (Tablo 15). Bu durum Havuzbaşı Kent Meydanı’nın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların stresini azaltmadığı ve sosyal yaşamlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Havuzbaşı Kent Meydanı’nın fiziksel olduğu gibi sosyo-psikolojik olarak da yeniden ele alınması gerekmektedir.

Şekil 52. Havuzbaşı Kent Meydanı’nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı

Havuzbaşı Kent Meydanı “Kamusal Mekândan Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (Ek 2) kapsamında toplam 50 bileşenin 24’ünden kötü, 17’sinden orta ve 9’undan ise iyi değerlendirme olarak 100 üzerinden 34,5 puan almıştır (Şekil 52). Yapılan matris Havuzbaşı

Şekil 54. Erzurum Yakutiye Meydanı'nın değişimi (Google Earth 2009 ve 2012, görüntülerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

2009 yılında ağırlıklı olarak yeşil alanlardan ve peyzaj öğelerinden oluşan açık kentsel kamusal mekân, 2012 yılında meydana dönüştürülürken mekânın büyük kısmı sert zemine dönüştürülmüştür (Şekil 54). 2015 yılında ise birkaç yapı yıkılmış, yeşil alan olarak mekâna kazandırılmıştır.

Şekil 55. Yakutiye Meydanı mekân kullanımı (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Yakutiye Kent Meydanı, Erzurum kent merkezinde Cumhuriyet Caddesi, Mumcu Caddesi ve Menderes Caddesi üzerinde (Şekil 55) yer almaktadır. 18.200 m² alana sahip olan açık kentsel kamusal mekânın içerisinde tarihi yapı, ibadet alanı, oturma alanları, yeşil alanlar, sert zemin, süs havuzu ve ihtiyaç yapıları yer almaktadır.

Şekil 56. Çalışma alanı 2 - Yakutiye Meydanı'ndan fotoğraflar

İnsanların günlük yaşam güzergahları üzerinde yer alması, toplu taşıma duraklarına yakınlığı ve merkezi ticaret alanı içerisinde yer alması kullanım yoğunluğunu ve sıklığını artırmaktadır. Her ne kadar günlük yaşam güzergahı üzerinde yer alsa da mekânın işlevsel ve fiziksel kullanım çeşitliliğinin az olması mekân kullanımını olumsuz etkilemektedir. Mekân yılda birkaç kez resmi kutlamalara ve süreli etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Kullanım sıklığının en yüksek olduğu zamanlar hafta sonları ile etkinlik ve kutlama zamanlarıdır. Kullanıcılar bu açık kentsel kamusal mekânda gün içerisinde dinlenme, oturma ve bekleme gibi eylemler sergilemektedir. Etkinlik zamanları ve hafta sonları dışında içinde barındırdığı ibadet alanı nedeniyle günün belirli saatlerinde kullanım yoğunluğu artarken, bu zamanlar dışında kullanım yoğunluğu azalmaktadır.

Tablo 16. Çalışma alanı 2 - Yakutiye Meydanı mekân kullanımı ölçüm değerleri

Alan	Ölçüm	
İhtiyaç Yapıları*	81 m ²	
Yeşil Alan*	7752,6 m ²	
Sert Zemin*	8181,2 m ² (~ 2585m ² meydan alanı)	
Tarihi Yapı*	1120 m ²	
İbadet Alanı*	990 m ²	
Su Yüzeyi*	75,2 m ²	
Oturma Alanları	30 m oturma terası (30 m ²) + 62 bank	
	Pandemi öncesi oturabilecek kişi sayısı (<i>en az</i>)	59 bank × 3 kişi = 177 kişi, 3 bank × 10 kişi = 30 kişi, 2 m terasta 3 kişi oturacak şekilde; 30 m / 2 m × 3 kişi = 45 kişi
		Toplam: 252 kişi
	Pandemi sonrası oturabilecek kişi sayısı (<i>en çok</i>)	1,5 m sosyal mesafe kuralı ile; 59 bank × 2 kişi = 118 kişi, 3 bank × 5 kişi = 15 kişi, 30 m / 1,5 m mesafe = 20 kişi
		Toplam: 153 kişi
Toplam Alan: 18.200 m ²		
*Alan ölçümleri Google Earth programı üzerinden yapılmıştır. Yaklaşık değerler içermektedir.		

Çalışma alanının mekân kullanımını ortaya koymak için açık kentsel kamusal mekânı oluşturan öğeler belirlenmiştir. Öğeler kişi ve metrekaare cinsinden ölçülmüştür (Tablo 16). Kamusal mekân en çok sert zeminden ve yeşil alandan oluşmaktadır (Şekil 55). Kentsel kamusal mekânda ticaret alanı ve eğlence alanı, oyun alanı, spor alanı vb. gibi aktivite alanları yer almamaktadır (Şekil 55). Aktivite alanları yer almamasına rağmen bazı kullanıcılar top oynama, paten yapma ve bisiklet sürme gibi eylemlerini bu mekânda gerçekleştirmektedir. Çalışma alanında Yakutiye Medresesi ve Murat Paşa Cami olmak üzere iki adet tarihi yapı bulunmaktadır (Şekil 55). Açık kentsel kamusal mekânda oturma ve dinlenme alanları mevcuttur (Şekil 56b, 56c, 56d). Kamusal mekân, tasarımsal bir düzene ve dengeye kısmen sahiptir (Şekil 55, Tablo 16). Pandemi öncesi en az, pandemi sonrası sosyal mesafe kuralı ile en çok kaç kişiyi ağırlayabilir olduğu hesaplanmıştır (Tablo 16). Sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları Yakutiye Meydanı'na oranla daha azdır (Tablo 5, 16). Pandemi öncesi Yakutiye Meydanı'nda bulunan oturma ve dinlenme alanları en az 231 kişiye hizmet edebilirken, pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralının gelmesiyle en çok 144 kişiye hizmet edebilir hale gelmiştir. Sosyal mesafe kuralıyla açık kentsel kamusal mekânda bulunan oturma alanları pandemi öncesine kıyasla %38 oranında daha az kişiye hitap edebilir hale gelmiştir.

Yakutiye Meydanı'nın Fiziksel Boyutlar Kapsamında Dirençliliğinin Değerlendirilmesi

Yapılan mekânsal analizler sonrası Yakutiye Meydanı, öncelikle Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde ele alınmıştır (Ek 2). Fiziksel boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Fiziksel boyutları oluşturan tasarım, esneklik, yeterlilik ve bağışıklık bileşenleri Yakutiye Meydanı'na ait mekânsal analizler ve saha gözlemleri sonucu değerlendirilmiştir.

Kentsel Tasarım Ölçütleri ve Bileşenleri

Yakutiye Meydanı, ilk olarak matrisin kentsel tasarım bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 17). Matrisin kentsel tasarım bileşenleriyle Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin temel tasarım ilkelerine göre tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 17. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)		1	
	Yönlendirme (2)		1	
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)		1	
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
Mekansal konfor ve kalite	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)		1	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Mekânla fiziksel etkileşim kurabilme (1)		0.5	
TOPLAM TASARIM (20)		12		

- Düzen: Yakutiye Meydanı'nın tasarımına bakıldığında, sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin batı kısmı fiziksel olarak belirli bir düzen içerisinde iken doğu kısmı bir düzene sahip değildir. (Şekil 55) sahiptir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının düzen bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 17).

Şekil 57. Yakutiye Meydanı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

- Ulaşılabilirlik ve Okunabilirlik: Yakutiye Meydanı'nın konumu itibarı ile önemli toplu taşıma durakları (Şekil 57), ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları (Şekil 53) üzerinde yer alması ulaşılabilirliğini kolay ve güvenli hale getirmekte, aynı zamanda fark edilebilirliğini artırmaktadır (Şekil 55). Toplu taşıma duraklarında bekleyen veya binen/inen bir yaya kamusal mekânı çok kolay bir şekilde fark edebilir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarımın ulaşılabilirlik ve okunabilirlik bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 17).
- Görsel estetik: Yakutiye Meydanı'nın yüksek katlı ticaret alanları ile çevrili olması kullanıcıya görsel estetik sunmamaktadır (Şekil 55). Ancak içerisinde sahip olduğu su yüzeyi ve yeşil alanları ile kullanıcılara kısmen görsel estetik alanları sunabilmektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 17).
- Yönlendirme: Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu tarihi yapılar ile kullanıcıları kent içerisinde yönlendirebildiği tespit edilmiştir (Şekil 56a, 56d, 56h). Yakın çevresinde bulunan bir alan tarif edildiğinde Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu tarihi binalar yönlendirici öğe olarak kullanılmaktadır. Ancak kamusal mekân içerisinde bulunan tarihi mekanlar kullanıcı yüzeyleri arasındaki görsel sürekliliği sağlayamadığı için kullanıcıyı kolay yönlendirememektedir (Şekil 56g). Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 17).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 7 puan almıştır (*Tablo 17*)

- Aktivitelere yönelik kolay kullanım: Yakutiye Meydanı’nın sahip olduğu fonksiyonların ve işlevlerin (*Şekil 55 ve Tablo 16*) gerçekleştirilen kullanıcı aktivitelerine yönelik kısmen kullanım alanları sunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 17*).
- İnsan ölçeğine uygunluk: Yakutiye Meydanı’nın sahip olduğu öğelerin (sert zemin ve yeşil alanlar) insan ölçeğine kısmen uygun olduğu tespit edilmiştir (*Şekil 55, 56a, 56b, 56c, 56d*). Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarımın insan ölçeğine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 17*).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenleri kapsamında 3 puan üzerinden 1,5 puan almıştır (*Tablo 17*)

- Fonksiyon dengesi: Yakutiye Meydanı’nın tasarımına bakıldığında (*Şekil 55*), sahip olduğu fonksiyonların fiziksel olarak bir dengeye (*Tablo 16*) sahip olduğu, ancak her profilden kullanıcıya hitap etmediği (engelli ve çocuk vb.) görülmüştür. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 17*).
- Hareket kolaylığı ve devamlılığı: Yakutiye Meydanı’nın kent içerisinde Cumhuriyet Caddesi ve Menderes Caddesi gibi önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması yoğun insan trafiğe sahip olmasına neden olmuştur (*Şekil 55*). Bu durumda kullanıcılar kamusal mekânda hareket kolaylığını ve devamlılığını kısmen sağlamaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarımın bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 17*).
- İklim şartlarına uygunluk: Yakutiye Meydanı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin (*Şekil 55, 56a, 56b, 56c, 56d, 56e, 56f, 56g, 56h*) kentin genel olarak hâkim olduğu kış iklim şartına uygun tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Kamusal mekânın iklim şartlarına uygun tasarlanmaması, mekânın sadece yılın belirli zamanlarında kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarımın iklim şartlarına uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 17*).
- Konum çekiciliği: Yakutiye Meydanı konum itibarı ile kent merkezinde günlük ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları üzerinde yer alması (*Şekil 55*) konumunu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarım kavramının konum çekiciliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 17*).
- Mekânla fiziksel etkileşime geçme: Yakutiye Meydanı’nı kullanan kullanıcıların fiziksel olarak mekânla kısmen etkileşime geçebildiği gözlemlenmiştir (*Şekil 56a, 56b, 56c, 56d*).

Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel tasarımın mekânla fiziksel etkileşime geçme bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 17*).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “mekânsal konfor ve kalite” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 7 puan üzerinden 3,5 puan almıştır (*Tablo 17*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Yakutiye Meydanı, on iki bileşenden oluşan kentsel tasarım kavramı kapsamında 20 puan üzerinden 12 puan olarak tasarım ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 17*). Bu durum Yakutiye Meydanı’nın kentsel tasarım kavramı çerçevesinde kısmen dikkate alınarak tasarlandığını göstermektedir.

Kentsel Esneklik Ölçütleri ve Bileşenleri

Yakutiye Meydanı, matrisin kentsel tasarım bileşenlerinden sonra kentsel esneklik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 18*). Kentsel esneklik bileşenleri ile Yakutiye Meydanı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayıp sağlayamadığı tespit edilmiştir. Böylelikle Yakutiye Meydanı’nın pandemi sürecine karşı dirençliliği esneklik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 18. Yakutiye Meydanı’nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Esneklik	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)		1	
TOPLAM ESNEKLİK (10)		2		

- **Adapte olabilirlik:** Yakutiye Meydanı’nda bulunan kullanıcı yüzeylerinden sadece oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe kuralına adapte olabilmiş, kullanıcılara hizmet edebilmiştir (*Şekil 55, Tablo 16*). Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 18*).
- **Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı:** Yakutiye Meydanı’nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara pandemi öncesinden farklı olarak bir çeşitlilik sağlayamadığı, ayrıca sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre de dönüşen yüzeyler

sunamadığı tespit edilmiştir (*Şekil 55, Tablo 16*). Mekân içerisinde kişinin özelleştirebileceği alanlar sunamamıştır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 18*).

- Esnek donatılara sahip olma: Yakutiye Meydanı farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen ve dönüşen esnek donatılar sunamadığı tespit edilmiştir (*Şekil 56c, 56d*). Her ne kadar oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde kullanıcıya hizmet edebilmiş olsa da kapasitesinin pandemi süreci ve sonrası azalması esnek donatılara sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel esneklik kavramının esnek donatılara sahip olma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 18*).
- Fonksiyonel esneklik: Yakutiye Meydanı pandemi öncesinde olduğu gibi pandemi sonrasında da kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik kısa veya uzun süreli fonksiyon programları sunamamıştır. Pandemi ile değişen ve kente uygun faaliyetler gerçekleştirememiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 18*).
- Yüzeylerin aktifliği: Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu yüzey alanlarının pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına ve olaylarına göre kısmen dönüşebildiği tespit edilmiştir. Ancak tüm kullanıcı profillerine uygun yüzeyler bulunmamaktadır (*Şekil 55*). Bu nedenle Yakutiye Meydanı kentsel esneklik kavramının yüzey aktifliği bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 18*).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “esneklik” ölçütünü oluşturan kentsel esneklik bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 2 puan almıştır (*Tablo 18*). Bu durum Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak esneyemediğini ortaya koymuştur.

Kentsel Yeterlilik Ölçütleri ve Bileşenleri

Yakutiye Meydanı, matrisin kentsel tasarım ve esneklik bileşenlerinden sonra kentsel yeterlilik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 19*). Kentsel yeterlilik bileşenleri ile Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi gibi krizlere karşı yeterliliği tespit edilmiştir. Böylelikle Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği yeterlilik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 19. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivite çeşitliliği (2)		1	
	Hizmet kapasitesi (2)		1	
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)		1	
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0.5	
TOPLAM YETERLİLİK (16)		9		

- Aktivite çeşitliliği: Yakutiye Meydanı'nın mevcut tasarımı itibari ile spor alanları, yeme-içme alanları, ticaret alanları ve çocuk oyun alanları gibi kullanıcı aktivite alanları sunmadığı tespit edilmiştir (*Şekil 55, Tablo 16*). Genel olarak bakıldığında mekân içerisinde oturma-dinlenme ve ibadet eylemlerinden başka eylemler gerçekleştirilebilecek yüzeyler bulunmamaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).
- Hizmet kapasitesi: Yakutiye Meydanı tasarımına bakıldığında iki küçük meydan alanına sahip olduğu görülmektedir (*Şekil 55*). Yakutiye Meydanı, Havuzbaşı Kent Meydanı'na oranla daha küçük bir meydan alanına sahiptir (*Tablo 5, 16*). Ayrıca Yakutiye Meydanı'nın tasarımına bakıldığında meydan alanı kalabalık kullanıcı topluluklarına uygunken, havuz alanı kalabalık kullanıcı topluluklarına uygun değildir (*Şekil 55, 54b*). Ayrıca pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının gelmesi ile meydan alanı belirli sayıdaki kalabalık topluluklara ev sahipliği yapabilir hale gelmiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).
- Kullanıcı profillerine uygunluk: Yakutiye Meydanı'nın içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerine bakıldığında engelli kullanıcılara yönelik yüzeyler tasarlandığı görülmektedir (*Şekil 56b*). Ancak kamusal mekân içerisinde çocuk gibi kullanıcı profillerine uygun alanlar olmadığı tespit edilmiştir (*Şekil 55*). Bu durum Yakutiye Meydanı'nın tercih edilmesini, kullanımını ve yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının kullanıcı profillerine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).

- Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı: Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları normal süreçte 252 kişiyi ağırlayabilirken pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe ile 153 kişiyi ağırlayabilir hale gelmiştir (*Tablo 16*). Her ne kadar pandemi süreci ve sonrası oturma ve dinlenme alanları az kişiyi ağırlayabilir hale gelse de insanların oturma ve dinlenme ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).
- Ticaret alanlarının varlığı: Yakutiye Meydanı içerisinde ticaret alanları barındırmamaktadır (*Şekil 55*). Ancak yakın çevresinde bulunan alanlar ticaret alanlarıdır (*Şekil 53*). Kamusal mekânı kullanan kullanıcılar yeme veya içme ihtiyaçlarını yakın çevredeki ticaret alanlarından karşılayabilmektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).
- Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Yakutiye Meydanı içerisinde yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri bulunmaktadır (*Şekil 56e, 56f*). Havuzbaşı Kent Meydanı'na oranla daha çok yeşil alan ve peyzaj öğesi barındırmaktadır (*Tablo 5, 16*). Kamusal mekân içerisinde bulunan yeşil alan sert zemin ile yaklaşık büyüklüğe sahiptir (*Tablo 16*). Bu durum kamusal mekânın kullanımını artırmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 19*).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenleri kapsamında 12 puan üzerinden 7 puan almıştır (*Tablo 19*).

- Fiziksel büyüklük ve yeterlilik: Yakutiye Meydanı kısmen olarak düzenli ve dengeli tasarlanmıştır. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcılara fiziksel olarak az da olsa yeterli yüzeyler sunmasına yardımcı olmuştur (*Şekil 55, Tablo 16*). Bu nedenlerden dolayı Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 19*).

Şekil 58. Yakutiye Meydanı'nın gece görüntüsü

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Yakutiye Meydanı'nın içerisinde bulunan yeşil alanlar gündüz kullanımına uygunken, aydınlatma donatılarının kısmen yetersizliğinden dolayı gece kullanımına kısmen uygundur. Mekân geceleri kullanıcıya tam güvenli ve konforlu ortam sunamamaktadır (Şekil 58). Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 19).
- Kent mobilyalarının varlığı: Yakutiye Meydanı içerisinde banklar ve oturma terası olmak üzere iki tür kent mobilyası bulunmaktadır (Şekil 55, 56b). Ancak mekân içerisindeki kent mobilyaları kullanıcı yoğunluğunu karşılayamadığı için, yeşil alanlar da oturma ve dinlenme alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 56e, 56f). Bu nedenlerden dolayı Yakutiye Meydanı, kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyaları varlığı bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 19).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “mekânsal kalite ve konfor” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 4 puan üzerinden 2 puan almıştır (Tablo 19).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Yakutiye Meydanı, dokuz bileşenden oluşan kentsel yeterlilik kavramı kapsamında 16 puan üzerinden 9 puan olarak yeterlilik ortalamasının üstünde kalmıştır. Bu durum Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak kısmen yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel Bağışıklık Ölçütleri ve Bileşenleri

Yakutiye Meydanı, matrisin kentsel tasarım, esneklik ve yeterlilik bileşenlerinden sonra son olarak kentsel bağışıklık bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 20). Kentsel bağışıklık bileşenleri ile Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel ve biyolojik olarak pandemi gibi krizlere karşı sağlıklı oluşu tespit edilmiştir. Böylelikle Yakutiye

Meydanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği bağışıklık kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 20. Yakutiye Meydanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Sürdürülebilirlik (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM BAĞIŞIKLIK (4)		4		

- Sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk: Yakutiye Meydanı pandemi süreci karşısında her ne kadar fiziksel olarak kısmen yeterli olsa da normal süreçte olduğu gibi pandemi sürecinde ve sonrasında da varlığını koruyabilmiş, aynı işlev ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber pandemi öncesinde sağladığı hijyen koşullarının pandemi sonrasında değişmemesi kullanıcıya sağlık ortam sunmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 20).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ve “mekânsal kalite ve konfor” ölçütlerini oluşturan kentsel bağışıklık bileşenleri kapsamında 4 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 20). Bu durum Yakutiye Meydanı'nın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı bağışık olduğunu göstermiştir.

Yakutiye Meydanı'nın Fiziksel Boyutlarının Genel Değerlendirmesi

Yakutiye Meydanı, fiziksel boyutları oluşturan 28 bileşenin 4'ünden kötü, 19'undan orta ve 5'inden ise iyi puan almıştır (Tablo 21).

Tablo 21. Yakutiye Meydanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik (10)	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)		1	
	Yönlendirme (2)		1	
Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)		1	

Tablo 21. (devamı)

Mekânın işlevsel çeşitliliği (17)	Aktivite çeşitliliği (2)		1	
	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)		1	
	Sürdürülebilirlik (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)		1	
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)		1	
Mekansal konfor ve kalite (13)	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)		1	
	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)		1	
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0.5	
	Mekanla fiziksel etkileşim kurabilme (1)		0.5	
	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM (50)		26		

Yakutiye Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 26 puan olarak ortalamanın 1 puan üzerinde kalmıştır (*Tablo 21*). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel kullanıcı yüzeylerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik olarak pandemi sürecine karşı kısmen dirençli kaldığını göstermektedir. Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik kapsamında yeniden düşünülmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Yakutiye Meydanı'nın Sosyo-psikolojik Unsurlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler kullanıcıları sosyo-psikolojik olarak da etkilemektedir. Bu nedenle fiziksel boyutlar ile değerlendirilen Yakutiye Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde de ele alınmıştır (*Ek 2*). Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bu ölçüt ve bileşenler yapılan anket çalışması sonucu değerlendirilmiştir. Yapılan anket çalışması mekân kullanıcılarının

deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Sosyo-psikolojik bileşenler dört ölçek kapsamında ele alınmıştır (Tablo 26).

Anlam Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Yakutiye Meydanı ilk olarak anlam ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçeklerinden olan anlam ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı gözündeki sosyal anlamı ortaya konulmuştur. Anlam ölçütü sembolik değer, kimlik, tarihsellik ve kalıcılık bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 22).

Tablo 22. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)			2
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
TOPLAM (6)		6		

- Sembolik değer: Yakutiye Meydanı, Erzurum kenti denilince akla gelen kamusal mekanlar arasında yer almaktadır. pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcılar gözündeki sembolik değeri değişmemiştir. Bu durum Yakutiye Meydanı'nın kullanıcılar için sembolik bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, anlam ölçütünün sembolik değer bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 22).
- Kimlik: Aynı şekilde Erzurum kenti denilince Yakutiye Meydanı'nın akla geliyor olması mekânın kimlik sahibi olduğunu göstermektedir. Yakutiye Meydanı'nın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mekânın kullanım sıklığını ve yoğunluğunu etkilememiştir. Bu durum ise Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu kimlik değerinin kullanıcı gözünde azalmasına neden olmuştur. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, anlam ölçütünün kimlik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 22).
- Tarihsellik ve kalıcılık: Pandemi süreci ve sonrası Yakutiye Meydanı'nın kalıcılığını etkilememiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, anlam ölçütünün tarihsellik ve kalıcılık bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 22).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı anlam ölçeği kapsamında kullanıcılardan 6 puan üzerinden 6 puan almıştır (Tablo 22).

Deneyim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Yakutiye Meydanı anlam ölçünden sonra deneyim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan deneyim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı deneyimleri ortaya konulmuştur. Deneyim

ölçütü aidiyet ve bağ kurma, akılda kalıcılık, hoşnut ve memnuniyet, iyi hissetme bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 23).

Tablo 23. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Deneyim	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)		1	
TOPLAM (8)		3		

- Aidiyet ve bağ kurma: Yakutiye Meydanı kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekân ile sosyo-psikolojik olarak bağ kuramadıklarını belirtmiştir. Bu durum mekânın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, deneyim ölçütünün aidiyet ve bağ kurma bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 23).
- Akılda kalıcılık: Kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında zaman geçirmek için Yakutiye Meydanı'nı ilk seçenek olarak görmese de yine de tercih etmektedir. Bu durum Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik olarak akılda kalıcılığını azaltmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, deneyim ölçütünün akılda kalıcılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 23).
- Hoşnutluk ve memnuniyet: Kullanıcılar Yakutiye Meydanı'nı geçiş güzergahları üzerinde bulunan oturulup zaman geçirilecek, yeme-içme eylemlerinde bulunulacak bir mekân olarak görmektedir. Ancak yeme-içme gibi eylemlerin yapılacağı uygun yüzeylerin kısıtlı olması kullanıcıları olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında mekânı kullanırken kısmen memnun olmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, deneyim ölçütünün hoşnutluk ve memnuniyet bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 23).
- İyi hissetme: Kullanıcılar her ne kadar Yakutiye Meydanı ile fiziksel olarak bağ kuramasa da sosyal olarak bağ kurabilmektedir. Bu durum kullanıcıların pandemi sürecinde ve sonrasında bu mekânı kullanırken iyi hissetmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, deneyim ölçütünün iyi hissetme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 23).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı deneyim ölçütü kapsamında kullanıcılardan 8 puan üzerinden 3 puan almıştır (Tablo 23).

Aktif ve Pasif Etkileşim Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Yakutiye Meydanı anlam ve deneyim ölçütlerinden sonra aktif ve pasif etkileşim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan aktif ve pasif etkileşim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekân ile olan etkileşim değişimi ortaya konulmuştur. Aktif ve pasif etkileşim ölçütü aktif kullanım, canlılık, cazibeli olma, görsel süreklilik ve merak uyandırma, kent manzaraları sunma, kullanıcı çeşitliliği bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Aktif ve pasif etkileşim	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)		1	
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)		0.5	
	Kent manzaraları sunma (1)	0		
	Kullanıcı çeşitliliği (2)		1	
TOPLAM (10)		5,5		

- Aktif kullanım: Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında sosyo-psikolojik olarak aktif şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum mekânın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılarına psikolojik olarak uygun ortam sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün aktif kullanım bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 24).
- Canlılık: Yakutiye Meydanı'nın canlılığı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden değil, gündelik yaşam güzergahları üzerinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da bu durum değişmemiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün canlılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 24).
- Cazibeli olma: Yakutiye Meydanı sahip olduğu oturma alanları ve su yüzeyi ile kullanıcılara kısmen cazibeli gelmektedir. Pandemi süreci ve sonrası bu alanlardan başka kullanıcıların ilgisini çekebilecek farklı kullanıcı yüzeyleri sunamamıştır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün cazibeli olma bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 24).
- Görsel süreklilik ve merak uyandırma: Yakutiye Meydanı'nın içerisinde ve çevresinde bulunan tarihi yapılar ile kullanıcıya görsel süreklilik sunamamakta, bu durum ise kullanıcılarda kısmen merak uyandırmaktadır. Mekânın kullanıcılarda kısmen görsel süreklilik sunması ve merak uyandırması ziyaret sıklığını ve yoğunluğunu artırmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün görsel süreklilik ve merak uyandırma bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 24).

- Kent manzaraları sunma: Kullanıcılar Yakutiye Meydanı'nı manzara sunma kriteri çerçevesinde tercih etmediğini belirtmiştir. Bu durum Yakutiye Meydanı'nın içerisinde büyük ve yüksek tarihi yapılar barındırmasından kaynaklanmaktadır. Yakutiye Meydanı'nın kullanıcılara kent manzaraları sunamaması pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların stres seviyesini azaltamadığı için mekânın ziyaret etme sıklığı da azalmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kent manzaraları sunma bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 24).
- Kullanıcı çeşitliliği: Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında resmi toplulukların yanı sıra aile veya arkadaş gibi samimi topluluklar tarafından sosyo-psikolojik olarak kısmen tercih edilmektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kullanıcı çeşitliliği bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 24).

Sonuç olarak Yakutiye Meydanı aktif ve pasif etkileşim ölçütü bileşenlerinden 10 puan üzerinden 5,5 puan almıştır (Tablo 24).

Psikolojik Konfor Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Yakutiye Meydanı anlam, deneyim ve aktif-pasif etkileşim ölçütlerinden sonra son olarak psikolojik konfor ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan psikolojik konfor ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekânı kullanırken yaşadıkları psikolojik konfor değişimi ortaya konulmuştur. Psikolojik konfor ölçütü gece-gündüz kullanımına uygunluk, konforlu vakit geçirme, iletişime geçebilme, güvende hissetme, kullanım alışkanlığının sürekliliği, mahremiyet ve kişiselleştirme, mekânsal sağlık hissi, sahiplenme ve benimsenme, stres azaltma-rahlatlatma bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 25).

Tablo 25. Yakutiye Meydanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Psikolojik konfor	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)		1.5	
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)	0		
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)		1.5	
	Stres azaltma - rahatlatma (3)	0		
TOPLAM (26)		8,5		

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu yüzeyler kullanıcılar tarafından gece-gündüz kullanımına kısmen uygun görülmüştür. Bu durum kullanıcıların mekânda kısmen konforlu vakit geçirebilmesine ve güvende hissedebilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 25*).
- Konforlu vakit geçirme: Yakutiye Meydanı kullanıcıları pandemi öncesi mekân içerisinde bulunan yüzeylerde konforlu vakit geçirebildiğini, ancak pandemi süreci ve sonrasında aynı konforlu ortamın hala var olduğundan emin olmadıklarını belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların değişen sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına konforlu yüzeyler sunamamaya başladığını göstermektedir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün konforlu vakit geçirme bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 25*).
- İletişime geçebilme: Yakutiye Meydanı'nı kullanan kullanıcılar pandemi öncesi diğer kullanıcılar ile stres yaşamadan iletişime geçebilirken, pandemi süreci ve sonrası stres seviyelerinin artması sonucu diğer kullanıcılarla iletişime geçemediklerini belirtmiştir. Bu durum Covid-19 virüsünün bulaşıcı olması nedeniyle kamusal mekânda bulunan kullanıcıların sağlıklarını korumak için birbirlerinden uzaklaşmasından ve kamusal mekânın fiziksel olarak kullanıcılara uygun ortam sağlamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün iletişime geçebilme bileşenlerinden kötü puan almıştır (*Tablo 25*).
- Güvende hissetme: Kullanıcılar pandemi süreci ve sonrası Yakutiye Meydanı'nda bulunan donatıları ve mobilyaları kullanırken güvende hissetme konusunda kararsız kaldıklarını belirtmiştir. Bu durum Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu donatıların ve mobilyaların kullanıcıya sunduğu yetersiz hizmetten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün güvende hissetme bileşenlerinden orta puan almıştır (*Tablo 25*).
- Kullanım alışkanlığının sürekliliği: Yakutiye Meydanı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özellikler pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı ihtiyaçlarına kısmen cevap verdiği için kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının sürekliliğini de değiştirmiştir. Kamusal mekân kullanım alışkanlığı sürekliliğinin pandemi süreci ve sonrası az da olsa azalması kullanıcıların stres seviyesini artırmış, sosyo-psikolojik hayatlarının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün kullanım alışkanlığının sürekliliği bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 25*).
- Mekânsal sağlık hissi: Yakutiye Meydanı kullanıcılara psikolojik konforu kısmen yüksek bir mekân sunsa da fiziksel olarak hijyen şartlarını sağlaması, psikolojik olarak

kullanıcılarda sağlıklı hissini yaratmaktadır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün mekânsal sağlık hissi bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 25*).

- Sahiplenme ve benimseme - Mahremiyet ve kişiselleştirme: Yakutiye Meydanı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerle, pandemi süreci ve sonrası mecburi değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kişisel mekanlar sunamamıştır. Ancak kent içerisinde yeşil alan ve peyzaj öğeleri sunması, ticaret alanlarına yakınlığı gibi özelliklerinden dolayı kullanıcılar mekânı kısmen sahiplenebildiğini ve benimseyebildiğini belirtmiştir. Kullanıcılar her ne kadar kamusal mekânı sahiplenmeye çalışsa da kişiye özel mahremiyet alanları sunmadığını belirtmiştir. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün sahiplenme ve benimseme bileşeninden orta, mahremiyet ve kişiselleştirme bileşeninden ise kötü puan almıştır (*Tablo 25*).
- Stres azaltma-rahlatma: Yakutiye Meydanı sahip olduğu fiziksel özelliklerle pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara alternatif aktivite alanları sunmadığı için kullanıcıları rahatlatamamış ve stres seviyelerini azaltamamıştır. Bu nedenle Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütünün stres azaltma-rahlatma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 25*).

Sosyo-psikolojik boyutlarda psikolojik konfor ölçeği kapsamında ele alınan Yakutiye Meydanı, psikolojik konfor ölçütü bileşenlerinden 26 puan üzerinden 8,5 puan almıştır (*Tablo 25*).

Yakutiye Meydanı'nın Sosyo-psikolojik Boyutlarının Genel Değerlendirilmesi

Yakutiye Meydanı, sosyo-psikolojik boyutları oluşturan 22 bileşenin 7'sinden kötü, 10'undan orta ve 5'inden ise iyi puan almıştır (*Tablo 26*).

Tablo 26. Yakutiye Meydanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Yakutiye Meydanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam (6)	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)			2
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
Deneyim (8)	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)		1	

Tablo26. (devamı)

Aktif ve pasif etkileşim (10)	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)		1	
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)		0.5	
	Kent manzaraları sunma (1)	0		
	Kullanıcı çeşitliliği (2)	0		
Psikolojik konfor (26)	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)		1.5	
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)	0		
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)		1.5	
	Stres azaltma - rahatlatma (3)	0		
TOPLAM (50)		22		

Yakutiye Meydanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 22 puan olarak ortalamanın altında kalmıştır (Tablo 26). Bu durum Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların stresini azaltmadığı ve sosyal yaşamlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Yakutiye Meydanı sosyo-psikolojik olarak yeniden ele alınması gerekmektedir.

Şekil 59. Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı

Yakutiye Meydanı "Kamusal Mekândan Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" (Ek 2) kapsamında toplam 50 bileşenin 11 tanesinden kötü, 29 tanesinden orta ve 10 tanesinden ise iyi değerlendirme olarak 100 üzerinden 48 puan almıştır (Şekil 59). Yapılan analizler sonucunda Yakutiye Meydanı, pandemi sürecinde fiziksel olarak kısmen yeterli kalmış ve değişen kullanıcı ihtiyaçlarının bir kısmına uyum sağlayabilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucu Yakutiye Meydanı'nın pandemi sürecine karşı kısmen dirençli olduğunu göstermiştir. Kamusal mekânın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı orta dirençli olması kenti ve kentliyi hem olumlu hem de olumsuz etkilemiştir. Yakutiye Meydanı'nın orta seviyede dirençli olması, en kısa

planlanarak yapımına başlanmıştır (Şekil 61). Üç etaptan oluşan kültür yolu projesinin ilk etabıdır. Günümüzde de yapımı devam etmektedir.

Şekil 62. Erzurum Kalesi Kültür Yolu mekân kullanımı (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Erzurum kent merkezinde Cumhuriyet Caddesinde üzerinde kentin tarihi çekirdeği içerisinde yer almaktadır. 58.824 m² alana sahip olan açık kentsel kamusal mekânın içerisinde tarihi tescilli yapılar, ticaret yapıları, ibadet alanları, yeşil alanlar, sert zemin, meydan, su yüzeyleri, çocuk oyun alanları ve oturma alanları bulunmaktadır (Şekil 62).

Şekil 63. Çalışma alanı 3 – Erzurum Kalesi Kültür Yolu’ndan fotoğraflar

Dönüşüm sonrası kente kamusal mekân olarak kazandırılmasının yanı sıra Erzurum kentinin en işlek caddesinin üzerinde yer alması, tarihi çekirdek içerisinde olması, çevresinde ticaret alanlarının ve tarih yapıların bulunması, ayrıca işlevsel ve fiziksel çeşitliliğinin fazla olması gün içerisindeki kullanım yoğunluğunu artmaktadır. Her kullanıcıya eşit ve adil bir şekilde hizmet edebilir hale gelmiştir. Kullanıcıların gözünde kent içinde nefes aldırın bir mekân olarak görülmektedir. Ayrıca pandemi sürecinde çevresinde bulunan kapalı kentsel kamusal mekânlara alternatif mekân olarak kullanılmıştır.

Tablo 27. Çalışma alanı 3 - Erzurum Kalesi Kültür Yolu mekân kullanımı ölçüm değerleri

Alan	�l��m
Yeşil Alan*	18831,2 m ²
Aktivit� Alanı *	380 m ²
Ticaret Alanları*	5425,8 m ²
Sert Zemin*	22.725 m ² (~ 3225 m ² meydan alanı)
Tarihi Yapı*	7930 m ²
�badet Alanı*	1085 m ²
Su Yüzeyi*	190 m ²
Yapımı Devam Eden Alan*	2257 m ²
Oturma Alanları	297 m oturma teras� (297 m ²) + 94 bank
	Pandemi �ncesi oturabilecek kişi sayısı (<i>en az</i>) 37 bank × 3 kişi = 204 kişi 31 bank × 6 kişi = 186 kişi 26 bank × 14 kişi = 364 kişi, 2 m terasta 3 kişi oturacak şekilde; 297 m / 2 m × 3 kişi = 445 kişi
	Toplam: 1199 kişi
	Pandemi sonrası oturabilecek kişi sayısı (<i>en çok</i>) 1,5 m sosyal mesafe kuralı ile; 68 bank × 2 kişi = 136 kişi 31 bank × 3 kişi = 93 kişi 26 bank × 8 kişi = 208 kişi, 297 m / 1,5 m mesafe = 198 kişi
	Toplam: 635 kişi
Toplam Alan: 58.824 m ²	
*Alan �l��mleri Google Earth programı üzerinden yapılmıştır. Yaklaşık değerler içermektedir.	

Çalışma alanının mekân kullanımını ortaya koymak için açık kentsel kamusal mekânı oluşturan    ler belirlenmiştir.    ler kişi ve metrekare cinsinden ölçülmüştür (Tablo 7). Kentsel kamusal mekân da en çok sert zemin ve yeşil alan bulunmaktadır. Kentsel kamusal mekânda ticaret alanlarının yanı sıra eğlence alanı, oyun alanı, spor alanı vb. gibi aktivite alanları da yer almaktadır. Çalışma alanında Erzurum Kalesi, Cincime Hatun Türbesi ve Ebu  shak Türbesi olmak üzere üç adet tarihi bulunmaktadır. Açık kentsel kamusal mekândaki oturma ve dinlenme alanları tespit edilmiştir. Kamusal mekân, tasarımsal bir düzene ve dengeye kısmen sahiptir. Pandemi  ncesi en az, pandemi sonrası sosyal mesafe kuralı ile en çok kaç kişiyi ağırlayabilir olduğu ortaya konmuştur. Sosyal mesafe kuralı ile açık kentsel kamusal mekânda bulunan oturma alanları pandemi öncesine kıyasla %48 oranında daha az kişiye hitap edebilir hale gelmiştir.

Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'nun Fiziksel Boyutlar Kapsamında Dirençliliğinin Değerlendirilmesi

Yapılan mekânsal analizler sonrası Erzurum Kalesi Kùltür Yolu, öncelikle Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde ele alınmıştır (*Ek 2*). Fiziksel boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Fiziksel boyutları oluşturan tasarım, esneklik, yeterlilik ve bağışıklık bileşenleri Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'na ait mekânsal analizler ve saha gözlemleri sonucu değerlendirilmiştir.

Kentsel Tasarım Ölçütleri ve Bileşenleri

Erzurum Kalesi Kùltür Yolu, ilk olarak matrisin kentsel tasarım bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 28*). Matrisin kentsel tasarım bileşenleriyle Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'nun sahip olduğı kullanıcı yüzeylerinin temel tasarım ilkelerine göre tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 28. Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kùltür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)			2
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)		1	
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
Mekansal konfor ve kalite	Fonksiyon dengesi (2)	0		
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)			2
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Mekânla fiziksel etkileşim kurabilme (1)	0		
TOPLAM TASARIM (20)		13,5		

- Düzen: Erzurum Kalesi Kùltür Yolu'nun tasarımına bakıldığında, yeşil alanların bir düzene sahip olduğı ancak tescilli olmayan, alana sonradan kazandırılan yapıların bir düzen içerisinde olmadığı görölmektedir (*Şekil 62*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kùltür Yolu, kentsel tasarım kavramının düzen bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 28*).

Şekil 64. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

- Ulaşılabilirlik ve Okunabilirlik: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun konumu itibarı ile önemli toplu taşıma durakları ( ekil 64), ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları ( ekil 60)  zerinde yer alması ula ılabilirli ini kolay ve güvenli hale getirmekte, aynı zamanda fark edilebilirliğini artırmaktadır ( ekil 62). Toplu taşıma duraklarında bekleyen veya binen/inen bir yaya kamusal mekânı çok kolay bir şekilde fark edebilir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarımın ulaşılabilirlik ve okunabilirlik bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 28).
- Görsel estetik: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kent için önemli tarihi ve tescilli yapılar ile çevrili olması kullanıcıya görsel estetik sunmaktadır ( ekil 63a, 63b, 63h). Ayrıca içerisinde sahip olduğu su yüzeyi ve yeşil alanları ile de kullanıcılara görsel estetik alanları sunabilmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 28).
- Yönlendirme: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu tarihi yapılar ile kullanıcıları kent içerisinde y nlendirebildi i tespit edilmiştir ( ekil 63a). Yakın çevresinde bulunan bir alan tarif edildiğinde Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu tarihi binalar yönlendirici   e olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kamusal mekânın çevresinde bulunan tarihi mekanlar kullanıcı yüzeyleri arasındaki görsel sürekliliği sa layabildi i için kullanıcıyı kolay yönlendirebilmektedir ( ekil 63b, 63h). Bu nedenle Erzurum Kalesi

Kültür Yolu, kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 28*).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 10 puan üzerinden 9 puan almıştır (*Tablo 28*).

- Aktivitelere yönelik kolay kullanım: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun spor, kültürel vb. gibi kullanıcı yüzeyleri bulunmamaktadır (*Tablo 27*). Kamusal mekânın sahip olduğu fonksiyonların ve işlevlerin (*Şekil 62 ve Tablo 27*) gerçekleştirilen kullanıcı aktivitelerine yönelik kısmen kullanım alanları sunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 28*).
- İnsan ölçeğine uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu öğelerin (sert zemin ve yeşil alanlar) insan ölçeğine kısmen uygun olduğu tespit edilmiştir (*Şekil 62, 63a, 63b, 63c, 63d*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarımın insan ölçeğine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 28*).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 3 puan üzerinden 1,5 puan almıştır (*Tablo 28*).

- Fonksiyon dengesi: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun tasarımına bakıldığında (*Şekil 62*), sahip olduğu fonksiyonların fiziksel olarak bir dengeye (*Tablo 27*) sahip olmadığı, ayrıca her profilden kullanıcıya hitap edebilecek yüzeyler barındırmadığı (engelli, genç vb.) görülmüştür. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 28*).
- Hareket kolaylığı ve devamlılığı: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun kent içerisinde Cumhuriyet Caddesi gibi önemli ulaşım yolu üzerinde yer alması yoğun insan trafiğine sahip olmasına neden olmaktadır (*Şekil 62*). Kullanıcılar kamusal mekânda hareket kolaylığını ve devamlılığını kolaylıkla sağlamaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarımın hareket kolaylığı ve devamlılığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 28*).
- İklim şartlarına uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin (*Şekil 62, 63a, 63b, 63c, 63d, 63e, 63f, 63g, 63h*) kentin genel olarak hâkim olduğu kış iklim şartına uygun tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Kamusal mekânın iklim şartlarına uygun tasarlanmaması, mekânın sadece yılın belirli zamanlarında kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarımın iklim şartlarına uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 28*).

- Konum çekiciliği: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun konum itibarı ile kent merkezinde günlük ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları üzerinde yer alması (*şekil 62*), konumunu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarım kavramının konum çekiciliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 28*).
- Mekânla fiziksel etkileşime geçme: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nu kullanan kullanicıların fiziksel olarak mekânla kolaylıkla etkileşime geçemediği gözlemlenmiştir (*şekil 63a, 63b, 63c, 63d, 63e, 63f, 63g, 63h*).  zerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerinin her profile uygun alanlar barındırmaması bu duruma neden olmaktadır (*şekil 62*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel tasarımın mekânla fiziksel etkileşime geçme bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 28*).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “mekânsal konfor ve kalite”  l t n  oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 7 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 28*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Erzurum Kalesi Kültür Yolu, on iki bileşenenden oluşan kentsel tasarım kavramı kapsamında 20 puan üzerinden 13,5 puan olarak tasarım ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 28*). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun kentsel tasarım kavramı çerçevesinde kısmen dikkate alınarak tasarlandığını göstermektedir.

Kentsel Esneklik  l t leri ve Bileşenleri

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, matrisin kentsel tasarım bileşenlerinden sonra kentsel esneklik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 29*). Kentsel esneklik bileşenleri ile Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayıp sağlayamadığı tespit edilmiştir. Böylelikle Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecine karşı dirençliliği esneklik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 29. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik  l t leri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin  l lmesi

�l�t�ler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	�yi (1)
Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)			2
	Deneyimde �eşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)		1	
	Yüzeylerin aktifliğı (2)		1	
TOPLAM ESNEKLİK (10)		4		

- **Adapte olabilirlik:** Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin genel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe kuralına adapte olabilm  , kullanıcılara hizmet edebilmi  tir (* ekil 62, Tablo 27*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeninden iyi puan almı  tır (*Tablo 29*).
- **Deneyimde  e itlilik ve dönüşüm kolaylığı:** Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara pandemi öncesinden farklı olarak bir çeşitlilik sa layamadı ı, ayrıca sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre de d n   en yüzeyler sunamadı ı tespit edilmi  tir (* ekil 62, Tablo 27*). Mekân içerisinde kişinin  zelle tirebilece i alanlar sunamamı  tır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeninden kötü puan almı  tır (*Tablo 29*).
- **Esnek donatılara sahip olma:** Erzurum Kalesi Kültür Yolu, pandemi süreci ve sonrası farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen ve d n   en esnek donatılar sunamadı ı tespit edilmi  tir (* ekil 63a, 63c, 63d, 63g*). Her ne kadar oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde kullanıcıya hizmet edebilmi   olsa da kapasitesinin pandemi süreci ve sonrası azalması esnek donatılara sahip olmadığını ortaya koymu  tur. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel esneklik kavramının esnek donatılara sahip olma bileşeninden kötü puan almı  tır (*Tablo 29*).
- **Fonksiyonel esneklik:** Erzurum Kalesi Kültür Yolu, pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik kısa veya uzun süreli fonksiyon programlarını diğer kamusal mekanlara göre bazen sunabilmi  tir. Kamusal mekânın arada sırada fonksiyon programlarına ev sahipliği yapabilmesi pandemi sürecinde ve sonrasında kullanımını artırmı  tır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeninden orta puan almı  tır (*Tablo 29*).
- **Yüzeylerin aktifliği:** Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu yüzey alanlarının pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına ve olaylarına göre kısmen d n   ebildi i tespit edilmi  tir. Ancak tüm kullanıcı profillerine uygun yüzeyler bulunmamaktadır (* ekil 62*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel esneklik kavramının yüzey aktifliği bileşeninden orta puan almı  tır (*Tablo 29*).

Sonuc olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “esneklik” ölçütünü oluşturarak kentsel esneklik bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 4 puan almı  tır (*Tablo 29*). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecinde değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre fiziksel olarak esneyemedi ini ortaya koymu  tur.

Kentsel Yeterlilik Ölçütleri ve Bileşenleri

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, matrisin kentsel tasarım ve esneklik bileşenlerinden sonra kentsel yeterlilik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 30). Kentsel yeterlilik bileşenleri ile Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi gibi krizlere karşı yeterliliği tespit edilmiştir. Böylelikle Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun pandemi sürecine karşı dirençliliği yeterlilik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 30. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivite çeşitliliği (2)		1	
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)			2
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)		1	
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	Kent mobilyalarının varlığı (1)			1
TOPLAM YETERLİLİK (16)		11,5		

- Aktivite çeşitliliği: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun mevcut tasarımı itibarı ile spor alanları, yeme-içme alanları ve kültür alanları gibi aktivite alanları sunmadığı tespit edilmiştir (Şekil 62, Tablo 27). Genel olarak bakıldığında mekân içerisinde oturma-dinlenme alanları ve çocuk oyun alanlarından başka eylem gerçekleştirilebilecek yüzeyler bulunmamaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 30).
- Hizmet kapasitesi: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun tasarımına bakıldığında meydan alanı bulunmaktadır (Şekil 62). Ancak Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Havuzbaşı Kent Meydanı'ndan küçük, Yakutiye Meydanı'ndan daha büyük bir meydan alanına sahiptir (Tablo 5, 16, 27). Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun tasarımına bakıldığında meydan alanı ile yeşil alanları kalabalık kullanıcı topluluklarına uygundur (Şekil 62, 63a). Ayrıca pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının gelmesi ile meydan alanı ve yeşil alanları kalabalık topluluklara ev sahipliği yapabilmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 30).

- Kullanıcı profillerine uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerine bakıldığında engelli kullanıcılara yönelik yüzeyler tasarlandığı görülmektedir (* ekil 63a, 63c, 63d*). Ancak kamusal mekân içerisinde genç kullanıcı profillerine uygun aktivite alanları olmadığı tespit edilmiştir (* ekil 62*). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun tercih edilmesini, kullanımını ve yo unlu unu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının kullanıcı profillerine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 30*).
- Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları normal süreçte 1199 kişiyi a ırlayabilirken pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe ile 625 kişiyi a ırlayabilir hale gelmiştir (*Tablo 27*). Her ne kadar pandemi süreci ve sonrası oturma ve dinlenme alanları az kişiyi a ırlayabilir hale gelse de insanların oturma ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 30*).
- Ticaret alanlarının varlığı: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun içerisinde ticaret alanları bulunmaktadır (* ekil 62*). Kamusal mekân içerisinde bulunan ticaret alanlarının bir kısmını yapımı devam eden ticaret alanları oluşturmaktadır. Diğer bir kısmını ise iş merkezi oluşturmaktadır. Kamusal mekânı kullanan kullanıcılar yeme veya içme ihtiyaçlarını yakın çevredeki ticaret alanlarından karşılayabilmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 30*).
- Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun içerisinde yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri bulunmaktadır (* ekil 62*). Havuzbaşı Kent Meydanı’na ve Yakutiye Meydanı’na oranla daha çok yeşil alan ve peyzaj öğesi barındırmaktadır (*Tablo 5, 16, 27*). Kamusal mekân içerisinde bulunan yeşil alanların düzenli peyzaj öğelerine sahip olduğu görülmektedir (* ekil 63d, 63e, 63f*). Bu durum kamusal mekânın kullanımını artırmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 30*).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “mekânın işlevsel çeşitliliği”    t n  oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 12 puan üzerinden 9 puan almıştır (*Tablo 30*).

- Fiziksel büyüklük ve yeterlilik: Erzurum Kalesi Kültür Yolu kısmen olarak düzenli ve dengeli tasarlanmıştır. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcılara fiziksel olarak az da olsa yeterli yüzeyler sunmasına yardımcı olmuştur (* ekil 62, Tablo 27*).

Bu nedenlerden dolayı Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 30*).

Şekil 65. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun gece görüntüsü

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun içerisinde bulunan oturma alanları ve diğerkullanıcı yüzeyleri gündüz kullanımına uygunken, aydınlatma donatılarının yetersizliğinden dolayı yaya yolları gece kullanımına kısmen uygundur. Mekân geceleri kullanıcıya tam güvenli ve konforlu ortam sunamamaktadır (*Şekil 65*). Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 30*).
- Kent mobilyalarının varlığı: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun içerisinde banklar ve oturma terası olmak üzere iki tür kent mobilyası bulunmaktadır (*Şekil 62, 63a, 63h*). Bulunan oturma ve dinlenme alanları kalabalık zamanlarda dahi kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyaları varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 30*).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “mekânsal kalite ve konfor” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 4 puan üzerinden 2,5 puan almıştır (*Tablo 30*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Erzurum Kalesi Kültür Yolu, dokuz bileşenden oluştan kentsel yeterlilik kavramı kapsamında 16 puan üzerinden 11,5 puan olarak yeterlilik ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 30*). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecinde fiziksel olarak kısmen yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel Bağışıklık Ölçütleri ve Bileşenleri

Erzurum Kalesi Kültür Yolu matrisin kentsel tasarım, esneklik ve yeterlilik bileşenlerinden sonra son olarak kentsel bağışıklık bileşenleri ile değerkendirilmiştir (*Tablo 31*). Kentsel bağışıklık bileşenleri ile Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğukullanıcı

yüzeylerinin fiziksel ve biyolojik olarak pandemi gibi krizlere karşı sağlıklı oluşu tespit edilmiştir. Böylelikle Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecine karşı dirençliliği bağışıklık kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 31. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Sürdürülebilirlik (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM BAĞIŞIKLIK (4)		4		

- Sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu pandemi süreci karşısında her ne kadar fiziksel olarak kısmen yeterli olsa da normal süreçte olduğu gibi pandemi sürecinde ve sonrasında da varlığını koruyabilmiş, aynı işlev ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber pandemi öncesinde sağladığı hijyen koşullarının pandemi sonrasında değişmemesi kullanıcıya sağlık ortam sunmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 31).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu “mekânın işlevsel çeşitliliği” ve “mekânsal kalite ve konfor” ölçütlerini oluşturan kentsel bağışıklık bileşenleri kapsamında 4 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 31). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi gibi kriz süreçlerine karşı bağışık olduğunu göstermiştir.

Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun Fiziksel Boyutlarının Genel Değerlendirmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, fiziksel boyutları oluşturan 28 bileşenin 5’inden kötü, 10’undan orta ve 13’ünden ise iyi puan almıştır (Tablo 32).

Tablo 32. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Bıçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik (10)	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)			2
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)			2

Tablo 32. (devamı)

Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)			2
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)		1	
	Yüzeylerin aktifliği (2)		1	
Mekânın işlevsel çeşitliliği (17)	Aktivite çeşitliliği (2)		1	
	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)		1	
	Sürdürülebilirlik (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)		0.5	
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)			2
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
Mekansal konfor ve kalite (13)	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)		1	
	Fonksiyon dengesi (2)	0		
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)			2
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Kent mobilyalarının varlığı (1)			1
	Mekanla fiziksel etkileşim kurabilme (1)	0		
	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM (50)		33		

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 33 puan olarak ortalamanın üzerinde kalmıştır (Tablo 32). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel kullanıcı yüzeylerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik olarak pandemi sürecine karşı kısmen dirençli kaldığını göstermektedir. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik kapsamında iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun Sosyo-psikolojik Unsurlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler kullanıcıları sosyo-psikolojik olarak da etkilemektedir. Bu nedenle fiziksel boyutlar ile değerlendirilen Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde de ele alınmıştır (*Ek 2*). Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bu ölçüt ve bileşenler yapılan anket çalışması sonucu değerlendirilmiştir. Yapılan anket çalışması mekân kullanıcılarının deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Sosyo-psikolojik bileşenler dört  l  k kapsamında ele alınmıştır (*Tablo 37*).

Anlam  l  t  Kapsamında Değerlendirilmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu ilk olarak anlam ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik  l  klerinden olan anlam ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı gözündeki sosyal anlamı ortaya konulmuştur. Anlam  l  t  sembolik değer, kimlik, tarihsellik ve kalıcılık bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 33*).

Tablo 33. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

�l��tler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	�yi (1)
Anlam	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)			2
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
TOPLAM (6)		6		

- Sembolik değer: Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Erzurum kenti denilince akla gelen kamusal mekanlar arasında yer almaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcılar gözündeki sembolik değeri değişmemiştir. Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kullanıcılar için sembolik bir değere sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, anlam ölçütünün sembolik değer bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 33*).
- Kimlik: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kamusal mekân kimliği yeni yeni oluşmaktadır. Bu durum kamusal mekânın son yıllarda kente kazandırılmış olmasından kaynaklanmaktadır (*şekil 61*). Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mekânın kullanım sıklığını ve yoğunluğunu olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum ise Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun

sahip olduğu kimlik değerinin artmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, anlam ölçütünün kimlik bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 33).

- Tarihsellik ve kalıcılık: Pandemi süreci ve sonrası Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun tarihselliğini ve kalıcılığını etkilememiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, anlam ölçütünün tarihsellik ve kalıcılık bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 33).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu anlam ölçeği kapsamında kullanıcılardan 6 puan üzerinden 6 puan almıştır.

Deneyim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu anlam ölçütünden sonra deneyim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan deneyim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı deneyimleri ortaya konulmuştur. Deneyim ölçütü aidiyet ve bağ kurma, akılda kalıcılık, hoşnut ve memnuniyet, iyi hissetme bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 34).

Tablo 34. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Deneyim	Aidiyet ve bağ kurma (2)		1	
	Akılda kalıcılık (2)			2
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)			2
	İyi hissetme (2)			2
TOPLAM (8)		7		

- Aidiyet ve bağ kurma: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekân ile sosyo-psikolojik olarak kısmen bağ kurabildiklerini belirtmiştir. Bu durum mekânın kent içerisinde son yıllarda yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, deneyim ölçütünün aidiyet ve bağ kurma bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 34).
- Akılda kalıcılık: Kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında zaman geçirmek için Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nu ilk seçenekler arasında görmektedir. Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sosyo-psikolojik olarak akılda kalıcılığını artırmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, deneyim ölçütünün akılda kalıcılık bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 34).
- Hoşnutluk ve memnuniyet: Kullanıcılar Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nu geçiş güzergahları üzerinde bulunan oturulup zaman geçirilecek, yeme-içme eylemlerinde bulunulacak bir mekân olarak görmektedir. Ayrıca kullanıcılar yeme-içme gibi eylemlerini de kolayca

gerçekleştirebildiklerini belirtmiştir. Bu durum kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekânı kullanırken memnun etmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, deneyim ölçütünün hoşnutluk ve memnuniyet bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 34).

- İyi hissetme: Kullanıcılar her ne kadar Erzurum Kalesi Kültür Yolu ile sosyal olarak kolaylıkla bağ kurabilmektedir. Bu durum kullanıcıların pandemi sürecinde ve sonrasında bu mekânı kullanırken iyi hissetmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, deneyim ölçütünün iyi hissetme bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 34).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu deneyim ölçütü kapsamında kullanıcılardan 8 puan üzerinden 7 puan almıştır.

Aktif ve Pasif Etkileşim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, anlam ve deneyim ölçütlerinden sonra aktif ve pasif etkileşim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan aktif ve pasif etkileşim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekân ile olan etkileşim değişimi ortaya konulmuştur. Aktif ve pasif etkileşim ölçütü aktif kullanım, canlılık, cazibeli olma, görsel süreklilik ve merak uyandırma, kent manzaraları sunma, kullanıcı çeşitliliği bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 35).

Tablo 35. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Aktif ve pasif etkileşim	Aktif kullanım (2)		1	
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)			2
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı çeşitliliği (2)			2
TOPLAM (10)		9		

- Aktif kullanım: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecinde ve sonrasında sosyo-psikolojik olarak aktif şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak kamusal mekânın fiziksel olarak her kullanıcı profiline uygun yüzeyler barındırmaması kullanım aktifliğini düşürmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün aktif kullanım bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 35).
- Canlılık: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun canlılığı sadece sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden değil, gündelik yaşam güzergahları üzerinde bulunmasından da kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da bu durum olumlu yönde

değişmiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün canlılık bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 35*).

- Cazibeli olma: Erzurum Kalesi Kültür Yolu sahip olduğu oturma alanları, tarihi yapıları, yeşil alanları ve su yüzeyi ile kullanıcılara cazibeli gelmektedir. Pandemi süreci ve sonrası bu alanlarla kullanıcıların ilgisini çekebilmiş ve onları memnun edebilmiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün cazibeli olma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 35*).
- Görsel süreklilik ve merak uyandırma: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun içerisinde ve çevresinde bulunan peyzaj öğeleri ile görsel süreklilik sunmakta, bu durum ise kullanıcılarda merak uyandırmaktadır. Mekânın kullanıcılarda görsel süreklilik sunması ve merak uyandırması ziyaret sıklığını ve yoğunluğunu artırmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün görsel süreklilik ve merak uyandırma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 35*).
- Kent manzaraları sunma: Kullanıcılar Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun manzara sunma kriteri çerçevesinde tercih edebildiğini belirtmiştir. Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kentteki konumundan ve topografik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Erzurum Kalesi kent içerisinde eğimli bir arazi üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle kullanıcılara kuzeyde kent manzarası sunarken, güneyde ise tarihi yapılar ile manzara sunmaktadır. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kullanıcılara kent manzaraları sunması pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların stres seviyesini azaltmakta, mekânın ziyaret etme sıklığı da artırmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kent manzaraları sunma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 35*).
- Kullanıcı çeşitliliği: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun pandemi sürecinde ve sonrasında resmi toplulukların yanı sıra aile veya arkadaş gibi samimi topluluklar tarafından da sosyopsikolojik olarak tercih edilmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kullanıcı çeşitliliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 35*).

Erzurum Kalesi Kültür Yolu aktif ve pasif etkileşim ölçütü bileşenlerinden 10 puan üzerinden 9 puan almıştır.

Psikolojik Konfor Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu anlam, deneyim ve aktif-pasif etkileşim ölçütlerinden sonra son olarak psikolojik konfor ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyopsikolojik ölçütlerinden olan psikolojik konfor ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekânı kullanırken yaşadıkları psikolojik konfor değişimi ortaya konulmuştur. Psikolojik konfor ölçütü gece-gündüz kullanımına uygunluk, konforlu

vakit geçirme, iletişime geçebilme, güvende hissetme, kullanım alışkanlığının sürekliliği, mahremiyet ve kişiselleştirme, mekânsal sağlık hissi, sahiplenme ve benimsenme, stres azaltma-rahatlatma bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 36*).

Tablo 36. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Psikolojik konfor	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	İletişime geçebilme (3)			3
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)			3
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)			3
	Stres azaltma - rahatlatma (3)			3
TOPLAM (26)		20,5		

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun sahip olduğu yüzeyler kullanıcılar tarafından gece-gündüz kullanımına kısmen uygun görülmüştür. Bu durum kullanıcıların mekânda kısmen konforlu vakit geçirebilmesine ve güvende hissedebilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 36*).
- Konforlu vakit geçirme: Erzurum Kalesi Kültür Yolu kullanıcıları pandemi öncesi mekân içerisinde bulunan yüzeylerde konforlu vakit geçirebildiğini, ancak pandemi süreci ve sonrasında aynı konforlu ortamın hala var olduğundan emin olmadıklarını belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların değişen sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına konforlu yüzeyler sunamamaya başladığını göstermektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün konforlu vakit geçirme bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 36*).
- İletişime geçebilme: Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nu kullanan kullanıcılar pandemi öncesi diğer kullanıcılar ile stres yaşamadan iletişime geçebilirken, pandemi süreci ve sonrasında da diğer kullanıcılar ile rahatlıkla iletişime geçebildiklerini belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın sosyal mesafe kuralına uygun ortam sunmasından kaynaklanmaktadır. Kamusal mekânda bulunan kullanıcılar sağlıklarını korumak için sosyal mesafelerini korurken birbirlerinden uzaklaşsa bile iletişim kurabilmektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür

Yolu, psikolojik konfor ölçütünün iletişime geçebilme bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 36).

- Güvende hissetme: Kullanıcılar pandemi süreci ve sonrası Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nda bulunan donatıları ve mobilyaları pandemi süreci ve sonrası kullanırken güvende hissettiklerini belirtmiştir. Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu donatıların ve mobilyaların kullanıcıya sunduğu hizmetten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün güvende hissetme bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 36).
- Kullanım alışkanlığının sürekliliği: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özellikler pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı ihtiyaçlarına kısmen cevap verdiği için kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının sürekliliğini de değiştirmiştir. Ayrıca mekânın aile ortamlarına uygun ortam sunması da kullanım alışkanlığını olumlu yönde etkilemektedir. Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kullanım alışkanlığı sürekliliğinin pandemi süreci ve sonrası artması mekânın kullanıcı stresini azalttığını, sosyo-psikolojik hayatlarını olumlu etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün kullanım alışkanlığının sürekliliği bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 36).
- Mekânsal sağlık hissi: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun kullanıcılara psikolojik konforu yüksek bir mekân sunmasının yanı sıra fiziksel olarak hijyen şartlarını da sağlayan yüzeyler sunması psikolojik olarak kullanıcılarda sağlıklı hissini yaratmaktadır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün mekânsal sağlık hissi bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 36).
- Sahiplenme ve benimseme - Mahremiyet ve kişiselleştirme: Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerle, pandemi süreci ve sonrası mecburi değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kişisel mekânlar sunamamıştır. Ancak kent içerisinde yeşil alan ve peyzaj öğeleri sunması, ticaret alanlarına yakınlığı ve tarihi alanlara yakınlığı gibi özelliklerinden dolayı kullanıcılar mekânı sahiplenebildiğini ve benimseyebildiğini belirtmiştir. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün sahiplenme ve benimseme bileşeninden iyi, mahremiyet ve kişiselleştirme bileşeninden ise kötü puan almıştır (Tablo 36).
- Stres azaltma-rahatlatma: Erzurum Kalesi Kültür Yolu sahip olduğu fiziksel özelliklerle pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara sosyo-psikolojik olarak uygun alanlar sunduğu için kullanıcıları rahatlatmış ve stres seviyelerini azaltmıştır. Bu nedenle Erzurum Kalesi Kültür Yolu, psikolojik konfor ölçütünün stres azaltma-rahatlatma bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 36).

Sonuç olarak Erzurum Kalesi Kültür Yolu psikolojik konfor ölçütü bile  enlerinden 26 puan üzerinden 20,5 puan almıştır.

Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun Sosyo-psikolojik Boyutlarının Genel Değerlendirilmesi

Erzurum Kalesi Kültür Yolu sosyo-psikolojik boyutları olu tur n 22 bile  enin 1’inden kötü, 6’sından orta ve 15’inden ise iyi puan almıştır (*Tablo 37*).

Tablo 37. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Diren ililik Matrisi” çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi

�l��tler	Bile��enler	Erzurum Kalesi Kültür Yolu		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	�yi (1)
Anlam (6)	Sembolik değer (2)			2
	Kimlik (2)			2
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)			2
Deneyim (8)	Aidiyet ve ba� kurma (2)		1	
	Akılda kalıcılık (2)			2
	Ho�nutluk ve memnuniyet (2)			2
	�yi hissetme (2)			2
Aktif ve pasif etkileşim (10)	Aktif kullanım (2)		1	
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)			2
	Görsel s�rekli�ik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı �e�itlili�i (2)			2
Psikolojik konfor (26)	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)		1.5	
	�leti�ime geçebilme (3)			3
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının s�rekli�ili�i (3)			3
	Mahremiyet ve ki�iselle�tirme (3)	0		
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)			3
	Stres azaltma - rahatlatma (3)			3
TOPLAM (50)		42,5		

Erzurum Kalesi Kültür Yolu, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Diren ililik Matrisi’nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 42,5 puan olarak ortalamanın üstünde kalmıştır (*Tablo 37*). Bu durum Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların stresini azalttığını ve sosyal yaşamlarını olumlu etkilediğini göstermektedir. Erzurum Kalesi Kültür Yolu pandemi süreci ve sonrası sosyo-psikolojik olarak kullanıcıların ihtiyaçlarını kar ılayabilmi tir.

Şekil 66. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı

Erzurum Kalesi Kültür Yolu “Kamusal Mekândan Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (Ek 2) kapsamında toplam 50 bileşenin 6 tanesinden kötü, 14 tanesinden orta ve 30 tanesinden ise iyi değerlendirme olarak 100 üzerinden 75,5 puan almıştır (Şekil 66). Yapılan değerlendirmeler Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun pandemi sürecine karşı dirençli olduğunu ortaya koymuştur. Kamusal mekânın dirençli olması, kenti ve kentliyi pandemi sürecinde ve sonrasında olumlu yönde etkilemiştir. Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun dirençli olması mekânın ele alınmaması gerektiği anlamına gelmemelidir. Ancak dirençli olan Erzurum Kalesi Kültür Yolu’nun kullanıcıya aynı dirençlilikte ve kalitede sürekli hizmet verebilmesi için iyileştirilme çalışmaları yapılmalıdır. İyileştirilecek olan Erzurum Kalesi Kültür Yolu yapılan analiz sonuçları çerçevesinde ele alınabilir.

Çalışma alanı 4 – Olimpiyat Parkı

Şekil 67. Çalışma alanı 4 - Olimpiyat Parkı yakın  vre analizi (Google Earth 2021 görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Olimpiyat Parkı, kent merkezinin kuzeybatısında yer almaktadır. İçerdiği işlevler ve fiziksel çeşitliliği sayesinde kent için değerli bir kamusal mekân haline gelmiştir. Kuş bakışı 1000 metrelik yürüme mesafesi içerisinde resmi kurum ve kuruluşlar, etkinlik ve fuar alanı, ticaret alanları, Erzurum Teknik  niversitesi ve diğer açık kentsel kamusal mekânlar yer

almaktadır. Kentsel kamusal mekânın çevresinde ise resmi kurum ve kuruluşlar, boş araziler ve etkinlik alanı bulunmaktadır (Şekil 67). Toplu taşıma güzergahları üzerinde yer almasına rağmen kullanıcılar kamusal mekâna genellikle özel araçlarıyla veya yaya olarak ulaşmaktadır.

Şekil 68. Olimpiyat Parkı ve çevresinin değişimi (Google Earth 2005 görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Daha önce fuar alanı olarak kente hizmet eden bu alan (Şekil 68), 2012 yılından sonra park ve rekreasyon alanı olarak açık kentsel kamusal mekâna dönüştürülmüştür. Dönüştürülmeden önce sadece fuar günlerinde kullanılan bu alan, dönüştürüldükten sonra daha kullanışlı hale gelmiş, kullanımı artmıştır.

Şekil 69. Olimpiyat Parkı mekân kullanımı (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Olimpiyat parkı, Erzurum kent merkezinde Terminal Caddesi ve Havaalanı Yolu üzerinde yer almaktadır. 245.327 m² alan üzerine yapılan açık kentsel kamusal mekânın içerisinde eğlence alanları, oturma ve dinlenme alanları, rekreasyon alanları, piknik alanları, evlendirme dairesi, yapay göl, ticaret alanları, çocuk oyun alanları, ihtiyaç alanları, sosyal tesisler ve spor alanları bulunmaktadır (Şekil 69).

Şekil 70. Çalışma alanı 4 – Olimpiyat Parkı’ndan fotoğraflar

Yakın çevresinde Erzurum Teknik Üniversitesi, MNG alışveriş merkezi, ticaret alanları, fuar alanı, etkinlik alanı ve konut alanlarının bulunması, ayrıca açık kentsel kamusal mekân içinde işlevsel ve fiziksel çeşitliliğin olması kullanım yoğunluğunu arttırmaktadır. Mekân kullanımının en sık olduğu zamanlar hafta sonları ve tatil günleridir. Yaz aylarında oturma alanları yetersiz kalmaktadır. Oturma alanlarının yetersiz kaldığı zamanlarda insanlar yeşil alanlar üzerinde kendi imkanlarınca oturma alanları oluşturarak vakit geçirmektedir. Açık kentsel kamusal mekânın kent içindeki konumu ve çeşitli fonksiyonlara sahip olması kullanıcılar tarafından ilgi görmesini sağlamaktadır.

Tablo 38. Çalışma alanı 4 - Olimpiyat Parkı mekân kullanımı ölçüm değerleri

Alan	Ölçüm
Rekreasyon Alanı*	118.949 m ²
Aktivite Alanı *	20.196 m ²
Ticaret Alanları*	2476 m ²
Sert Zemin*	4076 m ²
Resmi Kurum *	1189 m ²
İbadet Alanı*	175 m ²
Su Yüzeyi*	13.891 m ²
Yapımı Devam Eden Alan*	2163 m ²
Seyir Terası*	1012 m ²
Spor Alanı *	34.589 m ²
İhtiyaç Yapıları*	245 m ²
Araç yolu *	46.366 m ²
Oturma Alanları	81 çardak + 27 bank
	Pandemi öncesi oturabilecek sayısı (<i>en az</i>) 81 çardak × 14 kişi = 1134 kişi 27 bank × 6 kişi = 162 kişi,
	Pandemi sonrası oturabilecek sayısı (<i>en çok</i>) 1,5 m sosyal mesafe kuralı ile; 81 çardak × 8 kişi = 648 kişi 27 bank × 3 kişi = 81 kişi,
Toplam Alan: 245.327 m ²	
*Alan ölçümleri Google Earth programı üzerinden yapılmıştır. Yaklaşık değerler içermektedir.	

Çalışma alanının mekân kullanımını ortaya koymak için açık kentsel kamusal mekânı oluşturan öğeler belirlenmiştir. Öğeler kişi ve metrekare cinsinden ölçülmüştür (Tablo 38). Kentsel kamusal mekânın büyük kısmını rekreasyon alanları ve araç yolları oluşturmaktadır (Şekil 70e, 70i, 70j). Açık kentsel kamusal mekânda ticaret alanlarının (Şekil 70b) yanı sıra eğlence alanı, oyun alanı, spor alanı, kamu kurumları vb. gibi alanları da yer almaktadır (Şekil 70a, 70c, 70d, 70e, 70f, 70i). Ayrıca mekân içerisindeki su yüzeyleri ve aktivite alanları

kullanıcılar tarafından büyük ilgi görmektedir (Şekil 70a, 70d, 70f, 70g, 70j). Açık kentsel kamusal mekândaki oturma ve dinlenme alanları tespit edilmiştir (Şekil 70f, 70h). Kamusal mekân, tasarımsal bir düzene ve dengeye kısmen sahiptir. Pandemi öncesi en az, pandemi sonrası sosyal mesafe kuralı ile en çok kaç kişiyi ağırlayabilir olduğu ortaya hesaplanmıştır. Pandemi öncesi kamusal mekânda bulunan oturma ve dileme alanları en az 1296 kişiye hizmet edebilirken, pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralının gelmesiyle en çok 729 kişiye hizmet edebilir hale gelmiştir. Sosyal mesafe kuralı ile açık kentsel kamusal mekânda bulunan oturma alanları pandemi öncesine kıyasla %43 oranında daha az kişiye hitap edebilir hale gelmiştir.

Olimpiyat Parkı'nın Fiziksel Boyutlar Kapsamında Dirençliliğinin Değerlendirilmesi

Yapılan mekânsal analizler sonrası Olimpiyat Parkı, öncelikle Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde ele alınmıştır (Ek 2). Fiziksel boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Fiziksel boyutları oluşturan tasarım, esneklik, yeterlilik ve bağışıklık bileşenleri Olimpiyat Parkı'na ait mekânsal analizler ve saha gözlemleri sonucu değerlendirilmiştir.

Kentsel Tasarım Ölçütleri ve Bileşenleri

Olimpiyat Parkı, ilk olarak matrisin kentsel tasarım bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 39). Matrisin kentsel tasarım bileşenleriyle Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin temel tasarım ilkelerine göre tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 39. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik	Düzen (2)	0		
	Okunabilirlik (2)		1	
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)	0		
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)			2
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)			1
Mekansal konfor ve kalite	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)	0		
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Mekânla fiziksel etkileşim kurabilme (1)			1
TOPLAM TASARIM (20)		11		

- Düzen: Olimpiyat Parkı'nın tasarımına bakıldığında, yeşil alanların, kullanıcı yüzeylerinin ve diğer alanların bir düzen içerisinde olmadığı görülmüştür (Şekil 69). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının düzen bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 39).

Şekil 71. Olimpiyat Parkı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

- Ulaşılabilirlik ve Okunabilirlik: Olimpiyat Parkı'nın konumu itibarı ile toplu taşıma durakları (Şekil 71), ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları (Şekil 67) üzerinde yer alması ulaşılabilirliğini kolay ve güvenli hale getirmekte, aynı zamanda fark edilebilirliğini artırmaktadır (Şekil 69). Ancak kamusal mekân duvarlar ve çitler ile çevrili olduğu için toplu taşıma duraklarında bekleyen veya binen/inen bir yaya mekânı çok kolay bir şekilde fark edememektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, tasarımın ulaşılabilirlik bileşeninden iyi puan alırken, okunabilirlik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 39).
- Görsel estetik: Olimpiyat Parkı su yüzeyleri ve geniş yeşil alanları ile kullanıcılara görsel estetik sunabilmektedir (Şekil 70a, 70g, 70h). Kullanıcılar bu mekânı genel olarak sunduğu görsel yüzeyler sebebi ile tercih etmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 39).
- Yönlendirme: Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeyleri ve yaya yolları ile kullanıcı mekân içerisinde yönlendiremediği tespit edilmiştir. Kamusal mekân içerisinde bulunan yaya yollarında bir devamlılık ve süreklilik görülmemektedir (Şekil 69). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu tasarım özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle

Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 39*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 10 puan üzerinden 5 puan almıştır (*Tablo 39*)

- Aktivitelere yönelik kolay kullanım: Olimpiyat Parkı’nda çocuk alanları, spor alanları, eğlence alanları vb. gibi kullanıcı yüzeyleri bulunmaktadır (*Şekil 69, Tablo 38*). Kamusal mekânın sahip olduğu fonksiyonların ve işlevlerin gerçekleştirilen kullanıcı aktivitelerine yönelik kolay kullanım alanları sunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 39*).
- İnsan ölçeğine uygunluk: Olimpiyat Parkı’nın sahip olduğu öğelerin (sert zemin, yeşil alanlar, oyun alanları, kent mobilyaları vb.) insan ölçeğine uygun olduğu tespit edilmiştir (*Şekil 69, 70a, 70d, 70e, 70f, 70g, 70h, 70j*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarımın insan ölçeğine uygunluk bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 39*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 3 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 39*)

- Fonksiyon dengesi: Olimpiyat Parkı’nın tasarımına bakıldığında (*Şekil 69*), sahip olduğu fonksiyonların fiziksel olarak bir dengeye (*Tablo 38*) kısmen sahip olduğu görülmüştür. Kamusal mekânın büyüklüğüne oranla içerisinde bulunan kullanıcı yüzeyleri fiziksel olarak küçüktür. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 39*).
- Hareket kolaylığı ve devamlılığı: Olimpiyat Parkı’nın kent içerisinde bulunan MNG AVM ve Terminal Caddesi gibi önemli ticaret alanlarına yakın olarak konumlanması yoğun insan trafiğine sahip olmasına neden olmaktadır (*Şekil 67*). Ancak kamusal mekân içerisindeki araç yollarının yaya yollarına göre öncelikli olarak tasarlanması hareket kolaylığının ve devamlılığının sağlanamamasına neden olmaktadır (*Şekil 69*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarımın hareket kolaylığı ve devamlılığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 39*).
- İklim şartlarına uygunluk: Olimpiyat Parkı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin (*Şekil 69, 70a, 70d, 70e, 70f, 70g, 70h, 70j*) kentin genel olarak hâkim olduğu kış iklim şartına uygun tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Kamusal mekânın iklim şartlarına uygun tasarlanmaması, mekânın sadece yılın belirli zamanlarında kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarımın iklim şartlarına uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 39*).

- Konum çekiciliği: Olimpiyat Parkı'nın konum itibarı ile kent merkezine yakın, günlük ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları üzerinde yer alması (*Şekil 67*), konumunu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarım kavramının konum çekiciliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 39*).
- Mekânla fiziksel etkileşime geçme: Olimpiyat Parkı'nı kullanan kullanıcıların fiziksel olarak mekânla kolaylıkla etkileşime geçebildiği gözlemlenmiştir (*Şekil 70a, 70d, 70e, 70f, 70g, 70h, 70j*). İçerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerinin her profile uygun alanlar barındırması mekân kullanımını ve etkileşimini olumlu yönde etkilemektedir (*Şekil 69*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel tasarımın mekânla fiziksel etkileşime geçme bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 39*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “mekânsal konfor ve kalite” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 7 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 39*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Olimpiyat Parkı, on iki bileşenden oluşan kentsel tasarım kavramı kapsamında 20 puan üzerinden 11 puan olarak tasarım ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 39*). Bu durum Olimpiyat Parkı'nın kentsel tasarım kavramı çerçevesinde kısmen dikkate alınarak tasarlandığını göstermektedir.

Kentsel Esneklik Ölçütleri ve Bileşenleri

Olimpiyat Parkı, matrisin kentsel tasarım bileşenlerinden sonra kentsel esneklik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 40*). Kentsel esneklik bileşenleri ile Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayıp sağlayamadığı tespit edilmiştir. Böylelikle Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği esneklik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 40. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Esneklik	Adapte olabilirlik (2)			2
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)		1	
	Esnek donatılara sahip olma (2)			2
	Fonksiyonel esneklik (2)		1	
	Yüzeylerin aktifliği (2)			2
TOPLAM ESNEKLİK (10)		8		

- **Adapte olabilirlik:** Olimpiyat Parkı'nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin genel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe kuralına adapte olabilmış, kullanıcılara hizmet edebilmiştir (*Şekil 69, Tablo 38*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 40*).
- **Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı:** Olimpiyat Parkı'nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara pandemi öncesinden farklı olarak bir çeşitlilik sağlayamadığı, ancak sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre dönüşen yüzeyler sunabildiği tespit edilmiştir (*Şekil 69, Tablo 38*). Mekân içerisinde kişinin özelleştirebileceği alanlar bulunmaktadır (*Şekil 70f, 70h*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 40*).
- **Esnek donatılara sahip olma:** Olimpiyat Parkı, pandemi süreci ve sonrası farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen ve dönüşen esnek donatılar sunduğu tespit edilmiştir (*Şekil 70f, 70h, 70j*). Ayrıca sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde kullanıcıya hizmet edebilmiştir. Oturma ve dinlenme alanları kapasitesi azalsa bile pandemi süreci ve sonrası donatıları ile kullanıcıya pandemi öncesindeki gibi hizmet edebilmiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel esneklik kavramının esnek donatılara sahip olma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 40*).
- **Fonksiyonel esneklik:** Olimpiyat Parkı, pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik kısa veya uzun süreli fonksiyon programlarını diğer kamusal mekanlara göre bazen sunabilmiştir. Kamusal mekânın arada sırada fonksiyon programlarına ev sahipliği yapabilmesi pandemi sürecinde ve sonrasında kullanımını artırmıştır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 40*).
- **Yüzeylerin aktifliği:** Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu yüzey alanlarının pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına ve olaylarına göre dönüşebildiği tespit edilmiştir. Tüm kullanıcı profillerine uygun yüzeyler barındırması da kullanım sıklığını ve sürekliliğini artırmıştır (*Şekil 69*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel esneklik kavramının yüzey aktifliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 40*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “esneklik” ölçütünü oluşturan kentsel esneklik bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 8 puan olarak esneklik ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 40*). Bu durum Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecinde değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre fiziksel olarak esneyebildiğini ortaya koymuştur.

Kentsel Yeterlilik Ölçütleri ve Bileşenleri

Olimpiyat Parkı, matrisin kentsel tasarım ve esneklik bileşenlerinden sonra kentsel yeterlilik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 41). Kentsel yeterlilik bileşenleri ile Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi gibi krizlere karşı yeterliliği tespit edilmiştir. Böylelikle Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği yeterlilik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 41. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivite çeşitliliği (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)			2
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)			2
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)			2
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	Kent mobilyalarının varlığı (1)			1
TOPLAM YETERLİLİK (16)		14,5		

- Aktivite çeşitliliği: Olimpiyat Parkı'nın mevcut tasarımı itibari ile spor alanları, eğlence alanları, yeme-içme alanları ve çocuk alanları gibi aktivite alanları sunduğu tespit edilmiştir (Şekil 69, Tablo 38). Genel olarak bakıldığında mekân içerisinde birçok eylem gerçekleştirilebilecek yüzeyler bulunmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 41).
- Hizmet kapasitesi: Olimpiyat Parkı'nın tasarımına bakıldığında kullanıcı ağırlayabileceği pek çok yüzey bulunmaktadır (Şekil 69). Olimpiyat Parkı'nın tasarımına bakıldığında yeşil alanları, oturma ve dinlenme alanları, eğlenme alanları ve spor alanları kalabalık kullanıcı topluluklarına uygundur (Şekil 69, 70d, 70f, 70h, 70j). Ayrıca pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının gelmesi eğlence alanları, oturma alanları ve yeşil alanları kalabalık topluluklara ev sahipliği yapabilmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 41).
- Kullanıcı profillerine uygunluk: Olimpiyat Parkı'nın içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerine bakıldığında engelli kullanıcıların da kullanımına yönelik yüzeyler tasarlandığı görülmektedir (Şekil 70d, 70f, 70h, 70j). Ayrıca kamusal mekân içerisinde genç kullanıcı profillerine uygun çeşitli aktivite alanları da bulunmaktadır (Şekil 69). Bu durum Olimpiyat

Parkı'nın tercih edilmesini, kullanımını ve yoğunluğunu artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının kullanıcı profillerine uygunluk bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 41*).

- Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı: Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları normal süreçte 1296 kişiyi ağırlayabilirken pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe ile 729 kişiyi ağırlayabilir hale gelmiştir (*Tablo 38*). Her ne kadar pandemi süreci ve sonrası oturma ve dinlenme alanları az kişiyi ağırlayabilir hale gelse de insanların oturma ve dinlenme ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 41*).
- Ticaret alanlarının varlığı: Olimpiyat Parkı'nın içerisinde ticaret alanları bulunmaktadır (*Şekil 69*). Kamusal mekân içerisinde bulunan ticaret alanlarının bir kısmını sosyal tesisler, bir kısmını ise büfe tarzı ticaret alanları oluşturmaktadır. Kamusal mekânı kullanan kullanıcılar yeme veya içme ihtiyaçlarını yakın çevredeki ticaret alanlarından karşılayabilmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 41*).
- Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Olimpiyat Parkı'nın içerisinde yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri bulunmaktadır (*Şekil 69*). Kamusal mekân içerisinde bulunan yeşil alanların düzenli peyzaj öğelerine sahip olduğu görülmektedir (*Şekil 70a 70c, 70e, 70h*). Bu durum kamusal mekânın kullanımını artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 41*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 12 puan üzerinden 11 puan almıştır (*Tablo 41*).

- Fiziksel büyüklük ve yeterlilik: Olimpiyat Parkı düzensiz ve dengesiz tasarlanmıştır (*Şekil 69, Tablo 38*). Buna rağmen kamusal mekân pandemi süreci ve sonrası kullanıcılara fiziksel olarak yeterli yüzeyler sunabilmiştir. Ayrıca kent içerisinde bulunan Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı gibi büyük alana sahip sayılı kamusal mekânlardan biridir. Bu nedenlerden dolayı Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 41*).

Şekil 72. Olimpiyat Parkı’nın gece görüntüsü

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Olimpiyat Parkı’nın içerisinde bulunan yeşil alanlar ve bazı kullanıcı yüzeyleri gündüz kullanımına uygunken, aydınlatma donatılarının yetersizliğinden dolayı gece kullanımına kısmen uygundur. Mekân geceleri kullanıcıya tam güvenli ve konforlu ortam sunamamaktadır (*Şekil 72*). Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 41*).
- Kent mobilyalarının varlığı: Olimpiyat Parkı’nın içerisinde çardaklar ve banklar olmak üzere iki tür kent mobilyası bulunmaktadır (*Şekil 69, 70g, 70h*). Bulunan oturma ve dinlenme alanları kalabalık zamanlarda dahi kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı Olimpiyat Parkı, kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyaları varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 41*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “mekânsal kalite ve konfor” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 4 puan üzerinden 3,5 puan almıştır (*Tablo 41*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Olimpiyat Parkı, dokuz bileşenden oluşan kentsel yeterlilik kavramı kapsamında 16 puan üzerinden 14,5 puan olarak yeterlilik ortalamasının üstünde kalmıştır. Bu durum Olimpiyat Parkı’nın pandemi sürecinde fiziksel olarak genelde yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel Bağışıklık Ölçütleri ve Bileşenleri

Olimpiyat Parkı matrisin kentsel tasarım, esneklik ve yeterlilik bileşenlerinden sonra son olarak kentsel bağışıklık bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 42*). Kentsel bağışıklık bileşenleri ile Olimpiyat Parkı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel ve biyolojik olarak pandemi gibi krizlere karşı sağlıklı oluşu tespit edilmiştir. Böylelikle Olimpiyat

Parkı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği bağışıklık kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 42. Olimpiyat Parkı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Sürdürülebilirlik (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM BAĞIŞIKLIK (4)		4		

- Sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk: Olimpiyat Parkı'nın pandemi süreci karşısında fiziksel olarak genelde yeterli olmasının yanı sıra normal süreçte olduğu gibi pandemi sürecinde ve sonrasında da varlığını koruyabilmiş ve aynı işlev ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber pandemi öncesinde sağladığı hijyen koşullarının pandemi sonrasında değişmemesi kullanıcıya sağlık ortam sunmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 42).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ve “mekânsal kalite ve konfor” ölçütlerini oluşturan kentsel bağışıklık bileşenleri kapsamında 4 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 42). Bu durum Olimpiyat Parkı'nın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı bağışık olduğunu göstermiştir.

Olimpiyat Parkı'nın Fiziksel Boyutlarının Genel Değerlendirmesi

Olimpiyat Parkı, fiziksel boyutları oluşturan 28 bileşenin 4'ünden kötü, 6'sından orta ve 18'inden ise iyi puan almıştır (Tablo 43).

Tablo 43. Olimpiyat Parkı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Bıçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik (10)	Düzen (2)	0		
	Okunabilirlik (2)		1	
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)	0		
Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)			2
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)		1	
	Esnek donatılara sahip olma (2)			2
	Fonksiyonel esneklik (2)		1	
	Yüzeylerin aktifliği (2)			2

Tablo 43. (devamı)

Mekânın işlevsel çeşitliliği (17)	Aktivite çeşitliliği (2)			2
	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)			2
	Sürdürülebilirlik (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)			1
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)			2
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)			2
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekansal konfor ve kalite (13)	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)			2
	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)	0		
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Kent mobilyalarının varlığı (1)			1
	Mekanla fiziksel etkileşim kurabilme (1)			1
	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM (50)		37,5		

Olimpiyat Parkı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 37,5 puan olarak ortalamanın üzerinde kalmıştır (Tablo 43). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel kullanıcı yüzeylerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik olarak pandemi sürecine karşı kısmen dirençli kaldığını göstermektedir. Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik kapsamında iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Olimpiyat Parkı'nın Sosyo-psikolojik Unsurlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler kullanıcıları sosyo-psikolojik olarak da etkilemektedir. Bu nedenle fiziksel boyutlar ile değerlendirilen Olimpiyat Parkı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde de ele alınmıştır (Ek 2). Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bu ölçüt ve bileşenler yapılan anket çalışması sonucu değerlendirilmiştir. Yapılan anket çalışması mekân kullanıcılarının

deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Sosyo-psikolojik bileşenler dört ölçek kapsamında ele alınmıştır (*Tablo 48*).

Anlam Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Olimpiyat Parkı Meydanı ilk olarak anlam ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçeklerinden olan anlam ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı gözündeki sosyal anlamı ortaya konulmuştur. Anlam ölçütü sembolik değer, kimlik, tarihsellik ve kalıcılık bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 44*).

Tablo 44. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam	Sembolik değer (2)		1	
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)		1	
TOPLAM (6)		3		

- Sembolik değer: Olimpiyat Parkı, Erzurum kenti denince akla gelen bir kamusal mekân olmasa da kentte bulunan parklar denilince akla gelen kamusal mekanlar arasında yer almaktadır. Bu durum kamusal mekânın henüz sembolik değere sahip bir mekân haline gelmediğini göstermektedir. Ayrıca pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcılar gözündeki sembolik değeri de değişmemiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, anlam ölçütünün sembolik değer bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 44*).
- Kimlik: Olimpiyat Parkı'nın kamusal mekân kimliği yeni yeni oluşmaktadır. Bu durum kamusal mekânın 2012 yılında başlanarak zamanla kente kazandırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Olimpiyat Parkı'nın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mekânın kullanım sıklığını ve yoğunluğunu olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum ise Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu kimlik değerinin artmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, anlam ölçütünün kimlik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 44*).
- Tarihsellik ve kalıcılık: Olimpiyat Parkı bir tarihselliğe sahip değildir. Ancak pandemi süreci ve sonrası Olimpiyat Parkı'nın kalıcılığını etkilememiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, anlam ölçütünün tarihsellik ve kalıcılık bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 44*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı anlam ölçütü kapsamında kullanıcılardan 6 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 44*).

Deneyim Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Olimpiyat Parkı anlam ölçütünden sonra deneyim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan deneyim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı deneyimleri ortaya konulmuştur. Deneyim ölçütü aidiyet ve bağ kurma, akılda kalıcılık, hoşnut ve memnuniyet, iyi hissetme bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 45*).

Tablo 45. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Deneyim	Aidiyet ve bağ kurma (2)		1	
	Akılda kalıcılık (2)			2
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)			2
	İyi hissetme (2)			2
TOPLAM (8)		7		

- Aidiyet ve bağ kurma: Olimpiyat Parkı'nın kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekân ile sosyo-psikolojik olarak kısmen bağ kurabildiklerini belirtmiştir. Bu durum mekânın kent içerisinde son yıllarda tam anlamıyla yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, deneyim ölçütünün aidiyet ve bağ kurma bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 45*).
- Akılda kalıcılık: Kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında zaman geçirmek için Olimpiyat Parkı'nı ilk seçenekler arasında görmektedir. Bu durum Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik olarak akılda kalıcılığını artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, deneyim ölçütünün akılda kalıcılık bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 45*).
- Hoşnutluk ve memnuniyet: Kullanıcılar Olimpiyat Parkı'nı kent merkezine yakın oturulup zaman geçirilecek, eğlenilecek, yeme-içme eylemlerinde bulunulacak bir mekân olarak görmektedir. Ayrıca kullanıcılar yeme-içme gibi eylemlerini de kolayca gerçekleştirebildiklerini belirtmiştir. Bu durum kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekânı kullanırken memnun etmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, deneyim ölçütünün hoşnutluk ve memnuniyet bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 45*).
- İyi hissetme: Kullanıcılar her ne kadar Olimpiyat Parkı ile sosyal olarak kolaylıkla bağ kurabilmektedir. Bu durum kullanıcıların pandemi sürecinde ve sonrasında bu mekânı kullanırken iyi hissetmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, deneyim ölçütünün iyi hissetme bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 45*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı deneyim ölçeği kapsamında kullanıcılardan 8 puan üzerinden 7 puan almıştır (*Tablo 45*).

Aktif ve Pasif Etkileşim Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Olimpiyat Parkı, anlam ve deneyim ölçütlerinden sonra aktif ve pasif etkileşim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan aktif ve pasif etkileşim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekân ile olan etkileşim değişimi ortaya konulmuştur. Aktif ve pasif etkileşim ölçütü aktif kullanım, canlılık, cazibeli olma, görsel süreklilik ve merak uyandırma, kent manzaraları sunma, kullanıcı çeşitliliği bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 46).

Tablo 46. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Aktif ve pasif etkileşim	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)			2
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı çeşitliliği (2)			2
TOPLAM (10)		10		

- Aktif kullanım: Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında sosyo-psikolojik olarak aktif şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca kamusal mekânın fiziksel olarak her kullanıcı profiline uygun yüzeyler barındırması kullanım aktifliğini artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün aktif kullanım bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 46).
- Canlılık: Olimpiyat Parkı'nın canlılığı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerden kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da bu durum olumlu yönde değişmiştir. Kamusal mekânın sahip olduğu kullanıcı yüzeyleri mekânın canlılığını sürekli olarak artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün canlılık bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 46).
- Cazibeli olma: Olimpiyat Parkı sahip olduğu oturma alanları, spor alanları, aktivite alanları, eğlence alanları, yeşil alanları ve su yüzeyleri ile kullanıcılara cazibeli gelmektedir. Pandemi süreci ve sonrası bu alanlarla kullanıcıların ilgisini çekebilmiş ve onları memnun edebilmiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün cazibeli olma bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 46).
- Görsel süreklilik ve merak uyandırma: Olimpiyat Parkı'nın içerisinde bulunan peyzaj öğeleri ile görsel süreklilik sunmakta, bu durum ise kullanıcılarda merak uyandırmaktadır. Mekânın kullanıcılarda görsel süreklilik sunması ve merak uyandırması ziyaret sıklığını ve

yoğunluğunu artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün görsel süreklilik ve merak uyandırma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 46*).

- Kent manzaraları sunma: Kullanıcılar Olimpiyat Parkı'nın manzara sunma kriteri çerçevesinde tercih edebildiğini belirtmiştir. Bu durum Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu yüzey özelliklerinden kaynaklanmaktadır. İçerisinde bulunan su yüzeyleri, yeşil alanları ve peyzaj öğeleri manzara sunmasına olanak sağlamaktadır. Olimpiyat Parkı'nın kullanıcılara kent manzaraları sunması pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların stres seviyesini azaltmakta, mekânın ziyaret etme sıklığı da artırmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kent manzaraları sunma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 46*).
- Kullanıcı çeşitliliği: Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında resmi toplulukların yanı sıra aile veya arkadaş gibi samimi topluluklar tarafından da sosyo-psikolojik olarak tercih edilmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kullanıcı çeşitliliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 46*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı aktif ve pasif etkileşim ölçütü bileşenlerinden 10 puan üzerinden 10 puan almıştır (*Tablo 46*).

Psikolojik Konfor Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Olimpiyat Parkı anlam, deneyim ve aktif-pasif etkileşim ölçütlerinden sonra son olarak psikolojik konfor ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan psikolojik konfor ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekânı kullanırken yaşadıkları psikolojik konfor değişimi ortaya konulmuştur. Psikolojik konfor ölçütü gece-gündüz kullanımına uygunluk, konforlu vakit geçirme, iletişime geçebilme, güvende hissetme, kullanım alışkanlığının sürekliliği, mahremiyet ve kişiselleştirme, mekânsal sağlık hissi, sahiplenme ve benimsenme, stres azaltma-rahlatma bileşenlerinden oluşmaktadır (*Tablo 47*).

Tablo 47. Olimpiyat Parkı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Psikolojik konfor	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)			3
	İletişime geçebilme (3)			3
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)			3
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)		1.5	
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)			3
	Stres azaltma - rahatlatma (3)			3
	TOPLAM (26)	23,5		

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu yüzeyler kullanıcılar tarafından gece-gündüz kullanımına kısmen uygun görülmüştür. Bu durum kullanıcıların mekânda geçirdiği konforlu vakti ve güvende hissedebilmesini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 47).
- Konforlu vakit geçirme: Olimpiyat Parkı kullanıcıları pandemi öncesi mekân içerisinde bulunan yüzeylerde konforlu vakit geçirebildiğini, pandemi süreci ve sonrasında da aynı konforlu ortamın hala var olduğunu belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların değişen sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına konforlu yüzeyler sunabilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün konforlu vakit geçirme bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 47).
- İletişime geçebilme: Olimpiyat Parkı'nı kullanan kullanıcılar pandemi öncesi diğer kullanıcılar ile stres yaşamadan iletişime geçebilirken, pandemi süreci ve sonrasında da diğer kullanıcılar ile rahatlıkla iletişime geçebildiklerini belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın sosyal mesafe kuralına uygun ortam sunmasından kaynaklanmaktadır. Kamusal mekânda bulunan kullanıcılar sağlıklarını korumak için sosyal mesafelerini korurken birbirlerinden uzaklaşsa bile iletişim kurabilmektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün iletişime geçebilme bileşenlerinden iyi puan almıştır (Tablo 47).
- Güvende hissetme: Kullanıcılar pandemi süreci ve sonrası Olimpiyat Parkı'nda bulunan donatıları ve mobilyaları pandemi süreci ve sonrası kullanırken güvende hissettiklerini belirtmiştir. Bu durum Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu donatıların ve mobilyaların

kullanıcıya sunduğu hizmetten kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün güvende hissetme bileşenlerinden iyi puan almıştır (*Tablo 47*).

- Kullanım alışkanlığının sürekliliği: Olimpiyat Parkı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özellikler, pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebildiği için kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının sürekliliğini artırmıştır. Ayrıca mekânın aile ortamlarına uygun ortam sunması da kullanım alışkanlığını olumlu yönde etkilemektedir. Olimpiyat Parkı'nın kullanım alışkanlığı sürekliliğinin pandemi süreci ve sonrası artması mekânın kullanıcı stresini azalttığını, sosyo-psikolojik hayatlarını iyi yönde etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün kullanım alışkanlığının sürekliliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 47*).
- Mekânsal sağlık hissi: Olimpiyat Parkı'nın kullanıcılara psikolojik konforu yüksek bir mekân sunmasının yanı sıra fiziksel olarak hijyen şartlarını da sağlayan yüzeyler sunması psikolojik olarak kullanıcılarda sağlıklı hissinin yaratmaktadır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün mekânsal sağlık hissi bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 47*).
- Sahiplenme ve benimseme - Mahremiyet ve kişiselleştirme: Olimpiyat Parkı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerle, pandemi süreci ve sonrası mecburi değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilebilen mekânları kısmen sunabilmiştir. Ayrıca yeşil alan ve peyzaj öğeleri barındırması, ticaret alanlarına yakınlığı ve aktif kullanıcı yüzeylerine sahip olması gibi özelliklerinden dolayı kullanıcılar pandemi sürecinde bile Olimpiyat Parkı'nı sahiplenebilmiş ve benimseyebilmiştir. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün sahiplenme ve benimseme bileşeninden iyi, mahremiyet ve kişiselleştirme bileşeninden ise orta puan almıştır (*Tablo 47*).
- Stres azaltma-rahatlatma: Olimpiyat Parkı sahip olduğu fiziksel özelliklerle pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara sosyo-psikolojik olarak uygun alanlar sunduğu için kullanıcıları rahatlatmış ve stres seviyelerini azaltmıştır. Bu nedenle Olimpiyat Parkı, psikolojik konfor ölçütünün stres azaltma-rahatlatma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 47*).

Sonuç olarak Olimpiyat Parkı psikolojik konfor ölçütü bileşenlerinden 26 puan üzerinden 23,5 puan almıştır (*Tablo 47*).

Olimpiyat Parkı'nın Sosyo-psikolojik Boyutlarının Genel Değerlendirilmesi

Olimpiyat Parkı sosyo-psikolojik boyutları oluşturan 22 bileşenin 0'ından kötü, 6'sından orta ve 16'sından ise iyi puan almıştır (*Tablo 48*).

Tablo 48. Olimpiyat Parkı'nın "Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi" çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Olimpiyat Parkı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam (6)	Sembolik değer (2)		1	
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)		1	
Deneyim (8)	Aidiyet ve bağ kurma (2)		1	
	Akılda kalıcılık (2)			2
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)			2
	İyi hissetme (2)			2
Aktif ve pasif etkileşim (10)	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)			2
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı çeşitliliği (2)			2
Psikolojik konfor (26)	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)			3
	İletişime geçebilme (3)			3
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)			3
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)		1.5	
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)			3
	Stres azaltma - rahatlatma (3)			3
TOPLAM (50)		43,5		

Olimpiyat Parkı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 43,5 puan olarak ortalamanın üstünde kalmıştır (Tablo 48). Bu durum Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların stresini azalttığını ve sosyal yaşamlarını olumlu etkilediğini göstermektedir. Olimpiyat Parkı pandemi süreci ve sonrası sosyo-psikolojik olarak kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir.

Şekil 73. Olimpiyat Parkı'nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı

Olimpiyat Parkı “Kamusal Mekândan Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (Ek 2) kapsamında toplam 50 bileşenin 6 tanesinden kötü, 11 tanesinden orta ve 33 tanesinden ise iyi değerlendirme alarak 100 üzerinden 81 puan almıştır (Şekil 73). Yapılan analizler sonucunda Olimpiyat Parkı, pandemi sürecine karşı fiziksel olarak yeterli kaldığı ve değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayabildiği görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler Olimpiyat Parkı’nın pandemi sürecine karşı dirençli olduğunu ortaya koymuştur. Kentsel kamusal mekânın dirençli olması, kenti ve kentliyi olumlu yönde etkilemiştir. Dirençli olan Olimpiyat Parkı’nın kullanıcıya aynı dirençlilikte sürekli hizmet verebilmesi için iyileştirilme çalışmaları yapılmalıdır. İyileştirilecek olan Olimpiyat Parkı yapılan analiz sonuçları çerçevesinde ele alınabilir.

Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı

Şekil 74. Çalışma alanı 5 - Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı yakın çevre analizi (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

İki ayrı parçadan oluşan Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kent merkezinin güneybatısında yer almaktadır. Kent içerisinde yer alan en büyük rekreasyon alanlarından biridir. Kuş bakışı 1000 metrelik yürüme mesafesi içerisinde ticaret alanları, konut alanları ve askeri alan yer almaktadır. Kentsel kamusal mekânın çevresinde ise konut alanları, askeri alan ve eğitim alanı bulunmaktadır (Şekil 74). Toplu taşıma güzergahları üzerinde yer almaktadır.

Şekil 75. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı ve çevresinin değişimi (Google Earth 2005 ve 2012, görüntülerinden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Daha önce boş olan rekreasyon alanı, 2012 yılında (Şekil 75) parka dönüştürülerek kente kamusal mekân olarak kazandırılmıştır. Kent içerisinde en büyük açık kentsel kamusal mekânlarından biri olmuştur. Parka dönüştürüldükten sonraki senelerde kent için büyük bir önem arz etmeye başlamıştır. Yakın çevresine ve kente hizmet etmeye başlamıştır. Rekreasyon alanı olması sebebi ile hafta içleri mesai saatleri sonrası ve hafta sonları tüm gün kullanılmaya başlanmıştır. Bir parçası daha önce Kuğulu Park adı altında kente hizmet etmekteydi. Birkaç yıl önce adı Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı olarak değiştirilmiş, diğer parçası ile aynı adı almıştır.

Şekil 76. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı mekân kullanımı (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Erzurum kent merkezinde 2. Cadde ve Atatürk Bulvarı üzerinde (Şekil 76) yer almaktadır. İki ayrı alandan oluşan rekreasyon alanı, 130.750 m² alana sahip olan alan, yol ve spor alanı ile birbirinden ayrılmaktadır. Açık kentsel kamusal mekân olan rekreasyon alanı içerisinde oturma alanları, resmî kurum ve kuruluşlar, oyun alanları, ticaret yapıları, piknik alanları, süs havuzları, ihtiyaç yapıları, yeşil alanlar ve spor alanları yer almaktadır.

Şekil 77. Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’ndan fotoğraflar

Açık kentsel kamusal mekânın yakın çevresinde çoğunlukla konut alanlarının bulunması mekânın kullanım yoğunluğunu ve sıklığını artırmaktadır. Kullanıcıların gözünde kent içinde nefes aldırın bir mekân olarak görülmektedir. Her yaştan kullanıcıya hizmet edebilir durumdadır. Kamusal mekân içerisinde mangal ve semaver gibi piknik faaliyetlerinin gerçekleştiriliyor olması da mekân kullanımının artmasına neden olmaktadır. Yaz aylarında ve sıcak günlerde oturma alanlarının yetersiz kalması sonucu kullanıcılar yeşil alanlar üzerinde oturmaktadır. Çocuk kullanıcılar için de korunaklı ve güvenli bir ortam sunuyor olması tercih

edilme sebeplerinden biridir. Mekân kullanımının en sık olduğu zamanlar hafta sonları ve tatil günleridir. Açık kentsel kamusal mekânın konumu ve eğimli bir araziye sahip oluşu kullanıcılar için güzel manzaralar sunmaktadır. Kamusal mekânın eğilim araziye sahip olması engelli kullanıcılar için sorun olmaktadır. Engelli kullanıcılar için özel yollar ve alanlar planlanmamıştır.

Tablo 49. Çalışma alanı 5 – Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı mekân kullanımı ölçüm değerleri

Alan	Ölçüm
Rekreasyon Alanı *	110.629 m ²
Aktivite Alanı *	968 m ²
Ticaret Alanları *	420 m ²
Sert Zemin *	19.258 m ²
Resmi Kurum *	3160 m ²
Su Yüzeyi *	3855 m ²
Spor Alanı *	1425 m ²
İhtiyaç Yapıları *	450 m ²
Oturma Alanları	59 çardak + 240 m (585 m ²) oturma terası
	Pandemi öncesi oturabilecek sayısı (<i>en az</i>) 59 çardak × 8 kişi = 472 kişi 2 m terasta 3 kişi oturacak şekilde; 240 m / 2 m × 3 kişi = 360 kişi
	Toplam: 832 kişi
	Pandemi sonrası oturabilecek sayısı (<i>en çok</i>) 1,5 m sosyal mesafe kuralı ile; 59 çardak × 4 kişi = 236 kişi 240 m / 1,5 m mesafe = 160 kişi
	Toplam: 396 kişi
Toplam Alan: 130.750 m ²	
*Alan ölçümleri Google Earth programı üzerinden yapılmıştır. Yaklaşık değerler içermektedir.	

Çalışma alanının mekân kullanımını ortaya koymak için açık kentsel kamusal mekânı oluşturan öğeler belirlenmiştir. Öğeler kişi ve metrekare cinsinden ölçülmüştür (Tablo 49). Kentsel kamusal mekânın büyük kısmını rekreasyon alanı oluşturmaktadır (Şekil 76, Tablo 49). Sahip olduğu rekreasyon alanı ve su yüzeyleri ile kullanıcıların ilgisini çekmektedir (Şekil 77c). Açık kentsel kamusal mekânın bir kısmında ticaret alanları bulunurken diğer kısmında bulunmamaktadır (Şekil 76). Açık kentsel kamusal mekândaki oturma ve dinlenme alanları tespit edilmiştir (Şekil 77b, 77c, 77d). Kamusal mekân içerisinde spor alanları, çocuk alanları, su yüzeyi ve ticaret alanları gibi kullanıcı yüzeyleri bulunmaktadır (Şekil 76). Kamusal mekân, tasarımsal bir düzene ve dengeye kısmen sahiptir (Şekil 76, Tablo 49). Pandemi öncesi en az, pandemi sonrası sosyal mesafe kuralı ile en çok kaç kişiyi ağırlayabilir olduğu ortaya konmuştur. Sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları Olimpiyat Parkı'na oranla daha azdır (Tablo 38, 49). Pandemi öncesi Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nda bulunan oturma

ve dileme alanları en az 832 kişiye hizmet edebilirken, pandemi sürecinde sosyal mesafe kuralının gelmesiyle en çok 396 kişiye hizmet edebilir hale gelmiştir. Sosyal mesafe kuralı ile açık kentsel kamusal mekânda bulunan oturma alanları pandemi öncesine kıyasla %53 oranında daha az kişiye hitap edebilir hale gelmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın Fiziksel Boyutlar Kapsamında Dirençliliğinin Değerlendirilmesi

Yapılan mekânsal analizler sonrası Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, öncelikle Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin fiziksel boyutları çerçevesinde ele alınmıştır (*Ek 2*). Fiziksel boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Fiziksel boyutları oluşturan tasarım, esneklik, yeterlilik ve bağışıklık bileşenleri Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'na ait mekânsal analizler ve saha gözlemleri sonucu değerlendirilmiştir.

Kentsel Tasarım Ölçütleri ve Bileşenleri

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, ilk olarak matrisin kentsel tasarım bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 50*). Matrisin kentsel tasarım bileşenleriyle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin temel tasarım ilkelerine göre tasarlanıp tasarlanmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 50. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel tasarım ölçütleri ve bileşenleri kapsamında değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)		1	
	Ulaşabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)		1	
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)			2
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)			1
Mekansal konfor ve kalite	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)		1	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Mekânla fiziksel etkileşim kurabilme (1)			1
TOPLAM TASARIM (20)		14		

- Düzen: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın tasarımına bakıldığında, sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak kısmen bir düzen içerisinde olduğu görülmektedir (Şekil 76) sahiptir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel tasarım kavramının düzen bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 50).

Şekil 78. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın yakın çevresinde bulunan toplu taşıma durakları (Google Earth 2021, görüntüsünden faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

- Ulaşılabilirlik ve Okunabilirlik: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın konumu itibarı ile toplu taşıma durakları (Şekil 78), ulaşım güzergâhları ve yaşam alanları (Şekil 74) üzerinde yer alması ulaşılabilirliğini kolay ve güvenli hale getirmekte, aynı zamanda fark edilebilirliğini artırmaktadır (Şekil 76). Ancak kamusal mekân duvarlar ve çitler ile çevrili olduğu için toplu taşıma duraklarında bekleyen veya binen/inen bir yaya mekânı çok kolay bir şekilde fark edememektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, tasarımın ulaşılabilirlik bileşeninden iyi puan alırken, okunabilirlik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 50).
- Görsel estetik: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı su yüzeyleri ve geniş yeşil alanları ile kullanıcılara görsel estetik sunabilmektedir (Şekil 77a, 77c, 77d, 77e). Kullanıcılar bu mekânı genel olarak sunduğu görsel yüzeyler sebebi ile tercih etmektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel tasarım kavramının görsel estetik bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 50).
- Yönlendirme: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu yüzeyler ile kullanıcıları mekân içerisinde kısmen yönlendirebildiği tespit edilmiştir (Şekil 76). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu topografik özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarım kavramının yönlendirme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 50).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 10 puan üzerinden 7 puan almıştır (*Tablo 50*).

- Aktivitelere yönelik kolay kullanım: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın sahip olduğu fonksiyonların ve işlevlerin (*Şekil 76 ve Tablo 49*) gerçekleştirilen kullanıcı aktivitelerine yönelik kullanım alanları sunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarım kavramının aktivitelere yönelik kolay kullanım bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 50*).
- İnsan ölçeğine uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın sahip olduğu öğelerin insan ölçeğine uygun olduğu tespit edilmiştir (*Şekil 76, 77a, 77b, 77c, 77d, 77e, 77f, 77g, 77h*). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarımın insan ölçeğine uygunluk bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 50*).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 3 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 50*).

- Fonksiyon dengesi: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın tasarımına bakıldığında (*Şekil 76*), sahip olduğu fonksiyonların fiziksel olarak bir dengeye (*Tablo 49*) sahip olmadığı, her profilden kullanıcıya hitap etmediği (engelli vb.) görülmüştür. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarım kavramının fonksiyon dengesi bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 50*).
- Hareket kolaylığı ve devamlılığı: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın kent içerisinde 2. Cadde ve Atatürk Bulvarı gibi önemli ulaşım yolları üzerinde yer alması insan trafiğe sahip olmasına yardımcı olmaktadır (*Şekil 76*). Kamusal mekân içerisinde bulunan yaya yollarının fiziksel olarak birbirleri ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Ancak mekânın eğimli bir araziye sahip olması hareket kolaylığını ve devamlılığını zorlaştırmaktadır. Ayrıca kamusal mekânın iki ayrı bölümden oluşması ve bu bölümlerin fiziksel olarak birbirinden uzak kalması da hareket kolaylığını ve devamlılığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarımın hareket kolaylığı ve devamlılığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 50*).
- İklim şartlarına uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin (*Şekil 76, 77a, 77b, 77c, 77d, 77e, 77f, 77g, 77h*) kentin genel olarak hâkim olduğu kış iklim şartına uygun tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Kamusal mekânın iklim şartlarına uygun tasarlanmaması, mekânın sadece yılın belirli zamanlarında kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarımın iklim şartlarına uygunluk bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 50*).

- Konum çekiciliği: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı konum itibarı ile kent içerisinde günlük ulaşım güzergâhları ve konut alanları üzerinde yer alması (Şekil 76) konumunu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarım kavramının konum çekiciliği bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 50).
- Mekânla fiziksel etkileşime geçme: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı kullanan kullanıcıların fiziksel olarak mekânla etkileşime geçebildiği gözlemlenmiştir (Şekil 77c, 77d). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel tasarımın mekânla fiziksel etkileşime geçme bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 50).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “mekânsal konfor ve kalite” ölçütünü oluşturan kentsel tasarım bileşenlerinden 7 puan üzerinden 4 puan almıştır (Tablo 50).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, on iki bileşenden oluşan kentsel tasarım kavramı kapsamında 20 puan üzerinden 14 puan olarak tasarım ortalamasının üstünde kalmıştır (Tablo 50). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kentsel tasarım kavramı çerçevesinde kısmen dikkate alınarak tasarlandığını göstermektedir.

Kentsel Esneklik Ölçütleri ve Bileşenleri

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, matrisin kentsel tasarım bileşenlerinden sonra kentsel esneklik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 51). Kentsel esneklik bileşenleri ile Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına uyum sağlayıp sağlayamadığı tespit edilmiştir. Böylelikle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği esneklik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 51. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel esneklik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Esneklik	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)			2
TOPLAM ESNEKLİK (10)		3		

- **Adapte olabilirlik:** Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nda bulunan kullanıcı yüzeylerinden sadece oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe kuralına adapte olabilmış, kullanıcılara hizmet edebilmiştir (*Şekil 76, Tablo 49*). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel esneklik kavramının adapte olabilirlik bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 51*).
- **Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı:** Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nda bulunan kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara pandemi öncesinden farklı olarak çeşitlilik sağlayamadığı, ayrıca sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin pandemi sürecinde ve sonrasında değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre de dönüşemediği tespit edilmiştir (*Şekil 76, Tablo 49*). Mekân pandemi süreci ve sonrası içerisinde bulunan yüzeyler ile kullanıcılara kişiselleştirilebilen alanlar sunamamıştır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel esneklik kavramının deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 51*).
- **Esnek donatılara sahip olma:** Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı pandemi süreci ve sonrası farklılaşan kullanıcı ihtiyaçlarına göre değişen ve dönüşen esnek donatılar sunamadığı tespit edilmiştir (*Şekil 77c, 77d*). Her ne kadar oturma ve dinlenme alanları pandemi sürecinde kullanıcıya hizmet edebilmiş olsa da kapasitesinin pandemi süreci ve sonrası azalması esnek donatılara sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel esneklik kavramının esnek donatılara sahip olma bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 51*).
- **Fonksiyonel esneklik:** Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı pandemi öncesinde olduğu gibi pandemi sonrasında da kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik kısa veya uzun süreli fonksiyon programları sunamamıştır. Pandemi ile değişen ve kente uygun faaliyetler gerçekleştirememiştir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kentsel esneklik kavramının fonksiyonel esneklik bileşeninden kötü puan almıştır (*Tablo 51*).
- **Yüzeylerin aktifliği:** Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu yüzey alanlarının pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların farklı ihtiyaçlarına ve olaylarına göre dönüşebildiği tespit edilmiştir. Tüm kullanıcı profillerine uygun yüzeyler barındırması da kullanım sıklığını ve sürekliliğini artırmıştır (*Şekil 76*). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel esneklik kavramının yüzey aktifliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 51*).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “esneklik” ölçütünü oluşturan kentsel esneklik bileşenleri kapsamında 10 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 51*). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak esneyemediğini ortaya koymuştur.

Kentsel Yeterlilik Ölçütleri ve Bileşenleri

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, matrisin kentsel tasarım ve esneklik bileşenlerinden sonra kentsel yeterlilik bileşenleri ile değerlendirilmiştir (Tablo 52). Kentsel yeterlilik bileşenleri ile Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel olarak pandemi gibi krizlere karşı yeterliliği tespit edilmiştir. Böylelikle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği yeterlilik kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 52. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel yeterlilik ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Aktivite çeşitliliği (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)			2
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0,5	
TOPLAM YETERLİLİK (16)		12		

- Aktivite çeşitliliği: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın mevcut tasarımı itibari ile spor alanları, eğlence alanları, yeme-içme alanları ve çocuk alanları gibi aktivite alanları sunduğu tespit edilmiştir (Şekil 76, Tablo 49). Genel olarak bakıldığında mekân içerisinde birçok eylem gerçekleştirilebilecek yüzeyler bulunmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının aktivite çeşitliliği bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 52).
- Hizmet kapasitesi: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın tasarımına bakıldığında kullanıcı ağırlayabileceği pek çok yüzey bulunmaktadır (Şekil 76). Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın tasarımına bakıldığında yeşil alanları, oturma ve dinlenme alanları, eğlenme alanları ve spor alanları kalabalık kullanıcı topluluklarına uygundur (Şekil 76, 77b). Ayrıca pandemi sonrası sosyal mesafe kuralının gelmesi eğlence alanları, oturma alanları ve yeşil alanları kalabalık topluluklara ev sahipliği yapabilmektedir. Bu nedenle Recep

Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının hizmet kapasitesi bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 52*).

- Kullanıcı profillerine uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın içerisinde bulunan kullanıcı yüzeylerine bakıldığında engelli kullanıcılara yönelik yüzeyler tasarlanmadığı tespit edilmiştir. Ancak kamusal mekân içerisinde çocuk gibi kullanıcı profillerine uygun alanlar bulunmaktadır (*Şekil 77*). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın tercih edilmesini, kullanımını ve yoğunluğunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının kullanıcı profillerine uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 52*).
- Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu oturma ve dinlenme alanları normal süreçte 832 kişiyi ağırlayabilirken pandemi sürecinde ve sonrasında sosyal mesafe ile 396 kişiyi ağırlayabilir hale gelmiştir (*Tablo 49*). Her ne kadar pandemi süreci ve sonrası oturma ve dinlenme alanları az kişiyi ağırlayabilir hale gelse de insanların oturma ve dinlenme ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmıştır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının oturma ve dinlenme alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 52*).
- Ticaret alanlarının varlığı: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı içerisinde ticaret alanları bulunmaktadır (*Şekil 76*). Ticaret alanları sosyal tesislerden oluşmaktadır. Kamusal mekânı kullanan kullanıcılar yeme veya içme ihtiyaçlarını yakın çevredeki ticaret alanlarından karşılayabilmektedir. Ancak kamusal mekân içerisindeki ticaret alanları sadece bir kısımda bulunmaktadır. Ayrıca kamusal mekân içerisinde bulunan ticaret alanlarının tel örgüler ile çevrili olması kullanımını kısıtlamaktadır (*Şekil 77e*). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının ticaret alanlarının varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 52*).
- Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı içerisinde yeşil alanlar ve peyzaj öğeleri bulunmaktadır (*Şekil 77a, 77g, 77i, 77j*). Olimpiyat Parkı'na oranla daha az yeşil alan ve peyzaj öğesine sahiptir (*Tablo 38, 49*). Olimpiyat Parkı'na oranla daha az yeşil alana ve peyzaj öğesine sahip olsa da kullanım yoğunluğu fazladır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 52*).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 12 puan üzerinden 9 puan almıştır (*Tablo 52*).

- Fiziksel büyüklük ve yeterlilik: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kısmen olarak düzenli ve dengeli tasarlanmıştır. Bu duruma rağmen kamusal mekân pandemi süreci ve sonrası kullanıcılara fiziksel olarak yeterli yüzeyler sunabilmiştir (*Şekil 76, Tablo 49*). Ayrıca kent içerisindeki en büyük alana sahip kamusal mekanlardan biridir. Bu nedenlerden dolayı Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının fiziksel büyüklük ve yeterlilik bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 52*).

Şekil 79. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın gece görüntüsü

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın içerisinde bulunan yaya yolları ve yeşil alanlar gündüz kullanımına uygunken, aydınlatma donatılarının kısmen yetersizliğinden ve su yüzeylerinin korunaksız olmasından dolayı gece kullanımına kısmen uygundur. Mekân geceleri kullanıcıya tam güvenli ve konforlu ortam sunamamaktadır (*Şekil 79*). Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 52*).
- Kent mobilyalarının varlığı: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı içerisinde çardaklar ve oturma terası olmak üzere iki tür kent mobilyası bulunmaktadır (*Şekil 76, 77d, 77f*). Ancak mekân içerisindeki kent mobilyaları kullanıcı yoğunluğunu karşılayamadığı için, yeşil alanlar da oturma ve dinlenme alanı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenlerden dolayı Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel yeterlilik kavramının kent mobilyaları varlığı bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 52*).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “mekânsal kalite ve konfor” ölçütünü oluşturan kentsel yeterlilik bileşenlerinden 4 puan üzerinden 3 puan almıştır (*Tablo 52*).

Fiziksel boyutlarda yapılan analiz sonucu Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, dokuz bileşenden oluşan kentsel yeterlilik kavramı kapsamında 16 puan üzerinden 12 puan

arak yeterlilik ortalamasının üstünde kalmıştır (*Tablo 52*). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecinde fiziksel olarak kısmen yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel Bağışıklık Ölçütleri ve Bileşenleri

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, matrisin kentsel tasarım, esneklik ve yeterlilik bileşenlerinden sonra son olarak kentsel bağışıklık bileşenleri ile değerlendirilmiştir (*Tablo 53*). Kentsel bağışıklık bileşenleri ile Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu kullanıcı yüzeylerinin fiziksel ve biyolojik olarak pandemi gibi krizlere karşı sağlıklı oluşu tespit edilmiştir. Böylelikle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecine karşı dirençliliği bağışıklık kavramı kapsamında ortaya konulmuştur.

Tablo 53. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın fiziksel boyutları oluşturan kentsel bağışıklık ölçütleri ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin ölçülmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Mekânın işlevsel çeşitliliği	Sürdürülebilirlik (2)			2
Mekansal konfor ve kalite	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM BAĞIŞIKLIK (4)		4		

- Sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı pandemi süreci karşısında her ne kadar fiziksel olarak kısmen yeterli olsa da normal süreçte olduğu gibi pandemi sürecinde ve sonrasında da varlığını koruyabilmiş, aynı işlev ile kullanılmaya devam edilmiştir. Bununla beraber pandemi öncesinde sağladığı hijyen koşullarının pandemi sonrasında değişmemesi kullanıcıya sağlık ortam sunmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, kentsel bağışıklık kavramının sürdürülebilirlik ve sağlık-temizlik şartlarına uygunluk bileşenlerinden iyi puan almıştır (*Tablo 9*).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “mekânın işlevsel çeşitliliği” ve “mekânsal kalite ve konfor” ölçütlerini oluşturan kentsel bağışıklık bileşenleri kapsamında, 4 puan üzerinden 4 puan almıştır (*Tablo 53*). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı bağışık olduğunu göstermiştir.

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın Fiziksel Boyutlarının Genel Değerlendirmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, fiziksel boyutları oluşturan 28 bileşenin 4'ünden kötü, 19'undan orta ve 5'inden ise iyi puan almıştır (*Tablo 54*).

Tablo 54. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde fiziksel boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Biçimsel çeşitlilik ve algılanabilirlik (10)	Düzen (2)		1	
	Okunabilirlik (2)		1	
	Ulaşılabilirlik (2)			2
	Görsel estetik (2)			2
	Yönlendirme (2)		1	
Esneklik (10)	Adapte olabilirlik (2)		1	
	Deneyimde çeşitlilik ve dönüşüm kolaylığı (2)	0		
	Esnek donatılara sahip olma (2)	0		
	Fonksiyonel esneklik (2)	0		
	Yüzeylerin aktifliği (2)			2
Mekânın işlevsel çeşitliliği (17)	Aktivite çeşitliliği (2)			2
	Aktivitelere yönelik kolay kullanım (2)			2
	Sürdürülebilirlik (2)			2
	Hizmet kapasitesi (2)			2
	İnsan ölçeğine uygunluk (1)			1
	Kullanıcı profiline uygunluk (2)		1	
	Oturma ve dinlenme alanlarının varlığı (2)		1	
	Ticaret alanlarının varlığı (2)		1	
	Yeşil alan ve peyzaj öğelerinin varlığı (2)			2
Mekânsal konfor ve kalite (13)	Fiziksel büyüklük ve yeterlilik (2)			2
	Fonksiyon dengesi (2)		1	
	Hareket kolaylığı ve devamlılığı (2)		1	
	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (1)		0.5	
	İklimsel şartlara uygunluk (1)	0		
	Konum çekiciliği (1)			1
	Kent mobilyalarının varlığı (1)		0.5	
	Mekanla fiziksel etkileşim kurabilme (1)			1
	Sağlık ve temizlik şartlarına uygunluk (2)			2
TOPLAM (50)		33		

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi’nin fiziksel boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 33 puan olarak ortalamanın üzerinde kalmıştır (Tablo 54). Bu durum kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel kullanıcı yüzeylerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik olarak pandemi sürecine karşı kısmen dirençsiz kaldığını göstermektedir. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı’nın sahip olduğu

fiziksel ve işlevsel özelliklerinin tasarım, esneklik ve yeterlilik kapsamında iyileştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın Sosyo-psikolojik Unsurlar Kapsamında Değerlendirilmesi

Kamusal mekânın sahip olduğu fiziksel özellikler kullanıcıları sosyo-psikolojik olarak da etkilemektedir. Bu nedenle fiziksel boyutlar ile değerlendirilen Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde de ele alınmıştır (Ek 2). Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan ölçüt ve bileşenler toplamda 50 puana sahiptir. Sosyo-psikolojik boyutları oluşturan bu ölçüt ve bileşenler yapılan anket çalışması sonucu değerlendirilmiştir. Yapılan anket çalışması mekân kullanıcılarının deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaktadır. Sosyo-psikolojik bileşenler dört ölçek kapsamında ele alınmıştır (Tablo 59).

Anlam Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı ilk olarak anlam ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçeklerinden olan anlam ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı gözündeki sosyal anlamı ortaya konulmuştur. Anlam ölçütü sembolik değer, kimlik, tarihsellik ve kalıcılık bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 55).

Tablo 55. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan anlam ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam	Sembolik değer (2)	0		
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)		1	
TOPLAM (6)		2		

- Sembolik değer: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Erzurum kenti denilince aklı gelen kamusal mekanlar arasında yer almamaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da kullanıcılar gözündeki sembolik değeri değişmemiştir. Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kullanıcılar için sembolik bir değere sahip olmadığını göstermektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, anlam ölçütünün sembolik değer bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 55).
- Kimlik: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kamusal mekân kimliği yeni yeni oluşmaktadır. Bu durum kamusal mekânın 2012 yılında kente kazandırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi süreci ve

sonrası kullanıcıların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi mekânın kullanım sıklığını ve yoğunluğunu olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum ise Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu kimlik değerinin artmasına yardımcı olmuştur. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, anlam ölçütünün kimlik bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 55).

- Tarihsellik ve kalıcılık: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı bir tarihselliğe sahip değildir. Ancak pandemi süreci ve sonrası Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kalıcılığını etkilememiştir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, anlam ölçütünün tarihsellik ve kalıcılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 55).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı anlam ölçeği kapsamında kullanıcılardan 6 puan üzerinden 2 puan almıştır (Tablo 55).

Deneyim Ölçütü Kapsamında Değerlendirilmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı anlam ölçütünden sonra deneyim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan deneyim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası değişen kullanıcı deneyimleri ortaya konulmuştur. Deneyim ölçütü aidiyet ve bağ kurma, akılda kalıcılık, hoşnut ve memnuniyet, iyi hissetme bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 56).

Tablo 56. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan deneyim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Deneyim	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)		1	
TOPLAM (8)		3		

- Aidiyet ve bağ kurma: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kullanıcıları pandemi sürecinde ve sonrasında mekân ile sosyo-psikolojik olarak bağ kuramadıklarını belirtmiştir. Bu durum mekânın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerin pandemi süreci ve sonrası kullanıcı ihtiyaçlarına taam anlamıyla cevap verememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, deneyim ölçütünün aidiyet ve bağ kurma bileşeninden kötü puan almıştır (Tablo 56).
- Akılda kalıcılık: Kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında zaman geçirmek için Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı ilk seçenek olarak görmese de yine de tercih etmektedir. Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik

olarak akılda kalıcılığını azaltmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, deneyim ölçütünün akılda kalıcılık bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 56).

- Hoşnutluk ve memnuniyet: Kullanıcılar Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı yaşam alanı içerisinde yer alan oturulup zaman geçirilecek, yeme-içme eylemlerinde bulunulacak bir mekân olarak görmektedir. Ayrıca kamusal mekânda yeme-içme gibi eylemlerin yapılacağı uygun yüzeylerin bulunması kullanıcıları olumlu etkilemektedir. Ancak kamusal mekânın yeterli oturma ve dinlenme alanları, ticaret alanları sunamaması olumsuz etki yaratmaktadır. Bu nedenle kullanıcılar pandemi sürecinde ve sonrasında mekânı kullanırken kısmen memnun olmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, deneyim ölçütünün hoşnutluk ve memnuniyet bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 56).
- İyi hissetme: Kullanıcılar her ne kadar Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı ile çok fazla fiziksel olarak bağ kuramasa da sosyal olarak bağ kurabilmektedir. Bu durum kullanıcıların pandemi sürecinde ve sonrasında bu mekânı kullanırken iyi hissetmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, deneyim ölçütünün iyi hissetme bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 56).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı deneyim ölçeği kapsamında kullanıcılardan 8 puan üzerinden 3 puan almıştır (Tablo 56).

Aktif ve Pasif Etkileşim Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı anlam ve deneyim ölçütlerinden sonra aktif ve pasif etkileşim ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan aktif ve pasif etkileşim ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekân ile olan etkileşim değişimi ortaya konulmuştur. Aktif ve pasif etkileşim ölçütü aktif kullanım, canlılık, cazibeli olma, görsel süreklilik ve merak uyandırma, kent manzaraları sunma, kullanıcı çeşitliliği bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 57).

Tablo 57. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan aktif ve pasif etkileşim ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Aktif ve pasif etkileşim	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı çeşitliliği (2)			2
TOPLAM (10)		9		

- Aktif kullanım: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında sosyo-psikolojik olarak aktif şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum mekânın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılarına psikolojik olarak uygun ortam sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün aktif kullanım bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 57*).
- Canlılık: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın canlılığı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklere ek olarak yaşam alanları içerisinde yer almasından da kaynaklanmaktadır. Pandemi sürecinde ve sonrasında da bu durum değişmemiştir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün canlılık bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 57*).
- Cazibeli olma: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu oturma alanları ve su yüzeyleri ile kullanıcılara kısmen cazibeli gelmektedir. Pandemi süreci ve sonrası bu alanlardan başka kullanıcıların ilgisini çekebilecek farklı kullanıcı yüzeyleri sunamamıştır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün cazibeli olma bileşeninden orta puan almıştır (*Tablo 57*).
- Görsel süreklilik ve merak uyandırma: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın iki kısımdan oluşmasına rağmen içerisinde bulunan peyzaj öğeleri ile kullanıcıya görsel süreklilik sunmakta, bu durum ise kullanıcılarda merak uyandırmaktadır. Mekânın kullanıcılarda görsel süreklilik sunması ve merak uyandırması ziyaret sıklığını ve yoğunluğunu artırmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün görsel süreklilik ve merak uyandırma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 57*).
- Kent manzaraları sunma: Kullanıcılar Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı manzara sunma kriteri çerçevesinde tercih edebildiklerini belirtmiştir. Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu topografik özelliklerinden ve yeşil alanlarından kaynaklanmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kullanıcılara kent manzaraları sunması pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların stres seviyesini azaltmış, ziyaret etme sıklığını da artırmıştır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kent manzaraları sunma bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 57*).
- Kullanıcı çeşitliliği: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında resmi toplulukların yanı sıra aile veya arkadaş gibi samimi topluluklar tarafından sosyo-psikolojik olarak tercih edilmektedir. Bu budum kamusal mekânın içerisinde resmi alanlarla birlikte samimi kullanıcı alanları sunmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, aktif ve pasif etkileşim ölçütünün kullanıcı çeşitliliği bileşeninden iyi puan almıştır (Tablo 57).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı aktif ve pasif etkileşim ölçütü bileşenlerinden 10 puan üzerinden 9 puan almıştır (Tablo 57).

Psikolojik Konfor Ölçeği Kapsamında Değerlendirilmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı anlam, deneyim ve aktif-pasif etkileşim ölçütlerinden sonra son olarak psikolojik konfor ölçütü kapsamında ele alınmıştır. Oluşturulan matrisin sosyo-psikolojik ölçütlerinden olan psikolojik konfor ölçütü sayesinde kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların mekânı kullanırken yaşadıkları psikolojik konfor değişimi ortaya konulmuştur. Psikolojik konfor ölçütü gece-gündüz kullanımına uygunluk, konforlu vakit geçirme, iletişime geçebilme, güvende hissetme, kullanım alışkanlığının sürekliliği, mahremiyet ve kişiselleştirme, mekânsal sağlık hissi, sahiplenme ve benimsenme, stres azaltma-rahatlatma bileşenlerinden oluşmaktadır (Tablo 25).

Tablo 58. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sosyo-psikolojik boyutlarını oluşturan psikolojik konfor ölçütü ve bileşenleri kapsamında dirençliliğinin değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Psikolojik konfor	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)			3
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)			3
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)		1,5	
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)		1,5	
	Stres azaltma - rahatlatma (3)		1,5	
TOPLAM (26)		17,5		

- Gece-gündüz kullanımına uygunluk: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu yüzeyler kullanıcılar tarafından gece-gündüz kullanımına kısmen uygun görülmüştür. Bu durum kullanıcıların mekânda kısmen konforlu vakit geçirebilmesine ve güvende hissedebilmesine neden olmuştur. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün gece-gündüz kullanımına uygunluk bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 58).
- Konforlu vakit geçirme: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kullanıcıları pandemi öncesi mekân içerisinde bulunan yüzeylerde konforlu vakit geçirebildiğini, ancak pandemi

süreci ve sonrasında aynı konforlu ortamın hala var olduğunu belirtmiştir. Bu durum kamusal mekânın pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların değişen sosyo-psikolojik ihtiyaçlarına konforlu yüzeyler sunmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün konforlu vakit geçirme bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 58*).

- İletişime geçebilme: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı kullanan kullanıcılar pandemi öncesi diğer kullanıcılar ile stres yaşamadan iletişime geçebilirken, pandemi süreci ve sonrası stres seviyelerinin artması sonucu diğer kullanıcılarla iletişime geçemediklerini belirtmiştir. Bu durum Covid-19 virüsünün bulaşıcı olması nedeniyle kamusal mekânda bulunan kullanıcıların sağlıklarını korumak için birbirlerinden uzaklaşmasından ve kamusal mekânın fiziksel olarak kullanıcılara uygun ortam sağlamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün iletişime geçebilme bileşenlerinden kötü puan almıştır (*Tablo 58*).
- Güvende hissetme: Kullanıcılar pandemi süreci ve sonrası Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nda bulunan donatıları ve mobilyaları kullanırken güvende hissettiklerini belirtmiştir. Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu donatıların ve mobilyaların kullanıcıya sosyal mesafe kuralı çerçevesinde dahi hizmet sunabilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün güvende hissetme bileşenlerinden iyi puan almıştır (*Tablo 58*).
- Kullanım alışkanlığının sürekliliği: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özellikler, pandemi süreci ve sonrası kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebildiği için kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının sürekliliğini artırmıştır. Ayrıca mekânın aile ortamlarına uygun ortam sunması da kullanım alışkanlığını olumlu yönde etkilemektedir. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın kullanım alışkanlığı sürekliliğinin pandemi süreci ve sonrası artması mekânın kullanıcı stresini azalttığını, sosyo-psikolojik hayatlarını iyi yönde etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün kullanım alışkanlığının sürekliliği bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 58*).
- Mekânsal sağlık hissi: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı kullanıcılara psikolojik konforu yüksek bir mekân sunmasının yanı sıra fiziksel olarak hijyen şartlarını sağlaması, psikolojik olarak kullanıcılarda sağlıklı hissini yaratmaktadır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün mekânsal sağlık hissi bileşeninden iyi puan almıştır (*Tablo 52*).

- Sahiplenme ve benimseme - Mahremiyet ve kişiselleştirme: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı sahip olduğu fiziksel ve işlevsel özelliklerle, pandemi süreci ve sonrası mecburi değişen kullanıcı ihtiyaçlarına göre kısmen kişisel mekanlar sunabilmiştir. Ancak kent içerisinde yeşil alan ve peyzaj öğeleri sunması, yaşam alanlarına yakınlığı gibi özelliklerinden dolayı kullanıcılar mekânı kısmen sahiplenebildiğini ve benimseyebildiğini belirtmiştir. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün sahiplenme ve benimseme bileşeninden, buna ek olarak mahremiyet ve kişiselleştirme bileşeninden de orta puan almıştır (Tablo 58).
- Stres azaltma-rahatlatma: Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı sahip olduğu fiziksel özelliklerle pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcılara kısmen alternatif aktivite alanları sunduğu için kullanıcıları az da olsa rahatlatmış ve stres seviyelerini azaltmıştır. Bu nedenle Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, psikolojik konfor ölçütünün stres azaltma-rahatlatma bileşeninden orta puan almıştır (Tablo 58).

Sonuç olarak Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı psikolojik konfor ölçütü bileşenlerinden 26 puan üzerinden 17,5 puan almıştır.

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın Sosyo-psikolojik Boyutlarının Genel Değerlendirilmesi

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, sosyo-psikolojik boyutları oluşturan 22 bileşenin 3'ünden kötü, 10'undan orta ve 9'undan ise iyi puan almıştır (Tablo 59).

Tablo 59. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın “Kentsel Kamusal Mekanlarda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” çerçevesinde sosyo-psikolojik boyutlarının değerlendirilmesi

Ölçütler	Bileşenler	Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı		
		Kötü (0)	Orta (0,5)	İyi (1)
Anlam (6)	Sembolik değer (2)	0		
	Kimlik (2)		1	
	Tarihsellik ve kalıcılık (2)		1	
Deneyim (8)	Aidiyet ve bağ kurma (2)	0		
	Akılda kalıcılık (2)		1	
	Hoşnutluk ve memnuniyet (2)		1	
	İyi hissetme (2)		1	
Aktif ve pasif etkileşim (10)	Aktif kullanım (2)			2
	Canlılık (2)			2
	Cazibeli olma (2)		1	
	Görsel süreklilik ve merak uyandırma (1)			1
	Kent manzaraları sunma (1)			1
	Kullanıcı çeşitliliği (2)			2

Tablo 59. (devamı)

Psikolojik konfor (26)	Gece-gündüz kullanımına uygunluk (2)		1	
	Konforlu vakit geçirme (3)			3
	İletişime geçebilme (3)	0		
	Güvende hissetme (3)			3
	Kullanım alışkanlığının sürekliliği (3)			3
	Mahremiyet ve kişiselleştirme (3)		1.5	
	Mekânsal sağlık hissi (3)			3
	Sahiplenme ve benimseme (3)		1.5	
	Stres azaltma - rahatlatma (3)		1.5	
	TOPLAM (50)		31,5	

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi'nin sosyo-psikolojik boyutları çerçevesinde 50 puan üzerinden 31,5 puan olarak ortalamanın üstünde kalmıştır (Tablo 59). Bu durum Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecinde ve sonrasında kullanıcıların stresini azaltabildiğini ve sosyal yaşamlarını olumlu etkilediğini göstermektedir. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı sosyo-psikolojik olarak iyileştirilesi gerekmektedir.

Şekil 80. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın pandemi sürecine karşı aldığı dirençlilik puanı

Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı “Kamusal Mekândan Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” (Ek 2) kapsamında toplam 50 bileşenin 7 tanesinden kötü, 21 tanesinden orta ve 22 tanesinden ise iyi değerlendirme alarak 100 üzerinden 64,5 puan almıştır (Şekil 80). Yapılan analizler sonucunda Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı, pandemi sürecine karşı kısmen dirençli olduğunu göstermiştir. Kamusal mekânın pandemi gibi kriz süreçlerine karşı orta dirençli olması kenti ve kentliyi hem olumlu hem de olumsuz etkilemiştir. Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nın orta seviyede dirençli olması, en kısa zamanda değiştirilip dönüştürülmesi gerektiğini göstermektedir. Değiştirilecek ve dönüştürülecek olan Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı'nı yapılan analiz sonuçları çerçevesinde ele alınabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentin fiziksel, kentlinin ise sosyo-psikolojik ihtiyaçları sürekli değişip dönüşmektedir. Önemli olan sürekli değişen ve dönüşen kentli ihtiyaçlarına kriz süreçlerinde bile cevap verebilen dirençli mekânların tasarlanmasıdır. Pandemi süreci, kullanıcılar tarafından ortak ve eşit şekilde kullanılan mevcut kamusal mekânların değişen ve dönüşen sosyo-psikolojik kullanıcı ihtiyaçlarına kolayca adapte olamadığını veya cevap veremediğini gözler önüne sermiştir. Kentsel kamusal mekânların değişen ve dönüşen kullanıcı ihtiyaçlarına fiziksel olarak adapte olamaması veya cevap verememesi, kentliyi sosyo-psikolojik olarak da olumsuz etkilemektedir.

Kentsel kamusal mekânların pandemi öncesi ve sonrası kentsel dirençlilik açısından sosyo-psikolojik olarak değerlendirilmesinin yapıldığı bu tez çalışmasında, örnek olarak Erzurum kenti bünyesinde bulunan kamusal mekânlar seçilmiştir. Çalışmada eski normaldeki kamusal mekân-insan ilişkisi ve yeni normaldeki kamusal mekân-insan ilişkisi incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle “Pandemi-kamusal mekân-insan” ilişkisi üzerine literatür taraması yapılmış, pandemi sürecinde ortaya çıkan fiziksel ve sosyo-psikolojik değişimler dünya örnekleri üzerinden irdelenmiştir. Ayrıca kentsel dirençlilik kavramını oluşturan yeterlilik, esneklik, bağışıklık ve sosyo-psikolojik kriterler incelenerek yazar tarafından “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” oluşturulmuş, seçilen kamusal mekânlar matris çerçevesinde değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Oluşturulan matris kapsamında yapılan analizlere göre, Havuzbaşı Kent Meydanı dirençsiz, Yakutiye Meydanı ve Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı orta dirençli, Erzurum Kalesi Kültür yolu ve Olimpiyat Parkı ise dirençli kentsel kamusal mekanlar olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dirençsiz olan kentsel kamusal mekânların yeniden tasarlanması gerektiği, orta dirençli olan kentsel kamusal mekânların ihtiyaçlara göre dönüştürülmesi ve dirençli olan kentsel kamusal mekânların ise sürekli iyileştirilmesi gerektiği söylenebilir (Şekil 81).

Şekil 81. Kamusal mekânın dirençlilik seviyesine göre müdahale

Havuzbaşı Kent Meydanı gibi pandemi sürecinde ve sonrasında dirençsiz kalan kamusal mekanların yeniden ele alınması, gelecekte yaşanabilecek krizlere karşı dirençli hale gelmesine yardımcı olacaktır. Bu çerçevede Havuzbaşı Kent Meydanı'nı *Şekil 8*'deki Barselona ve *Şekil 10*'daki Bordeaux örneklerindeki gibi fonksiyon çeşitliliği ve dönüşüm imkânı sağlayabilen kullanıcı yüzeyleri kapsamında tasarlanması ile yaşanabilecek kriz süreçlerine karşı dirençli hale getirmek mümkündür. Bu sayede pandemi gibi kriz süreçlerinde değişip dönüşen kullanıcı ihtiyaçlarına kolayca adapte olabilen, fiziksel ve sosyo-psikolojik açıdan dirençli kamusal mekanlar tasarlanabilir.

Yakutiye Meydanı ve Recep Tayyip Erdoğan Rekreasyon Alanı gibi pandemi sürecinde ve sonrasında orta dirençli kalan kamusal mekanların kullanıcı ihtiyaçları çerçevesinde değiştirilip dönüştürülmesi, gelecekte yaşanabilecek krizlere karşı dirençli hale gelmesine yardımcı olacaktır. Bu çerçevede Yakutiye Meydanı'nın ve Recep Tayyip Erdoğan Parkı'nın *Şekil 8*'deki Şangay ve *Şekil 7*'deki Chonquing örneklerinde olduğu gibi aktif yüzey alanları ve fonksiyon esnekliği sunabilen kullanıcı yüzeyleri kapsamında tasarlanması ile yaşanabilecek kriz süreçlerine karşı daha dirençli hale getirilmesi mümkün olabilir.

Erzurum Kalesi Kültür Yolu ve Olimpiyat Parkı gibi pandemi süreci ve sonrası kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilen dirençli kamusal mekanların iyileştirilmesi, gelecekte yaşanabilecek kriz süreçlerine karşı hala dirençli kalabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu çerçevede Erzurum Kalesi Kültür Yolu'nun ve Olimpiyat Parkı'nın *Şekil 14,23,24 ve 25*'teki örneklerde olduğu gibi kullanıcı yüzeyleri sunması ile kamusal mekanların kalitesi ve dirençlilikleri fiziksel ve sosyo-psikolojik olarak artırılabilir.

Bu örnekler ve benzerleri sayesinde pandemi gibi kriz süreçlerinde değişip dönüşen, kullanıcı ihtiyaçlarına kolayca adapte olabilen kaliteli ve dirençli fiziksel kamusal mekanlar tasarlanabilir. Kamusal mekanların kalitesinin ve dirençliliğinin sağlanması ile doğru orantılı olarak sosyo-psikolojik dirençlilik de artmış olacaktır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan “Kentsel Kamusal Mekânda Mekânsal Kalite ve Dirençlilik Matrisi” ile farklı kamusal mekanların fiziksel ve sosyo-psikolojik dirençliliklerinin test edilmesi de mümkündür.

Şekil 82. Dirençli kamusal mekân

Sonuç olarak, kentsel kamusal mekânların kentsel tasarım kriterlerinin yanı sıra yeterlilik, esneklik ve bağışıklık bileşenlerini barındıran kentsel dirençlilik kriterleri kapsamında da düşünülmesi ve mekân kullanıcısının ihtiyaçları dahilinde planlanması ve tasarlanması gerekmektedir (Şekil 82). Kamusal mekânlarda dirençliliğin sağlanabilmesi için kullanıcı profilleri, mekân kullanım sıklığı ve mekânda gerçekleştirilen eylemler dikkate alınmalıdır. Ayrıca kullanıcının stresini azaltacak, konforlu ve mutlu hissettirecek cazibeli aktivite alanları oluşturulmalıdır. Oturma alanları, yeşil alanlar, yeme-içme alanları, spor alanları ve eğlenme alanları gibi kullanım alanlarının hafta içi ve hafta sonu zaman geçiren genel kullanıcı sayısı belirlenerek tasarlanması kamusal mekânda yeterliliği sağlamaya yardımcı olacaktır. Bunlara ek olarak bu alanlar kriz süreçlerinde değişip dönüşebilen, aynı anda birden çok faaliyet gerçekleştirilebilen, kentin mevsimsel ve iklimsel şartlarına uyum sağlayan alanlar olarak planlanması gerekmektedir. Kullanıcı stresini azaltan veya sabit tutan kamusal mekânlar kriz süreçlerinin psikolojik olarak atlatılmasına yardımcı olur. Kentsel kamusal mekânların en başta dirençli olarak planlanması ve tasarlanması sadece pandemi değil diğer kriz süreçlerinin de kentlerde kolaylıkla atlatılmasını sağlayacaktır. Kolaylıkla atlatılan kriz süreçleri ise kentin ve kentlinin sağlığını, ekonomisini ve psikolojisini olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- Akkar, E. M., 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. Planlama Dergisi, (2), 29-38.
- Akkar, E. M., 2012. Kamusal Mekân. Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Edt: Melih Ersoy. Ninova Yayınları, İstanbul, 175-178.
- Akpınar, A., 2013. Kentsel açık alanlar başarılı bir kentsel açık alan için gerekli olan kriterler nelerdir?. 5.Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 14-17 Kasım 2013, Adana.
- Aksoy, Y., 2021. Covid-19 Sonrası Dönemde Kentsel Alanları Yeniden Düşünmek. Nobel Akademik Yayıncılık, 114 s, Ankara.
- Alpak, E. M. ve Düzenli T., 2018. Kentsel Tasarımda Esneklik ve Adaptasyon: Kentsel Meydan Senaryoları Üretimi. Journal of Social And Humanities Sciences Research, 5(16), 16-22.
- Anadolu Ajansı, 2020. Salgına Karşı Dünya Hangi Önlemleri Aldı, Türkiye Neler Yaptı?. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/salgina-karsi-dunya-hangi-onlemleri-aldi-turkiye-neler-yapti/1811298#> (11.05.2022)
- Anonim 2010. Otoyoldan Kamusal Parka. <http://mimdap.org/2010/02/otoyoldan-kamusal-parka/> (18.01.2022)
- Anonim 2019. Kalite Nedir? ISO Kalite Belgesi Nedir, Nasıl Alınır?. <https://www.isonedir.com/kalite-nedir/> (17.07.2021)
- Anonim 2020a. Açık Hava Kütüphanesi Projesi. <http://projeilan.com/acik-hava-kutuphanesi-projesi/> (18.01.2022)
- Anonim 2020b. Erzurum Merkez Havuzbaşı eski Halk Eğitim Merkezi Binası. <https://erzurumsayfasi.com/galeri/erzurum-merkez-havuzbasi-eski-halk-egitim-merkezi-binası-g26.html> (28.03.2022)
- Anonim 2021. Esnek Şehir: Tanımı ve Kentsel Tasarım İlkeleri. <https://tur.travelcashinc.com/resilient-city-definition-and-urban-design-principles> (29.06.2021)
- Anonymous 2010. Water Mirror. <https://landezine.com/water-mirror/> (18.01.2022)
- Anonymous 2013a. Box Hill Gardens. <https://landezine.com/box-hill-gardens-multi-purpose-area-by-aspect-studios/> (18.01.2022)
- Anonymous 2013b. Diamond City. <https://tomwiscombe.com/DIAMOND-CITY> (26.03.2022)
- Anonymous 2017. Project for Public Spaces, What Makes a Successful Place? <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (25.08.2021)
- Anonymous 2018. Yagan Square. <https://landezine.com/yagan-square-by-aspect-studios/> (18.01.2022)
- Anonymous 2019a. Hang Out. <https://100architects.com/project/hang-out/> (18.01.2022)
- Anonymous 2019b. Pixeland. <https://Www.Floornature.Com/Blog/Pixeland-Di-100architects-14671/> (18.01.2022)
- Anonymous 2019c. Big Bang. <https://100architects.com/project/big-bang/> (18.01.2022)
- Anonymous 2020. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID 19. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (28.07.2022)

- Anonymous 2021a. Moncrieff Community Recreation Park. <https://landezine-award.com/moncrieff-community-recreation-park/> (18.01.2022)
- Anonymous 2021b. Pegasus Trail. <https://100architects.com/project/pegasus-trail/> (18.01.2022)
- Ar, M., 2021. Mekân, Yer ve Yersizlik Kavramları Üzerine Bir İnceleme. Şehir ve Medeniyet Dergisi, 7(14), 8-25.
- Arın Ensarioğlu, S., 2021. COVID-19 Salgını Sonrasında Yapılı Çevrenin Fiziksel ve Kavramsal Dönüşümü Üzerine Öngörüler. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(Covid-19 Özel Sayısı), 10-45.
- Aşkın, R. ve Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z., 2020. Covid-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19(37), 304-318.
- Ayalp, E., 2020. Virüs Salgını Vesilesiyle; Kent ve Bölgelerin Bağışıklıklarının Güçlü Olması Ne İfade Ediyor?. <https://kalkinmaguncesi.izka.org.tr/index.php/2020/05/27/virus-salgini-vesilesiyle-kent-ve-bolgelerin-bagisikliklari-guclu-olmasi-ne-ifade-ediyor/> (03.07.2021)
- Balaban, O., 2020. Pandemi Sonrası Yeni Kentsel Çözümler: 15 Dakikalık Kent. Kadıköy Belediyesi Akademi, <http://www.kadikoyakademi.org/pandemi-sonrasi-yeni-kentsel-cozumler-15-dakikalik-kent/> (16.03.2022)
- Balta, M. Ö., 2013. Kentsel Risklerin Planlama Temelinde Analizi ve Dirençli Kent Planlama Yaklaşımı. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Beyaz Özbey, İ., 2021. Sosyolojik Açından Covid-19 Salgını: Erzurum'da Kent, Mekân ve Toplumsal Yaşam. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(Covid-19 Özel Sayısı), 221-243.
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş., 2020. Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi, (1), 62-79.
- Constable, H., 2020. Koronavirüs: Salgın Hastalıklara Karşı Nasıl Şehirler İnşa Edilebilir?. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52531299> (18.12.2021)
- Çağrı, S., 2019. Mekân Algısı. https://abs.mehmetakif.edu.tr/upload/1430_2350_dosya.pptx (26.10.2021)
- Çam, Y., 2020. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Covid-19 Süreci ve Kentsel Mekanların Kullanımının Yeniden Planlanması, 4(2), 67-79.
- Çelikyay, S.H., 2017. Kamusal Alanların Mekânsal Organizasyonu (Kent İmgelerinin Kamusal Alanı Tariflemesindeki Rolü). Bartın Üniversitesi Yayınları No: 30, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları No: 01, s:21-22.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (ÇŞB),. 2017. Kentsel Mekânsal Standartların Geliştirilmesi. İncekara Matbaacılık, 585 s, İstanbul.
- Çınar, F. ve Özkaya, B., 2020. Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin Medikal Turizm Faaliyetlerine Etkisi. Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi, 2(2), 35-50.
- Çörek Öztaş, Ç., 2021. COVID-19 Kentsel-Kamusal Alan Kullanım ve Tasarımını Nasıl Etkileyecek? Bir Değerlendirme. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(Covid-19 Özel Sayısı), 95-114.
- Derbentoğulları, B., 2015. Kamusal Alan, Kamusal Mekân ve Özel Alanların Birbirlerine Geçiş ve Zıtlıklarının Mahremiyet Kavramı Üzerinden Tartışılması.

<https://mimaritasarimveelestiri.wordpress.com/2015/04/13/kamusal-alan-kamusal-mekan-ve-o%cc%88zel-alarin-birbirlerine-gecisi-ve-zitliklarinin-mahremiyet-kavrami-uzerinden-tartisilmasi/> (27.10.2021)

- Dinç, S., 2020. Localaşan Yeni Mekânsallıklar. Spektrum Tasarım Rehberleri: Pandemide Kentsel Sistem: Yaşama, Çalışma ve Sosyalleşme Mekânlarında Yeni Standartlara Doğru, (1), 31-33.
- Dinçer, Ş. E. ve Yalçiner Ercoşkun, Ö., 2021. Kent Planlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi: Kentsel Dirençlilik Endeksi. Dirençlilik Dergisi, 5(2), 159-172.
- Doğru, M., 2019. Dayanıklı ve Esnek Kentsel Tasarım İlkeleri. <https://www.ecobuild.com.tr/post/dayan%C4%B1kl%C4%B1-ve-esnek-kentsel-tasar%C4%B1m-i-lkeleri> (29.06.2021)
- Edgü, E., 2003. Konut Tercihlerinin, Mekânsal Dizim ve Mekânsal Davranış Parametreleri ile İlişkisi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erbaş Gürlü, E., 2016. Kentsel Açık Alan Tasarımında Esneklik. Meydanlarda Tasarım, Yönetim ve Organizasyon Sempozyumu, İstanbul. Sayfa: 51-60.
- Erdönmez, E. ve Akı, A., 2005. Açık Kamusal Mekânlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1(1), 67-87.
- Erdönmez, E. ve Çelik F., 2016. Kentsel Mekânda Kamusal Alan İlişkileri. Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (14), 145-163.
- Erel, B., 2007. Kentsel Açık Alan Kavramı Bağlamında İskele Meydanlarının İncelenmesi, İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ergönül, Ö., 2020. Kentler ve Pandemi: Pandemi Büyük Şehirleri Vurdu. Spektrum Tasarım Rehberleri: Pandemide Kentsel Sistem: Yaşama, Çalışma ve Sosyalleşme Mekânlarında Yeni Standartlara Doğru, (1), 3-4.
- Ersavaş Kavanoz, S., 2020. “Kentsel Direnç” Kavramı Üzerine. Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi, 2(1), 5-24.
- Firidin, E., 2000. İnsan Davranışları – Kentsel Mekân Etkileşimi: Kadıköy Çarşı İçi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gehl, J., 2002. Public Spaces And Public Life City of Adelaide, Gehl Architects Aps, 83 p, Copenhagen.
- Gehl, J., 2010. Cities of People. Island Press, 288 p, Washington.
- Gehl, J., 2011. Life Between Buildings: Using Public Space. Island Press, 211 p, Washington.
- Gerçek, D., 2021. 21. Yüzyıl ve Dirençli Kentler. Mimarlık Dergisi, (417), 39-42.
- Gezer, H., 2012. Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21), 1-10.
- Güven, A., 2016. Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. Uluslararası Yönetim Dergisi Eğitim ve Ekonomi Perspektifleri, 21-30.
- Hasgöl, E., 2020. Salgın Öncesinde ve Sonrasında Konut Mekânındaki Mekânsal Kullanım Pratiklerinin Fiziksel ve Sosyal Dönüşüm Süreci. Spektrum Tasarım Rehberleri: Pandemide Kentsel Sistem: Yaşama, Çalışma ve Sosyalleşme Mekânlarında Yeni Standartlara Doğru, (1), 19-20.
- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A., 2009. Kentsel Mekânda Kalite Kavramı. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4(3), 131-146.

- Kahraman, M.D., 2014. İnsan İhtiyaçları ve Mekânsal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekânsal Kalite. ŞPO Planlama Dergisi, 24(2), 74-84.
- Koca, A. ve Tural, O., 2021. Covid-19 Salgını Sürecinde Değişen Dinamikler Üzerinden Yeni Kamusal Alan Olasılıkları. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 11(2), 330-377.
- Kuru, A. ve Özkök, M.K., 2017. Yaşanabilirlik Kavramı Bağlamında Kamusal/Açık Mekânların Değerlendirilmesi: Kırklareli Kent Merkezi Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (28), 43-60.
- Kürkçüoğlu, İ.E., 2015. Kentsel Dokuda Yaya Hareketlerinin Mekânsal ve Psikolojik Etki Değerlendirmesi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Lefebvre, H., 2014. Mekânın üretimi. (3. Baskı). (Ergüden, I., Çev.). İstanbul, Sel Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1974)
- Leku Studio, 2019. Superblock of Sant Antoni. <https://archello.com/project/superblock-of-sant-antoni> (18.01.2022)
- Lubell, S., 2020. Commentary: Past Pandemics Changed The Design Of Cities. Six Ways COVID-19 Could Do The Same. <https://www.latimes.com/entertainment-arts/story/2020-04-22/coronavirus-pandemics-architecture-urban-design> (27.04.2022)
- Martini, M., Gazzaniga, V., Bragazzi, N. L., and Barberis, I., 2019. The Spanish Influenza Pandemic: a Lesson from History 100 Years After 1918. Journey of Preventive Medicine and Hygiene, 60(1), 64-67.
- Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, (MPYY),. 2014. Resmî Gazete (29030) Ek-2 Tablo. (11.07.2021)
- Mumcu, S. ve Alpak E.M., 2018. Mekânsal Davranışta Etkin Olan Psikososyal Faktörlerin Kentsel Açık Mekânlarda Gözlemlenmesi. 2.Uluslararası Bilimsel Çalışmalarda Yenilikçi Yaklaşımlar Sempozyumu, Samsun, 3, 562 – 568.
- Negiz, N. ve Savaş Yavuzçehre, P., 2021. Viral Çağda Kent ve Kentsel Bağışıklık. Gazi Kitapevi, 144 s, Ankara.
- Nişancı, D., 2020. Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın Covid-19 Özelinde Değerlendirilmesi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (150), 85-122.
- OECD, 2016. Resilient Cities. <https://www.oecd.org/fr/gov/politique-regionale/resilient-cities.htm> (28.01.2022)
- Okutan, A. E., 2020. Esneklik Kavramı ve Sosyal Konutlarda Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oruç, G. D. ve Kara D., 2020. Eko-terapötik Mekanlar ve Pandemi Sürecinde Kentli Üzerine Etkileri, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 44. Kolokyumu, Oturum 5: Pandemi Sürecinde Kentsel Yaşam Sunumu.
- Öymen Özak, N. ve Pulat Gökmen, G., 2009. Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık, Planlama, Tasarım Dergisi, 2(8), 145-155.
- Özdede, S. ve Kalonya, D. H., ve Aygün, A., 2021. Pandemi Sonrası Dönemde Kişi Başına Düşen Kentsel Yeşil Alan İhtiyacını Yeniden Düşünmek. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(Covid-19 Özel Sayısı), 362-388.
- Özden, K. ve Özmat, M., 2014. Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. İdealkent, 5(12), 60-87.

- Özkan, H. A., 2012. Planlama Sistemlerinde Esneklik Kavramı: Türkiye Üzerine Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkur Karahan, A., 2018. Dirençli Kentler Bağlamında Karaman Kentinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztaş Karlı, R. G. ve Çelikyay, S., 2020. Akıllı Kentlerin Gelişiminde Covid-19 Etkisi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 321-338.
- Özüduru, B.H., 2020. Covid-19 ve Şehirler. Kent Analiz Kent Araştırmaları Enstitüsü, İdealKent Yayınları, 22, Ankara.
- Pınar, Ö., 2020. Koronavirüs: İtalya’da Salgın Sonrası Dönemde ‘Bisiklet Devrimi’ Çağrısı. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52384811> (04.09.2021).
- Rastogi, M. and Collective, B. and Sonali and Saxena, M. and Khanna, P., 2020. Urban Design in times of Covid-19: Imagining a post-pandemic city. <https://www.hindustantimes.com/real-estate/urban-design-in-times-of-covid-19-imagining-a-post-pandemic-city/story-V0phVoGL4gF3sgvncIbNqJ.html> (17.11.2020)
- Sağlar, R.V., 1998. Kamusal Mekânlar ve Tasarım İlkeleri. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağlık Bakanlığı, 2020. Sosyal Mesafe. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66516/sosyal-mesafe.html#:~:text=Hastal%C4%B1k%20etkeninin%20bula%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1n%20engellenmesi%20i%C3%A7in,azalt%C4%B1lmas%C4%B1n%C4%B1n%20i%C3%A7eren%20tutum%20ve%20davran%C4%B1%C5%9Flar.> (29.05.2021)
- Semerci, F., 2014. Meydanların İşlevsellik Analizi: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sharifi, A. and Khavarian-Garmsir, A.R., 2020. The COVID-19 Pandemic: Impacts On Cities And Major Lessons For Urban Planning, Design, And Management. Science of The Total Environment, Volume:749.
- Spektrum Tasarım Rehberleri, 2020. Pandemi Kentsel Sistem: Yaşama, Çalışma ve Sosyalleşme Mekânlarında Yeni Standartlara Doğru, (1), 69.
- Şahin, E. ve Dostoğlu, N., 2007. Kentsel Mekân Tasarımında Doğal verilerin Kullanımı. Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12(1), 29-40.
- Tekçe, Ö., 2021. Pandemi Sürecinde Yeniden Anlam Kazanan Kamusal Mekân ve Toplumsal İlişkiler. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 12(Covid-19 Özel Sayısı), 46-70.
- Tekeli, İ., 2020. Salgınlar ve Kentler Sarmalında Dünyanın Geldiği Nokta: Covid-19. Salgın Ekonomisi, Edt: Ömer Faruk Çolak. Efil Yayınevi, Ankara, 53-88.
- Tepe, D., 2019. Kamusal Mekân Özelliklerinin Sosyal Yaşam Aktiviteleri Üzerindeki Etkisi: Karşıyaka-Bostanlı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- TMMOB Şehir Plancıları Odası, 2020. Halk Sağlığı Aynı Zamanda Toplumsal Mekân ve Kamucu Planlama Sorunsalıdır. <http://www.tmmob.org.tr/icerik/spo-halk-sagligi-aynizamanda-toplumsal-mekan-ve-kamucu-planlama-sorunsalidir> (16.04.2020)
- Tuğaç, Ç., 2019. Kentsel Dirençlilik Perspektifinden Yerel Yönetimlerin Görevleri ve Sorumlulukları. İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, 10(28), 984-1019.
- Tuğaç, Ç., 2020. Kentsel Sürdürülebilirlik ve Kentsel Direnç Perspektifinden Tarihteki Pandemiler ve Covid-19 Pandemisi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 259-292.

- Türk, A. ve Ak Bingül, B. ve Ak, R., 2020. Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı, 612-632.
- Türkoğlu, H., 2020. Covid-19 Sonrası Kent ve Kent Planlama.
- Uzgören, G. ve Erdönmez, E., 2017. Kamusal Açık Alanlarda Mekân Kalitesi ve Kentsel Mekân Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12(1), 41-56.
- Uluğ, A., 2009. Nasıl Bir Afet Yönetimi?. TMMOB Kent Sempozyumu, İzmir.
- Ünal, S. G., 2013. Kentsel Kamusal Mekanların Dönüşümü; Ankara Atatürk Bulvarı. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Woolley, H., 2003. Urban Open Spaces. Spon Press, 208 p, London.
- Varol, N. ve Buluş Kırıkkaya, E., 2017. Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. Resilience (Dirençlilik) Dergisi, 1(1), 1-9.
- Vitezic, L., 2020. What will 'Post- Covid' cities look like? <https://www.tremr.com/LeaVitezic/how-will-post-covid-cities-look-like> (27.04.2022)
- Yaman Galantini, Z. D., 2020. Kentlerin Beklenmedik Tehditlere Cevap Verme Kapasitesi Önemli. Belediye Haber Bülteni, (22), 2.
- Yaman Galantini, Z. D., 2021. Kentsel Dayanıklılık Perspektifinde Salgınlarla Mücadele. Mimarlık Dergisi, (417), 31-34.
- Yavaş, M., 2012. Tarihsel Çevrede Kentsel Kimlik ve Bir Uygulama Aracı Olarak Tasarım Rehberleri; Erzurum Kale Çevresi Kentsel Sit Alanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yener, Metin, S.N., 2020. Kamusal Mekân Kalitesinin Sağlanmasında Kentsel Tasarım Araçlarının Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Şebnem Zekiye KOKARCA
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
Uyruğu:	
Adres:	
Tel:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	Adnan Menderes Lisesi (2010-2014)
Lisans:	Atatürk Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (2014-2019)
Yüksek lisans:	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Disiplinler Arası Ana Bilim Dalı, Kentsel Tasarım Bölümü (2020-2022)